

TC.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Seydi Battal BERTLEK

**EĞİTİM AMAÇLI DERNEKLERİN İŞLEVSELLİĞİ
(KIRIKKALE VE ÇORUM İL ÖRNEKLERİ)**

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Levent ERASLAN

KIRIKKALE

2011

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Seydi Battal BERTLEK tarafından hazırlanan “Eğitim Amaçlı Derneklerin İşlevselliği (Kırıkkale Ve Çorum İli Örneği) adlı tez çalışması, jürimiz tarafından, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2011

Başkan

Yrd. Doç. Dr. Soner Mehmet ÖZDEMİR

Üye

Yrd. Doç. Dr. Levent ERASLAN
(Danışman)

Üye

Yrd. Doç. Dr. Hakan DÜNDAR

ÖZET

Günümüzde önemini giderek arttıran sivil toplum kuruluşları çok çeşitli örgütlenmeler adı altında kurulmuşlardır. Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kooperatifler bunlardan başlıcalarıdır. Bu kuruluşların esas amacı, üyelerine ve topluma fayda sağlamanın yanı sıra hedef kitlesinin talep ve gereksinimini karşılamak için projeler üretmektir. STK'lar içerisinde en popüler ve en sık gündeme gelen örgütlenme çeşidi ise dernekler ve vakıflardır.

Dernekler kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır.

Bu araştırmada kişilerin gönüllülük esasına dayanarak oluşturdukları eğitim amaçlı derneklerin yönetici ve üyeleri ile görüşmeler yapılarak derneklerin kurulduktan sonraki süreçlerinde amaçlarına uygun faaliyetlerde bulunma fırsatları amaç, yapı, politika ve işleyiş yönünden incelenmiştir. Araştırma için Kırıkkale ve Çorum illerinde yirmi tane dernek üyesi ile görüşmeler yapılmıştır. Derneklerin amaçlarına yönelik hizmet edebilmelerinin ve yeteri kadar fırsatları kullanabilmelerinin ekonomik durumları ile doğru orantılı olduğu görülmüştür. Ayrıca toplum desteğinin ve ilgisinin az olmasının faaliyetlerin kısıtlı kalmasına sebebiyet verdiği belirlenmiştir. Kamuoyu oluşturabilmeleri için halkı ilgilendiren, onların dikkatini çeken, katılımcı sayısı fazla olan faaliyetlerin gerekliliği kanısına varılmıştır. En önemli kaynakları olan üye sayılarının az olması diğer bir problem olarak karşılarına çıkmaktadır. Bu dernekler eğitime en çok fakir öğrencilere kırtasiye yardımı, eğitici seminerler, konferanslar, burslar, giyecek yardımı ve takviye kurslar şeklinde katkıda bulunmaktadır. Günümüzde eğitim amaçlı bu derneklerden bazılarının birçok dernek gibi işlevselliğini kaybederek tabela derneği haline geldiği belirlenmiştir. Bu bağlamda, eğitim amaçlı derneklerin genel yapısı, işleyiş şekli ve sorunları incelenerek topluma tekrar kazandırılabilmesi ve daha aktif hale gelebilmesi için öneriler sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELEER: Sivil Toplum, Eğitim Dernekleri, Sivil Toplum Kuruluşlar

ABSTRACT

Non-Governmental Organizations whose significance is continuously increasing in these days have been founded under many various organizations. The major organizations are associations, charitable foundations, unions and cooperatives. The main purpose of these organizations is not only to be beneficial for their members and the society but also to produce projects to meet the wills and requirements of target audience. The most popular and the most up-to-date organization types are associations and charitable foundations within the Non-Governmental Organizations.

Associations are communities comprising from individuals, which, apart from sharing of gain, at least seven real or legal entities constitute for combining of their information and studies all the time in order to realize a specific and common goal that is illegalized.

In this study, through organizing a series of negotiations with administrators and members of educational associations that are founded at the base of voluntariness of individuals, the opportunities and functions of associations to move according to their goals are investigated in terms of objective, structure, policy and operation at the process after the foundation. Negotiations with 20 members of the associations have been held for the research in Kırıkkale and Çorum. It has been seen that being able to serve according to the association's goals and to use the occasions enough is in direct proportion with their economic conditions. Furthermore, the activities have gone on in a limited way because of poor social support and interest. In order to mold a public opinion the activities that interest and attract the public and the number of participants involved in increase day by day should be organized and regulated. Insufficient member, their most important sources, constitutes the other side of the problems. These associations generally make contribution to poor students in terms of stationery, educational seminars, conferences, scholarship, clothing support and refresher courses.

Today some of these educational associations are stated to have failed in functioning but are just made up of signs as any other associations. In this context suggestions have been made in order to regain them by investigating the general structure, type of functioning and problems of associations and to provide for becoming more active.

KEY WORDS: Civil Society, Educational Associations, Non-Governmental Organizations

KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Kırıkkale ve Çorum İllerinde Faaliyet Gösteren Eğitim Amaçlı Derneklerin İşlevselliği” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.”

Tarih :/...../2011

Ad- Soyad :Seydi Battal BERTLEK

İmza :

ÖNSÖZ

Sivil toplum kavramı yapısı gereği farklı özellikleri barındıran, kompleks içeriğe sahip bir kavramdır. Sivil toplum gönüllü, devletten ayrı, kendiliğinden oluşan, insanları bir araya getiren, örgütleyen sosyal bir ortamdır. Sivil toplum kuruluşları ise bu zeminde gelişen örgütlenmelerdir.

Dernekler sivil toplum kuruluşları içerisinde en çok gündemde olan yaygın bir örgütlenme biçimidir. Bireyler tek başlarına yapamayacakları işleri dernekler kurarak ortak menfaatler doğrultusunda, dayanışma içerisinde gerçekleştirirler. Çağdaş ve demokratik toplumlarda insanlar örgütlenerek kendi görüş ve isteklerini yetkililere bildirirler. Toplumsal dayanışmayı sağlarlar ve savunuculuk rolünü üstlenirler. Ulaşmak istedikleri hedefleri için siyasi iktidarı etkilemeye çalışırlar. Dernekler gönüllü birliktelikler olduğu için bir kazanç paylaşımı yoktur.

Dernekler içerisinde eğitim amaçlı olanlar, halk nezdinde popülaritesi en yüksek olan sivil toplum kuruluşlarındandır. Eğitim bütün kişileri dolaylı veya dolaysız olarak etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Dolayısı ile eğitim alanında birçok STK çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Bu çalışmada alandaki derneklerin faaliyetlerini, işleyişlerini incelemeye çalıştık.

Yüksek lisans tez konusu olarak beni böyle bir çalışmaya teşvik eden ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Metin Arslan'a ve bu alanda bana geniş bir ufuk açan, tezimi hazırlarken karşılaştığım zorlukları kıymetli fikirleriyle aşmamı sağlayan tez danışmanım öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Levent Eraslan'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, tez çalışmalarım boyunca her türlü desteğinden dolayı eşime teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	2
ABSTRACT	3
KİŞİSEL KABUL / AÇIKLAMA	4
ÖNSÖZ	5
İÇİNDEKİLER	6
ŞEKİL VE ÇİZELGELER DİZİNİ	9
KISALTMALAR	10
I. BÖLÜM	11
1. GİRİŞ	11
2. ARAŞTIRMANIN AMACI	15
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	16
4. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI	18
5. SINIRLILIKLAR	18
6. TANIMLAR	18
II. BÖLÜM	20
1. SİVİL TOPLUMUN TANIMI, TARİHSEL VE DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ-	21
1.1. Sivil Toplum Kavramı	21
1.2. Antik Düşüncede ve Orta Çağda Sivil Toplum Kavramı	25
1.3. Toplumsal Sözleşmeciler	26
2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLAR (STK)	35
3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE GÖNÜLLÜLÜK	38

3.1. İdeal Bir Gönüllüde Bulunması Gereken Temel Nitelikler -----	40
3.2. STK'lar İçin Gönüllülük -----	43
4. TÜRKİYEDE SİVİL TOPLUM GELGİŞİMİ -----	44
5. SİVİL TOPLUM PRATİKLERİ -----	52
5.1. Dernekler-----	52
5.2. Vakıflar -----	88
5.3. Sendika-----	90
5.4. Kooperatif -----	92
6. EĞİTİM ALANINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI -----	98
6.1. Eğitim Dernekleri -----	100
7. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE EĞİTİM DERNEKLERİ -----	109
7.1. Amerika Birleşik Devletleri-----	109
7.2. Almanya -----	121
7.3. İngiltere -----	125
7.4. Fransa -----	129
III. BÖLÜM -----	134
3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR-----	134
3.1. Türkiye'de Yapılan Araştırmalar-----	134
3.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar -----	137
IV. BÖLÜM-----	141
4. YÖNTEM -----	141
4.1. Araştırmanın Modeli-----	142

4.2. Araştırmanın Çalışma Grubu	143
4.3. Verilerin Toplanması	143
4.4. Araştırmanın Evren Ve Örneklemi	145
4.5. Verilerin Analizi.....	148
V. BÖLÜM	150
5. BULGULAR VE YORUMLAR.....	150
VI. BÖLÜM	175
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	175
6.1. Sonuçlar.....	175
6.2. Öneriler	181
KAYNAKÇA	183
EKLER	194

GRAFİK VE TABLOLAR DİZİNİ

Grafik 1- Faal derneklerin yıllara göre dağılımı -----	103
Grafik 2- Faal olan derneklerin nevelerine göre bilgileri. -----	104
Grafik 3- Bölge bölge derneklerin dağılımı -----	105
Grafik 4- Ülkedeki dernekleşmenin bölgeler arasındaki dağılımı -----	105
Grafik 5- Derneklerin hedef kitleleri -----	105
Grafik 6- Derneklerin yıllara göre üye sayılarındaki değişimleri -----	106
Grafik 7- Derneklerin hangi amaçlarla kuruldukları -----	106
Grafik 8- Derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımı -----	107
Grafik 9- Türkiye'deki eğitim derneklerinin bölgelere dağılışı -----	112
Tablo 1 Türkiye'de faaliyetlerine devam eden ve kapatılan dernek sayıları -----	99
Tablo 2 Türkiye'de faaliyet gösteren derneklerin illere göre sayıları -----	101
Tablo 3 2004-2009 yılları arası Türkiye geneli eğitim derneklerinin faaliyet durumu -----	111
Tablo 4 Kuruluş, faaliyet alanı ve amaçlarına göre eğitim dernekleri -----	122
Tablo 5 Araştırma süreci akış şeması -----	161
Tablo 6 Demografik Özellikler -----	164
Tablo 7 Derneğin kuruluş amacı -----	166
Tablo 8 Derneklerin amaçlarına uygun faaliyetlerde bulunma durumu -----	167
Tablo 9 Derneğin faaliyet yönünden etkinliği -----	169
Tablo 10 Üyelerin sayısı, cinsiyeti, mesleği -----	169
Tablo 11 Dernek üyelerinin cinsiyetleri -----	170
Tablo 12 Derneklerin yönetim biçimi -----	170
Tablo 13 Sivil toplumcu yapı durumu -----	171
Tablo 14 Derneklerin tanıtım şekli -----	173
Tablo 15 Derneklerin faaliyet türleri -----	174
Tablo 16 Kaynakların tedarik edilişi -----	175
Tablo 17 Derneklerin devletten destek alma durumu -----	176

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.m.	Adı Geçen Makale
c.	Cilt
ev.	Çeviren
der	Derleyen
STK	Sivil Toplum Kuruluğu
NGO	Non Governmental Organization
s.	Sayfa
Haz.	Hazırlayan
D.K.	Dernekler Kanunu
m.	Madde
T.M.K.	Türk Medeni Kanunu
S.T.	Sivil Toplum rgtleri
C.S.O	Civil Society Organizations
S.M.O.	Social Movements
Vol.	Cilt
C.E.V.	Avrupa Gönüllü Merkezi
ATO	Ankara Ticaret Odası

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Günümüzde sağlık, spor, çevre, eğitim, din, sosyal yardımlaşma, barış ve insan hakları gibi birbirinden farklı alanlarda binlerce sivil toplum örgütü faaliyet göstermektedir. Devletten bağımsız olan bu kuruluşlar kar amacı gütmeyen, toplumun yararına çalışarak toplum içerisinde yer alma çabası içindedirler.

Sivil toplum çok yönlü, üzerinde tartışılan ve güncelliğini koruyan bir kavramdır. Dolayısıyla, sivil toplum kavramı tarihsel süreç içerisinde farklı şekillerde ifade edilmiştir. Sivil toplumun ne olduğu ve tanımlanması konusunda geniş bir uzlaşma sağlamak zordur. Yazarlar kendi bakış açılarına göre farklı şekillerde sivil toplum tanımlı yapabilmektedir. Bu tanımlamalar çoğu zaman Hegel ve Gramsci'nin sivil toplum tanımları ve anlayışlarının etkisindedir. Fakat özgürlükçü bir toplumda sivil toplum Tocqueville'in anlayışı'na daha yakın olmak durumundadır. Böyle bir yaklaşımın temelinde, gönüllü ve devlet yönlendirmesinden bağımsız bir örgütlenme ve faaliyet tarzı temel alınmalıdır (Doğan, 2002).

Genel olarak sivil toplum; devletin yönetsel teşkilatlanmasının dışında kalan, gönüllülerden oluşan, kendi iç düzenini kendisi belirleyen, sivilliği vurgulayan, bir amaca yönelik organize olmuş toplumsal bir örgüttür diyebiliriz.

Sivil toplum kavramının tarihsel ve düşünsel temelleri Antik Yunan şehir devletlerine dayanır. Aristo'nun "*Politika*" adlı eserinde tartışmaya açtığı "*Politika Koinoina*" kavramı, tarihsel süreçte sivil toplumun ilk olarak ifade edilmiş bir biçimdir (Kuçuradi, 1998).

Batı Avrupa'da 17. yüzyıldan itibaren siyasal değerler etrafında yoğun tartışmalar ve arayışlar ortaya çıkmış ve bunun devamı olarak da sivil toplum kavramına ait farklı argümanlar gelişmiştir. Aristo'dan beri politik topluma karşılık olarak kullanılan sivil toplum kavramı, sözleşmecî düşünürler tarafından Aristo düşüncesi ile siyasal otoriteyi ortaya çıkaran kamusal bir alan anlamında kullanılmıştır (Eraslan, 2008).

Siyasal düşünce tarihinin önemli sözleşmeci düşünürlerinden olan John Locke'un insan özgürlüğüne verdiği önem onun sivil toplum alanında önemli bir kaynak olmasını sağlamıştır. Locke, doğal yaşam halinde yaşayan insanların mutlak bir eşitlik ve özgürlük ortamı içinde mülkiyet hakkı, yaşam hakkı ve özgürlük haklarının kutsal haklara sahip olduklarını belirtmektedir (Türköne, 2003).

Thomas Hobbes'a göre sivil toplum sonradan kurulmuş, kurumlaşmış bir toplumdur. İnsanlar arasındaki sosyal sözleşme ürünüdür. Sivil toplumun oluşumu ve devamlılığı da toplumun bütünleşmesine bağlıdır. Bu da ancak sözleşme sonucu oluşacak mutlak devlet gücü tarafından gerçekleştirilir (Tosun, 2001).

J.J.Rousseau insanların var oluş şartlarını, özgürlük imkanlarını ve genel refahlarını korumak için bir sözleşme yaptıkları anlayışını savunur. Bu sözleşmenin sonucunda halkın yaşam gücünü elinde tutmasıyla ve halka hesap vermekle görevli hükümetin yasayı uygulamasıyla bireysel zaafı, genel sefalet, doğal veya toplumsal felakete karşı bir dayanışma, kendini yönetme ve koruma sistemi yaratıldığını belirtir (Muller, 2001).

Hegel sivil toplumu; aile ile devlet arasında bir aşama olarak görür. Bu alanda bireyler, toplumsal sınıflar, her türlü toplumsal kurum ve kuruluşlar sivil toplumu meydana getirir. Bu toplumda bireyler birbirine hukuki ve iktisadi bağlarla bağlıdır. Bu yaklaşımı ile Hegel, bireyleri ve sivil toplumu, devlet içinde eriten, kaynaştıran ve bütünleştiren idealist bir devlet olarak savunur (Doğan, 2000 s.20).

Marx'a göre ise sivil toplum, Ortaçağ sonu burjuvazilerinin toplumsal hareketi olup, bu hareket burjuva sınıfı ile sermayenin doğuşuna yer açmıştır. Sivil toplumu, burjuva kapitalist toplumu ile denk tutan Marks, sivil toplum ile siyasal toplumun uzlaştırılmasının değil, ortadan kaldırılmasının gereğini vurgular (Tosun, 2001 s.32).

Gramsci ise sivil toplumu bir üst yapı unsuru olarak ele alır; sivil toplum ve siyasal toplumu birbirine karıştırmayı ise "devletin putlaştırılması" olarak niteler (Gramsci, 1986).

Sivil toplum kökenleri itibarı ile batılı bir kavram olduğundan dolayı, Türkiye'deki gelişim sürecini anlayabilmek için, öncelikle kavramın batının siyasi yapısı ve toplumsal gelişimi üzerinde bir inceleme yapılması gerekmektedir. Araştırmanın ikinci bölümünde de sivil toplumun tarihi gelişimi, antik düşüncede ve ortaçağda sivil toplum kavramı, toplumsal sözleşmeciler ve bunların temsilcilerinden bahsedilmiştir.

Sivil toplum 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de popülaritesi sürekli artan bir konuma gelmiştir. Demokratik ülkelerde sivil toplumun gelişmesi daha kolay ve hızlıdır. Ülkemizde de binlerce sivil toplum kuruluşu (STK) mevcuttur. Bu STK'lar çok farklı örgütlenmeler şeklinde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Dernekler, vakıflar, sendikalar, kooperatifler, odalar ve meslek kuruluşları bunlardan bazılarıdır. Bu kuruluşların esas amacı, üyelerine ve topluma kendi faaliyet alanları içerisinde yararlı olmaktır. Günümüzde dernekler ve vakıflar, STK'lar içerisinde en fazla gündemde olan ve nicelik olarak üstünlüğü bulunan örgütlenme çeşitleridir.

Dernekler hem Avrupa Birliğine (AB) uyum sürecinde hem de günümüz gereksinimleri çerçevesinde, sivil toplum örgütlerinin öneminin artmasına bağlı olarak toplum nezdinde önemli bir boyut kazanmıştır.

Özsunay'a göre dernek, belirli ve ortak bir manevi / ideal amacın gerçekleştirilmesi için, en az sayısı yasaca belirlenen kişilerin bilgilerini ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirdikleri, örgütlenmiş ve tüzel kişilikle donatılmış kişi topluluğudur. 5253 Sayılı Dernekler Kanununun 2. maddesinde ise dernek şu şekilde tanımlanmıştır: 'Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır'(Özsunay,1982).

Geniş anlamda iktisadi olmayan ideal amaçlarını tek başlarına gerçekleştiremeyen bireylerin, bu amaçlarını uzun vadede gerçekleştirmek için örgütlenme ihtiyacı duymaları sonucunda dernekler oluşur (Yücekök, 1994 s.1479).

Bireyler amaçları doğrultusunda hiçbir baskı altında kalmadan istedikleri şekilde örgütlenebilirler. Derneleşmede özgür irade ve ortak amaç önemli paydalardır. Kanunlara aykırı olmamak şartı ile istenilen amaçlar doğrultusunda insanlar güçlerini, bilgilerini, birikimlerini ve tecrübelerini birleştirebilirler. İnsanlar farklı amaçları gerçekleştirmek için kendi özgür iradeleri ile dernekler kurabilirler.

Toplumsal yaşamın gelişimi ve toplumsal birlikteliği sağlamak için derneleşme önemli bir sivil toplum faaliyetidir. İnsanlar arası etkileşimi güçlendirdiği gibi kişilerin birbirilerine karşı güvenlerinin artmasında da rol oynayan dernekler belirli bir amaç için bir araya gelen gönüllü kişi topluluklarıdır.

Dernek kurmanın en basit ve anlaşılabilir faydası, özellikle günümüzün yalnızlaşan bireyleri için, bir ifade biçimi ve yararlı olma duygusuyla birlikte kendilerini iyi hissetmelerinin bir yolu olmasıdır. Bireylerin derneklere üye olup, dernek faaliyetlerine katılmaları, onların artan bir şekilde yardım, spor, şehir yaşamı, sağlık, eğitim, müzik ve sanat etkinliklerine katılmalarının bir yoludur (Gutmann, 1989).

Dernekler belirli bir amaç için kurulurlar ve kuruluş amaçlarını tüzüklerinde belirtirler. Ancak; bazı dernekler aynı isim altında amaçlarına uygun faaliyetlerde bulunmayarak kanun dışı faaliyetlerde bulunabilmektedirler. Bu durum insanların yeni kurulan veya tanınmamış derneklere kuşku ile bakmasına sebep olmaktadır. Bu durum esasında insanlara yardım için kurulan derneklerin yukarıda belirtilen yapıcı faaliyetlerine de gölge düşürmekte ve katılımcılık konusunda sorun oluşturmaktadır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde sivil toplum pratiklerinden biri olan derneklerin tarihi gelişimine, ilk kurulan derneklere, dernekler ile ilgili istatistiki bilgilere, eğitim amaçlı derneklerin gruplanmasına, hukuksal yönü ele alınarak ilgili kanunlara, sendika, vakıf, dernek farklarına yer verilmiştir.

Mevcut çalışmaların daha ilerisinde dernekçiliğin eksen ülkesi olan Amerika, Almanya ve İngiltere'den örnekler verilmiştir. Alexis de Tocqueville'ye göre dünyada hiçbir memleket, cemiyetçiliği Amerika kadar başarı ile yürütmemiş ve çeşitli işlere tatbik etmemiştir. Mesela, umumi bir yolda tıkanma oldu mu, yolcular derhal bir meclis halinde birleşir ve meseleyi müzakere ederler. Kendiliğinden teşekkül eden bu

meclisten, alakalılarından hiç birinin aklına herhangi bir resmi otoriteye müracaat gelmeden bir icra organı teşekkül eder ve sıkıntıyı bertaraf eder. Mesela bir bayram mı kutlanacak, daha parlak ve muntazam geçmesi için hemen bir dernek kurulur. Nihayet manevi tabiatlı kötülüklerle mücadele için ve her türlü ifratlara karşı dernek halinde birleşilir. Birleşik devletlerde dini, ahlaki, ticari, sınai gayelerle ve amme güvenliği mülahazaları ile dernekler kurulur, insan iradesinin, fertlerin müşterek gücünün hür faaliyetiyle ulaşamayacağı hiçbir şey yoktur (Tocqueville, 1962).

2. PROBLEM CÜMLESİ

Araştırmanın problem cümlesi “Eğitim amaçlı derneklerin işlevsellik düzeyi nedir?”

3. ALT PROBLEMLER

- 1-) Eğitim amaçlı dernekler proje, etkinlik ve toplumsal fayda yönünden başarı gösterebilmekte midir?
- 2-) Kırıkkale ve Çorum illerindeki eğitim amaçlı derneklerin sıkça karşılaştıkları problemler nelerdir ve geleceğe yönelik ne gibi yeni projeleri vardır?
- 3-) Eğitim derneklerinin amaçları nelerdir?
- 4-) Eğitim derneklerinin yapısal özellikleri nelerdir?
- 5-) Eğitim derneklerinin politikaları nelerdir?
- 6-) Eğitim derneklerinin örgütsel işleyiş özellikleri nelerdir?

4. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmada bir sivil toplum kuruluşu olan eğitim amaçlı derneklerin genel yapısı, işleyiş şekli ve sorunları incelenmektedir. Geniş anlamda iktisadi olmayan her çeşit amaçlardan sayılan idealleri tek başlarına gerçekleştiremeyen bireylerin bu amaçlarına uzun vadede ulaşmak için örgütlenme ihtiyacı duymaları sonucunda dernekler oluşur (Yücekök, 1994 s.147). Fakat dernekler oluşturulduktan sonra, çeşitli sebepler ile amaçlarına uygun hizmet etmekte bir takım zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Toplum ile iç içe olan bu dernekler sivil toplumun gelişmesinde önemli rol oynamakta

ve toplumda belirli alanlarda insanların değişik ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Dernekler kendi tespit ettikleri eğitim, gıda, giyecek, barınak gibi farklı alanlarda topluma fayda sağlamaktadırlar.

Günümüzde de Türkiye’de çeşitli amaçlar ile kurulmuş çok sayıda dernek mevcuttur. Bu dernekler amaçları doğrultusunda topluma yardım etmeye çalışmaktadırlar. Doğal olarak problemleri, istekleri, projeleri, belli bir amaçları olacaktır.

Bu araştırmada;

Eğitim amaçlı derneklerin sivil topluma içerisindeki yerleri ve hedefleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Derneklerin kuruluş amaçlarına uygun faaliyetlerde bulunabilmeleri için yeteri kadar fırsat bulup bulamadıkları ve buldukları fırsatların ne kadarını değerlendirebildikleri araştırılmıştır. Derneklerin üye sayıları, eğitimci üyelerinin sayısı ve proje etkinlik yönünden başarıları ile rapor hazırlama, gündem oluşturma, savunuculuk gibi sivil toplumcu yapısı sorgulanmıştır. Dernek olarak yürüttükleri faaliyetler değerlendirilerek kaynaklarını nasıl tedarik ettikleri araştırılmıştır. Görevlerini yerine getirirken sıkça karşılaştıkları problem alanları, diğer sivil toplum kuruluşları ile ilgili irtibatları ve geleceğe yönelik projeleri araştırılarak, derneğin aktif olarak amacına uygun faaliyetine devam edip edemediği araştırılmıştır.

5. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Dünyada insanlar ihtiyaçlarını tek başlarına karşılamak yerine güçlerini, enerjilerini ve birikimlerini bir araya getirerek daha kolay karşılayabileceklerini fark ettiklerinde, kendilerini küçük topluluklar kurmak üzere birleşmeye ve ortak hareket etmeye yönlendirmiştir. Ekonomik, sosyal, politik ve daha birçok sebeplerden dolayı bir araya gelerek farklı isimler altında dernekler, vakıflar ve değişik kuruluşlar kurmuşlardır. Böylece bir sivil toplum hareketi, birlikteliği oluşturmuşlardır. Bu kuruluşların amacı, topluma ve üyelerine faydalı olmaktır. İnsanlar dernek kurarak ortak bir amaç etrafında toplanmaktadırlar. Kişiler dernek çatısı altında güçlerini birleştirerek bu tür faaliyetlere katılıp toplumda yardımlaşmayı, sorumluluk duygusunu ve sosyal yaşamlarının gelişimini sağlamaktadırlar.

Amerika Birleşik Devletleri dünyada dernekçiliğin en geliştiği ülkelerin başında gelmektedir. Bu bağlamda ülkemizdeki çalışmalara örnek teşkil etmesi ve karşılaştırmaların yapılabilmesi için Amerika Birleşik Devletleri'ndeki derneklerden eğitim alanında faaliyet gösteren en örgütlü ve gelişmiş beş tanesi belirlenerek incelenmiştir. Ayrıca, Avrupa ülkelerinden Almanya, İngiltere ve Fransa'daki eğitim amaçlı derneklerin faaliyetleri ve işleyişleri araştırılmıştır. Bu alandaki araştırmalar derneklerin kendi web sayfalarından ve yabancı kaynaklı bültenlerden yararlanılarak yapılmıştır.

Sivil toplum kuruluşu olan derneklerin sayıları ülkemizde de hızla çoğalmaktadır. Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarının çoğu eğitim ile ilgilenmektedir. Eğitimin güncel ve herkesi ilgilendiren bir konu olması, derneklerin bu hususa ilgilerini arttırmaktadır. Farklı amaçlar için kurulmuş dernekler de dolaylı veya dolaysız bir şekilde eğitim faaliyetlerinde rol alabilmektedir. Eğitim amaçlı olmayan derneklerin, eğitim alanında faaliyet göstermesi kendileri için prestij meselesi olabilmektedir. Bu anlamda, eğitim dernekleri STK'lar içerisinde en fazla gündemde olan örgütlenme çeşididir. Günümüzde de sivil toplum örgütlerinin popülaritesinin artması nedeniyle dernekler büyük önem kazanmıştır. Bu araştırma ile eğitim alanında faaliyet gösteren derneklerin ne amaçla kuruldukları, karşılaştıkları problemler, faaliyet alanları ve işlevselliğinin boyutları incelenecektir. Eğitim amaçlı kurulan bu derneklerin üzerlerine almış oldukları sorumlulukları ne denli gerçekleştirebildiklerinin tespit edilmesi, konunun anlaşılması bakımından önemlidir. Ayrıca, bu çalışmanın dernekler alanında çalışma yapacak kişilere katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

6. SAYILTILAR

Araştırmanın temel sayıltıları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Eğitim amaçlı dernekler, sivil toplum kuruluşlarının bir parçasıdır ve temel özelliklerini taşımaktadır.
2. Bazı dernekler kuruluş amaçlarına hizmet ederken problemlerle karşılaşmakta ve bu durum faaliyetlerini icra ederken olumsuz etkiler oluşturmaktadır.

3. Son zamanlarda derneklere ilişkin anlayış ve uygulamalar yeni gelişmelere uygun bir biçimde değişmektedir.
4. Röportaj esnasında dernek yöneticileri veya üyeleri, konuyla ilgili düşünce ve fikirlerini içtenlikle paylaşmışlardır.

7. SINIRLILIKLAR

1. Araştırma, Çorum ve Kırıkkale illerinde eğitim alanında faaliyet gösteren derneklerle sınırlandırılmıştır.
2. Eğitim amaçlı olmayan dernekler bunların dışında tutulmuştur.
3. Görüşmeler, derneğin resmi yönetici veya üyeleri ile gerçekleştirilmiştir, gönüllü üyeler dahil edilmemiştir.

8. TANIMLAR

Sivil Toplum: Sivil toplum, kendi kendine oluşmuş, desteğini kendi varlığından alan, devletten özerk, gönüllü, bir hukuk düzenine ya da kurallar kümesine tabi, sosyal hayatın organize bir alanını ifade etmektedir. “Sivil toplum, farklılıklara imkân ve fırsat tanıyan bir toplumsal armonidir (Doğan, 200 s.20).

Sivil toplum kuruluşları: STK’lar demokrasinin gelişmesine katkıda bulunan, kar amacı gütmeyen, devletten ayrı hareket edebilen, bireylerin ortak amaç ve hedeflerine bakıldığında ise; siyasal iradeyi ve yönetimi kamuoyu oluşturmak suretiyle etkileyebilen bir örgütlenme türüdür (Bobbie, 1993). Bu bağlamda STK’ları, insanların ortak menfaatlerini geliştirmek için bir araya geldikleri devlet ve aile dışında kalan; toplumsal refaha, işbirliğine ve beraberliğe aracı olan organizasyonlar olarak nitelendirebiliriz.

Dernek: Dernek, belirli ve ortak bir manevi/ ideal amacın gerçekleştirilmesi için, en az sayısı yasaca belirlenen kişilerin, bilgilerini ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirdikleri, örgütlenmiş ve tüzel kişilikle donatılmış kişi topluluğudur (Özsunay, 1982 s.149)

Vakıf: Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin, yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan, tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır.(Medeni Kanun, Madde 101). Vakıf kurumunun temel felsefesi yardım etme ve korumadır. Bu yönüyle sivil toplumcu açıdan vakıflar, bireylerin gereksinimlerinin karşılanması açısından önemlidir.

Sendika: Sendikalar, çalışanların ortak menfaatlerini savunan, haklarını koruyan, sıkıntılarını kamuoyuna anlatan, çalışanların savunuculuğunu yapan tüzel kişiliğe sahip meslek örgütleridir.

Eğitim dernekleri: Eğitim alanında faaliyet gösteren, projeler üreten, etkinlikler düzenleyen ve eğitim ile ilgili alanda sorunlara çözüm amacıyla kurulan sivil toplum yapılanmasıdır.

BÖLÜM II

1. SİVİL TOPLUMUN TANIMI, TARİHSEL VE DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ

Bu bölümde sivil toplumun tanımı, geçmişten günümüze tarihsel gelişimi ve Türkiye’de sivil toplum anlayışı çeşitli düşünürlerin teorileri bağlamında incelenmiştir.

1.1. Sivil Toplum Kavramı

Tarihsel süreçte içinde bulunulan çağın özelliklerini yansıtan bazı kavramlar vardır. Küreselleşme (Globalization), sivil toplum (Non-Governmental Organization), gönüllü kamu kuruluşları (Public Voluntary Organization) bunlardan birkaçıdır. Bu kavramlardan sivil toplum, son zamanlarda üzerinde çok tartışılan bir kavram haline gelmiştir. Çünkü sivil toplum, geçmişten günümüze sürekli bir değişim ve gelişim içinde, o coğrafyanın kültürel ve siyasal yapısıyla da ilişkili olarak dünya genelinde ve bizim toplumumuzda farklı şekillerde ifade edilmiştir. Esasında sivil toplumun sürekli artan popülaritesine rağmen hem akademik hem de politik alanda bir terminoloji karmaşası yaşadığı görülmektedir.

Sivil toplum, insanların gönüllü olarak ortak çıkarlarını geliştirmek için birlikte çalıştığı, aile ile devlet arasındaki kurumlar, örgütler ve bireyler alanıdır (Anheier, 2004). Sivil toplum, tarihinin hiçbir yerinde devlete bir alternatif olarak veya devletten bağımsız olarak kavramsallaştırılmamıştır. De Tocqueville (1835, 1840) için, sivil toplum devleti sınırlandırır; Hegel (1821) için, sivil toplum devletin oluşumunda zorunlu bir aşamadır; Marx için, sivil toplum devletin gücünün kaynağıdır ve Gramsci (1929 –1935) için, sivil toplum devletin egemen sınıflarla ittifak içinde hegemonyasını inşa ettiği alandır. Devlet ve sivil toplum sadece birbirlerinin ön şartı değildir, aynı zamanda birinin mantığı diğerini teşkil eder (Chandko, 2007).

Bhikhu’ya göre sivil toplum bir topluluk oluşturan, bireyleri bir arada tutan, oluşturulmuş, sürdürülebilir ve insanlar tarafından değiştirilmeye müsait bir yapıdır. Sivil toplum devletten ayrı değil fakat onun bir kurumu da değil, bundan ziyade, Hobbes ve Locke için devleti teşkil etmenin en düzgün yoludur. Sivil toplum subjektif özgürlük, kişisel otonomi, bireysel haklar, karşılıklı saygı ve tanıma, ihtiyaçların

tatmini, bir değişim sistemi, rasyonel yasal normlar, soyut ahlak ve devlet otoritesinin minimum yapısı tarafından karakterize edilir (Bhikhu, 2004).

John Kean, sivil toplumu; yasal olarak korunan, hükümet dışı, şiddete başvurmayan, kendinden organize olan, kendiliğinden refleks gösteren, sürekli birbiriyle ve devletle ilişkili olan, yapıcı ve aktivitelerini gerçekleştirmeye kuvveti olan kompleks ve dinamik bir grup olarak göstermektedir (Keane, 1998).

Anheier'e göre ise sivil toplum, tartışmalı bir kavram olmasına rağmen, tanımlar genellikle sivil topluma diğerleri üzerinde bazı özellikler attikleri vurgusunda değişmektedir. Bazı tanımlar öncelikle devlet gücünün yönlerine, siyasal ve bireysel özgürlüğe odaklanırken, diğerleri daha çok toplumsal sermaye ve bütünlük gibi ekonomik işlevler üzerinde odaklanmıştır. Sivil toplum öncelikle devlet ve piyasanın vatandaşlara ve teşkil ettikleri topluma karşı rolüyle ilgilidir. Kavramın entellektüel tarihi, vatandaşlık olgusu, devlet gücünün sınırları ve piyasa ekonomisinin temeli ve düzenlenmesi ile oldukça iç içedir. Önde gelen modern görüş sivil toplumu, devlet ve piyasa arasında bulunan bir alan olarak hem devleti hem de piyasayı kontrol altında tutmaya yetecek kadar güçlü bir tampon bölgesi olarak, ikisinin de çok güçlü olmasını ve üstünlük sahibi olmasını engelleyen bir alan olarak görmektedir (Gellner, 1994).

Devletin gücünü dengeli kullanması ve taraf olmaması, sivil toplum ile arasındaki dengenin sağlanabilmesi için önemlidir. Devletin amaçları ile sivil toplum örgütlerinin amaçlarının örtüşmesi, uyum için önemli bir etkidir. Sivil toplum tekil, tek parçalı, ayrı bir varlık değil, hem devlet hem de piyasa ile ilişkili olarak oluşturulmuş ve her ikisine de nüfuz eden bir alandır.

Sivil toplum, devlet gücünün ve piyasa çıkarlarının daha katı alanlarının dışında toplumun kendi kendini örgütlemesidir. Habermas'a göre, 'sivil toplum, toplumsal sorunların özel hayattaki yansımalarını bulan, ele alan, yoğunlaştıran ve sesini yükselten ve böylece siyasal alana veya kamusal alana aktaran büyük ölçüde spontane biçimde oluşturulmuş dernekler, örgütler ve hareketlerden meydana gelmektedir' (Habermas, 1992). Dahrendorf, sivil toplum kavramını ne devlet tarafından yönetilen ne de merkezi siyasi güç tarafından yönlendirilen otonom örgütlerin varlığıyla nitelenen klasik liberal geleneğin parçası olarak görmektedir (Dahrendorf, 1991).

Sivil toplum devletle ilişkili olan fakat onunla özdeş olmayan, gerektiğinde karşı tepki gösterebilen, bir baskı unsuru olabilen, olayları etkileme gücüne sahip insanların ilişkilerini, birlikte hareket yeteneklerini temsil etmektedir. Devlet ile olan ilişkilerinde de bağımsız olan, toplumun üyeleri tarafından bireysel ya da toplumsal menfaatlerini korumak için gönüllü bireylerin birlikte hareket edebilmeleridir.

Devletten bağımsız; fakat bireyler ve devlet arasında bir vasıta olarak hizmet görür, kamu işlerine vatandaşların katılımını artırır, vatandaşları çok aşırı güçlü hükümetlere karşı korur ve toplumda çoğulculuk gibi daha büyük dengeleri ve kontrolü teşvik eder (Wiarda, 2009).

Sivil toplum kavramı genel anlamıyla, aile, devlet, piyasa ve siyasi alan dışında hak ve sorumluluk sahibi yurttaşların gönüllü olarak yarattığı, sorunlarını çözmek ve çıkarlarını korumak amacıyla kamusal alan ile özel alan arasında ya da bu alanların kesişiminde oluşturdukları bir alandır (Eraslan, 2008).

Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleriyle insanlar çeşitli ilişkiler içine girerek karşılıklı tutum ve davranışları ile birbirlerini etkilemektedirler. Bireyler arası etkileşim daha da artmaktadır. STK'nın çoğulcu ve katılımcı bir sivil yapının oluşmasında etkin rolü olmaktadır.

Klasik düşünce kapsamında ise; sivil toplum ve devlet, vatandaşların bir diğerine zarar vermesini engelleyen kuralların uygulanmasına bağlı olarak ortaya çıkan, sosyal çatışmayı idare eden bir tür politik işbirliğine nazaran birbirinden ayırt edilemez olarak görülmektedir (Edwards, 2004).

Sivil toplum kavramı esas olarak Batı toplumlarının gelişim süreci içerisinde, özellikle Batı Avrupa'nın siyasal özellikleri doğrultusunda ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Sivil toplum genel bir ifade olarak devlet ile aile arasındadır. Sivil toplum kuruluşları devlet siyaseti içinde yer almazlar ve gönüllü birliklerden oluşurlar. STK'lar kendi kendilerine örgütlenerek bireylerin haklarını korurlar. Sivil toplum kuruluşları sendika, vakıf ve meslek odaları gibi çok farklı isimler altında faaliyetlerini yürütürler.

Durumu tersinden değerlendirmemiz sivil toplumun kavram olarak daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu sebeple sivil toplumun ne olmadığı aşığıda belirtilmiştir.

Sivil Toplum Ne Değildir?

Sivil toplumun ne olmadığını ve ölçüm ve yorumlama amacıyla anlaşılma biçimini ele almak gerekebilir. Daha belirgin biçimde, sivil toplum: (Anheier, 2004)

1. *Sivil toplum, daha genel bir terim olan toplum ile eş anlamlı değildir.* Bir toplum ekonomiyi, piyasayı, yargıyı, aileyi ve diğer kurumları, aynı zamanda sivil toplumu kapsar; başka bir deyişle sivil toplum daha geniş olan toplumun bir parçasıdır.
2. *Sivil toplum, kar amacı gütmeyen sektörle aynı anlama gelmez, ya da üçüncü, gönüllü veya STÖ sektörleriyle de aynı anlama gelmez.* Üçüncü sektör ve sivil toplum örgütler bakımından üst üste binmektedir ve sivil toplumun üçüncü sektörün büyük kısmını içerdini söylemek yanlış olmaz.
3. *Sivil toplum kar amacı gütmeyen, bireylerin veya toplumun ortak menfaatleri için kamu yararı adına gönüllülük felsefesiyle hareket eder.* Fakat her kar amacı gütmeyen örgüt sivil toplum kuruluşu değildir. Bunun için ortak bir amacın ve kamu yararının gözetilmesi söz konusudur.
4. *Sivil toplum, piyasayı ve piyasa firmalarını içermeyen, fakat bazı erken teorisyenler ve neo-liberal düşünürler, piyasa ekonomisini ve kendi kendisini örgütlenme ve kendi kendisini düzenleme kapasitesini 'devlet dışı' bir toplumun çok önemli bir parçası olarak görmektedirler.*
5. *Sivil toplum, devlet ve kamu kuruluşlarını içermeyen, fakat yargısal ve düzenleyici işleviyle devlet, hukukun üstünlüğünü, toplum düzenini ve toplumun ve sivil toplumun diğer zorunlu bileşenlerini korur.*
6. *Sivil toplum, aileyi içermeyen.* Kültürlerarası aile biçimleri önemli biçimde birbirinden ayrılmaktadır.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda değerlendirdiğimizde; sivil toplum kavramı olarak devletten bağımsız her türlü siyasi baskıdan uzak, toplumun karşılıklı dayanışma ve fikir birliği içerisinde kendi kendini yönlendirmesi olarak ifade edilebilir. Devlet ile ilişkisi bakımından ise; devlet ve sivil toplum farklı ilkelere dayanmaktadır ve birbiriyle bütünlüyci rol oynamaktadırlar. Sivil toplum devletin yerine, devlet de sivil toplumun yerine geçemez ve diğerine karşı ayrıcalığa sahip olamazlar.

Sivil toplumun öneminin anlaşılması ve terim olarak daha net bir şekilde ifade edilebilmesi için kavramın tarihsel ve düşünsel olarak analiz edilmesi gerekmektedir

1.2. Antik Düşüncede ve Orta Çağda Sivil Toplum Kavramı

18. yüzyıla kadar “devlet” ve “siyasal toplum” ile eşanlamlı olduğu kabul edilen “sivil toplum”, ilk klasik versiyonu olan ve Aristo tarafından siyasal toplumu belirtmek için kullanılan “politike koinonia”nın Çiçeron tarafından Latince’ye “societas civilis” olarak aktarılmış biçiminin birebir çevirisidir. Eski Yunan felsefe geleneğinde oldukça genel bir kullanıma sahip olan kavram, benzer bir şekilde Ortaçağ’da, bölünmüş egemenlik birimlerinin feodal düzenini, Ortaçağ krallıklarını ve imparatorluklarının tümünü belirtmektedir (Tosun, 2001 s.31).

Aristo'nun şehir kavramı vatandaşların (ya da bu niteliğe erişebilen az sayıda bireyin) yönetme ve yönetilmeye yönelik faziletli görevleri paylaşmalarına olanak sağlayan 'birliklerin bir birliğiydi. Bu bağlamda devlet toplumun ‘medeniyet biçimini temsil ederken, ‘incelik’ iyi bir vatandaş olmaya yönelik gereksinimleri açıklamaktadır. Geç orta çağ düşüncesinin bu geleneği sivil toplumu, yasaların hüküm sürdüğü topluluklarda insanlar devlet tarafından korundukları için ‘politik olarak organize olmuş ulus’ ile eşleyerek devam ettirmiştir (Edwards, 2004).

Aristo’da “politika koinonia”, yasalarla belirlenmiş kurallar sistemi içindeki özgür ve eşit (kabul edilen) yurttaşların siyasal toplumu, ahlaki bir kamu olarak tanımlanır. Bu kavram bir yandan özgür yurttaşların ortak kullandığı “polis”in alanını (koinonia) gösterirken, aynı zamanda toplumun parçalarıyla birlikte bir bütününe de işaret etmektedir (Jean ve Arato, 1992).

Sivil toplum olgusunun zeminini, 12. yüzyılda gelişmeye başlayan kentler ve ticaret burjuvazisi oluşturmaktadır. Sivil toplumun, yönetimi temsil eden devletin bir parçası olarak görüldüğü bu anlayış, Ortaçağ'da ticaretin ve tarımın gelişmesi sonucu kentlerin canlanmasıyla birlikte değişmeye başlamıştır. Kentlerde doğmakta olan bu zenginlik kaynağını hem korumak hem de ondan yararlanmak isteyen soylular sınıfı, kent burjuvazisi ile uzlaşmaya gitmek durumunda kalmıştır. Burjuvaların kent yönetiminde geniş özerklik kazanmaya başladıkları bu süreçte ortaya çıkan şehir hukuk ve kurumları, sivil toplumun oluşmasına zemin hazırlamıştır (Mardin, 1992).

Ortaçağa gelindiğinde sivil toplum, dini toplum kavramının karşıtı olarak görülmeye başlamıştır. Sivil toplumun laiklik ve çağdaşlık simgesi olma özelliği, bu dönemden itibaren yerleşmeye başlamıştır. Aristoteles'ten Ortaçağ sonuna kadar devlet ve sivil toplum kavramları ayrılmaz bir birliktelik içindedir. On yedinci ve on sekizinci yüzyılda sivil toplum tanımında, radikal değişiklikler yaşanmış ve sivil toplum 'doğa durumundan', 'uygarlık durumuna' geçme anlamında kullanıldığı gibi, bir şehirli gereksinimi olarak hürriyet, hak ve yükümlülükleri ifade eden bir kavram olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Sivil toplum olgusuyla, yurttaş ya da vatandaş anahtar kavram olarak ön plana çıkmış ve yurttaş olarak tanımlanan birey, sivil toplumun temel tanımlayıcı unsuru olarak görülmüştür (Yıldız, 2004).

"Sivil toplum" kavramı ilk kez 1690'da yayımlanan John Locke'un "Two Treaties of Government" adlı eserinde görülmektedir. 18. yüzyılla birlikte sivil toplum kavramında bir farklılaşma gözlemlenmektedir. Bu yüzyılda hakim olan düşüncede sivil toplum, kent yaşamı ve ticari faaliyetlerin geliştiği, çoğulcu, devlet tarafından asimile edilmemiş ve aile sınırları dışında gerçekleşen bireysel faaliyetlerin yer aldığı toplum olarak kabul edilmektedir (Tosun, 2001).

1.3. Toplumsal Sözleşmeciler

Avrupa'da sivil toplum kavramının ilk olarak 18. yüzyılda "toplum sözleşmesi" kuramlarında ortaya çıktığı görülmektedir (Gönenç, 2001).

Sivil toplumun ne olduğunu anlamak için öncelikle batı siyaset literatürünün en önemli kavramlarından olan "toplum sözleşmesi" kuramlarını yakından incelemek

gerekir. Bu yeni duruma insanların “ kontrolsüz ve güvensiz olan doğa halini terk edip bir sözleşme dahilinde birleşerek devlete geçiş sürecidir de diyebiliriz.

Sözleşmecî düşünörlere göre sözleşme öncesi bireyler, doğa yasalarının hükümlerine göre hareket ederler. Doğa yasası, Hobbes’ a göre *lexnaturalis*, akılla bulunan ve insanın kendi yaşamı için zararlı ya da yaşamını koruma yollarını engelleyici olanı yasaklayan bir genel kuraldır. Bu doğa yasası doğa durumu için geçerlidir ve doğa durumu da herkesin herkese karşı, düşmanlığın olduğu ve savaş içerisinde oldukları genel bir durumu ifade etmektedir. Böyle bir durumda çalışmaya gerek yoktur; çünkü karşılığının alınacağı belli değildir ve dolayısıyla yeryüzünde kültüre de yer yoktur. En kötüsü doğa durumunda hep şiddetli ölüm tehlikesi ve korkusu hüküm sürer; insan yaşamı yalnız, fakir, kötü, vahşi ve kısadır (Hobbes, 1992).

Toplumsal sözleşmecilere doğa durumunda yaşayan insanların kendi aralarında anlaşarak, sözleşerek daha uygar duruma geçmeleri de diyebiliriz. Thomas Hobbes sivil toplum kavramının gelişmesinde ve doğa durumundan devlete geçişte önemli katkıları olan düşünörlerden birisidir.

1.3.1. Thomas Hobbes

Hobbes sivil toplumu devlet ile özdeşleştiren ve sivil toplum kavramının gelişmesinde önemli yeri olan düşünörlerin en önemlilerinden biridir.

Thomas Hobbes (1588-1679), sivil toplumla siyasal toplumu aynı anlamda kullanmıştır. O devlet ve toplumu ayrı düşünmeye yönelten realitenin / koşulların döneminde daha oluşmamasından dolayı, tek bir sözleşme çerçevesinde devleti ve toplumu ayırmadan bütün olarak düşünme yolunu seçmiştir (Doğan, 2000).

Mutlak otoriteyi bireylerin rızasına dayandıran düşünörlü Thomas Hobbes olmuştur. Mutlakiyetçi rejimin İngiliz versiyonunu geliştiren Hobbes mutlak ve güçlü bir siyasal erkin ortaya çıkışını rekabet, yarış ve çatışma halindeki insan doğasının barış içinde yaşama özlemine dayandırmaktadır. Başka bir deyişle Toplumsal çoğulculuk ve farklılık kralın şahsında tek bir iradeye dönüştürölmüş olur. Hobbes, dini kurumlar da dahil olmak üzere tüm sivil toplum unsurlarını devletin çatısı altında toplamaktadır (Akal,1995).

Hobbes'un modelinde vurgu devlet üzerine olup bireyler barış (devlet) uğruna sivil toplumdan vazgeçemez ise, toplumsal insan, doğa (savaş) durumuna dönme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Başkalarına doğal olarak saygısı olmayan bireyler, gözle görülür ve donanımlı bir egemen devlete tabi kılınmazlarsa, yeryüzünde barışın ve maddi rahatlığın olması beklenemez. Güvenlik devletin sağladığı bu barışçıl düzene sivil toplum denir. Sivil toplum içerisinde bireylerin belirli negatif özgürlükleri bir özel alanın var olduğunu belirtir (Keane, 2004).

Hobbes'un doğa durumu tanımlaması "güvensizlik" ve "korunmasızlık" kavramları ile doğrudan ilişkilidir. Bir başka deyişle güvensizliğin olduğu doğa durumunda bireyler hep kuşku ve korku içinde yaşamak durumunda kalmışlardır. Bu durumun sonuçları da bireyin yaşamsal süresini ve kalitesini etkilemiştir (Eraslan, 2008). En tanınmış eseri Leviathan'dır.

Hobbes devletin tek hakim ve yegane güç olduğunu, huzur ve güven isteyen insanların ancak devletin himayesi altında girmekle buna erişebileceklerini belirtmiştir. Hobbes mutlakiyetçi bir rejimin gelişmesini savunmuştur diyebiliriz.

1.3.2. John Locke

John Locke siyasal düşünce tarihindeki önemli düşünürlerden biridir. Klasik liberal anlayışı temsil etmektedir.

Locke, doğal yaşam halinde yaşayan insanların mutlak bir eşitlik ve özgürlük ortamı içinde mülkiyet hakkı, yaşam hakkı ve özgürlük haklarının kutsal haklara sahip olduklarını belirtmektedir (Türköne, 2003).

Doğal yaşam halinde bulunan insanlar, bu haklar ihlâl edildiği zaman birbirlerini yargılama ve cezalandırma yoluna gidecekler ve kargaşaya neden olabileceklerdir. İşte bu noktada doğal yaşamdan bir sözleşme ile çıkılacak, yargılama yetkisi, siyasal topluma yani devlete devredilecektir. Böylece toplum kurulacaktır (Göze, 2000). Locke, bireyler arası sözleşmeye dayalı oluşan siyasal otoriteyi bireysel özgürlüklerin kamusal alandaki bir güvencesi olarak görmektedir (Chattejee, 2003).

Hobbes'tan farklı olarak yine *statusnaturalis*'ten medeni düzene bir dönüşümü öngören Locke da, doğa durumunun asosyal bir durum, yani sürekli savaş durumu olmadığını; fakat insan ilişkilerinin doğa kanunlarıyla yönetildiği ve mülkiyet haklarına dayalı ekonomik alışverişin kusurlu da olsa işleyebildiği toplumsal devletin embriyo halindeki bir formu olduğunu iddia etmiştir. İnsanlar doğa durumunu vahşeti nedeniyle değil, 'güçlükleri' nedeniyle terk etmişlerdir. Bu nedenle Locke'un 'doğa durumu', modern söyleyişle 'sivil toplum' dediğimiz kavrama, yani özel ve belirli çıkarların ve ilişkilerin bütününe oldukça benzemektedir (Femia, 2004).

Özet olarak Locke, insanların özgür hareket edebilmeleri gerektiği, kendilerini devlete bağımlı hissetmelerinin temelinde can, mal ve haklarının korunması düşüncesinin yattığı, dış güçlere karşı toplulukların iç tehlikelere karşıda kanunların gerekliliği düşüncesini taşımaktaydı ve Locke'un siyasal ve sivil toplum anlayışı Hobbes'tan farklıydı. Çünkü, Hobbes'a göre devlet her şeydi ve insanların bütün yetkilerini kendisinde topluyordu; fakat Locke'un anlayışına göre devletin yetkileri sınırlı olmalıydı ve devletin devamlılığını insanların daha özgür olmalarına ve haklarının korunmasına bağlıyordu diyebiliriz.

1.3.3. J.J. Rousseau

Rousseau'a göre doğal durum; Hobbes'tan farklı olarak insanların bir savaş durumu olmaktan çok, herkesin eşit ve özgür bir biçimde yaşadığı bir genel mutluluk durumuydu. Ama, mülkiyetin ortaya çıkmasıyla bu mutluluk durumu bozulmuştu. Bundan dolayı, insanlar, kaybettikleri bu özgürlük, eşitlik ve mutluluğu tekrar, yalnız bu kez siyasal toplumda kazanmalarını sağlayacak bir düzeni yaratmaları gerekti. İşte, Rousseau''ya göre, insan ve insanlığın yapabileceği şey, Hobbes gibi bencilliğe değil, eşitlik ve özgürlüğe dayalı bir "Toplumsal Sözleşme" zemininde erdemli bir yaşama ulaşmak ve ahlaksal mutluluğu gerçekleştirmektir (Yıldız, 2010).

Toplumsal sözleşmeci düşünürler insanların belirli bir antlaşma ile devlet çatısı altında toplanarak doğa durumunun kanunlarının sebep olduğu çatışma ortamından kurtulacaklarını savunmuşlardır. Çünkü doğa durumunda güvensizlik ve korunmasızlık hakim düşünceydi. Bu düşünürlere göre bireyler bu haklarını kendilerini koruyabilecek bir güce devretmeleri gerekmektedir. Bu güç ise devletti.

1.3.4. Hegel ve Sivil Toplum

Hegel'e göre sivil toplum, aile ile devlet arasında yer alan ahlaki hayatın alanıdır. Ancak Hegel, sivil toplumu kendi başına doğal ve insani bir durum olarak görmemiş, sivilliğin devletçe düzenlenip gözetilmesine bağlı olduğuna inanmıştır. Sivil toplum kendi kendine yeterli olamadığı içindir ki devlete ihtiyaç duyulmaktadır. Hegel, sivil toplumun ortaya çıkışını çağdaş dünyanın bir başarısı olarak nitelermektedir. Onun oluşturduğu kavramsallaştırmaya göre sivil toplum, insan toplumlarının düalistik boyutunun bir parçasını oluşturur. Buna göre, bu düalistik toplum modelinin bir yanında sosyo-ekonomik zaruretlerin ve piyasa toplumunun gerektirdiği rekabet ve çatışmanın yer aldığı sivil toplum, öte yanda ise devletten oluşan, devlet kurumuyla özdeşleşen ve onunla ayniyet oluşturan siyasal toplum bulunmaktadır (Erdoğan, 1998; Vergin, 2000).

Hegel'in sivil toplum düşüncesinin anlaşılması için Hegelyen felsefesini anlamının önemi büyüktür. Hegel sivil toplumu (bürgerlichegesellschaft) burjuva toplumu olarak değerlendirmektedir. Bununla beraber, Hegel, sivil toplumu bir eğitim alanı gibi de görmektedir. Üretim ve mübadele zemininde yükselen kapitalist toplumsal kurumlar aracılığıyla ilişki içindeki farklı ihtiyaçların ve çıkarların devlete vücut vererek evrensel konuma yükselmesinin; dolayısıyla devletin de toplumun evrensel çıkarını bir "etik ide" olarak gerçekleştirmesini zorunlu kılan bir eğitim alanı olarak görmekteydi (Pelczynski, 1984).

Hegel, 'sivil' yapının devamlılığının sağlanması için devlet tarafından sürekli bir gözetime gerek duyan, sivil toplum kapsamında yer alan farklı ekonomik ve politik çıkarlar arasında baş gösteren anlaşmazlık ve eşitsizlikler üzerine odaklanan ilk düşünürlerden biridir. Bu fikir, sivil toplumu kapitalizm kapsamındaki egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda başka bir araç olarak gören Karl Marx ve ardından da İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sivil toplum kavramının ortaya çıkmasından tek başına sorumlu tutulabilecek olan Antonio Gramsci tarafından daha ileri bağlamda ele alınmıştır (Edwards, 2004).

Hegel'in sivil toplum modeli – serbest piyasa artı yargı idaresi – kabaca Locke ve Smith gibi klasik liberallerin ideal toplumuna karşılık gelmektedir. Fakat Hegel benzerliği kabul etmekle birlikte, onlar için devletin sadece kişisel hedefleri ve belli

fiziksel ihtiyaçları elde etmek için uygun bir ‘ortaklık’tan başka bir şey olmadığını ileri sürmektedir. Dolayısıyla devletin otoritesi ‘harici’ ve tesadüfidir; içimizdeki toplumsal bütün ile tanımlanma ihtiyacımızın bir ifadesi değildir. Hegel, kendi adına, kendi çıkarını savunmayı toplumsal örgütlenmenin *son çaresi* olarak görmeyi reddeder. Sivil toplum insan yaşamının son hedefini içermemektedir. Onun için, devlet kişisel çıkarı korumak yerine onu aşmalıdır (Femia, 2004).

Kısacası, sivil toplumun fikri gelişiminde Hegel’in çok önemli bir yeri vardır. Sivil toplum vatandaş / aile ve devlet arasında arabulucu mantıksal bir fonksiyon oynamasına rağmen, Hegel, sivil toplumun devlet tarafından muhafaza edilmesi gerektiğine inanmıştır.

1.3.5. Karl Marx

Karl Marx gelişen sivil toplum söyleminde ayrı bir yeri temsil eder. Önceki görüşleri o da paylaşmaktadır; fakat sivil toplumun dinamikleri ve devletle olan ilişkilerinde seleflerinden farklılıklar arz etmektedir. Marx’a göre sivil toplum hayatın bütün toplumsal ve endüstriyel safhasına tekabül etmektedir. Hegel’i müteakip fakat ondan daha öte, Marx sivil toplumu bir çelişki, bir mücadele alanı, örgütlü sınıflar arasında bir savaş durumu olarak gördü (Bhikhu, 2003).

Sivil toplum kavramını Hegel’deki *Bürgerliche Gesellschaft* teriminden alan Marx, sivil ya da burjuva toplumunu, üretici güçlerin belli bir gelişme aşaması içerisindeki bireylerinin somut ilişkilerinin bütünü olduğunu kabul ederek, burjuva toplumunun tarihin gerçek fuayesi, gerçek sahnesi olduğunu ileri sürer. Marx’a göre sivil toplum, ortaçağ sonu burjuvazilerinin toplumsal hareketi olup, burjuva sınıfı ile sermayenin doğuşuna yer açmıştır. Esası ise kent korporasyonları, komünlerdir. Bu noktada Hegel’i izleyen Marx’ın, sivil toplumu burjuva kapitalist toplumu ile denk tuttuğunu söyleyebiliriz (Tosun, 2001 s.42).

Karl Marx, sivil toplumu devletten ayırmaktadır. Marx’a göre, insanın doğayla ilk etkileşimini oluşturan ekonomik hayat, insan hayatının tüm aktivitelerinin ve sosyal hayatının temel paradigmasını oluşturur. Din, devlet, aile, kanun, ahlak, bilim gibi insani etkinliklerin tümü üretim biçimine göre şekillenir. Marx’a göre sivil toplum on

sekizinci yüzyıl Avrupa'sında burjuvazi ile gelişti. Onun için sivil toplum, üretici güçlerin belli evrimsel gelişiminde ortaya çıkan, bireyler arasındaki ekonomik ilişkilerin tümüdür (Bayhan, 2005).

Burjuva ekonomik yaşamı konusunda Marx'ın görüşleri çok daha düzdür. Hegel ile modern toplumun 'vatandaş olarak insan' ve 'özel birey olarak insan' arasındaki ayrımla tanımlandığı konusunda aynı fikirde olmasına rağmen, Marx evrensel ile özeline arasındaki ayrımın mevcut özel mülkiyet rejimiyle çözümlenebileceğine inanmamaktadır. Onun sivil toplum analizi, Hegel'in çok fazla önem atfettiği başlangıç seviyesindeki topluluksal karşılıklılık işaretlerini küçümsemiş veya görmezden gelmiştir. Marx'ın sivil toplumu tehlikeli bir şekilde para bağıyla bir araya gelmiş, yalıtılmış ve saldırgan bireylerden oluşan bir Hobbesvari kabustur. Marx için, siyasetin ekonomiye tabi olması ifşa edilmesi gereken gizli bir gerçeklik değildir; burjuva özgürlüğü savunucularının kendileri tarafından açıkça ilan edilen çok bariz bir gerçektir. Fakat Marx, şüphesiz ki bu kabul edilen algıyı onlardan çok daha olumsuz bir şekilde ifade etmektedir. Marx, bize sivil toplumun 'tüm tarihin gerçek odak noktası ve sahnesi' olduğunu söylemektedir. Aynı şekilde, 'gerçek ilişkileri ihmal eden ve kendisini prenslerin ve devletlerin şatafatlı oyunlarıyla kısıtlayan eski tarih kavramına' da hoş bakmamaktadır (Femia, 2004).

Marks'a göre sivil toplum insanın ekonomik, sosyal ve üretim hayatını oluşturmaktadır. Toplum insanların karşılıklı etkinliklerinin ürünüdür. Ona göre sivil toplum hayatın bütün toplumsal ve endüstriyel alanına etki etmektedir.

1.3.6. Antonio Gramsci

Marx'ın önde gelen öğrencileri arasında bir sivil toplum kavramı geliştirmeye çalışan tek kişi olan Antonio Gramsci'dir. Büyük ölçüde, klasik Marksist gelenek, Marx'ın kapitalist piyasa ekonomisinde insanları birbirleriyle sadece akdi veya araçsal esaslarda ilişki kuran saldırgan egoistler haline indirgeyen 'ticari ve sınai yaşam' olarak sivil toplum tanımını kabul etmekten memnundu. Marksizm'i erken dönem idealist felsefeyle ilişkilendirme ile şekillenen birisi olarak bu analiz Gramsci için hiç tatmin edici değildi. Tüm Marksistler gibi, gücün doğası gereği asimetrik olduğunu ve egemen sınıflar tarafından onlara tabi olan sınıflara karşı uygulandığını kabul ediyordu. Fakat

kapitalizmi bir etiği olmayan bölge, güçlünün zayıf üzerinde tehdit ve şiddet yoluyla üstünlük kurduğu bir Hobbesvari doğal durum olarak görmüyordu. Aksine, Gramsci'ye göre sömürücü alışveriş ilişkileri bu ilişkileri alışverişin tüm taraflarına doğru ve düzgün gösteren karmaşık ahlaki kararlarla temellenmekteydi (Femia, 2004).

Gramsci'de dikkate değer bir sivil toplum kuramcısıdır. Marx'tan burjuva ekonomisi kavramını alarak kapitalist sistemi çözümlerken bunu temel bir izlek olarak kabul etmiştir (Carnoy, 2001).

Gramsci sivil toplum tartışmalarında devrim niteliğinde bir yaklaşım getirerek sivil toplumu Marx'ın aksine alt yapısal alan değil, üst yapıya koymuştur (Keane, 1998). İki tane üst yapısal düzeyi öngörmektedir, biri sivil toplum yani "özel" diye adlandırılan organizmalar bütünü, diğeri, siyasal toplum yani "devlet"tir. Egemen grup bu araçlar vasıtası ile hegemonyasını kurar. Gramsci, Marx'ın görüşlerine zıt bir biçimde sivil toplumun "maddi ilişkilerin tümünü" değil, ideolojik-kültürel ilişkilerin tümünü içerdiğini belirtmektedir (Keane, 1998).

Gramsci sivil toplum kavramını çözümlemesinde ideolojiye başvurmaktadır. O'na göre "toplumsal bir grubun, toplumun bütünü üzerindeki siyasal ve kültürel hegemonyası, devletin etik bir içeriği olarak sivil toplum" derken sivil toplumla ideoloji neredeyse örtüşen kavramlar olarak kabul edilmektedir (Özbek, 2000).

Onun tarihsel (altyapı ve üst yapı) blokunda, iki grubun ilişkileri aydınlar aracılığı ile sağlanmaktadır. Alt yapıda bir determinizm söz konusu iken üst yapı uğrağında özgürlüğe geçilmiş olur (Özbek, 2000).

Gramsci'nin fikirleri hem sivil toplumun ne olduğu hem de onun gelişmesi ve ortaya çıkardığı anlaşmazlıklar ile alakalı olan güçleri keşfetmede önemlidir. Gramsci İtalya komünist partiyi kurmuştur ve Mussolini tarafından 1926 yılında hapse atılmış ve 1936'da hapishanedeyken hayatını kaybetmiştir (Anna, 1994).

O'nun sivil toplum tartışmasına en önemli katkısı sivil toplumu bir üst yapı olarak ele almasıdır. Bu nedenle Marx altyapılar kuramcısı olarak görülürken Gramsci üstyapılar kuramcısı olarak adlandırılmıştır.

1.3.7. Alexis de Tocqueville: Demokrasi Bağlamında Sivil Toplum

Tocqueville on dokuzuncu yüzyılın en önemli ve etkili düşünürlerinden biridir ve sivil toplum tartışmalarına değerli katkılarda bulunmuştur. Özgürlük Tocqueville'nin düşüncelerinin temelini oluşturmaktadır. İnsanların özgür olabildikleri müddetçe serbest aktivitelerde bulunabilecekleri, sivil toplum kuruluşlarını geliştirebilecekleri düşüncesindedir diyebiliriz. Sivil toplum kavramının gelişmesinde büyük katkıları olmuştur.

Tocqueville, derneklerin entelektüel ve ahlaki yararlarını da önemser. Gönüllü örgütlenmeler, toplumsal yaşamın birçok alanında ortaya çıkan görüş farklılıklarının gelişmesi için uygun kanallar yaratarak tek-biçimliliği engellemekteydi. Demokratik devrimin yerleşiklik kazanmasının olumsuz sonuçları arasında saydığı bireysel soyutlanma eğilimi kamusal alanda ya da devlet etkinliklerinde kısmen önlenebilirdi; bu durumda yalnızlaşma eğiliminden kurtulmanın bedeli devlete ya da kamuoyuna aşırı bağımlılık olacaktı. Bireysel soyutlanma seçeneğinde yurttaşlar arasındaki uzlaşmaya ve işbirliğine dayalı karşılıklı ilişkiler geliştirme yeteneği toplumsal düzeyde körelecekti. Siyasal iktidar ve devlet karşısındaki bağımlılık seçeneğinde ise, siyasal *ethos*'un çoğulcu bir görünüm kazanamaması sonucunda, monolitik bakış açısının bütün yurttaşlara benimsetilmesi için baskılar giderek artacak, buna karşılık direnme cesareti azalacaktı (Lively, 1965).

Tocqueville, aristokrasi ile demokratik sivil toplum yapılarını karşılaştırarak bazı değerlendirmeler yapmıştır. Bu değerlendirmeleri Tocqueville'in Fransa'daki gözlemleri ile ABD ve İngiltere'ye yaptığı gezilerden oluşturduğu izlenimlerine dayalıdır. Tocqueville kitabında, Amerikalıların kanun ve adetlerinden birçoğunu aldığı İngiltere'yi dolaştığını ve orada dernekçiliğin, Amerika'daki kadar uzmanlıkla yapılmadığını belirtmektedir. "İngilizler bir sürü önemli işi, bireysel yapabilirler. Hâlbuki Amerikalılar en küçük bir iş için bile birleşirler. İngilizler, derneği sağlam bir aksiyon aracı olarak görürler. Fakat Amerikalılar onu biricik aksiyon aracı olarak kabul ederler (Tocqueville, 1962).

Tocqueville'in siyaset teorisinin bir yönü özellikle ilgi çekmiştir: Gönüllülük oluşumlarının Amerikan demokrasisinin kökeni olduğu görüşü. Aslında, Tocqueville'in sivil aktivizmle demokrasi arasında içsel bir bağ olduğu inancı hala sivil toplum teorilerinin ortak kaynak noktasıdır (Hoffman, 2006).

Tocqueville demokrasi ve özgürlük üzerine önemli çalışmalar yapmıştır ve etkili de olmuştur. Tocqueville'ye göre insanların hür iradeleri ve ortak güçleri ile başaramayacakları hiçbir şey yoktur. O'na göre sivil toplumun temelini bireylerin oluşturduğu ve bireylerin özgürce örgütlenebilmeleri sonucunda sivil toplumun daha etkili ve güçlü olacağı fikrini savunmuştur. Tocqueville, Amerikalıların dernek ve vakıflar vasıtasıyla karşılaştıkları sorunların üstesinden geldiklerini ve bu şekilde sivil toplum kuruluşlarını çok güzel işlettiklerini saptamıştır. Dolayısıyla, sivil toplumu oluşturan bireylerin özgür davranabilmeleri gereğini ve bunun sonucunda da demokratik kurumların çeşitliliğinin artacağını ve bireylerin bu konuda örgütlenmesinin önemini belirtmiştir diyebiliriz.

Yukarıda farklı düşünörlere göre sivil toplum anlayışı incelenmiştir. Aşağıdaki bölümde de sivil toplum kuruluşları ve gönüllülük esasları incelenmiştir.

2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI (STK)

Sivil toplum kuruluşları 1980'li yıllardan itibaren ölkelerin hem siyasi hem de sosyal alanlarında etkili olmaya başlamışlardır. STK' lar ölkemizde yasama, yürütme, yargı ve medyadan sonra beşinci bir güç olarak topluma kendisini kabul ettirmiştir. Aynı zamanda kamu ve özel sektörden sonra üçüncü sektör rolünü de üstlenmiş durumdadırlar. Çağdaş demokrasilerde dernek gibi sivil toplum örgütlerinden oluşan vatandaşlar sektörüne NGO (Non Governmental Organization - Hükümet Dışı Örgütler), üçüncü sektör, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, gönüllü sektör gibi isimler verilmektedir. Sivil toplumun etkili olabilmesi için bu üçüncü sektör kuruluşların gelişmesi ve karar süreçlerinde etkin rol oynaması önemlidir. Üçüncü sektör bireylerin bir amaç doğrultusunda örgütlenip kendi özgür iradeleri ile hareket ederek toplumda bir baskı unsuru olma ve bireylerin sosyal hayatta etkin rol almalarında önem arz etmektedir. Ayrıca; kamu sektörü ile özel sektör arasında işleyişi sağlayarak vatandaşları ilgilendiren konularda yardımcı olur. Sivil toplum kavramı, en geniş

anlamıyla devlet otoritesinin dışındaki toplumsal ve ekonomik alanı nitelemek için kullanılmaktadır (Toprak, 1995).

Sivil toplum kuruluşları devlete bağımlı değildirler ve tamamen gönüllü kişilerin katılımı ile oluşmaktadırlar. Bir kuruluş kendisini sivil toplum kuruluşu olarak ifade ediyorsa devlet ile arasında bir sınır olması gerekmektedir. STK'ların en önemli özellikleri arasında devletin kontrolünde olmamalarını, devletten destek ve emir almamalarını ve kişilerin kendi hür iradeleri ile faaliyetlerde bulunmalarını, toplumun menfaatleri doğrultusunda hareket etmelerini, sosyal amaç taşımalarını, internal bir denetim sistemine sahip olmalarını, kar amacı gütmemelerini, tamamen sivil olmalarını, baskı altında kalmadan kendiliğinden gönüllülük esasına göre oluşmalarını sayabiliriz.

Geçmişte STK yerine daha çok cemiyet, cemaat, vakıf, lonca, tarikat gibi kavramlar kullanılmıştır. Fakat günümüzde ise sivil toplum örgütleri (STÖ), sivil toplum kuruluşları (STK), gönüllü teşekküller (GÖ), sivil toplum hareketleri (STH) gibi isimlerle beraber dernek, vakıf, kooperatif, kulüp, sendika ve oda gibi değişik isimler kullanılmaktadır.

Batı'da ise STK; sivil toplum örgütleri (civil society organizations = CSOs), devlet dışı örgütler (non-governmental organizations = NGOs), bunların uluslararası düzeyde faaliyet gösteren türleri olarak uluslar arası devlet dışı örgütler (international non-governmental organizations = INGOs), sosyal hareketler (social movements = SMOs), bunların uluslar üstü faaliyet gösteren türleri olarak uluslar üstü sosyal hareketler (international social movements = TSMOs) gibi değişik isimlerle anılmaktadır (Foster, 2001).

Düşüncülere göre STK'nın tanımları şu şekildedir; John Keane, sivil toplulukları "devletin dışında, devlet tarafından planlanıp kurulmamış, devlet denetiminde olmayan toplumu veya toplumları" olarak ifade etmektedir (Keane, 1993).

C. Taylor da, sivil toplumun, minimal anlamda "devletin vesayeti altında olmayan, özgür birliklerin bulunduğu yerde", güçlü anlamda ise "sadece bir bütün olarak toplumun, devlet vesayetinde olmayan bu tür birliklerle kendisini

yapılandırabildiği ve eylemlerini koordine edebildiği yerde”, var olduğunu ileri sürmektedir (Taylor, 1990).

Bobbio, STK’ları demokrasinin gelişmesine katkıda bulunan, kar amacı gütmeyen, devletten ayrı hareket edebilen, bireylerin ortak amaç ve hedeflerine bakıldığında ise, siyasal iradeyi ve yönetimi kamuoyu oluşturmak suretiyle etkileyebilen bir örgütlenme türü olarak tanımlamaktadır (Bobbio, 1993).

Tüm bu tanımlara göre; STK’lar devletten bağımsız hareket ederler. Sivil toplum ve devlet farklı prensiplere dayanır ve tamamlayıcı rol oynarlar. Ne birbirinin yerini alabilirler, ne de birbirleri üzerinde ayrıcalıkları vardır. Çeşitli ve diri bir sivil toplum devlete ahlaki derinlik, politik canlılık ve zenginlik verir (Bhikhu, 2004).

Sivil toplum ile topluluk, birbirine karıştırılmaması gereken kavramlardır. Gönüllü kuruluşlar sivil toplumu oluştururken, gönüllü olmayan kuruluşlar topluluğu oluştururlar. Sivil toplumda bizler yabancılar, meslektaşlar, komşular, profesyonel kişiler, ticaret sendikacıları ve vatandaşlar olarak bir araya geliriz; toplulukta ise arkadaşlar, akraba, etnik kişiler, yahudiler, katolikler, kabile üyeleri ve aynı dili konuşanlar olarak bir araya geliriz. Sivil toplum mütekabiliyet, kurallara saygı, kurumlara bağlılık ve bunun gibi temellere dayanır ; topluluk dostluk, sevgi, içtenlik ve karşılıklı ilgiye dayanır. Sivil toplum birliksel, asosyatif hayatı, topluluk toplumsal hayatı besler. Sivil toplumda biz ortak ilgileri ve hobileri paylaşıyoruz (Putnam, 2004).

Bu bağlamda STK’ları insanların ortak menfaatlerini geliştirmek için bir araya geldikleri devlet ve aile dışında kalan toplumsal refaha, işbirliğine ve beraberliğe aracı olan alanı temsil eden organizasyonlar olarak nitelendirebiliriz. Sivil toplum kuruluşları toplumsal barışın, gelişmenin, demokratikleşmenin ve ekonomik ilerlemenin önemli bir aktörüdür. Aynı zamanda toplumda kamuoyu oluşturarak toplumsal sorunlara çözüm bulmada yardımcı bir etkidir. STK’ların çok geniş alanları temsil güçleri vardır. Bunlar; çeşitli gönüllü kuruluşlar, sendikalar, dernekler, meslek odaları, farklı kulüpler ve kooperatiflerdir. Sivil toplum kuruluşları üzerinde devlet baskısı olmadığından dolayı gönüllü örgütlerin yer aldığı alandır. Sivil toplum kuruluşları kendi kendini örgütleyebilir, toplumun isteklerini siyasi alana taşıyabilir ve kendi etkinliklerini kendileri organize edebilirler.

Bir örgütün STK olabilmesi için şu özellikleri içermesi gerekir:

- Katılımcıların gönüllü olması,
- Organize ve örgütlenmiş birlikler olması,
- Amaçlarının toplumsal hizmet olması,
- Kararlarında ve hareket süreçlerinde özgür olabilmeleri,
- Denetimlerini kendi kendilerine yapabilmeleri,
- Ticaret amaçlı kurulmuş olmamaları,
- Demokratik ve şeffaf bir yapıya sahip olmaları,

Sivil toplum, insanların gönüllü olarak ortak çıkarlarını geliştirmek için birlikte çalıştığı örgütler ve bireyler alanıdır. Bu bağlamda STK'lar ve gönüllülük şu şekilde incelenmiştir.

3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE GÖNÜLLÜLÜK

Bir STK'nın en önemli kaynağı insandır. Bu insan kaynaklarının büyük çoğunluğu gönüllülerden oluşmaktadır. Dolayısı ile gönüllüler, bir sivil toplum kuruluşunun en değerli unsurlarıdır hatta en önemli kaynağıdır diyebiliriz.

Gönüllülük, bireylerin toplumsal sorumluluk anlayışıyla çıkar gözetmeksizin; bilgi, zaman, beceri, deneyim ve kaynaklarını – kendi özgür iradeleriyle- bir sivil toplum kuruluşunun amacı doğrultusunda kullanmaları olarak tanımlanabilir (Yılmaz, 2003).

Gönüllü çalışanlar maddi bir karşılık beklemeden ya da herhangi bir çıkar beklentisi içinde olmadan, toplum yararına, kendi istekleriyle bir sivil toplum kuruluşu bünyesinde hizmet etmektedirler. Bir STK için çok sayıdaki gönüllü, parasal kaynak kullanarak elde edemeyeceği çok sayıdaki insan kaynaklarını hiç harcama yapmadan amaçları doğrultusunda kullanabilmesi demektir. Zaten, güçlü bir STK'nın güçlü bir katılımcı kitlesinin bulunması gerekir. Dolayısıyla, gönüllülük oranı ile STK'nın toplum

nezdindeki gücü doğru orantılıdır. STK'daki gönüllülerin çokluğu o kuruluşun prestiji ve tanınması açısından da önemlidir. Gönüllüler STK ile toplumu birbirine bağlar ve aralarındaki iletişimi güçlendirir.

Kişilerin gönüllü faaliyetlere katılımı, onların birtakım beklentilerinin ve amaçlarının karşılanmasıyla doğru orantılıdır. Bunlar şöyle sıralanabilir: (Yılmaz, 2003).

- Kişi, kendisine sosyal bir çevre edinmek istemektedir.
- İnandığı bir çalışmayı veya kuruluşu desteklemek istemektedir.
- İlgili STK'da yapılan işleri eğlenceli bulmakta ve dolayısıyla orada bulunmaktan zevk almaktadır.
- Yeni beceriler kazanmak ya da var olan becerilerini ilgili kurumda kullanmak suretiyle korumak istemektedir.
- Kendisinde var olan birtakım yetenekleri başkalarıyla paylaşmak istemektedir.
- Kendisini ihtiyaç duyulan birisi olarak görmek ve bir problemin çözümüne yardımcı olmak istemektedir.
- İçinde bulunduğu sosyal çevrede önemli ve popüler birisi olmak isteyebilmektedir.
- Yeni bir arkadaş ve dost çevresi edinmek istemektedir.
- Sosyal gereksinimlerden olan aidiyet duygusunu yaşamak ihtiyacındadır.

İnsanlar sosyal yaratıklardır, kollektif hareketle problemlerinin çözülmesine yardım için veya hayatın manasını daha iyi anlamak için gönüllü gruplara katılırlar. Bu tür fırsatlar olmadan belki de hayat daha daralacak, tatsız olacaktır. Bazıları için, gönüllü dernekler, kuruluşlar insanlığın doğal halidir.

Durum artarak şu şekilde görünmektedir: Gönüllü kuruluşlardan sosyal hizmetleri organize etmeleri, yerel toplulukları yönlendirmeleri, işsizlik problemlerini çözmeleri, çevreyi korumaları ve henüz vakit var iken toplumun milli değerlerinin yeniden inşasına hizmet etmeleri beklenmektedir (Edwards, 2004).

3.1. İdeal Bir Gönüllüde Bulunması Gereken Temel Nitelikler

Sivil toplum kuruluşlarının beşeri kaynağı olan gönüllülerde bulunması gereken özellikler şunlardır: (Güder, 2006).

- Bireysel sorumluluk
- Sosyal sorumluluk
- Ekip çalışmasına yatkınlık
- İletişim becerisi
- Farklı kültürlere uyum sağlayabilme
- Eleştiri-özeleştiri mekanizmasını uygulayabilme
- Yeniliklere açıklık
- Araştırmacı olma
- Paylaşımçı olma

Gönüllü olan kişiler olduğu gibi gönüllü olmaktan kaçınan insanlar da vardır.

Bunların birçok sebeplerinden başlıcalarını şöyle sıralayabiliriz: (Güder, 2006).

- İnsanlar gönüllü olmakla kendini bir yere bağımlı hissetmek istemeyebilir ya da sorumluluk alarak kendisine sıkıntı yapmak istemeyebilir.
- Yapacağı faaliyetlerin şu anki işine olumsuz etki edeceğini ya da engel olabileceğini düşünebilir.
- Şimdiye kadar gönüllü olma gibi bir düşünce hiç aklına gelmemiştir ya da teklif eden olmamış olabilir.
- Özgüveni olmayabilir
- İnsanlar ile iletişim kurmakta zorlanabilir

- Bu tür faaliyet içerisinde bulunmanın kendisine ek masraf olacağını düşünebilir

Gönüllülük bireyin yaşantısına, yaşam felsefesine ve düşünce tarzına çok farklı kazanımlar sağlamaktadır. Güder bunları şu şekilde belirtmiştir:

Özgüven gelişimi: Özellikle, henüz öğrencilik aşamasında olan, meslek yaşamına atılmamış ya da profesyonel yaşamdan uzak, toplumsal işbirliği deneyimi olmayan vb. bireyler için, bir STK bünyesinde diğer gönüllü ve profesyonel ekiple birlikte çalışmak, bireyin başka toplumsal projelerde kendine güveninin artmasını sağlayacaktır.

Ekip çalışması becerilerinde artış: Benzer biçimde, ekip çalışması deneyimi olmayan gönüllüler, belli bir hedef doğrultusunda uyum, işbölümü ve işbirliği gerektiren bir disiplinle çalışmayı öğrenerek kendilerini geliştirebilir, yeni beceriler edinebilir. Ekip içinde daha geniş sorumluluklar üstlenen ve ekibin eşgüdümünü yürüten bireyler ise, bu süreçte liderlik niteliklerini geliştirebilir.

Toplumsal konum: Toplum yararına gönüllü çalışan bireylerin toplum içindeki saygınlığı artabilir ve bu kişiler toplum tarafından takdir edilebilir. Bu saygı ve takdir, gönüllünün hizmet götürdüğü hedef gruplardaki bireyler tarafından gösterilebileceği gibi sivil toplum camiası ya da toplumun geneli tarafından da ifade edilebilir. Gönüllüler, diğer bireylerin toplumsal çalışmalara katkı sağlaması açısından da örnek oluşturur.

Gönüllünün gördüğü saygı ve takdir, hiçbir şekilde, hizmet götürdüğü grubun bireylerinden ya da diğer insanlardan kendini daha üstün görme hakkını vermez. 'Alçakgönüllülük', gönüllülüğün erdemlerinden biri olmalıdır.

Yeni bir çevre ve arkadaşlıklar: Çevresi geniş olsun olmasın, bir birey, gönüllü çalışmalar sayesinde çevresini genişletebilir ve yeni arkadaşlıklar kurabilir. Toplumsal ilişkileri gelişmiş olmayan bireyler için gönüllü çalışma, önemli bir sosyalleşme olanağıdır. Bu süreçte bireyin topluma karşı duyarlılığı da gelişir.

Haz ve manevî zenginleşme: Gönüllü çalışan birey, karşılık beklemeden topluma yarar sağlamanın hazzını yaşar, yaşam deneyimini geliştirir. Yapılan çalışma ne kadar çetin

ve sorunlu olursa olsun, zamanı ve olanakları en verimli biçimde kullanmak ve elde edilen sonuçtan keyif almak, gönüllü çalışmanın en teşvik edici unsurlarındandır.

Yeni ilgi alanları: STK'nın çalışma sahası ya da gönüllünün dahil olduğu etkinlik, daha önce hiç tanımadığı bir sahaya adım atmasını sağlayabilir, hatta yaşamında yeni ufuklar açabilir.

Bununla ilgili olarak Kanada'da yapılan bir araştırmaya göre gönüllülükle birlikte bireylerin, kişilerarası ilişkilerde gelişme (%80), iletişim hünerlerinde gelişme (%68), bilgi artışı (%65), örgütsel ve yönetsel hünerde gelişme (%58), parasal artış hüneri (%46), teknik ya da büro hünerlerinde gelişme (%30) yaşadıklarını ifade ettikleri yer almaktadır (Hall, 2001).

3.2. STK'lar İçin Gönüllülük

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfının; 'sivil toplum ve hayırseverlik' araştırmalarında, 2004-2006 gönüllülüğün önemi açısından şu ifadeler kullanılmıştır: Sivil toplumun küçük sayıda da olsa son derece özverili bir grubun gönüllülük ve bağışları ile ayakta durup, büyük işler başarması sevindiricidir. STK'lar bünyesindeki bütün insan kaynakları gönüllü kişiler olarak adlandırılabilir.

Yine, 2001 yılı gönüllülüğü teşvik ve desteklemek için Birleşmiş Milletler Gönüllüleri tarafından, 'Uluslar Arası Gönüllülük Yılı' ve '5 Aralık Dünya Gönüllüler' günü olarak ilan edilmiştir.

Avrupa'da ise "Avrupa Gönüllü Merkezi" (Centre Europé enduvolontariat, CEV) 74 ulusal ve bölgesel kuruluşu Avrupa çapında bir araya getirmek, desteklemek ve gönüllü faaliyetlerini teşvik etmek amacıyla kurulmuş, gönüllü merkezleri ve gönüllülük ile ilgili alanlarda çalışan kuruluşlarının Avrupa'daki ağı konumuna gelmiştir.

CEV, Avrupa Birliği kurumları öncelikli olmak üzere, üye kuruluşlarını bilgilendirmekte ve aynı zamanda politika değişimi, uygulamalar ve gönüllülük ile ilgili bilgi aktarmaktadır. CEV, Avrupa'da gönüllülük ile ilgili sosyal, siyasi ve ekonomik ortamı yaratmak amacıyla çalışmaktadır ve üyeleri ile birlikte, Avrupa'da gönüllülük

için temsili bir ses olmayı, Avrupa ülkelerinde gönüllülük için altyapının güçlendirilmesini sağlamayı ve gönüllülüğü teşvik ederek daha etkili hale getirmeyi hedeflemektedir (www.tusev.org.tr, 2010).

Genel olarak değerlendirdiğimiz zaman, gönüllülüğün dünyanın her tarafında sivil toplumun önemli bir yapı taşı olduğunu, STK'ların insan kaynaklarını oluşturduğunu ve toplumu kucaklayıcı ve yardımlaşmayı teşvik edici yapısı olduğunu söyleyebiliriz. Yukarıda gönüllülük esasına göre sivil toplum kuruluşları incelenmiştir. Bu bağlamda aşağıda da Türkiye' de sivil toplumun gelişimi incelenmiştir.

4. TÜRKİYE'DE SİVİL TOPLUMUN GELİŞİMİ

Türkiye'de sivil toplum ile ilgili gelişim süreci, batı dünyasından farklı olarak ortaya çıkmış ve gelişimini sürdürmüştür. Bu farklılığın sebeplerini anlayabilmek için Türk liderlerinin ve Türk Milletinin devlet anlayışını ve sosyal, kültürel, ekonomik bağlamda etkilendikleri faktörlerin incelenmesi önemlidir.

Türkiye'deki siyasal rejimin niteliği ve gelişimi, sivil toplumunda gelişmesini etkilemiştir. Ülkemizde sivil toplumla ilgili tartışmalar her ne kadar 1980'li yılların başında başlamışsa da bir olgu olarak toplum ve devlet ilişkileri üzerine tartışmalar daha gerilere götürülebilir. 1980'lerin siyasal ve sosyal şartlarında sivil toplum kavramı, "askeri toplum"un karşıtı olarak kullanılmış ve "toplumun kaderine askerler değil sivillerin hakim olmaları talebini getirmişlerdir (Dursun, 1996).

Türkiye'deki sivil toplum anlayışında artış yasanca da batı toplumlarında görülen sivil toplum anlayışının oluşturulması mümkün görünmemektedir. Çünkü sivil toplum anlayışının batıdan taklit edilmesi, birebir alınıp bizim toplumumuza uyarlaması yapılamaz (Ercan, 2001).

Türkiye'de sivil toplum tartışmaları özellikle son yıllarda yoğunluk kazanmıştır. 1940'lar da görülen sivil toplum örgütleri, 1980'li yıllardan sonra büyük bir gelişme göstermiş, sosyal yaşamda ve kamusal alanda etkili olmaya başlamıştır. Özellikle 1980 öncesi, varlığı ve yokluğu dikkati çekmeyen sivil toplum örgütlerinin sayısı 1980 döneminde büyük bir artış göstermiştir. 12 Eylül Anayasasının dayatmış olduğu yasaklar toplumda genel olarak rahatsızlık yaratmış ve bu dayatmaya karşı özgürlükleri

tekrar kazanabilmek için sivil toplum örgütlerine yönelmeye başlamışlardır (Ercan, 2002). Devlet yapımızın bürokratik özellikleri, ülkemizdeki sivil toplum kuruluşlarının gelişmesinde önemli rol oynamaktadır. Bu yüzden STK'lar etkin ve güçlü kuruluşlar olmakta zorluklarla karşılaşabilmektedirler.

Türkiye'de sivil toplumun gelişimini anlamak için onun taşıdığı tarihi mirası da anlamak gerekir. Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal yapısını incelemek önem arz etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî yapısı tek bir modelle ifade edilemeyecek kadar karmaşık olsa da, en doğru nitelemenin "patrimonyal bürokrasi" olduğu söylenebilir. Patrimonyal yönetimlerde meşruiyetin kaynağı hükümdardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun idarî düzeni içinde somutlaştırırsak, Tanrı evrensel bir düzen yaratmakla kalmamış, o düzeni korumak ve yürütmek için Padişahı seçmiştir (Çaha, 2003).

Patrimonyal bürokrasi, geleneksel toplumların belirgin bir özelliğidir ve idari işlerde hünkarın çevresinde toplanmış çok sayıda ayrıcalığı olan ve bunun yanı sıra adı ve sanı ile önem taşıyan kişilerden oluşur. Osmanlı İmparatorluğu'nda o günün şartlarına göre loncaları, ahileri, vakıfları, tarikatları, cemiyetleri sivil toplum yapılarına örnek olarak değerlendirebiliriz.

Ahi örgütlerinin Anadolu'da, özellikle Moğol istilâlarına karşı, bir dayanışma unsuru olarak etkinlik kazandıkları bilinmektedir. Moğol saldırılarının yarattığı örgütlenme ihtiyacı, önce Konya'da Mevlâna tarafından vurgulanmış, ardından Kırşehir'de yerleşen Ahi Evran tarafından dikkate alınmıştır. Ahi örgütleri bunun bir ürünüdür. Bu örgütlerin ahlakî temelleri, daha önce hemen hemen bütün İslam ülkelerinde bilinen "fütüvvetnamelere" dayanır. Esnaf ve zanaatkarları örgütlemek yanında ahlaki ve dini değerler konusunda eğitici bir işlev üstlenen Ahi örgütleri, Anadolu'da güçlü bir merkezi yönetimin olmadığı dönemde, önemli birer siyasi odak haline gelmişlerdir. Osmanlı imparatorluğu döneminde kentlerde etkinlik kazanan loncalar bu toplumsal yapının uzantısıdır (Gönenç, 2001).

Kavram olarak lonca, sanat sahiplerinin ve esnafın kendi aralarındaki kurdukları düzeni, birliği ve özel işleri için toplandıkları yeri (odayı) ifade etmektedir (Özkaya, 1985). Osmanlı devletinde mevcut esnaf sınıfı 18. yy'dan itibaren loncalar biçiminde örgütlenmeye başlamıştır. Bu birlikler üyeleri ve aile efradı için hastalık, evlenme, doğum, iş kurma, işsizlik, ölüm gibi bir takım sosyal risklere karşı aynı nakdi yardım sağlayan dayanışma sandıkları kurmuşlardır. Her lonca kurduğu orta veya teavün sandığı adı verilen yardım sandıklarıyla sosyal yardımlar yapmışlardır (Cahit, 1972).

Vakıflar Osmanlı döneminde çok gelişmişler ve sayıca artmışlardır. Genel olarak amaçları devletin yerine getirmekte güçlük çektiği işlerde halka, kamuya yardımcı olmaktır. Yaralı leylekler için bile vakıflar kurulduğu bilinmektedir. Vakıf kurumunun temel düşüncesi ihtiyaç sahiplerine yardım etme ve korumadır.

Osmanlı Devlet'inde sivil toplum yapıları incelendikten sonra Türkiye Cumhuriyeti sivil toplum özellikleri aşağıda incelenmiştir.

4.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Sivil Toplum

Sivil toplumun gelişimi o ülkenin ekonomik, kültürel, siyasi, toplumsal, tarihi ve geleneksel yapısıyla yakından ilişkilidir. Türkiye'de ki sivil toplumun gelişimin de bu belirtilen öğelerin önemli etkileri olmuştur. Tarihimizin çok eskilere dayanması ve köklü bir imparatorluktan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, sivil toplumun gelişmesinde kendine has kültürel özellikler içermesi bakımından önemlidir.

Cumhuriyet ile Batılılaşma hedefine erişebilmek için bilinçli çabalara girişilmiştir. Cumhuriyetin özellikle belirli yasal düzenlemeleri, Türkiye'de bir sivil toplum kurulabilmesi için gerekli ortamın temellerini atmaktadır. Medeni Kanun, Ceza Kanunu gibi düzenlemeler ile gerçekleştirilmiştir (Belge, 1986).

4.2. Çok Partili Hayata Geçişte Sivil Toplum

Çok partili hayata geçiş şüphesiz sivil toplumun gelişimine önemli katkı sağlamıştır. Fakat hoşgörü eksikliği önemli bir sorun olmuştur. Esasen hoşgörü eksikliği Osmanlı Döneminde çok partili hayatın denendiği II. Meşrutiyet döneminde de İttihat ve Terakki iktidarında da başlıca sorunlar arasındaydı (Cihan ve Doğan, 2007).

Çok partili siyasî yaşama geçiş ve Demokrat Parti dönemi; Cumhuriyet rejimi teorik açıdan insana hak ve özgürlükler tanıyor, ama onu bu hak ve özgürlükleri gerçekleştirmenin araçlarından yoksun bırakıyordu. Bütün erkin Millet Meclisi'nin elinde toplanması, hükümet üzerinde kontrol veya denge yaratacak herhangi bir gücün mevcut olmayışı, insan hak ve özgürlükleri ile ilgili anayasa hükümlerini uygulamada anlamsız kılıyordu. Bu hak ve özgürlükleri hükümet uygun görürse tanır, görmezse tanımazdı. Çok partili siyasî hayata geçilmesi, Türkiye'de demokratikleşme yönünde atılan önemli bir adım sayılsa da, DP iktidarı dönemi Türkiye'de demokratik uygulamaların geliştirildiği bir dönem olmadı (Çaha, 2003).

4.3. 1961 Döneminde Sivil Toplum

1961 Anayasası, 1924 Anayasasında bulunan eksiklikler giderilmeye çalışılarak hazırlanmıştır. DP dışında siyasal partiler, barolar, basın, Eski Muharıpler Birliği, esnaf kuruluşları, gençlik kuruluşları ve işçi sendikaları, üniversiteler, ticaret odaları, öğretmen kuruluşları tarafından belirlenen temsilcilerin de katıldığı bir Kurucu Meclis oluşturuldu. Bu üyelerin yanında Milli Birlik Komitesi ve Devlet Başkanı tarafından atanan temsilciler de vardı. Bir başka ifadeyle Anayasayı hazırlayan Kurucu Meclis, genel oya göre belirlenmemiş olsa da toplumun örgütlü kesimlerinin temsilcilerinden oluşmaktaydı (Soysal, 1968).

27 Mayıs askeri müdahalesinde, DP'nin özgürleşme söylemlerinin aksine, özellikle iktidar kaygısıyla muhalefet ve hükümet yandaşı olmayanlara karşı baskıcı tutumu etkili olmuştur. 1961'de hazırlanan anayasayla çoğulcu, insan haklarını önemseyen, demokratik bir seçim yapılması ortaya konularak sivil toplum adına çok önemli bir fırsat yakalanmıştır (Eroğlu, 1981).

Bireysel alandaki düşünce ve ifade özgürlüklerinin artması ve örgütlenmenin daha kolay hale gelerek yasayla güvence altına alınması 1961 Anayasası ile daha kolay hale getirilmiştir, diyebiliriz.

4.4. 1980 Dönemi Sivil Toplum

1982 Anayasası, 1961 Anayasası'na bir tepkidir. Bu tepkinin nedeni 1961 Anayasası'nın özgürlükçü anlayışının toplumsal kargaşaya yol açtığı inancıdır.

Özgürlüklerin kargaşaya neden olduğu düşüncesi ortaya güdümlü bir demokrasi anlayışı çıkarmıştır. Bu güdümlü demokrasi anlayışı 1982 Anayasası'na egemen siyasal felsefeyi yansıtır (Tanör, 1994).

1982 Anayasası'nın özünün, özgürlük ve demokrasiden çok devlet ve otoriteye dayandığı söylenebilir. Özgürlüklerin anarşi getirdiği, yürütmenin zayıf kaldığı görüşünden hareketle hazırlanan anayasa, özgürlükleri güvenceye alan bir belge olmaktan çok, devletin iktisadi alan dışındaki her kesime el uzatmasını mümkün ve meşru kılan bir “yetkiler kılavuzu” şeklinde tasarlanmıştır (Tanör, 1994).

1982 Anayasası ile özgürlükler daha kısıtlı hale getirilmiş oldu. 1982 Anayasası ile özgürlükçü toplumun taleplerini karşılama durumu ortadan kalkmış oldu şeklinde ifade edebiliriz. Kısaca 1982 anayasası otorite ağırlıklı bir sistemdi.

4.5. 1990'larda Sivil Toplum

1990'larda ise tekrar bir sivil hareketlilik başlamıştır. 1980 sonrası ortaya çıkan yapısal dönüşüm ekonominin çehresinde de değişikliği beraberinde getirmiştir. Birleşmiş Milletler örgütü sivil toplum kuruluşlarından bilgi almak ve danışmak suretiyle sivil toplum kuruluşlarına önemli bir meşruluk zemini sağlamıştır. Birleşmiş Milletlerin resmi organlarından olan Ekonomik ve Sosyal Konsey BM tarafından danışmanlık statüsü verilen sivil örgütleri listesinde 2600 kuruluşun adı yer almaktadır (Başlar, 2005).

21. yüzyıla girerken Türkiye'de sivil toplum kuruluşları Batıdaki örneklerine oldukça yaklaşmıştır. İnsan hakları, kadın hakları ve çevreye duyarlılık konusunda faaliyet gösteren dernekler toplumsal ilgi ve etkisini arttırmıştır (İbrahim ve Wdell, 1997).

1990 yılından sonra kurulan STK'ların sayısında bir artış gözlemlenmiştir. Bu durumun sebebi ise, bu dönemde güçlenen AB üyeliği ihtimali neticesinde iç hukuk sisteminin demokratikleştirilmesine yönelik olarak gerçekleştirilen reformlara; ve ayrıca şehirleşme ve sanayileşmeye bağlı ülke içi nüfus hareketlerinin yüksekliğine bağlı olduğu düşünülmektedir (Kalaycıoğlu, 2004).

Avrupa Birliği'nde sivil toplum demokrasinin önemli değerlerinden bir tanesidir. AB 2009 İlerleme Raporu'nda; sivil topluma daha çok "Demokrasi ve Hukuk Devleti" ve "İnsan Hakları ve Azınlıkların Korunması" alt başlıkları çerçevesinde değinilmiştir. Sivil toplum kuruluşlarının, AB'ye katılım süreci de dâhil olmak üzere, kamu kurumları ve genel olarak kamuoyunda üstlendiği önemli role ilişkin artan bir farkındalık gözlemlendiği saptaması yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle, 2009 İlerleme Raporu, vakıf ve dernekler açısından özellikle örgütlenme özgürlüğü ile ilgili endişelerin altını çizmektedir. Rapor ayrıca ilk kez sivil toplumu ilgilendiren mali mevzuata değinerek bu alanda mevzuatın güçlendirilmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Devlet-sivil toplum ilişkileri konusunda ise genel olarak diyalogun arttığı belirtilmiş ve danışma usullerinde yaşanan güçlüklerle değinilmiştir (AB İlerleme Raporu, 2009).

AB ve Türkiye'deki sivil toplum ilişkilerinde önemli bir aşamada şudur: AB Komisyonu'nun Ekim 2004 tarihli Tavsiye Metni'nde üye devletler ve Türkiye arasında endişe ve algılamaların samimi ve açık bir şekilde tartışılabilceği bir diyalogun geliştirilmesi önerilmiş ve AB tarafından kolaylaştırılacak bu diyalogda sivil toplumun en önemli rolü üstlenmesi gerektiği belirtilmiştir (Özden, 2006).

Türkiye'de AB'nin politikaları ve işleyişi ile ilgili olarak kamuoyunda bir konsensüs sağlanmış değildir. Türkiye'nin hem coğrafik hem de ekonomik ve sosyal yapısı itibariyle AB ülkelerinin nezdinde tartışmaların odağına yerleşmesinde etkili olmuştur.

4.6. Günümüzde Sivil Toplum Kuruluşları

Günümüz Türkiye'sinde sivil toplum bir değişim ve gelişim süreci yaşamaktadır. Sivil toplum kuruluşları sivil toplumun yapı taşları olarak sayılarını her gün arttırmaktadırlar. Toplumun hemen hemen her alanında etkili olmaya başlayan bu kuruluşlar ülkenin siyasi, sosyal ve değişim süreçlerinde aktif rol almaya başlamışlardır. TÜSEV (Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı) tarafından CIVICUS işbirliği ile hazırlanan *Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası* adlı rapora göre (STEP, 2011):

- Bugün Türkiye'de 4.547'si vakıf, 86.031'i dernek olmak üzere, 90.578 sivil toplum kuruluşu faaliyet göstermekte, bu rakamlara sendikalar, meslek odaları ve kooperatiflerin de eklenmesi durumunda bu sayı 150.000'i aşmaktadır.

- Vakıf ve derneklerin %42'si ülkenin beş büyük kenti olan İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Bursa'da bulunmaktadır. Bunun yanında ülkedeki en az STK Şırnak'ta her 3.204 kişiye 1 STK düştüğü ve bu ilde ülkemizdeki STK'ların sadece %0,15'inin faaliyet gösterdiği görülmektedir.
- Türkiye'de derneklerin %18,1'ini "dini hizmetlerin geliştirilmesine yönelik hizmet faaliyetleri" veren cami dernekleri, %14,3'ünü spor kulüpleri, %13,7'sini yardımlaşma dernekleri, %9,5'ini kalkınma ve konut dernekleri, %10'unu ise mesleki dayanışma örgütleri oluşturmaktadır.
- Vakıfların çalışma alanları arasında sosyal yardım (%56,1), eğitim (%47,5) ve sağlık (%21,84) başı çekmektedir. Resmi kayıtlara göre vakıfların sadece %1,28'i demokrasi-hukuk-insan hakları alanında çalışmaktadır.
- Çalışma alanları açısından STK'ların büyük çoğunluğunun sosyal dayanışma ve hizmet odaklı çalıştığı, politikaları etkilemeye yönelik etkinliklere ve savunuculuk faaliyetlerine daha az rastlandığı görülmektedir.
- Halkın sadece % 9,7'si bir sivil toplum kuruluşuna üyedir ve %7,1'i gönüllülük yapmaktadır.
- Türkiye'de bağış oranları da oldukça düşüktür: uluslararası bir araştırmaya göre nüfusun sadece %14'ü son bir ay içinde bir STK'ya nakdi bağış yapmıştır.
- Türkiye bağış, gönüllülük ve tanımadığı birine yardım etme eğilimleri açısından 153 ülke içinde 134.sırada yer almıştır.
- Rapor, eğitim alanında faaliyet gösteren STK'ların son 10 yılda, bilgi ve eğitim politikaları üreterek alanlarında uzmanlaştıklarını; ulusal ve uluslararası düzeydeki kurumlara paydaş olduklarını, onlarla işbirliği içinde çeşitli projeler yürüttüklerini; hükümetin bazı sağla(ya)madığı hizmetleri onların verdiğini ve böylece toplumda farkındalık ve genel kanı yarattıklarını ifade etmektedir.
- Halkın sivil topluma güveni %51 düzeyindedir.

- Sivil toplumun gelişebilmesi için devletin taşıması gereken iki özellikten biri hukuk devleti olması, ikinci ise faaliyetleri itibari ile sınırlı bir devlet olmasıdır.
- Bu bağlamda, Türkiye'de sivil toplumun gelişmesini olumsuz yönde etkileyen etkenler şöyle sıralanabilir:
 1. Türk Anayasası geniş çaplı demokratik ve özgürlük taleplerini karşılayacak bir görünüm sergilememekte;
 2. Siyasal yaşam ordunun ağırlığında devam etmekte;
 3. İktisadi politikalar uzun süreli özelleştirme hedeflerine rağmen serbest piyasa ilkelerine tamamen kavuşmamaktadır.
 4. Türk siyasal yaşamı giderek merkezden uzaklaşarak marjinalleşen partiler tarafından çatışmacı bir zemine çekilmektedir
- Yeni küresel siyasetin devlet merkezli olmaktan çok, toplum ve birey merkezli olmaya gittiği ve bu sürecin Türkiye'de yavaş da olsa ilerlediği varsayılmasına rağmen, sivil toplum konusunda yasal reformlarla kaydedilen açılımlar, reformların uygulamalara yansımada yaşanan sorunlarla duraklama dönemine girmiştir. Yukarıda sivil toplumun tarihi gelişiminden sonra, aşağıda da sivil toplum pratiklerinden olan derneklerin tarihsel gelişimi ve günümüzdeki durumları incelenmiştir.

5. SİVİL TOPLUM PRATİKLERİ

Günümüzde sivil toplum kuruluşları kooperatif, dernek, vakıf, sendika gibi farklı isimler altında örgütlenmişlerdir. Bu sivil toplum pratiklerinden nicelik olarak en fazla ve güncel olanı derneklerdir. Yapmış oldukları faaliyetleri ile sürekli gündemde kalabilmektedirler.

5.1. Dernekler

Sivil toplum örgütlerinin önemi günümüzde giderek artmaktadır. Toplum içinde insanlar arasında grup ilişkilerini, dayanışmalarını anlatan derneklerin genel olarak

tanımı Şu Şekilde verilmiştir: Dernek, belirli ve ortak bir manevi/ ideal amacın gerçekleştirilmesi için en az sayı yasa belirlenen kişilerin bilgilerini ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirdikleri örgütlenmiş ve tüzel kişilikle donatılmış kişi topluluğudur (Özsunay, 1982).

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nda derneğin tanımı Şu Şekilde yapılmıştır: "Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır" (Dernekler Kanunu, 2004,m.2/a).

Bu tanımlara göre; dernekler, bu ortak amaca ulaşmak için üyelerinin bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleŐtirmesiyle kurulurlar (Zevkliler ve Havutçu, 2003). Derneklerin kişiliği süreklidir. Sreklilikten kasıt, ebedilik değil; derneğin örgütlenmiş bir topluluk olma vasfıdır (Köprülü, 1984).

Dernekler, yelerine veya kamuya ya da her ikisine birden hizmet ve yarar sağlamak için sosyal, kültürel, mesleki dayanışma, yardım ve bunlara benzer amaçlarla Dernekler Kanunu'na göre kurulmuş ve tüzel kişilik kazanmıŐ kuruluşlardır (Sarısu,www.yaklaşım.com.05.08.2010). Geniş anlamda iktisadi olmayan her çeşit amaç olan ideal amaçlarını tek başlarına gerçekleŐ-tiremeyen bireylerin bu amaçlarını uzun vadede gerçekleştirmek için örgütlenme ihtiyaı duymaları sonucunda dernekler oluşur (Yücekök, 1994).

Dernek, ortak bir amaç etrafında birleŐen bireylerin, istek ve beklentilerini demokratik yollarla yetkililere iletmelerini sağlayan en önemli rgtlenme Őekillerinden birisidir. Dernek zgrlĞ, birçok gönüllü kamu hizmetinin yerine getirilmesinde, etkin vatandaŐlıĐın yaratılmasında ve insan haklarının geliŐtirilmesinde rol alan en önemli zgrlklerdenidir (Ballar, 2003).

İnsanlar dernek kurarak zgr iradelerini ortaya koyma fırsatını da elde etmektedirler. Tek başlarına yapamayacakları işlerde dernek kurarak ortak menfaatleri doğrultusunda insanlara hizmet götürmektedirler.

Dernek özgürlüğü, bireylerin bir araya gelerek tek başına gerçekleştiremeyecekleri amaç ve isteklerini karşılamak, aynı doğrultudaki ortak menfaatlerini korumak ve savunmak; bu hususta yardımlaşma ve dayanışmayı örgütlü bir şekilde yapmak için dernek kurması, kurulan derneğe üye olması, dernek bünyesinde faaliyet yürütmesi ve yürütülen faaliyetlere katılabilmesi hakkıdır (Uçar, 1993).

5.1.1. Derneklerin Tarihsel Arka Planı

Roma döneminde dernek olgusu kendini göstermektedir. Roma döneminde dernekler, collegium ve sodalitas diye ikiye ayrılmıştır. Collegium'lar, esnaf ve tacirlerin kurduğu derneklerdir. Belli bir iş kolunda ya da başka bir ekonomi kesiminde faaliyet gösteren kişiler, karşılıklı yardımlaşmalarını sağlamak ve giderek ortak yararlarını korumak için bu tip birlikler kurarlardı. Devlet hizmetinde çalışan memurlar da bu tip dernekler kurma yoluna gitmişlerdir. Meslek birliklerinin (collegium) ortaya çıkışı, Krallık dönemi'ne Roma'nın ikinci kralı Numa Pompilius zamanına kadar geri gitmektedir. 12 Levha Kanunu dernek kurma özgürlüğünü getirmiştir. Sodalitas'lar ise dini derneklerdir. Tanrılar için törenler düzenlemek, dini bayramları birlikte kutlamak gibi amaçlara yönelik olan bu derneklerin kurulması izne bağlanmıştı (Küçük, 2005).

Dernekleşmenin ilk dönemden itibaren en son 2004 yılında kabul edilen 5253 Sayılı Kanun'a kadar olan tarihi gelişimini şu başlıklar altında toplayabiliriz: (Bu tasnif araştırmacı tarafından ilgili literatür taranarak ve Tahsin Kurtbeyoğlu'nun tez çalışmasından yararlanarak yapılmıştır).

- 1) Osmanlı Dönemi (Cumhuriyet Öncesi)
- 2) Meşrutiyet Anayasası ve Cemiyetler Kanunu
- 3) 1924 Anayasası Dönemi
- 4) 1926 Tarihli Medeni Kanun
- 5) 1938 Tarihli Cemiyetler Kanunu
- 6) 1961 Anayasası Dönemi
- 7) 1630 Sayılı Dernekler Kanunu
- 8) 1982 Anayasası Dönemi

- 9) 1995-2001 Yılları Arası Anayasa Değişiklikleri Dönemi
- 10) 2908 Sayılı Dernekler Kanunu
- 11) 5253 Sayılı Dernekler Kanunu

5.1.1.1. Osmanlı (Cumhuriyet Öncesi) Dönemi

Türkiye’de derneklerin tarihi sürecini, Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak incelenmesi derneklerin nasıl oluşmaya başladıklarının anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu’nda, Meşrutiyet döneminden önce, derneklere ilişkin olarak; ne özel bir kanun, ne de var olan kanunlarda bir düzenleme bulunmaktaydı (Saymen, 1944:akt.Tosun, 2001).

Osmanlı İmparatorluğunda kurulan ilk sivil toplum örgütleri olarak ortaya çıkan kuruluşlar Tanzimat döneminde kurulan derneklerdir. Avrupa’da sivil toplum kuruluşu olarak adlandırılan dernek, cemiyet, kulüp, sendika gibi örgütlerin kuruluşu 17. yüzyıldan itibaren görülürken, Osmanlı’da yaygın ve etkin olarak, ticaretin artması, sanayileşme ve kentleşme gibi gelişmelere paralel olarak 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

18. yüzyıl sonu ve 19.yüzyılın başından itibaren Osmanlı’nın dış ticarete açık büyük kentlerinde, örneğin başta İzmir olmak üzere, İstanbul, Selanik ve Beyrut gibi yerlerde, düzensiz ve geçici de olsa dernekleşmenin başladığı görülür. 1840’lı yıllarda tek tük ve geçici bir nitelik taşıyan dernekleşme 1860 sonrası hız kazanır.

Esas itibari ile 1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan değişim dernekleşmeye de yansımış ve bu eğilim 1856 Islahat Fermanı ile artmıştır. 1880’li yılların başından itibaren müslümanlar arasında dernekleşme bir yandan devlet teşviki ile ticaret ve ziraat odaları kurmak diğer yandan gizli siyasal cemiyetler oluşturmak şeklinde kendisini göstermiştir. 1890’lı yıllar ise spor derneklerinin kurulmaya başladığı yıllardır. Çok uluslu bir yapı arz eden Osmanlı’larda özellikle 1850’lerden sonra Rum ve Yahudilerinde yaygın olarak cemiyetler oluşturduğu görülmektedir (Alkan, 2003).

1876 öncesinde olduğu gibi, 1876 Anayasası'nda da dernek gibi yapılanmalar açık olarak düzenlenmemiştir. Bu nedenle Tanzimat ve 1.Meşrutiyet döneminde kurulan cemiyet ve dernekler ya Padişahın “irade-i seniyye”si ile ya da hükümetten izin alınarak kuruluyordu (Tosun, 2001). 2. Meşrutiyet ile birlikte dernekleşme hareketlerinin hız kazandığı ve derneklerin yaygın hale geldiği bilinmektedir.

O dönemde kurulup varlığını günümüze kadar sürdürerek tanınmış olan Darüşşafaka ve Hilal-ı Ahmer adıyla bilinen Kızılay dernekleri vardır. Bu dernekler hakkında detaylı bilgi ilerleyen bölümde verilecektir.

5.1.1.2. Meşrutiyet Anayasası ve Cemiyetler Kanunu

1876 Anayasası'nda da dernekler ile ilgili yapılanmanın olmadığı görülmektedir.1876 Anayasası padişahın egemenliği güdümünde bir yasa olmasından dolayı kurulan derneklerde siyasi amaçlı olmuşlardır diyebiliriz.

Hukuk sistemimizde dernek kurma konusu ilk olarak 1908 Meşrutiyet Anayasası ile düzenlenmiştir (Toksöz, 1971:akt.Tosun, 2001).

Bu düzenleme ile Osmanlı hukukunda dernekler ilk kez kanuni bir düzenlemeye tabii olmuştur.1908 yılında II. Abdülhamit tarafından Kanuni Esasi tekrar yürürlüğe konuldu. Kanuni Esasi'nin ilanı ile Osmanlı'da İkinci Meşrutiyet dönemi başlamış oldu.

İkinci Meşrutiyetin ilânından sonra birçok dernek kurulmaya başlanmıştır. Bu gelişmeyle birlikte artık dernekleri düzenleyen özel bir kanun yapma zorunluluğu doğdu. Bunun üzerine, derhal mehz kanunlar dikkate alınarak hazırlanan *3Ağustos 1325 (1909) tarihli Cemiyetler Kanunu yürürlüğe girdi* (Özsunay, 1982). Böylece, 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu'nu ile dernekler, Osmanlı Hukukunda ilk kez kanuni bir düzenlemeye kavuşturulmuştu (Hatemi, 1987:akt.Kurtbeyoğlu, 2005).

1909 tarihli Cemiyetler Kanunu ikinci maddesinde, derneklerin, önceden izin alınmaksızın kurulabileceğini düzenlemiştir. Ancak; kurulan derneklerin hak ehliyetini kazanabilmesi için hükümete bildirilmesi gerekmektedir (Özsunay, 1982).

Hukuk tarihimizde derneklerle ilgili yasaların ilki 1909 yılında yapılmıştır. 2.Meşrutiyet Anayasasına dayanılarak çıkarılan yasa "Cemiyetler Kanunu" adını taşımaktadır. Var olan örgütlenmeleri denetim altına almayı amaçlayan ve genelde kısıtlayıcı yönde düzenlemeler içeren 3 Ağustos 1909 tarihli Cemiyetler Kanunu 14 Temmuz 1938 tarihine kadar yürürlükte kalmış, ancak; 15 Ekim 1923 ve 20 Aralık 1923 tarihlerinde değişikliğe uğramıştır. Ekim 1923 değişikliği ile derneğe üyelik için 18 yaşını bitirmek ve adam öldürme suçundan hüküm giymemiş olmak gibi sınırlamalar getirilmiştir. Aralık 1923 değişikliği ile yürütme organına her türlü derneğin işlemlerini denetleyebilme imkanı tanınmıştır (Akın, 1971:akt.Kurtbeyoğlu, 2005).

5.1.1.3. 1924 Anayasası Dönemi

Çok kısa ve öz bir belge olan 1921 Anayasası'nda dernek kurma özgürlüğü ile ilgili herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. Esasen "Hak ve Özgürlükler" bölümü hiç bulunmamaktadır. Yapılış tarihinin özel şartları gereği, anayasaların geleneksel bölümlerinden yalnızca birini, devletin temel kuruluşunu gösterir (Parla, 1993).

1924 tarih ve 491 sayılı Teşkilâtî Esasiye Kanunu dernek kurma hakkını 70. maddesinde, " Şahsî masuniyet, vicdan, tefekkür, kelâm, neşir, seyahat, akit, sâyüamel, temellük, tasarruf, içtima, cemiyet, şirket hakkı hürriyeti Türklerin tabîi hukukundandır." denilmek suretiyle Türk vatandaşları bakımından tabîi haklardan saymıştı (Saymen, 1944:akt.Kurtbeyoğlu, 2005). Bu şekilde dernek kurma anayasamızda ki gibi temel haklar arasında sayılmış oldu.

1924 Anayasasında kişi hak ve özgürlükleri "Türklerin Hukuku Ammesi" adı altında 5.bölümde düzenlenmiştir. 70.maddede dernek kurma hak ve özgürlüğü Türklerin tabi hakları olarak belirlenmiştir. Diğer özgürlüklerle birlikte, dernek kurma özgürlüğünün ancak kanunla sınırlanabileceği ve kanun önünde eşitliği açıkça ifade edilmiştir (Kurtbeyoğlu, 2005).

5.1.1.4. 1926 Tarihli Medeni Kanun

1926 yılında, 743 sayılı, Medenî Kanun yürürlüğe girdi. 1926 tarihli Medenî Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, eski tarihli özel kanun olan 1325 (1909)

tarihli Cemiyetler Kanunu'nun, bu kanununa aykırı olan hükümleri yürürlükten kalkmış, aykırı olmayan, bütünleyici hükümler bakımından 743 sayılı Medenî Kanun ile birlikte yürürlükte kalmaya devam etmiştir (Saymen, 1944).

Bu dönemde çıkan en önemli kanunlarından biri olan 1926 tarihli Medeni Kanunun ikinci faslı "Cemiyetler" başlığı altında derneklere ayrılmıştır. "Cemiyetler Nasıl Teşekkül Eder" alt başlığı altında derneğin yapısı ve tescili, nasıl kuruldukları, fesh edildikleri, dernek tüzüğüne kanunla ilişkisi gibi hususlar düzenlenmiştir.

5.1.1.5.1938 Tarihli Cemiyetler Kanunu

1909 tarihli Cemiyetler Kanunu ile Medeni Kanun arasındaki ilişki; 1938 yılında çıkarılan 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'na dek sürmüştür. 1938 yılında çıkarılan 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu'nun ilk şekli o ana kadar bahsi geçen kanunlarda mevcut olan dernek kurmada serbestlik ilkesini ortadan kaldırmış ve izin sistemini getirmiştir. Gerçi bu Kanundan önceki dönemin hukuk uygulamalarında da fiilen izin sistemi egemen olsa da en azından mevcut hukuk serbestlik ilkesini öngörmüştür (Akın, 1971:akt.Kurtbeyoğlu, 2005).

5.1.1.6. 1961 Anayasası Dönemi

1961 Anayasası'nın düşünce, ifade, örgütlenme, basın yayın ve kişisel haklar alanındaki özgürlükleri güvenceye alması, sivil toplum açısından da olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir (Tosun, 2001).1961 Anayasası, özgürlükçü demokratik düzen içerisinde dernek kurma hakkı ve bir araya gelme özgürlüğünü kişinin temel hakları ve özgürlükleri kapsamında düzenlemiştir. Böylece dernekler alanında önemli bir gelişme yaşanmıştır (Özsunay, 2003).

1961 Anayasası özgürlüklerin arttığı, sosyal devlet olma anlayışının benimsendiği bir dönemdir ve bu anayasa ile derneklerle ilgili olarak herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahip olmuştur.

Bu anayasaya göre hiç kimse bir derneğe üye olmaya veya dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernekler, kanunun gösterdiği hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu

düzeninin ve genel ahlâkın korunması bakımından gecikmede sakınca bulunan hallerde de, hâkim kararına kadar kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir.

Derneklerin sayıları yıllara göre incelediğinde 1961-1971 tarihleri arasında dernek sayılarında bir artış görülmektedir. 2003 yılı İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi verilerine göre 1960 yılında 18955 olan dernek sayısı 1971 yılında 40170'e yükselmiştir. Bu artış bu gelişmeden dolayıdır diyebiliriz (Kurtbeyoğlu, 2005).

5.1.1.7 1630 Sayılı Dernekler Kanunu

1630 Sayılı Kanun; “Kazanç paylaşımı dışında, belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi kişinin bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmeleri suretiyle” kurulan örgütlenmeleri dernek olarak tanımlamıştır. Kanun medeni hakları kullanma ehliyetine haiz ve 18 yasını bitirmiş bulunan herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahip olduğunu belirtmiş ve bazı istisnalara yer vermiştir. 1630 sayılı Dernekler Kanunu'nun 4. maddesi hangi amaçlarla dernek kurulamayacağını belirlerken, 35. maddesi ile derneklerin tüzüklerinde belirtilen amaçları dışında faaliyet gerçekleştirmeleri yasaklanmıştır (Kurtbeyoğlu, 2005).

5.1.1.8. 1982 Anayasası Dönemi

Askeri bir ihtilali takiben yapılan ve tepkisel nitelikleri ön plana çıkan 1982 Anayasası, otoriter devlet anlayışının tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Bu Anayasa, yürütme – birey ilişkisinde, güçlü yürütme, sınırlandırılmış özgürlükler anlayışına dayanmaktadır. Bu Anayasada, 12 Eylül Rejimine, Geçici 15. Maddeyle süreklilik kazandırılmış; yürütme, temel hak ve özgürlükleri durdurmaya varan yetkilerle donatılmış, birey yerine “Devlet” esas alınmıştır. Siyasal partiler ve sivil toplum örgütleri Anayasanın ve ilgili yasaların kısıncı içinde, kendilerine bırakılan alanda etkinlik gösterebilmektedir (Aliefendioğlu, 2001, www.anayasa.gov.tr).

1982 Anayasası çerçevesinde sivil toplumun temel taşları olarak tanımlanabilecek temsili kuruluşların siyaset yapması yasaklanmıştır. Sendikalar, odalar, meslek odaları, üniversiteler her türlü gönüllü kuruluşlar, siyaset yapması yasaklanan kuruluşlar arasındadır. Ayrıca bu dönemde siyasi partilerin de doğrudan

kayıtlı üye kitlesi dışında, bir taban ile ilişki kurmasını sağlayabilecek yan kuruluşlar kapatılmıştır (Öncü, 1991).

1982 Anayasası'nın yasakçı yaklaşımı adeta dernek kurma hakkını ortadan kaldırmış, derneklerin diğer örgütlü grup ve topluluklarla ilişkisi kesilmiştir. Dernekler adeta toplumsal/siyasal yaşamdan yalıtılmıştır (Parla, 1993).

5.1.1.9. 1995-2001 Yılları Arası Anayasa Değişiklikleri Dönemi

Anayasanın dernek kurma ile ilgili 33. Maddesi ise 1995 ve 2001 yıllarında yapılan değişikliklerle yeniden düzenlenmiştir. Maddenin yeni halinde, herkesin önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahip olduğu ve hiç kimsenin bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamayacağı esası benimsenmiştir.

1999 yılında, Türkiye'nin, Helsinki'de yapılan Avrupa Birliği toplantısında, üyelik için aday olarak kabul edilmesi ile Türkiye yine, yeni bir döneme girmiştir. Türkiye ile ilgili olarak "Katılım Ortaklığı Belgesi", 8 Mart 2001 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi tarafından resmen kabul edilmiştir. Bunun üzerine; Bakanlar Kurulunca, geniş bir siyasi ve ekonomik reform gündemi içeren, "Avrupa Birliği Müktesebatı'nın Benimsenmesi İçin Ulusal Program" 19 Mart 2001'de kabul edilmiştir (Altaş, 2002).

5.1.1.10. 2908 Sayılı Dernekler Kanunu

07.10.1983 tarihinde yürürlüğe giren 2908 sayılı Dernekler Kanunu 1630 sayılı eski Dernekler Kanunu'nu ve bu kanunun tüm ek ve değişikliklerini yürürlükten kaldırmıştır. 2908 sayılı Kanunun 1. Maddesinde ; "...kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir gayeyi gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin (değişiklikle eklenmiştir), bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmeleri suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları" dernek olarak tanımlanmıştır. Kanuna göre hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Her üye istifa hakkına sahiptir.

Kanunun 15. ve 73. maddelerinde yapılan değişiklikle İçişleri Bakanlığı bünyesinde Dernekler Daire Başkanlığı, il ve ilçelerde Dernekler Müdürlüğü

kurulmuştur. Bu değişiklik ile derneklere ait iş ve işlemler ile bunların denetimi yetkisi güvenlik birimlerinden alınarak, sivil birimlere devredilmiştir (Kurtbeyoğlu, 2005)

5.1.1.11. 5253 Sayılı Dernekler Kanunu (2004)

Yeni kanunla birlikte 2908 sayılı yasada 2002 yılında yapılan değişikliklere paralel olarak dernekleşmeye daha sivil bir bakış getirilmiştir. Yeni Dernekler Kanunu ile “dernek kurmayı bir asayiş, bir güvenlik olayı kabul eden, halkın örgütlenmesini güvenlik meselesi olarak gören” (Yazıcıoğlu, 2001) anlayış yerini daha özgürlükçü bir yaklaşıma bırakmıştır.

Yeni kanun, derneği tanımlarken 2908 sayılı kanunun değişik halindeki tanımı tekrar etmiştir. Dernek kurma, Türk Silahlı Kuvvetleri ve kolluk mensupları ile kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri hakkında özel kanunlarında getirilen kısıtlamalar hariç fiil ehliyetine sahip gerçek veya tüzel kişilere tanınmış bir haktır. Dernek kurmak için önceden izin alınması gerekmemektedir (Kurtbeyoğlu, 2005).

5.1.2. İlk Kurulan Dernekler

Türkiye’de sivil toplumun ve dernekleşmenin oldukça uzun bir tarihi süreci vardır. Geçmişinin Osmanlı Devletine dayanması sebebiyle, bu çalışmada dernekler Osmanlı döneminden itibaren ele alınmıştır.

Osmanlı Devletinin, Avrupa ile kültürel münasebetlerin başlatıldığı 17. ve 18. yüzyıllarda, Avrupa’da meydana gelen bazı değişiklikler Osmanlı Devleti’ne de tesir etmeye başlamıştır. Fransız ihtilali döneminde Avrupa’da birçok cemiyetler ortaya çıkmıştır. Avrupa’da hızla yayılan bu cemiyetler Osmanlı’da da kurulmaya başladı. Bu cemiyetlerden bazıları siyasi amaçlı, bazıları milliyetçilik temelli, bazıları paramiliter cemiyet, bazıları kültürel ve bazıları ise esnaf cemiyetleri idi. Yine bunlarla birlikte ayrılıkçı ve dış güçler tarafından kurulan cemiyetlerde mevcuttu. Batıda bilim alanındaki cemiyetleşme hareketi, diğer pek çok yenilik gibi, modernleşme gayreti içinde bulunan Osmanlıları da etkilemiş ve Osmanlı bilim ve kültür hayatına yeni bir “Tüzel kişilik” kavramının girmesine sebep olmuştur. Bunun sonucu, Osmanlı

münevverleri ve meslek erbabı arasında cemiyetleşme teşebbüs ve faaliyetleri başlamıştır (İhsanoğlu, 1987).

Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi (19.yy. Başları)

Osmanlı Devleti'nde, Avrupa kaynaklı bilim ve bilginin gelişinde ilk sivil girişimlerden biri olarak sayabileceğimiz toplumsal örgütlenme, Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi olarak kabul edilebilir.

Osmanlı Devleti'nde medreselerde veya kişilerin evlerinde yapılan ilmi sohbetler vardı. İsmail Ferruh Bey'in yalısı da bunlardan birisiydi. Bu yalıda yapılan toplantılar ve verilen derslerden dolayı, buraya gelen Osmanlı aydınlarının oluşturduğu topluluğa Beşiktaş Cemiyet-i İlmiyesi denilmiştir (Akt:Günergun, 1987)

Topluluk üyeleri haftada bir gün edebi konularda tartışma yapmak üzere toplanırlardı ve şiir yarışması yaparlardı. Üyelerinin çoğu bürokrat kökenli kişilerdi. Daha çok ilmi sohbetler yaparlardı. Sohbetlerinin konusu bilimsel, sanatsal ve kültürel idi. İlk modernleşme aydınları da sayılabilirler. Beşiktaş Topluluğu, Avrupa hakkında sahip olduğu sınırlı bir bilgi ile Avrupa'nın bilim ve teknolojisini almayı, gerisine itibar etmemeyi öneriyordu (Akt:Günergün, 1987).

Encümen-i Daniş (18 Temmuz 1851)

19. yüzyılın ortalarında resmen kurulmuş olan ilk Türk Akademisidir. Kuruluş gâyesi eğitim ve kültür alanında gerekli çalışmaları yapmak, batıdaki ilmî çalışmaları ve yenilikleri takip etmek, Türk dilinde ilim ve fenlere dâirlüzümlü kitapları hazırlamak veya tercüme etmek, ilmin memlekete yayılması, vatandaşların bundan istifâdesiyle umûmî seviyeyi yükseltmek olarak tespit edilmişti.

21 Temmuz 1846'da toplanan Meclis-i Maârifî Umûmiye'de ilmî müesseseler arasında bir de Encümen-i Dâniş'in kurulmasına karar verildi. Encümen-i Dâniş'in resmen kurulması için Ahmed Cevdet Paşa bu kurumun gâyesi ve sağlayacağı faydaları ihtivâ eden bir mazbata yazarak Sultan Abdülmecîd Han'a arz etti. Abdülmecîd Han izin verince, Cevdet Paşa bu mazbataya uygun bir beyannâmeyi 1 Haziran 1851 târihli Takvîm-i Vekâyî'de (Resmî Gazete'de) yayınladı.

Encümen-i Dâniş'te yalnız öğretim kitapları hazırlanırken daha sonra Dârülfünun'da okutulacak kitaplar da hazırlanmaya başlandı. 12 cilt hâlinde muazzam Târih-i Cevdet diye bilinen Osmanlı târihi kitabı meydana geldi. Encümen-i Dâniş'in hangi târihte ve neden lağvedildiği hakkında kesin bir mâlûmat yoktur (www.turktarihnet. 27.07.2010).

Cemiyet-i İlmiye-yi Osmaniye (1861)

Cemiyet-i İlmiye-yi Osmaniye, görünüş itibarı ile Osmanlı Devleti'nde kişisel çabalarla kurulan ve kuruluşunda devletin doğrudan kurumsal katkısı bulunmayan ilk bilim derneğiydi. Amacı Avrupa bilim ve düşüncesini Türkçe'ye aktarmak ve topluma yaymaktı (İhsanoğlu, 1987).

Böylece Avrupa bilim ve düşüncesini Osmanlı Devleti'nde toplumsallaştırmak amacı ile kurulan ilk sivil girişim olma niteliğini de kazanıyordu. Başka bir deyişle ilk resmi sivil örgütlenmeydi (Budak, 2004).

Cemiyet eğitimi yaygınlaştırma amacıyla idi. Cemiyet merkezinde ilmi dersler verilmekte idi. Cemiyet ayrıca bünyesinde bir de okuma salonu açmıştı. Cemiyet'in açmış olduğu okuma salonuna toplam yirmi dokuz tane süreli yayın gelmekteydi. Bu yayınların yedi tanesi Türkçe, on tanesi Fransızca, beş tanesi İngilizce, dört tanesi Ermenice ve üç tanesi de Yunanca'ydı. Ayrıca beş tane de yeni yayın ısmarlanmıştı. Daha sonraları ise, Cemiyet merkezinde, üyelerin ve halkın yararlanabileceği bir kütüphane kurmuşlardır. Bu kütüphane, Osmanlı Devleti'nde Avrupa'daki esaslara göre kurulan ilk kütüphane olmasının yanı sıra, ilk dernek kütüphanesi olma özelliğini de taşımaktadır (Cumbur, 1994).

Darüşşafaka Cemiyeti (1863)

Darüşşafaka maddi olanakları olmayan öğrencileri eğitmek için kurulmuş bir cemiyettir. Günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu kişileri ilköğretimden itibaren üniversiteden mezun oluncaya kadar desteklemektedir.

Eğitim alanında ilk sivil toplum hareketi sayılan Darüşşafaka Cemiyeti, 30 Mart 1863'te halk çocuklarının eğitim ve öğretimine yardımcı olmak üzere Cemiyet-i Tedrisiye-i İslamiyye adıyla kurulmuştur.

Osmanlı döneminde çok önemli bir yere sahip olan Türk esnafının Batılı anlamdaki eğitimden yoksun kalması, dönemin kanaat önderlerini böyle bir eğitim hareketini başlatmaya yöneltmiştir. Cemiyet, Yusuf Ziya Paşa önderliğinde Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Vidinli Tefvik Paşa, Sakızlı Ahmet Esat Paşa ve Ali Naki Efendi tarafından Kapalı Çarşı'daki esnaf çıraklarının eğitime kaynak sağlamak amacıyla kurulmuştur. Böylece başlangıçta yalnızca çırakların eğitimini sağlayan cemiyet, dönemin gereksinimlerini değerlendirerek 1873 yılında okul olarak inşa ettirdiği binada babası hayatta olmayan ve maddi imkânları yetersiz öğrencilere modern eğitim vermeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren, Darüşşafaka Eğitim Kurumları'nda öğrenim gören tüm öğrencilerin tam burslu ve yatılı eğitimi Darüşşafaka Cemiyeti tarafından karşılanmaktadır. İlk gelirini Çarşı'da bulunan 105 dükkanın kirasından oluşturan cemiyet, toplumun değişik kesimlerinden pek çok vatandaşın yaptığı bağışlarla eğitime destek vermeyi sürdürmüştür. Darüşşafaka'nın eğitime ilk olarak 28 Haziran 1873'te başladığı yeni okul binası, Osmanlı'da okul olarak inşa edilen ilk binadır (www.darussafaka.org, 2010).

Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1877)

Hilal-i Ahmer; İsviçre Hükümeti'nin daveti üzerine on altı devletin katılımı ile 22 Ağustos 1864'te imzalanan Cenevre Sözleşmesi uyarınca teşekkül eden Salib-i Ahmer (Kızıllaç) teşkilatının benzeri olarak Osmanlılar tarafından kurulan bir cemiyettir. Tarihimizde 93 Harbi diye bilinen Osmanlı-Rus Harbi devam ederken duyulan ihtiyaç üzerine, padişah II. Abdülhamid'in himayelerinde 14 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti kuruldu ve hızlı bir şekilde faaliyete geçti. Kurucuları ve yöneticileri çoğunlukla çağdaş eğitim alan seçkin kişilerden meydana gelen Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti, ilkelerini, Osmanlı medeniyetinin esasını teşkil eden vakıf müessesesi ilkeleri ile kaynağını Cenevre Sözleşmesi'nden alan Salib-i Ahmer'in ilkelerini birleştirerek oluşturmuştur.

Hilal-i Ahmer, I. Dünya Harbi esnasında çeşitli cephelere sağlık heyetleri gönderdi. Erzurum, Erzincan, Sivas, Samsun, Gelibolu, Sarkoy, Tekirdağ, Medine ve İstanbul'da hastaneler açtı. Cephe gerilerinde imdat mevkileri, nekahethaneler, misafirhaneler kurdu. Esirlerin mübadelesinde görev aldı. Hilal-i Ahmer Cemiyeti, 1921'den itibaren İstanbul'dan Anadolu'ya yaptığı yardımları arttırdı. Cemiyet, 1921-1922 yıllarında Sıhhiye-i Askeriyye'nin acil ihtiyaç duyduğu 40.000 sandık malzemeyi Anadolu'ya gönderdi. İstanbul'dan Anadolu'ya birçok doktor, eczacı ve sağlık personelinin geçmesini de sağladı.

Hilal-i Ahmer ayrıca yurt dışına açmış olduğu şubeleri sayesinde oralardan gelen yardımları organize etmiş ve savaş dönemlerinde halkımıza ulaşmasında büyük çaba sarf etmiştir. Daha sonra, 1923'te Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 1935'te Türkiye Kızılay Derneği adlarını almıştır (Hacıfettahoğlu, 2007).

Encümen-i Muallim (1908)

1908 Meşrutiyeti'nin getirdiği hürriyet havası, siyasi, mesleki birçok cemiyetin kurulmasına yol açmıştır. Bunlardan birisi de Encümen-i Muallim Cemiyetidir.

Yahya Akyüz Türkiye'de ilk öğretmen kuruluşları hakkında orijinal bir belge ile unutulmuş bir kaynak adlı makalesinde bu cemiyeti şu şekilde anlatmıştır: İlk öğretmen örgütü, Darülfunun ve Darümuallimin mezunlarının Temmuz 1908 İnkılabından hemen sonra İstanbul'da kurdukları Encümen-i Muallimindir. Bu teşebbüsten kısa bir süre sonra, yine İstanbul'da idari, rüşti ve iptidai okulların öğretmenleri Muhafaza-i Hukuk-u Muallimin Cemiyeti kurmuşlardır. Bu ikincinin amacı adından da anlaşılacağı üzere öğretmenlerin haklarını savunmak ve halk arasında eğitimin yayılmasını sağlamaktır. Yine aynı yılın sonunda bu cemiyet ile Encümen-i Muallimin genel bir toplantı yaparak, Cemiyet-i Muallimin adı altında birleşmişlerdir. Başkanlığına Fransızca Öğretmeni olan Zeki Bey seçilmiştir. Başkan Zeki Bey cemiyetin kuruluş amacını şöyle belirtmiştir: Meşrutiyet ve Hürriyet devrine layık şekilde genel eğitimin yurttan yayılmasını sağlamak ve bu alanda nezarete yardımcı olmak. Bundan başka Cemiyet-i Muallimin'in Avrupa'da ki bazı ilmi kuruluşlarla temasa geçeceği belirtilmektedir.

Encümen-i Muallimin çok olumlu çalışmalar yapmıştır: Öğretmen maaşlarına zam yapılmasını sağlamak, “kıdem-ehliyet” listeleri düzenleyerek öğretmen tayinleri konusunda Maarif Nezareti’ne yardımcı olmak, öğretmenliğin meslekleşmesi sorunlarına eğilmek, taşra maarif idareleri ile temasa geçmek gibi. Hareket Ordusu’nun İstanbul’a gelişinden hemen sonra Zeki Beyin tutuklanmasına kadar *Cemiyet-i Muallimîn* varlığını sürdürdü. Zeki Beyin tutuklanması ile bir daha toplanamadı (Akyüz, 1970)

Osmanlı Mühendis ve Mimar Cemiyeti (1908)

Cemiyetin kuruluşu için ilk girişim 28 Ağustos 1908 tarihinde yapılmıştır. Cemiyetin kuruluş maksadı, Umumi Nizamname’nin 2. maddesinde etraflıca ifade edilmiştir. Bu maddeye göre cemiyetin amacı (Günergün,1987):

- Osmanlı mühendis ve mimarlarının haklarını korumak
- Osmanlı ülkesinde bayındırlık ve mimarlığın gelişmesine çalışmak
- Osmanlı mühendis ve mimarlarına bir toplantı merkezi temin etmek
- Yardıma muhtaç mühendis ve mimarları korumak
- Mühendis ve mimarlığa ait inceleme ve bilimsel araştırmalar yapmak
- Osmanlı mühendis ve mimarları arasında dostluk ve bağlılığı arttırmak
- Mühendislik ve mimarlığın gelişmesine ve yükselmesine hizmet eden şahısları, bilgisi, ehliyeti ve doğruluğu ile sivrilmiş ve şöhret yapmış müteahhid ve işçileri memlekete tanıtmaktır.

Cemiyet yalnızca İstanbul’da görevli mühendis ve mimarları içine alan küçük bir grup olarak kalmamış, Anadolu ve Rumeli vilayetlerinde ser mühendis, mühendis ve komiserler yanında, Şam-Hama, Yafa-Kudüs, İzmir-Kasaba, Hicaz, v.s. demiryolları hatlarında görevli mühendisleri de bünyesinde toplamıştır.

Cemiyet iç tüzüğünde, cemiyetin mühendislik ve mimarlığa ait her türlü hususla meşgul olacağı belirtilmiştir. Bu hususlar arasında aynı maksatla kurulmuş olan

Osmanlı ve yabancı cemiyetler ile ilişki kurmak, yayın mübadelesinde bulunmak olduğu gibi, yayın organı olarak bir “Risale-i mevkute” (periyodik yayın) neşretme, ilmi layiha ve risaleler yayınlamak, konferanslar, müsabakalar düzenlemek, mükafat ve yardım dağıtmak da bulunmaktadır (Günergün, 1987).

Milli Talim Ve Terbiye Cemiyet-i (1915)

İstanbul’da 1915’te Ord. Prof. Dr. İsmail Hakkı Baltacıoğlu tarafından kurulmuştur. Derneğin kuruluş amaçları şu şekildedir:

Bilgisizliği ortadan kaldırmak; fakat dernek kurucuları bilgisizliği sadece okuma-yazma bilmemek veya herkesi okur-yazar haline getirmek anlamında kullanmamıştır. Baltacıoğlu, bilgisizliğin okur-yazarlarda da olduğunu ortaya koymuştur. Ülke kültürünü yabancı kültürün etkisinden korumak, kendi kültürünü sağlam temeller üzerinde kurmak, toplumda bozulmaya yüz tutan eğitim, ahlak, din, örf ve adetleri çağın gereklerine uygun olarak korumak ve geliştirmek de derneğin amaçları içinde yer almıştır. Cemiyetin milli talim ve terbiye ıslahatında kabul ettiği bir kanun vardır. Bu ferde azami ferdiyet, azami içtimaiyet (tam kişilik, tam sosyallik). Bu husus Milli Talim ve Terbiye Cemiyetinin düsturu olmuştur (Cicioğlu, <http://dergiler.ankara.edu.tr>, 2010).

Cemiyet-i Müderrisin (1919)

Cemiyet-i Müderrisîn ilmiye mesleğinin ihyası, müslümanların eğitimi ile terakkîleri, müslümanlar arasında maddî manevî bağları kuvvetlendirmek gibi gayelerle toplumun topyekûn ihyası yolunda üzerlerine düşen görevi yerine getirmek için ortaya çıkmıştır. İlim yolundaki ilerlemenin, toplumun tamamen ilerlemesine ait düşüncede, hem dindar hem de zamanın ihtiyaçlarına yönelik teknik bilgilere sahip bir neslin yetiştirilmesiyle ulaşılabileceği düşüncesinin hakim olduğunu görmekteyiz. Aynı doğrultuda hareket etmiş olan II. Abdülhamid, açmış olduğu modern okullarda — uyguladığı İslamcı siyasete rağmen— programları sadece dîni derslerle şişirmemiş, ilim ve teknolojiye haberdar dindar devlet adamları yetiştirmeyi amaçlamıştır (Doğan, 1994:akt.Günergün, 1987).

Cemiyet-i Müderrisîn'i oluşturan kadronun II. Abdülhamid'in eğitim politikasını takdir ettiğini ve bu kişilerin teknoloji konusundaki fikirlerine baktığımızda, ilim ve fennin toplumun ilerlemesindeki rolü konusunda bağınaz olmayan ve batı teknolojisinden yararlanırken dikkat edilmesi gereken hususları belirterek, onun yeni uygulayıcısı durumunda olduklarını söyleyebiliriz. Cemiyet kurucuları ve yöneticileri dönemin en gözde medreselerinin müderrisleridir. Cemiyet-i Müderrisîn, 14 Kasım 1335/1919 tarihinde toplanan genel kurulda almış olduğu kararla Teâli-i İslâm Cemiyeti'ne inkılâb etmiştir. (İkdam, nu.8212:akt.İhsanoğlu,1987)

5.1.3. İlk Kurulan Derneklerin Değerlendirilmesi

Osmanlı döneminde kurulan ilk dernekler kuruluş şekilleri, kuruluş zamanları ve amaçları doğrultusunda değerlendirildiğinde aşağıdaki gibi bir durum ortaya çıkmaktadır.

Cemiyetlerin kurulmalarını ruhsata bağlayan ilk resmi metin 1889 tarihli bir Adliye Tahrirat-ı Umumiyesi'dir. Bu belgede "Hükümet-i Seniyye'nin ruhsat-ı resmiyesi olmaksızın Cemiyet-i edebiye ve hayriyye teşkilinin katiyen memnu" olduğu belirtilmektedir (Hatemi, 1987).

Osmanlı Devleti'nde bugünkü anladığımız manada "Cemiyet" kelimesi tespit edebildiğimiz kadarıyla, ilk olarak 1845'te kurulmuş olan Meclis-i Muvakkat'ın hazırlamış olduğu tarihsiz bir raporda görülmüştür (Akyüz, 1975:akt.Günergün, 1987).

Türkiye'de "Cemiyet" adı ile tanımlanan ilk ilmi kurulun 1851'de teşkil eden Encümen-i Daniş olduğu ortaya çıkmaktadır. Türk aydınlarının ilk defa kendi aralarında Batı bilim ve kültürünü yaymak için kurdukları Cemiyet, Petersburg Sefiri Halil Bey'in başkanlığında ve Münif Efendi'nin önderliğinde 1861'de kurulan Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye olmuştur. Osmanlı Devleti'nde ilk mesleki cemiyet ise, Kırım Muharebesi esnasında İstanbul'da bulunan müttefik ordular tabiplerinden İngiliz doktor P. Pincoffs'un teklif ve teşebbüsü ile 15 Şubat 1856'da kurulan Societe Medicaleda Constantinople'dur (İhsanoğlu,1987).

Osmanlı Devleti'nde, Batı tarzında modern eğitim içerisinde yetişen meslek erbabı arasında ilk cemiyetleşme teşebbüsünü tıp mensuplarının yapmış olmaları dikkat

çekicidir.1827’de kurulan ilk modern Türk tıp mektebi olan Tıphane’nin ıslahıyla 1838’de açılan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane mezunlarının kurdukları bu cemiyet, Türk hekimlerinin kurduğu ilk tıp cemiyeti olmuştur.Tıp dışında en fazla cemiyet eczacılık alanında kurulmuştur. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane’nin eczacı sınıfının 1839’da ilk mezununu vermesinden 40 sene sonra, 1879’da gayri Müslim eczacılar tarafından kurulan Societe de Pharmacie Constantinople (Cemiyet-i Eczacıyan der Asitane-i Aliyye) ile eczacılar ilk mesleki cemiyetlerine kavuşmuşlardır. Tarım sahasında ise, 1886 yılında, Ziraat ve Sanat Tercüme-i Fünun Odası adı altında bir devlet kuruluşunun mevcudiyetini görüyoruz. II. Meşruiyeti müteakip Osmanlı Ziraat Mekteb-i Alisi Mezunin Cemiyeti ve Orman Mekteb-i Alisi Mezunin Cemiyeti yanında, Osmanlı Ziraat Cemiyeti adı altında iki ayrı ziraat cemiyeti kurulmuştur.

Coğrafya dalında teşkil edilen ilk cemiyet, 1908 yılında Rezaizade Mahmud Ekrem, Müze Müdürü Hamdi ve Ali Kemal Bey’in teşebbüsüyle kurulan Osmanlı Coğrafya Cemiyeti olmuştur. Temel bilim dallarında ise cemiyetleşme hareketi kimya dalında görülmektedir. Temel bilim dalları arasında cemiyetleşmenin önce kimyada başlaması, kimyanın teorik yönü yanında uygulama alanının da bulunmasına bağlanabilir. Temel bilimlerden fizik, astronomi ve matematik dallarında cemiyet kurma teşebbüsü ilk defa Cumhuriyet devrinde görülmüştür (İhsanoğlu, 1987).

İhsanoğlu, kronolojik sıraya göre yukarıda özetlediği çeşitli ilmi ve mesleki cemiyetlerin oluşum ve gelişmelerini bilim tarihi açısından analitik bir incelemeye tabi tuttuğunda şu şekilde bir takım sonuçlara varmıştır:

- Öncelikle mesleki cemiyetlerin ilmi olarak vasıflandırılan cemiyetlerden fazla oldukları görülmektedir.
- Osmanlı döneminde mesleki cemiyetleşmenin ilk önce uygulamalı ilim dallarına ait meslek mensupları tarafından gerçekleştirildiği, temel bilim dallarında ise cemiyetleşme hareketinin çok daha sonra ortaya çıktığı görülmektedir.

- Değişik meslek gruplarında cemiyetleşme değişik dönemlerde olmuştur. İlk tıp cemiyeti 1856'da kurulmasına rağmen, ilk eczacılık cemiyeti 1879 yılında ilk mühendislik cemiyeti ise 1908 yılında kurulmuştur.
- Cemiyeti oluşturacak meslek mensuplarının sayı bakımından yetersiz olmaları, Osmanlı döneminde fizik, astronomi, matematik dallarında da cemiyetleşmeye imkan vermemiştir.
- Osmanlı ilmi ve mesleki cemiyetlerden pek azı ilmi haberleşmeyi sağlayacak, bilgi alışverişini kolaylaştıracak nitelikte ilmi mecmua çıkarabilmiştir. Yayınlanan mecmualar bazı istisnalar hariç kısa ömürlü olmuş, hatta birkaç sayıdan fazla çıkmamışlardır.

1.1.4. Derneğin Unsurları

Genel olarak derneğin unsurlarını şu şekilde belirlemek mümkündür:

- Tüzel bir kişiliği ve belli bir amaca sahiptir.
- Dernekler devletten ayrı ve bağımsız bir örgütlenmedir.
- Herkes istediği derneğe üye olabilir veya üyesi olduğu dernekten çıkabilir.
- Gönüllük esasına dayalı hareket edilir.
- Derneğin oluşması için kanunda belirtilen asgari sayı 7 kişinin bir araya gelebilmesi gereklidir.
- Derneklerdeki kişilerin belli bir amaç etrafında örgütlenmeleri ve faaliyetlerini bu doğrultuda sürdürmeleri gereklidir.
- Derneklerde kazanç paylaşımı esas değildir.
- Dernekler organize birlikteliklerdir.
- Süreklilik esastır.

5.1.5. Toplumsal Hayatta Dernekleşmenin Önemi

Tek başına hareket edebilmek hürriyetinden sonra, insan için en tabii hürriyet, gayretlerini hemcinsleriyle birleştirmek ve müşterek hareket edebilmek hürriyetidir. Bu

bakımdan dernek kurma hürriyeti, tabiatın ferdi hürriyet kadar vazgeçilmez bir unsurdur (Lively, 1965).

İnsanlar farklı amaçları gerçekleştirmek için kendi özgür iradeleri ile dernekler kurabilirler. Toplumsal yaşamın gelişimi ve toplumsal birlikteliği sağlamak için dernekleşme önemli bir sivil toplum faaliyetidir. İnsanlar arası etkileşimi güçlendirdiği gibi kişilerin birbirlerine karşı güvenlerinin artmasında da rol oynamaktadır. Dernekler belirli bir amaç için bir araya gelen gönüllü kişi topluluklarıdır.

Dernek kurmanın en basit ve anlaşılabilir faydası özellikle günümüzün yalnızlaşan bireyleri için bir ifade biçimi ve faydalı olma duygusuyla birlikte kendilerini iyi hissetmelerinin bir yolu olmasıdır. Bireylerin derneklere üye olup, dernek faaliyetlerine katılmaları, onların artan bir şekilde yardım, spor, şehir yaşamı, sağlık, eğitim, müzik ve sanat etkinliklerine katılmalarının bir yoludur (Gutmann, 1999). Kişiler derneklerin yapmış oldukları faaliyetlere katılarak sosyal yaşamlarının gelişimini sağlarlar. Kültürel yönden de gelişim fırsatı bulurlar.

Dernekler kişilerin tek başlarına yapamayacakları işlerin yapılmasına sağlarken aynı zamanda kamu içinde bireysel olarak gerçekleştirelemeyecek faydalar sağlar. Ayrıca bireyler dernekler kurarak bir araya gelir ve devletin iktidarını sınırlandırır, devlete karşı kendilerini savunma fırsatını elde eder. Kendi haklarını kendileri savunurlar. Bir yönüyle birer baskı unsuru haline gelirler. Devlete karşı yaptırım güçleri oluşur. Kişiler sosyal haklarının kazanılmasında dernekleri bir araç olarak kullanabilirler. STK'ları devletten ayrı; fakat devlet karşıtı olarak düşünemeyiz belki de tamamlayıcısı olarak düşünebiliriz.

Dernekler toplumda farklı alanlarda faaliyet gösterebilirler ve toplumsal sorunların çözümünde rol alırlar. Toplumda bir güç birliği oluşmasını sağlarlar. Aynı amacı taşıyan insanların birlikte hareket edebilmelerine aracı olurlar. Farklı konularda kamuoyu oluşturabilirler. Toplumun bilgilendirirler ve yönlendirebilirler. Demokratik yollardan insanların haklarını savunurlar ve beklentilerinin yetkililere etkin bir şekilde iletilmesini sağlarlar.

Özellikle, yardım amaçlı derneklerin yapmış oldukları faaliyetler ülkedeki yoksulluk sorununun çözümüne katkı sağlamaktadır. Fakir insanları az da olsa mutlu etmektedir. Bu durum da kişiler arası sevgiyi, diyalogu, güveni ve iletişimi kuvvetlendirmektedir. Gelişmiş dernekler, iş gücü istihdamı ile işsizlik oranını azaltmaktadırlar. Dernekler her ne kadar gönüllü kuruluşlar olsalar da bünyesinde çalıştırdıkları kişilere iş imkânı sağlamış olurlar. Dolayısıyla, ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadırlar.

Bununla birlikte, dernekler yalnızca, işbölümü, ihtisaslaşma, ekonomik gelişme sonucu, çıkar farklılaşması yoğunlaşmış toplumlarda, farkları çıkarları siyasal yapıya taşıyan baskı grupları görevlerini yerine getirmekle kalmazlar. En az bunun kadar önemli bir diğer görevleri ise modern toplumun en büyük hastalıklarından birini tedavi etmektir. Bu hastalık, kişilik krizinin yarattığı yabancılaşmış bir dünyaya intibak problemidir (Erikson, 1963).

Modernleşen bir toplumda öteden beri alışlagelmiş değerler ve normlar yıkılmaya başlar. Toplum büyüyüp parçalandıkça kişinin yakın çevresi de değişiklik geçirir. Milyonlarca insanın kırsal bölgelerden şehirlere hücumunun sonucu ve büyük metropollerin yaşama koşulları, büyük aile düzeyini parçalar, insanlar yüz yüze temasın getirdiği yakın çevre komşuluk ilişkilerini giderek kaybeder. Normlara, kurallara bağımlılık zayıfladıkça suç, intihar, akıl hastalıkları boşanmalar da artar. Şahsi olmayan ilişkiler kişiyi toplumun küçük ve önemsiz bir parçası haline getirmiştir. Bu yabancılaşmanın ve intibaksızlığın temelinde, modern toplumun beyinleri olan çok sayıda değişik bürokratik kuruluşun, kişileri yalnızca rakam olarak, cisim olarak soyutlanmış nesnelere olarak görmesi ve öyle davranması yatmaktadır. İnsanlar komşularını tanımamakta, lokantalarda yabancılarla yemek yemekte ve fabrikada sık sık değişen işçi meslektaşları ile bağ kuramamaktadırlar. Toplumdan böylesine bir soyutlanma yabancılaşmayı sağlamakta ve modern toplumun insanı giderek patolojik bir hal almaktadır (Black, 1966).

Bu bağlamda, toplumu etkileyen insanların birbirlerine karşı yabancılaşmasını, insanların birbirinden korkar hale gelmelerini, komşuları ile sadece asansörler de karşılaşmalarını ve birbirlerini tanımamalarını; bir sosyal hastalık haline gelen bu duruma gönüllü kuruluşların ve derneklerin yaptığı sosyal faaliyetler çözüm olabilir.

5.1.6. Dernekler İle İlgili Kanunlar

Kanun Numarası:5253

Kabul Tarihi:4.11.2004

5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 2. Maddesinde derneğin tanımı; “Dernek: Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları” olarak ifade edilmiştir.

5.1.6.1. Dernekler Kanunu (5253)

Özel hukuk tüzel kişisi statüsünde özerk kuruluş oldukları için derneklerin kuruluş şartları, yönetim organları, işleyiş esasları yasa ile düzenlenir. Yasa ile düzenlenen bu kanun ekler kısmında sunulmuştur.

5.1.7. Türkiye’deki Dernek İstatistikleri (2009)

Dernek bir üst kavramdır. Bu kavram içine kural olarak ideal amaç güden insan topluluğu biçimindeki tüm örgütlenmeler girer. Örneğin, bilimsel amaç güden kurumlar, eğlence ve spor amacı güden kulüpler, siyasi amaç güden siyasi partiler ile çalışanlar arasında dayanışmayı sağlayan ve işçilerin çıkarlarını koruma amacı güden sendikalar derneklerin birer çeşididir (Zevkliler ve Havutçu, 2003).

Türkiye’ de dernekler çok farklı alanlarda değişik isimler altında faaliyetlerini yürütürler. Bunlar: Sosyal yardım dernekleri, kültür dernekleri, din dernekleri, tarım dernekleri, spor dernekleri, yabancı dernekleri, meslek dernekleri, esnaf dernekleri, güzelleştirme dernekleri, hemşehri dernekleri, ilmi dernekler, eğitim dernekleri, mezun dernekleri gibi derneklerdir.

Tablo 1 Türkiye’de kurulan ve halen faaliyetlerine devam eden ve kapatılan dernek sayıları

KURULAN DERNEK SAYISI	211931
FAAL DERNEK SAYISI	83567
FESH OLUNAN DERNEK SAYISI	128364

Kaynak: Dernekler Dairesi Başkanlığı,2010

Türkiye’de 83567 adet dernek faaliyet göstermektedir. Buna göre her 866 kişiden biri dernek faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Ankara Ticaret Odası’nın hazırlamış olduğu 2009 sivil toplum raporuna göre (www.atonet.org.tr, 07.09.2010) “Almanya’da 2 milyon 100 bin, Fransa’da 1 milyon 470 bin, ABD’de 1 milyon 200 bin dernek bulunmaktadır. Fransa ve Almanya’da nüfusa oranlandığında her kırk kişiye bir dernek düşmektedir. Ancak her 10 Fransız’dan 4’ü en az bir derneğin faaliyetine etkin olarak katılmaktadır. Nüfusun beşte biri en az iki derneğe üye olmaktadır. ABD’de 1 milyon 200 bin dernek bulunuyor. Her 15 Amerikalıdan biri bu tür kuruluşlarda çalışmaktadır. Bu sektör ABD’de bankacılık, teknoloji ve hatta kamu sektörü kadar ağırlığa sahiptir. Bu ülkelerdeki dernekler ile ilgili araştırmalar yabancı ülkelerde dernekler kısmında belirtilecektir.

Tablo – 2: Türkiye’de faaliyet gösteren derneklerin illere göre sayıları İllere Göre Faal Dernek Sayısı (2010)

İl Adı	Kurum Sayısı	Yüzde
Adana	1639	%1,97
Adıyaman	430	%0,51
Afyon	1100	%1,32
Ağrı	172	%0,20
Aksaray	263	%0,31
Amasya	356	%0,42
Ankara	8313	%10,02
Antalya	2081	%2,50
Ardahan	80	%0,09
Artvin	333	%0,40
Aydın	1182	%1,42
Balıkesir	1471	%1,77
Bartın	218	%0,26

Batman	216	%0,26
Bayburt	142	%0,17
Bilecik	334	%0,40
Bingöl	152	%0,18
Bitlis	245	%0,29
Bolu	499	%0,60
Burdur	314	%0,37
Bursa	3175	%3,82
Çanakkale	775	%0,93
Çankırı	360	%0,43
Çorum	523	%0,63
Denizli	1308	%1,57
Diyarbakır	683	%0,82
Düzce	676	%0,81
Edirne	501	%0,60
Elazığ	401	%0,48
Erzincan	280	%0,33
Erzurum	605	%0,72
Eskişehir	987	%1,18
Gaziantep	901	%1,08
Giresun	610	%0,73
Gümüşhane	195	%0,23
Hakkari	144	%0,17
Hatay	947	%1,14
Iğdır	149	%0,17
Isparta	711	%0,85
İstanbul	17565	%21,17
İzmir	4478	%5,39
Kahramanmaraş	675	%0,81
Karabük	530	%0,63
Karaman	267	%0,32
Kars	216	%0,26
Kastamonu	488	%0,58
Kayseri	1137	%1,37
Kırıkkale	410	%0,49
Kırklareli	477	%0,57
Kırşehir	234	%0,28
Kilis	109	%0,13
Kocaeli	2401	%2,89
Konya	2125	%2,56

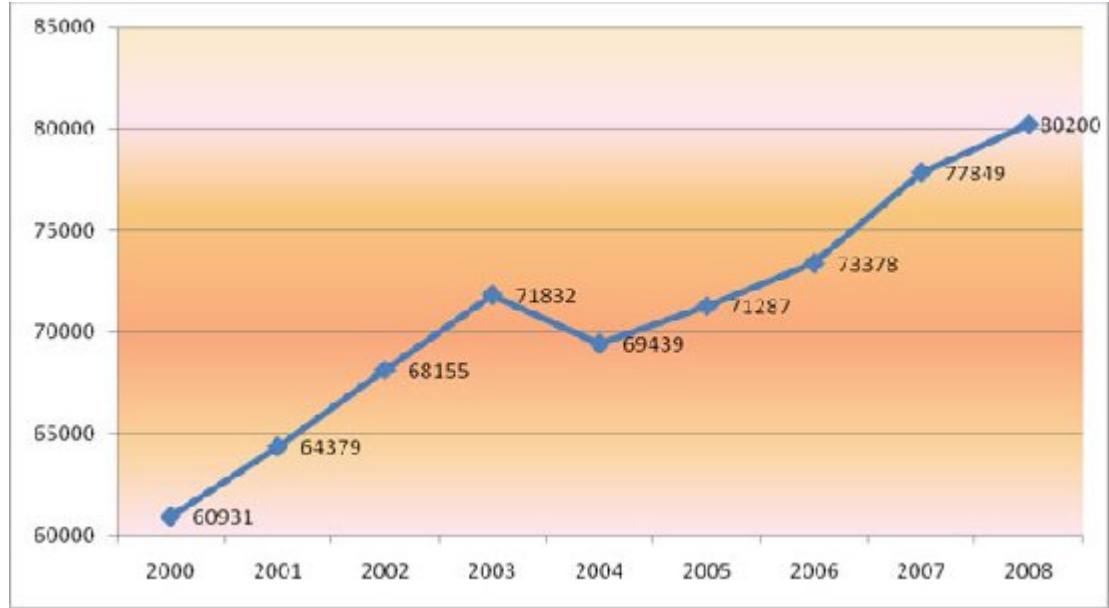
Kütahya	979	%1,18
Malatya	622	%0,74
Manisa	1328	%1,60
Mardin	249	%0,30
Mersin	1422	%1,71
Muğla	956	%1,15
Muş	142	%0,17
Nevşehir	326	%0,39
Niğde	319	%0,38
Ordu	838	%1,01
Osmaniye	437	%0,52
Rize	569	%0,68
Sakarya	1405	%1,69
Samsun	1576	%1,90
Siirt	165	%0,19
Sinop	289	%0,34
Sivas	696	%0,83
Şanlıurfa	574	%0,69
Şırnak	89	%0,10
Tekirdağ	847	%1,02
Tokat	552	%0,66
Trabzon	1143	%1,37
Tunceli	95	%0,11
Uşak	507	%0,61
Van	545	%0,65
Yalova	387	%0,46
Yozgat	371	%0,44
Zonguldak	940	%1,13

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı,2010.

Bu tabloya göre en fazla derneğe sahip olan il 17565 ile İstanbul'dur. İkinci sırada ise 8313 dernek ile Ankara gelmektedir. İzmir 4478 ile üçüncü sırada yer almaktadır. İzmir'i 3175 ile Bursa ve 2125 ile Konya takip etmektedir. Antalya 2081 ile altıncı ve Adana da 1639 dernek ile yedinci sırada yer almaktadır. Samsun 1576 dernek ile sekizinci, Balıkesir 1471 ile dokuzuncu ve Sakarya 1405 ile onuncu sırada yer almaktadır. Genelde illerin büyüklüğü ile dernek sayısı doğru orantılı gelişmektedir; fakat Balıkesir nüfusuna oranla Kayseri, Denizli, Gaziantep ve Eskişehir gibi illeri sayıca geçmiştir.

En az dernek sayısı ise 80 adetle Ardahan ilimizdedir. Doğu illerimizde derneklerin sayısı Batı ve İç Anadolu illerimize göre çok daha azdır. Dernekleşme sayısında ilk 5 ilde toplam 35 bini aşan dernek bulunmaktadır. Bu da Türkiye'deki dernek sayısının yüzde 39'una denk düşmektedir.

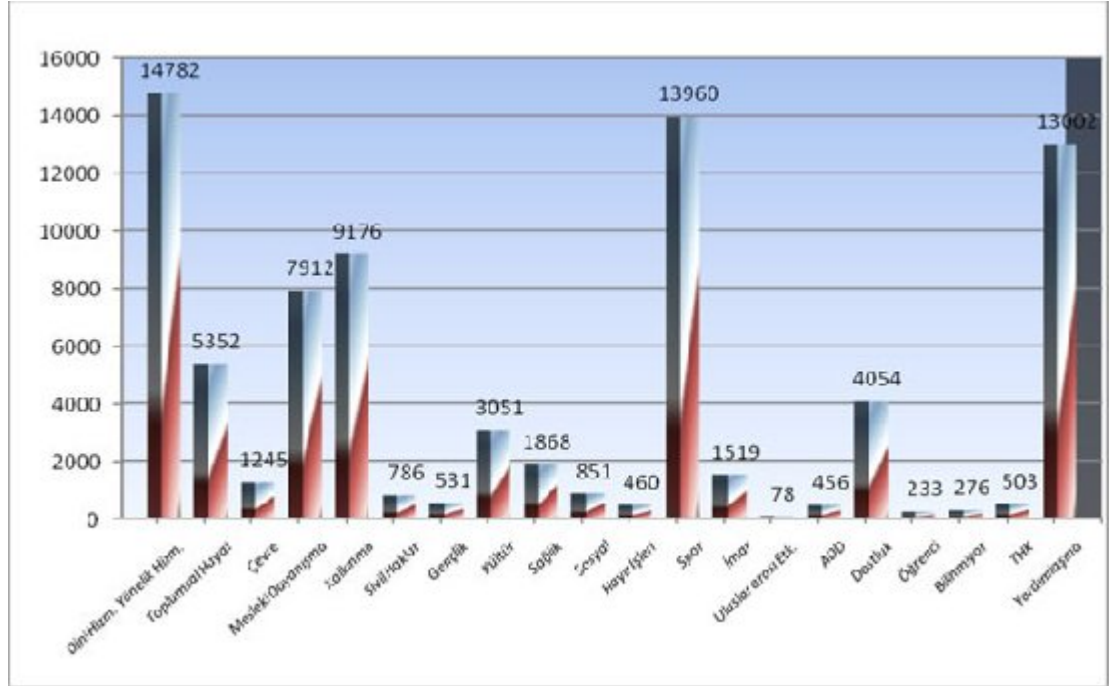
Grafik 1 : Faal derneklerin yıllara göre dağılımı



Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı,2010.

Yukarıdaki grafik incelendiğinde ülkemizde dernek sayısında sürekli bir artış olduğu gözlemlenmiştir; fakat 2004 yıllarında bir düşüş gözlemlenmiştir; bu yıldaki düşüşten sonra artış yine devam etmiştir. Sadece 2004 yılında yürürlüğe giren 5072 Sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İlişkin Kanun ile birlikte birçok dernek ve vakıf kendisini fesh etmiştir. Söz konusu kanunda kamu kurum ve kuruluşları bünyesinde kurulu dernek ve vakıfların bu kurum ve kuruluşlarda faaliyette bulunmaları yasaklanmıştır. Dolayısıyla varlık nedenleri ortadan kalkan dernek ve vakıflar kapandığından 2004 yılında bir azalma görülmektedir.

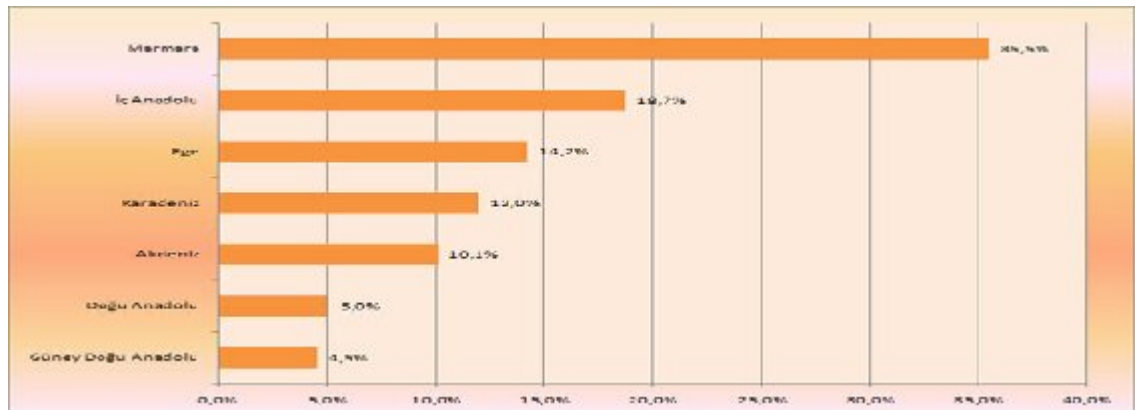
Grafik 2 : Faal olan derneklerin türlerine göre bilgileri



Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı,2010.

Faaliyet gösteren dernekler içerisinde ilk sırayı dini hizmetlere yönelik dernekler almaktadır. Yaklaşık olarak derneklerin % 18'i bu amaç için hizmet etmektedirler. Bu tür dernekler genel de camii ve ibadet yeri yapımı ve koruma dernekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hayır işleri ile ilgili dernekler ikinci sırayı almaktadırlar. Bu dernekler ülkemizde sosyal ihtiyaçların karşılanmasında çok önemli bir fonksiyonu icra ettikleri gibi, yardımlaşmanın da önünü açarak öncülük yapmaktadırlar.

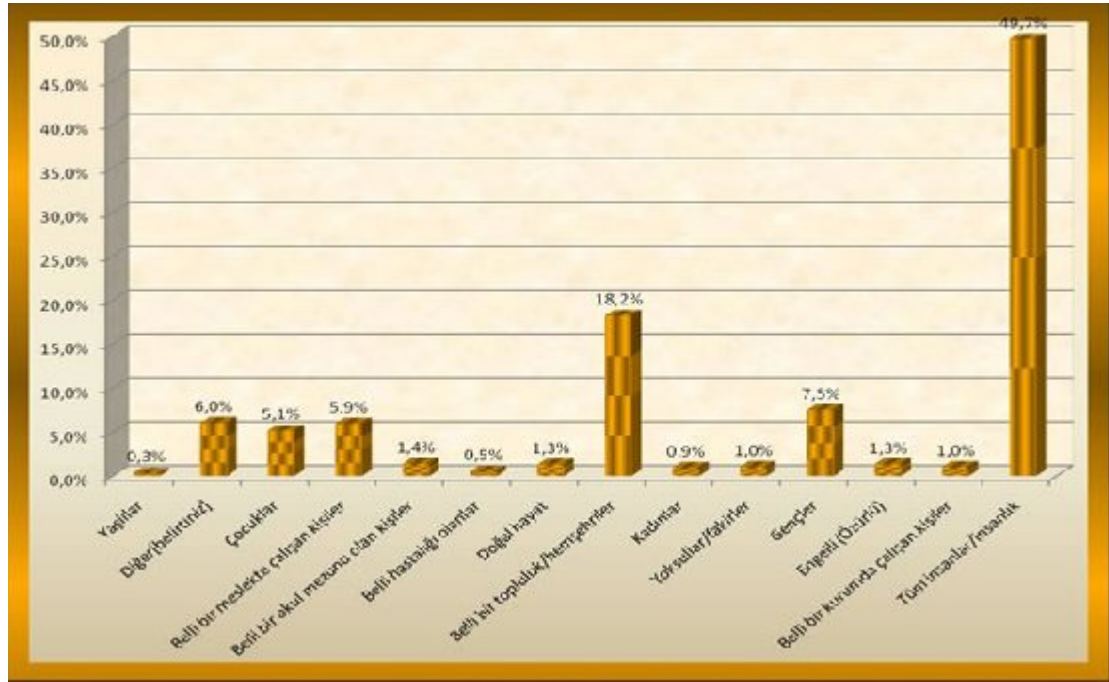
Grafik 3 : Bölgelere derneklerin dağılımı



Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı,2010.

Türkiye bölge bölge incelendiğinde en fazla derneğin Marmara Bölgesi'nde en az ise Doğu Anadolu'da olduğu görülmektedir. Marmara Bölgesi'nin nüfusu İç Anadolu Bölgesi'nin nüfusunun iki katına yakın olmasına rağmen nüfusa oran baz alındığında dernekleşmenin bir birine çok yakın olması dikkat çekicidir. Yine Karadeniz ve Ege bölgelerinin de oran olarak yakın olması önemlidir.

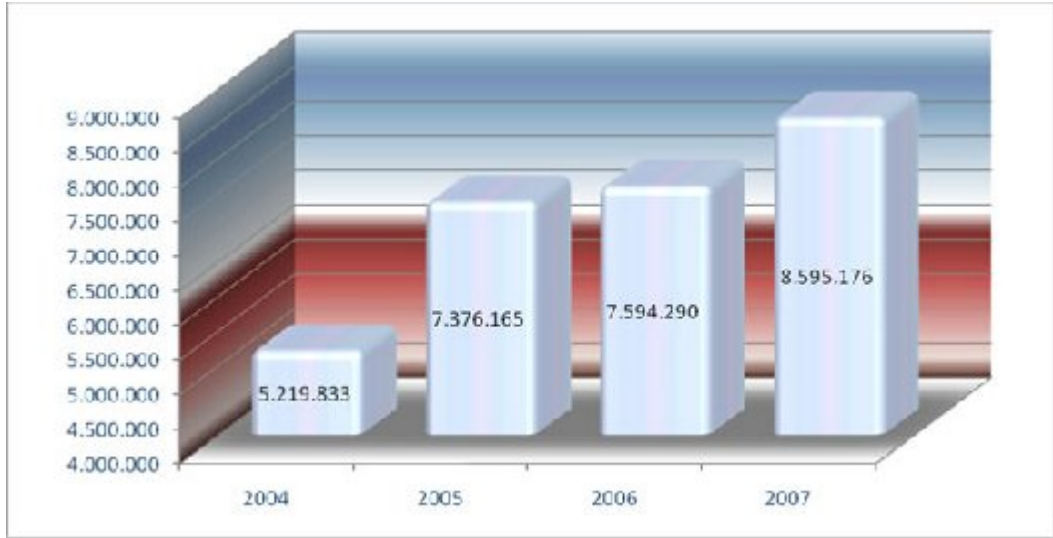
Grafik 4 : Derneklerin hedef kitleleri



Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı,2010.

Grafikte de görüldüğü üzere insanlık namına yapılan faaliyetler en yüksek hedef kitleye sahiptir. Yine çocuklar, gençler ve yaşlılar için hedeflenen kitle de ikinci dereceden önemsenecek büyüklüktedir. Doğal hayata ilişkin hedeflenen kitlenin az olması maalesef büyük bir eksikliklerdir. İnsanların doğal hayata karşı verdiği önemin ne kadar az olduğunu belirtmektedir.

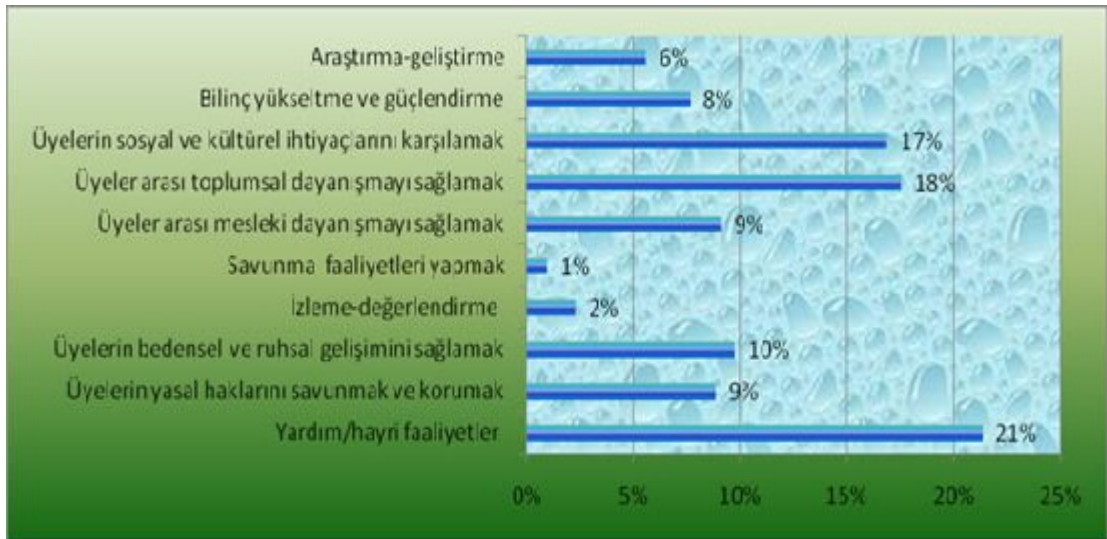
Grafik 5 : Derneklerin yıllara göre üye sayılarındaki değişimleri



Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı,2010.

Derneklerin üye sayıları dernek sayılarındaki artışa paralel olarak yıllara göre yükselmiştir. Bu durum bireyleri derneğe katılmaya karşı zamanla daha duyarlı hale geldiklerini, desteklerini artırdıkları olarak yorumlanabilir.

Grafik 6 : Derneklerin hangi amaçlarla kuruldukları

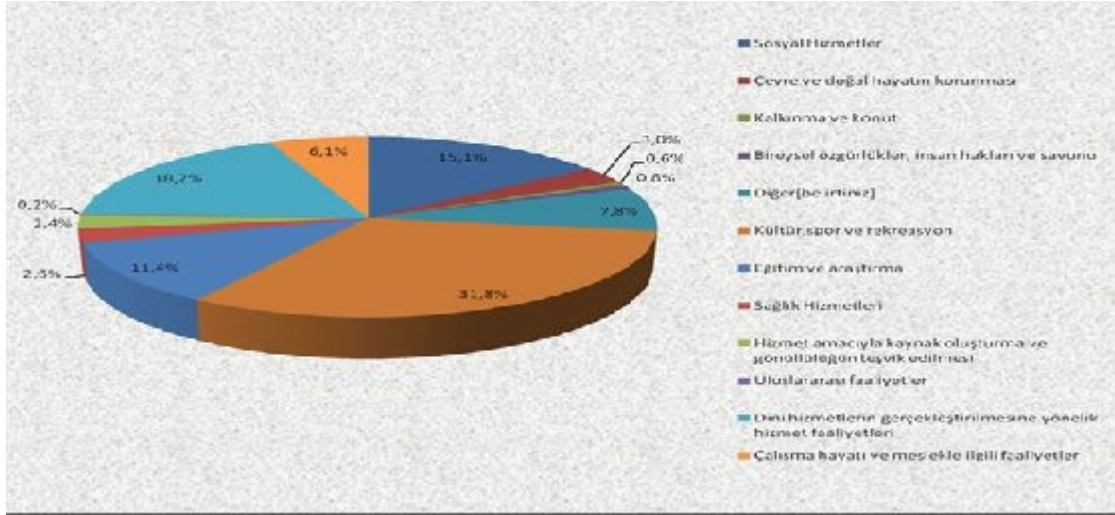


Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı,2010.

Dernekler tablodan kuruluş amaçlarına göre incelendiğinde yardım amaçlı kurulan dernekler çoğunlukta gözükmektedir. İkinci sırayı ise üyeler arası toplumsal dayanışmayı sağlamak amacı ile kurulan dernekler almaktadır. Üçüncü sırada ise yine

üyeler arası toplumsal dayanışmayı sağladıktan sonra üyelerin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılama gelmektedir.

Grafik 7 : Derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımı



Kaynak: İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı,2010.

Derneklerin dağılımı faaliyet alanlarına göre incelendiğinde % 31,8 lik pay ile kültür, spor ve rekreasyon dernekleri ilk sırayı yer almaktadır. Bunu % 15,1 lik pay ile sosyal hizmetler ve % 11,4 ile eğitim ve araştırma amaçlı dernekler takip etmektedir. En az payı ise uluslar arası faaliyet gösteren dernekler almaktadır.

Son dönemlerde ülkemizde dernek sayılarındaki artış bireylerin derneklere olan ilgisini açıkça göstermektedir. Hemen hemen her konuda (kanarya sevenler derneği, tavşanları koruma derneği v.b.) dernekleşmeye giden bireyler birlikte hareket etmenin ve yardımlaşmanın önemini daha iyi anlamaktadırlar. Eğitim günümüzde bütün bireyleri ilgilendiren ve dolaylı veya dolaysız olarak etkileyen durumda olduğundan özellikle eğitim ile ilgili derneklerin sayısında artışlar olmaktadır. Bu özelliğinden dolayı popülaritesini de korumaktadır.

Türkiye’de ki eğitim derneklerinin son altı yıla ait açık veya kapalı olma durumlarına ilişkin tablo aşağıda gösterilmiştir:

2004-2009 YILLARI ARASI TÜRKİYE'DEKİ EĞİTİM DERNEKLERİ

İl Ad	Durum	Yıl	Sayı	İl Ad	Durum	Yıl	Sayı	İl Ad	Durum	Yıl	Sayı
ADANA	Açık	2004	6	AĞRI	Açık	2009	13	ARDAHAN	Kapalı	2004	2
ADANA	Kapalı	2004	1	AĞRI	Kapalı	2009	1	ARDAHAN	Açık	2005	3
ADANA	Açık	2005	15	AKSARAY	Kapalı	2004	2	ARDAHAN	Kapalı	2005	1
ADANA	Kapalı	2005	3	AKSARAY	Açık	2005	1	ARDAHAN	Açık	2006	4
ADANA	Açık	2006	24	AKSARAY	Açık	2006	1	ARDAHAN	Açık	2007	4
ADANA	Kapalı	2006	5	AKSARAY	Kapalı	2006	2	ARDAHAN	Açık	2008	4
ADANA	Açık	2007	29	AKSARAY	Açık	2007	4	ARDAHAN	Açık	2009	6
ADANA	Kapalı	2007	5	AKSARAY	Açık	2008	9	ARDAHAN	Kapalı	2009	1
ADANA	Açık	2008	33	AKSARAY	Kapalı	2008	5	ARTVİN	Açık	2004	1
ADANA	Kapalı	2008	3	AKSARAY	Açık	2009	12	ARTVİN	Kapalı	2004	1
ADANA	Açık	2009	36	AKSARAY	Kapalı	2009	41	ARTVİN	Açık	2005	2
ADANA	Kapalı	2009	1	AMASYA	Açık	2004	1	ARTVİN	Kapalı	2005	1
ADIYAMAN	Açık	2004	2	AMASYA	Kapalı	2004	1	ARTVİN	Açık	2006	6
ADIYAMAN	Kapalı	2004	1	AMASYA	Açık	2005	5	ARTVİN	Kapalı	2006	1
ADIYAMAN	Açık	2005	7	AMASYA	Kapalı	2005	2	ARTVİN	Açık	2007	11
ADIYAMAN	Kapalı	2005	3	AMASYA	Açık	2006	7	ARTVİN	Kapalı	2007	1
ADIYAMAN	Açık	2006	14	AMASYA	Kapalı	2006	3	ARTVİN	Açık	2008	15
ADIYAMAN	Kapalı	2006	3	AMASYA	Açık	2007	7	ARTVİN	Kapalı	2008	1
ADIYAMAN	Açık	2007	15	AMASYA	Kapalı	2007	3	ARTVİN	Açık	2009	17
ADIYAMAN	Kapalı	2007	4	AMASYA	Açık	2008	11	ARTVİN	Kapalı	2009	1
ADIYAMAN	Açık	2008	24	AMASYA	Kapalı	2008	3	AYDIN	Açık	2004	8
ADIYAMAN	Kapalı	2008	3	AMASYA	Açık	2009	11	AYDIN	Kapalı	2004	3
ADIYAMAN	Açık	2009	27	ANKARA	Açık	2004	55	AYDIN	Açık	2005	16
ADIYAMAN	Kapalı	2009	2	ANKARA	Kapalı	2004	22	AYDIN	Kapalı	2005	4
AFYON	Açık	2004	3	ANKARA	Açık	2005	89	AYDIN	Açık	2006	22
AFYON	Kapalı	2004	1	ANKARA	Kapalı	2005	55	AYDIN	Kapalı	2006	4
AFYON	Açık	2005	12	ANKARA	Açık	2006	137	AYDIN	Açık	2007	28
AFYON	Kapalı	2005	5	ANKARA	Kapalı	2006	115	AYDIN	Kapalı	2007	3
AFYON	Açık	2006	19	ANKARA	Açık	2007	163	AYDIN	Açık	2008	31
AFYON	Kapalı	2006	4	ANKARA	Kapalı	2007	110	AYDIN	Kapalı	2008	3
AFYON	Açık	2007	27	ANKARA	Açık	2008	218	AYDIN	Açık	2009	33
AFYON	Kapalı	2007	5	ANKARA	Kapalı	2008	98	AYDIN	Kapalı	2009	3
AFYON	Açık	2008	36	ANKARA	Açık	2009	264	BALIKESİR	Açık	2004	1
AFYON	Kapalı	2008	4	ANKARA	Kapalı	2009	53	BALIKESİR	Açık	2005	4
AFYON	Açık	2009	43	ANTALYA	Açık	2004	12	BALIKESİR	Kapalı	2005	1
AFYON	Kapalı	2009	1	ANTALYA	Açık	2005	20	BALIKESİR	Açık	2006	5

AĞRI	Kapalı	2004	3	ANTALYA	Kapalı	2005	2	BALIKESİR	Kapalı	2006	2
AĞRI	Açık	2005	1	ANTALYA	Açık	2006	28	BALIKESİR	Açık	2007	14
AĞRI	Kapalı	2005	5	ANTALYA	Kapalı	2006	6	BALIKESİR	Kapalı	2007	2
AĞRI	Açık	2006	4	ANTALYA	Açık	2007	39	BALIKESİR	Açık	2008	17
AĞRI	Kapalı	2006	6	ANTALYA	Kapalı	2007	6	BALIKESİR	Kapalı	2008	2
AĞRI	Açık	2007	4	ANTALYA	Açık	2008	58	BALIKESİR	Açık	2009	20
AĞRI	Kapalı	2007	3	ANTALYA	Kapalı	2008	5	BALIKESİR	Kapalı	2009	1
AĞRI	Açık	2008	7	ANTALYA	Açık	2009	73	BARTIN	Açık	2005	3
AĞRI	Kapalı	2008	3	ANTALYA	Kapalı	2009	3	BARTIN	Açık	2006	4
BARTIN	Açık	2007	10	BİTLİS	Kapalı	2007	2	ÇANKIRI	Açık	2004	2
BARTIN	Açık	2008	14	BİTLİS	Açık	2008	26	ÇANKIRI	Açık	2005	2
BARTIN	Kapalı	2008	1	BİTLİS	Açık	2009	31	ÇANKIRI	Açık	2006	2
BARTIN	Açık	2009	15	BİTLİS	Kapalı	2009	2	ÇANKIRI	Kapalı	2006	1
BATMAN	Açık	2004	1	BOLU	Kapalı	2004	1	ÇANKIRI	Açık	2007	4
BATMAN	Kapalı	2004	2	BOLU	Açık	2005	1	ÇANKIRI	Kapalı	2007	1
BATMAN	Açık	2005	4	BOLU	Kapalı	2005	1	ÇANKIRI	Açık	2008	4
BATMAN	Kapalı	2005	2	BOLU	Açık	2006	3	ÇANKIRI	Kapalı	2008	1
BATMAN	Açık	2006	4	BOLU	Kapalı	2006	1	ÇANKIRI	Açık	2009	6
BATMAN	Kapalı	2006	5	BOLU	Açık	2007	3	ÇORUM	Açık	2004	3
BATMAN	Açık	2007	12	BOLU	Kapalı	2007	1	ÇORUM	Kapalı	2004	2
BATMAN	Kapalı	2007	5	BOLU	Açık	2008	3	ÇORUM	Açık	2005	7
BATMAN	Açık	2008	15	BOLU	Kapalı	2008	1	ÇORUM	Kapalı	2005	2
BATMAN	Kapalı	2008	3	BOLU	Açık	2009	3	ÇORUM	Açık	2006	8
BATMAN	Açık	2009	20	BURDUR	Açık	2005	2	ÇORUM	Kapalı	2006	2
BATMAN	Kapalı	2009	2	BURDUR	Açık	2006	7	ÇORUM	Açık	2007	9
BAYBURT	Açık	2004	1	BURDUR	Kapalı	2006	1	ÇORUM	Kapalı	2007	1
BAYBURT	Açık	2005	2	BURDUR	Açık	2007	11	ÇORUM	Açık	2008	11
BAYBURT	Açık	2006	5	BURDUR	Kapalı	2007	1	ÇORUM	Kapalı	2008	2
BAYBURT	Açık	2007	5	BURDUR	Açık	2008	16	ÇORUM	Açık	2009	14
BAYBURT	Açık	2008	9	BURDUR	Kapalı	2008	1	DENİZLİ	Açık	2004	4
BAYBURT	Açık	2009	9	BURDUR	Açık	2009	18	DENİZLİ	Kapalı	2004	1
BAYBURT	Kapalı	2009	1	BURSA	Açık	2004	9	DENİZLİ	Açık	2005	4
BİLECİK	Açık	2004	1	BURSA	Kapalı	2004	1	DENİZLİ	Kapalı	2005	3
BİLECİK	Açık	2005	3	BURSA	Açık	2005	27	DENİZLİ	Açık	2006	9
BİLECİK	Kapalı	2005	2	BURSA	Kapalı	2005	2	DENİZLİ	Kapalı	2006	4
BİLECİK	Açık	2006	4	BURSA	Açık	2006	40	DENİZLİ	Açık	2007	14
BİLECİK	Kapalı	2006	4	BURSA	Kapalı	2006	5	DENİZLİ	Kapalı	2007	5
BİLECİK	Açık	2007	7	BURSA	Açık	2007	51	DENİZLİ	Açık	2008	20
BİLECİK	Kapalı	2007	4	BURSA	Kapalı	2007	7	DENİZLİ	Kapalı	2008	4
BİLECİK	Açık	2008	8	BURSA	Açık	2008	62	DENİZLİ	Açık	2009	28
BİLECİK	Kapalı	2008	1	BURSA	Kapalı	2008	3	DENİZLİ	Kapalı	2009	3

BİLECİK	Açık	2009	8	BURSA	Açık	2009	72	DİYARBAKIR	Açık	2004	8
BİNGÖL	Açık	2004	2	BURSA	Kapalı	2009	1	DİYARBAKIR	Kapalı	2004	2
BİNGÖL	Açık	2005	3	ÇANAKKALE	Açık	2004	5	DİYARBAKIR	Açık	2005	12
BİNGÖL	Açık	2006	4	ÇANAKKALE	Kapalı	2004	2	DİYARBAKIR	Kapalı	2005	3
BİNGÖL	Açık	2007	6	ÇANAKKALE	Açık	2005	9	DİYARBAKIR	Açık	2006	33
BİNGÖL	Açık	2008	7	ÇANAKKALE	Kapalı	2005	5	DİYARBAKIR	Kapalı	2006	6
BİNGÖL	Açık	2009	11	ÇANAKKALE	Açık	2006	13	DİYARBAKIR	Açık	2007	49
BİTLİS	Açık	2004	9	ÇANAKKALE	Kapalı	2006	5	DİYARBAKIR	Kapalı	2007	6
BİTLİS	Kapalı	2004	1	ÇANAKKALE	Açık	2007	18	DİYARBAKIR	Açık	2008	63
BİTLİS	Açık	2005	10	ÇANAKKALE	Kapalı	2007	3	DİYARBAKIR	Kapalı	2008	6
BİTLİS	Kapalı	2005	1	ÇANAKKALE	Açık	2008	20	DİYARBAKIR	Açık	2009	68
BİTLİS	Açık	2006	16	ÇANAKKALE	Kapalı	2008	2	DİYARBAKIR	Kapalı	2009	4
BİTLİS	Kapalı	2006	2	ÇANAKKALE	Açık	2009	20	DÜZCE	Açık	2004	1
BİTLİS	Açık	2007	20	ÇANAKKALE	Kapalı	2009	1	DÜZCE	Açık	2005	4
DÜZCE	Kapalı	2005	4	ESKİŞEHİR	Açık	2005	12	HAKKARI	Açık	2006	4
DÜZCE	Açık	2006	8	ESKİŞEHİR	Kapalı	2005	3	HAKKARI	Kapalı	2006	4
DÜZCE	Kapalı	2006	5	ESKİŞEHİR	Açık	2006	18	HAKKARI	Açık	2007	8
DÜZCE	Açık	2007	10	ESKİŞEHİR	Kapalı	2006	6	HAKKARI	Kapalı	2007	4
DÜZCE	Kapalı	2007	7	ESKİŞEHİR	Açık	2007	23	HAKKARI	Açık	2008	12
DÜZCE	Açık	2008	13	ESKİŞEHİR	Kapalı	2007	6	HAKKARI	Kapalı	2008	4
DÜZCE	Kapalı	2008	5	ESKİŞEHİR	Açık	2008	26	HAKKARI	Açık	2009	12
DÜZCE	Açık	2009	13	ESKİŞEHİR	Kapalı	2008	6	HAKKARI	Kapalı	2009	3
DÜZCE	Kapalı	2009	1	ESKİŞEHİR	Açık	2009	29	HATAY	Açık	2004	6
EDİRNE	Açık	2004	3	ESKİŞEHİR	Kapalı	2009	4	HATAY	Kapalı	2004	1
EDİRNE	Açık	2005	3	GAZİANTEP	Açık	2004	3	HATAY	Açık	2005	12
EDİRNE	Açık	2006	3	GAZİANTEP	Kapalı	2004	1	HATAY	Kapalı	2005	6
EDİRNE	Kapalı	2006	1	GAZİANTEP	Açık	2005	12	HATAY	Açık	2006	16
EDİRNE	Açık	2007	3	GAZİANTEP	Kapalı	2005	4	HATAY	Kapalı	2006	8
EDİRNE	Kapalı	2007	1	GAZİANTEP	Açık	2006	18	HATAY	Açık	2007	21
EDİRNE	Açık	2008	5	GAZİANTEP	Kapalı	2006	2	HATAY	Kapalı	2007	6
EDİRNE	Kapalı	2008	1	GAZİANTEP	Açık	2007	25	HATAY	Açık	2008	33
EDİRNE	Açık	2009	6	GAZİANTEP	Kapalı	2007	2	HATAY	Kapalı	2008	6
ELAZIĞ	Açık	2004	3	GAZİANTEP	Açık	2008	42	HATAY	Açık	2009	35
ELAZIĞ	Kapalı	2004	1	GAZİANTEP	Kapalı	2008	2	HATAY	Kapalı	2009	4
ELAZIĞ	Açık	2005	5	GAZİANTEP	Açık	2009	51	İĞDIR	Açık	2004	1
ELAZIĞ	Kapalı	2005	1	GAZİANTEP	Kapalı	2009	3	İĞDIR	Açık	2005	2
ELAZIĞ	Açık	2006	8	GİRESUN	Açık	2004	5	İĞDIR	Açık	2006	2
ELAZIĞ	Kapalı	2006	1	GİRESUN	Kapalı	2004	1	İĞDIR	Kapalı	2006	1
ELAZIĞ	Açık	2007	12	GİRESUN	Açık	2005	8	İĞDIR	Açık	2007	4
ELAZIĞ	Kapalı	2007	2	GİRESUN	Kapalı	2005	1	İĞDIR	Kapalı	2007	1
ELAZIĞ	Açık	2008	20	GİRESUN	Açık	2006	15	İĞDIR	Açık	2008	5

ELAZIĞ	Kapalı	2008	4	GİRESUN	Kapalı	2006	3	İĞDIR	Kapalı	2008	3
ELAZIĞ	Açık	2009	27	GİRESUN	Açık	2007	18	İĞDIR	Açık	2009	5
ERZİNCAN	Açık	2006	1	GİRESUN	Kapalı	2007	1	İĞDIR	Kapalı	2009	2
ERZİNCAN	Açık	2007	1	GİRESUN	Açık	2008	21	İSPARTA	Açık	2005	2
ERZİNCAN	Açık	2008	2	GİRESUN	Kapalı	2008	1	İSPARTA	Kapalı	2005	1
ERZİNCAN	Açık	2009	3	GİRESUN	Açık	2009	27	İSPARTA	Açık	2006	9
ERZURUM	Açık	2004	2	GÜMÜŞHANE	Açık	2005	1	İSPARTA	Kapalı	2006	2
ERZURUM	Açık	2005	3	GÜMÜŞHANE	Açık	2006	2	İSPARTA	Açık	2007	14
ERZURUM	Kapalı	2005	1	GÜMÜŞHANE	Kapalı	2006	1	İSPARTA	Kapalı	2007	3
ERZURUM	Açık	2006	9	GÜMÜŞHANE	Açık	2007	4	İSPARTA	Açık	2008	20
ERZURUM	Kapalı	2006	4	GÜMÜŞHANE	Kapalı	2007	1	İSPARTA	Kapalı	2008	3
ERZURUM	Açık	2007	14	GÜMÜŞHANE	Açık	2008	7	İSPARTA	Açık	2009	28
ERZURUM	Kapalı	2007	5	GÜMÜŞHANE	Kapalı	2008	1	İSPARTA	Kapalı	2009	2
ERZURUM	Açık	2008	19	GÜMÜŞHANE	Açık	2009	11	İSTANBUL	Açık	2004	6
ERZURUM	Kapalı	2008	5	GÜMÜŞHANE	Kapalı	2009	2	İSTANBUL	Kapalı	2004	3
ERZURUM	Açık	2009	26	HAKKARİ	Açık	2004	1	İSTANBUL	Açık	2005	107
ERZURUM	Kapalı	2009	3	HAKKARİ	Kapalı	2004	4	İSTANBUL	Kapalı	2005	62
ESKİŞEHİR	Açık	2004	3	HAKKARİ	Açık	2005	2	İSTANBUL	Açık	2006	139
ESKİŞEHİR	Kapalı	2004	1	HAKKARİ	Kapalı	2005	4	İSTANBUL	Kapalı	2006	62
İSTANBUL	Açık	2007	171	KARS	Açık	2004	3	KIRKLARELİ	Açık	2008	10
İSTANBUL	Kapalı	2007	62	KARS	Kapalı	2004	1	KIRKLARELİ	Kapalı	2008	2
İSTANBUL	Açık	2008	195	KARS	Açık	2005	3	KIRKLARELİ	Açık	2009	12
İSTANBUL	Kapalı	2008	39	KARS	Kapalı	2005	1	KİRŞEHİR	Açık	2004	4
İSTANBUL	Açık	2009	218	KARS	Açık	2006	3	KİRŞEHİR	Açık	2005	3
İSTANBUL	Kapalı	2009	27	KARS	Kapalı	2006	1	KİRŞEHİR	Kapalı	2005	1
İZMİR	Açık	2004	6	KARS	Açık	2007	4	KİRŞEHİR	Açık	2006	4
İZMİR	Kapalı	2004	3	KARS	Açık	2008	7	KİRŞEHİR	Kapalı	2006	1
İZMİR	Açık	2005	20	KARS	Açık	2009	10	KİRŞEHİR	Açık	2007	7
İZMİR	Kapalı	2005	8	KASTAMONU	Açık	2004	1	KİRŞEHİR	Kapalı	2007	1
İZMİR	Açık	2006	30	KASTAMONU	Açık	2005	3	KİRŞEHİR	Açık	2008	8
İZMİR	Kapalı	2006	8	KASTAMONU	Açık	2006	4	KİRŞEHİR	Açık	2009	9
İZMİR	Açık	2007	41	KASTAMONU	Kapalı	2006	1	KİRŞEHİR	Kapalı	2009	1
İZMİR	Kapalı	2007	7	KASTAMONU	Açık	2007	6	KİLİS	Açık	2004	1
İZMİR	Açık	2008	59	KASTAMONU	Kapalı	2007	1	KİLİS	Açık	2005	1
İZMİR	Kapalı	2008	8	KASTAMONU	Açık	2008	9	KİLİS	Açık	2006	1
İZMİR	Açık	2009	87	KASTAMONU	Açık	2009	10	KİLİS	Kapalı	2006	1
İZMİR	Kapalı	2009	6	KAYSERİ	Açık	2004	3	KİLİS	Açık	2007	3
KAHRAMAN MARAŞ	Açık	2004	11	KAYSERİ	Kapalı	2004	2	KİLİS	Kapalı	2007	1
KAHRAMAN MARAŞ	Kapalı	2004	1	KAYSERİ	Açık	2005	3	KİLİS	Açık	2008	6
KAHRAMAN MARAŞ	Açık	2005	21	KAYSERİ	Kapalı	2005	2	KİLİS	Kapalı	2008	1

KAHRAMAN MARAŞ	Kapalı	2005	5	KAYSERİ	Açık	2006	5	KİLİS	Açık	2009	7
KAHRAMAN MARAŞ	Açık	2006	27	KAYSERİ	Kapalı	2006	2	KİLİS	Kapalı	2009	1
KAHRAMAN MARAŞ	Kapalı	2006	6	KAYSERİ	Açık	2007	9	KOCAELİ	Açık	2004	10
KAHRAMAN MARAŞ	Açık	2007	35	KAYSERİ	Kapalı	2007	4	KOCAELİ	Kapalı	2004	1
KAHRAMAN MARAŞ	Kapalı	2007	5	KAYSERİ	Açık	2008	15	KOCAELİ	Açık	2005	18
KAHRAMAN MARAŞ	Açık	2008	41	KAYSERİ	Kapalı	2008	4	KOCAELİ	Kapalı	2005	4
KAHRAMAN MARAŞ	Kapalı	2008	7	KAYSERİ	Açık	2009	23	KOCAELİ	Açık	2006	27
KAHRAMAN MARAŞ	Açık	2009	46	KAYSERİ	Kapalı	2009	3	KOCAELİ	Kapalı	2006	3
KAHRAMAN MARAŞ	Kapalı	2009	4	KIRIKKALE	Açık	2004	1	KOCAELİ	Açık	2007	37
KARABÜK	Açık	2004	2	KIRIKKALE	Açık	2005	2	KOCAELİ	Kapalı	2007	4
KARABÜK	Açık	2005	4	KIRIKKALE	Açık	2006	3	KOCAELİ	Açık	2008	46
KARABÜK	Açık	2006	6	KIRIKKALE	Kapalı	2006	1	KOCAELİ	Kapalı	2008	4
KARABÜK	Açık	2007	7	KIRIKKALE	Açık	2007	8	KOCAELİ	Açık	2009	51
KARABÜK	Açık	2008	7	KIRIKKALE	Kapalı	2007	4	KOCAELİ	Kapalı	2009	2
KARABÜK	Kapalı	2008	2	KIRIKKALE	Açık	2008	13	KONYA	Açık	2004	9
KARABÜK	Açık	2009	7	KIRIKKALE	Kapalı	2008	3	KONYA	Kapalı	2004	1
KARAMAN	Açık	2004	2	KIRIKKALE	Açık	2009	14	KONYA	Açık	2005	21
KARAMAN	Açık	2005	2	KIRIKKALE	Kapalı	2009	3	KONYA	Kapalı	2005	3
KARAMAN	Açık	2006	2	KIRKLARELİ	Kapalı	2004	1	KONYA	Açık	2006	44
KARAMAN	Kapalı	2006	1	KIRKLARELİ	Açık	2005	2	KONYA	Kapalı	2006	10
KARAMAN	Açık	2007	3	KIRKLARELİ	Kapalı	2005	2	KONYA	Açık	2007	69
KARAMAN	Kapalı	2007	1	KIRKLARELİ	Açık	2006	5	KONYA	Kapalı	2007	11
KARAMAN	Açık	2008	5	KIRKLARELİ	Kapalı	2006	3	KONYA	Açık	2008	89
KARAMAN	Kapalı	2008	1	KIRKLARELİ	Açık	2007	8	KONYA	Kapalı	2008	10
KARAMAN	Açık	2009	8	KIRKLARELİ	Kapalı	2007	2	KONYA	Açık	2009	111
KONYA	Kapalı	2009	7	MERSİN	Açık	2008	27	ORDU	Açık	2006	9
KÜTAHYA	Açık	2004	8	MERSİN	Kapalı	2008	5	ORDU	Kapalı	2006	3
KÜTAHYA	Kapalı	2004	1	MERSİN	Açık	2009	37	ORDU	Açık	2007	22
KÜTAHYA	Açık	2005	12	MERSİN	Kapalı	2009	5	ORDU	Kapalı	2007	4
KÜTAHYA	Kapalı	2005	3	MUĞLA	Açık	2004	3	ORDU	Açık	2008	30
KÜTAHYA	Açık	2006	21	MUĞLA	Kapalı	2004	4	ORDU	Kapalı	2008	3
KÜTAHYA	Kapalı	2006	4	MUĞLA	Açık	2005	5	ORDU	Açık	2009	40
KÜTAHYA	Açık	2007	28	MUĞLA	Kapalı	2005	2	ORDU	Kapalı	2009	1
KÜTAHYA	Kapalı	2007	6	MUĞLA	Açık	2006	8	OSMANİYE	Kapalı	2004	2
KÜTAHYA	Açık	2008	42	MUĞLA	Kapalı	2006	2	OSMANİYE	Kapalı	2005	2
KÜTAHYA	Kapalı	2008	5	MUĞLA	Açık	2007	12	OSMANİYE	Açık	2006	5
KÜTAHYA	Açık	2009	43	MUĞLA	Kapalı	2007	2	OSMANİYE	Açık	2007	9
KÜTAHYA	Kapalı	2009	3	MUĞLA	Açık	2008	19	OSMANİYE	Kapalı	2007	1

MALATYA	Açık	2004	4	MUĞLA	Kapalı	2008	2	OSMANİYE	Açık	2008	11
MALATYA	Kapalı	2004	1	MUĞLA	Açık	2009	22	OSMANİYE	Açık	2009	14
MALATYA	Açık	2005	7	MUĞLA	Kapalı	2009	2	RİZE	Açık	2004	1
MALATYA	Kapalı	2005	2	MUŞ	Açık	2005	1	RİZE	Kapalı	2004	7
MALATYA	Açık	2006	11	MUŞ	Açık	2006	1	RİZE	Açık	2005	3
MALATYA	Kapalı	2006	4	MUŞ	Açık	2007	3	RİZE	Kapalı	2005	8
MALATYA	Açık	2007	13	MUŞ	Açık	2008	6	RİZE	Açık	2006	9
MALATYA	Kapalı	2007	4	MUŞ	Açık	2009	9	RİZE	Kapalı	2006	5
MALATYA	Açık	2008	20	NEVŞEHİR	Açık	2005	2	RİZE	Açık	2007	13
MALATYA	Kapalı	2008	4	NEVŞEHİR	Kapalı	2005	2	RİZE	Kapalı	2007	5
MALATYA	Açık	2009	25	NEVŞEHİR	Açık	2006	5	RİZE	Açık	2008	14
MALATYA	Kapalı	2009	4	NEVŞEHİR	Kapalı	2006	4	RİZE	Kapalı	2008	4
MANİSA	Açık	2004	2	NEVŞEHİR	Açık	2007	10	RİZE	Açık	2009	17
MANİSA	Kapalı	2004	1	NEVŞEHİR	Kapalı	2007	4	RİZE	Kapalı	2009	3
MANİSA	Açık	2005	2	NEVŞEHİR	Açık	2008	11	SAKARYA	Açık	2005	16
MANİSA	Kapalı	2005	1	NEVŞEHİR	Kapalı	2008	3	SAKARYA	Kapalı	2005	3
MANİSA	Açık	2006	2	NEVŞEHİR	Açık	2009	14	SAKARYA	Açık	2006	16
MANİSA	Kapalı	2006	1	NEVŞEHİR	Kapalı	2009	2	SAKARYA	Kapalı	2006	2
MANİSA	Açık	2007	11	NİĞDE	Açık	2004	2	SAKARYA	Açık	2007	21
MANİSA	Kapalı	2007	1	NİĞDE	Kapalı	2004	1	SAKARYA	Kapalı	2007	2
MANİSA	Açık	2008	18	NİĞDE	Açık	2005	8	SAKARYA	Açık	2008	27
MANİSA	Açık	2009	35	NİĞDE	Kapalı	2005	1	SAKARYA	Kapalı	2008	3
MARDİN	Açık	2007	3	NİĞDE	Açık	2006	11	SAKARYA	Açık	2009	40
MARDİN	Açık	2008	8	NİĞDE	Kapalı	2006	2	SAKARYA	Kapalı	2009	3
MARDİN	Açık	2009	21	NİĞDE	Açık	2007	14	SAMSUN	Açık	2004	5
MERSİN	Açık	2004	10	NİĞDE	Kapalı	2007	2	SAMSUN	Kapalı	2004	1
MERSİN	Kapalı	2004	6	NİĞDE	Açık	2008	15	SAMSUN	Açık	2005	14
MERSİN	Açık	2005	13	NİĞDE	Kapalı	2008	2	SAMSUN	Kapalı	2005	2
MERSİN	Kapalı	2005	8	NİĞDE	Açık	2009	15	SAMSUN	Açık	2006	22
MERSİN	Açık	2006	16	NİĞDE	Kapalı	2009	1	SAMSUN	Kapalı	2006	4
MERSİN	Kapalı	2006	10	ORDU	Açık	2004	1	SAMSUN	Açık	2007	30
MERSİN	Açık	2007	22	ORDU	Kapalı	2004	1	SAMSUN	Kapalı	2007	5
MERSİN	Kapalı	2007	8	ORDU	Açık	2005	4	SAMSUN	Açık	2008	42
SAMSUN	Kapalı	2008	6	ŞANLIURFA	Kapalı	2008	2	TUNCELİ	Açık	2007	3
SAMSUN	Açık	2009	52	ŞANLIURFA	Açık	2009	25	TUNCELİ	Açık	2008	4
SAMSUN	Kapalı	2009	2	ŞANLIURFA	Kapalı	2009	2	TUNCELİ	Açık	2009	8
SİİRT	Açık	2004	1	ŞİRNAK	Açık	2004	2	UŞAK	Açık	2004	1
SİİRT	Açık	2005	1	ŞİRNAK	Açık	2005	2	UŞAK	Açık	2005	2
SİİRT	Kapalı	2005	2	ŞİRNAK	Kapalı	2005	2	UŞAK	Açık	2006	6
SİİRT	Açık	2006	3	ŞİRNAK	Açık	2006	3	UŞAK	Açık	2007	6
SİİRT	Kapalı	2006	3	ŞİRNAK	Kapalı	2006	3	UŞAK	Kapalı	2007	1

SİİRT	Açık	2007	5	ŞİRNAK	Açık	2007	6	UŞAK	Açık	2008	6
SİİRT	Kapalı	2007	1	ŞİRNAK	Kapalı	2007	1	UŞAK	Kapalı	2008	1
SİİRT	Açık	2008	6	ŞİRNAK	Açık	2008	7	UŞAK	Açık	2009	9
SİİRT	Kapalı	2008	1	ŞİRNAK	Kapalı	2008	2	VAN	Açık	2004	3
SİİRT	Açık	2009	12	ŞİRNAK	Açık	2009	12	VAN	Kapalı	2004	1
SİİRT	Kapalı	2009	1	ŞİRNAK	Kapalı	2009	1	VAN	Açık	2005	7
SİNOP	Açık	2004	2	TEKİRDAĞ	Açık	2004	1	VAN	Kapalı	2005	1
SİNOP	Kapalı	2004	5	TEKİRDAĞ	Açık	2005	6	VAN	Açık	2006	13
SİNOP	Açık	2005	5	TEKİRDAĞ	Açık	2006	7	VAN	Kapalı	2006	6
SİNOP	Kapalı	2005	5	TEKİRDAĞ	Açık	2007	10	VAN	Açık	2007	16
SİNOP	Açık	2006	5	TEKİRDAĞ	Açık	2008	12	VAN	Kapalı	2007	6
SİNOP	Kapalı	2006	5	TEKİRDAĞ	Açık	2009	12	VAN	Açık	2008	22
SİNOP	Açık	2007	10	TOKAT	Açık	2004	10	VAN	Kapalı	2008	5
SİNOP	Kapalı	2007	3	TOKAT	Kapalı	2004	2	VAN	Açık	2009	26
SİNOP	Açık	2008	11	TOKAT	Açık	2005	10	VAN	Kapalı	2009	7
SİNOP	Kapalı	2008	4	TOKAT	Kapalı	2005	2	YALOVA	Açık	2005	1
SİNOP	Açık	2009	11	TOKAT	Açık	2006	16	YALOVA	Kapalı	2005	1
SİNOP	Kapalı	2009	1	TOKAT	Kapalı	2006	4	YALOVA	Açık	2006	2
SİVAS	Açık	2004	5	TOKAT	Açık	2007	17	YALOVA	Açık	2007	3
SİVAS	Açık	2005	9	TOKAT	Kapalı	2007	5	YALOVA	Açık	2008	4
SİVAS	Kapalı	2005	2	TOKAT	Açık	2008	22	YALOVA	Kapalı	2008	1
SİVAS	Açık	2006	14	TOKAT	Kapalı	2008	6	YALOVA	Açık	2009	5
SİVAS	Kapalı	2006	3	TOKAT	Açık	2009	26	YOZGAT	Açık	2004	1
SİVAS	Açık	2007	18	TOKAT	Kapalı	2009	2	YOZGAT	Kapalı	2004	3
SİVAS	Kapalı	2007	5	TRABZON	Açık	2004	8	YOZGAT	Açık	2005	7
SİVAS	Açık	2008	25	TRABZON	Kapalı	2004	1	YOZGAT	Kapalı	2005	2
SİVAS	Kapalı	2008	4	TRABZON	Açık	2005	11	YOZGAT	Açık	2006	10
SİVAS	Açık	2009	27	TRABZON	Kapalı	2005	2	YOZGAT	Kapalı	2006	2
SİVAS	Kapalı	2009	2	TRABZON	Açık	2006	17	YOZGAT	Açık	2007	10
ŞANLIURFA	Açık	2004	9	TRABZON	Kapalı	2006	2	YOZGAT	Kapalı	2007	2
ŞANLIURFA	Kapalı	2004	6	TRABZON	Açık	2007	21	YOZGAT	Açık	2008	12
ŞANLIURFA	Açık	2005	9	TRABZON	Kapalı	2007	2	YOZGAT	Kapalı	2008	2
ŞANLIURFA	Kapalı	2005	3	TRABZON	Açık	2008	33	YOZGAT	Açık	2009	17
ŞANLIURFA	Açık	2006	13	TRABZON	Kapalı	2008	2	ZONGULDAK	Açık	2005	2
ŞANLIURFA	Kapalı	2006	3	TRABZON	Açık	2009	38	ZONGULDAK	Kapalı	2005	1
ŞANLIURFA	Açık	2007	17	TRABZON	Kapalı	2009	1	ZONGULDAK	Açık	2006	4
ŞANLIURFA	Kapalı	2007	2	TUNCELİ	Açık	2004	1	ZONGULDAK	Kapalı	2006	1
ŞANLIURFA	Açık	2008	22	TUNCELİ	Açık	2006	1	ZONGULDAK	Açık	2007	5
								ZONGULDAK	Açık	2008	9
								ZONGULDAK	Açık	2009	11

Kaynak:İçişleri Bakanlığı Bilgi Edinme Kanunu,2010.

Yukarıda ki tabloya göre; 2004 yılında eğitim ile ilgili açık dernek sayısı 301, 2005 yılında 699, 2006 yılında 1086, 2007 yılında 1487, 2008 yılında 1961 ve 2009 yılında 2387 olmuştur. 2004 yılından 2005 yılına % 133'lük bir artış gözlenmiştir. 2005 yılından 2006 yılına kadar ise % 55'lik bir artış olmuştur. 2006 yılı ile 2007 yılı arasında % 36'lık bir artış olmuştur. 2007 ile 2008 yılları arasında % 31'lik artış gözlemlenmiştir. 2008 ile 2009 arasında ise % 21'lik bir artış olmuştur. Ortalama olarak ülke genelinde bütün iller baz alındığında son beş yılda eğitim amaçlı derneklere % 55'lik bir artış olmuştur. Son altı yıl içerisinde derneklerin faal ve faal olmayanları incelendiğinde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır:

Tablo 3 2004-2009 yılları arası Türkiye geneli eğitim derneklerinin faaliyet durumu

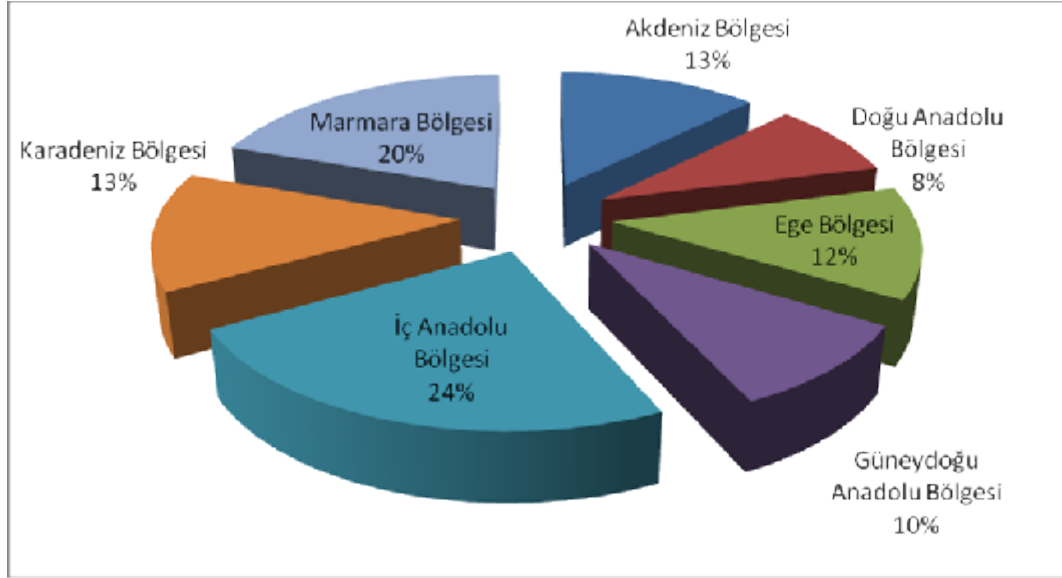
	Açık	Kapalı
2004 Yılı	301	114
2005 Yılı	699	273
2006 Yılı	1086	398
2007 Yılı	1487	392
2008 Yılı	1961	344
2009 Yılı	2387	243

Kaynak: İçişleri Bakanlığının verilerine göre araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Bu tabloya göre son altı yıl içerisinde ki açık dernek sayısı toplamı 7921 adettir. Kapalı olan dernek sayısı ise 1764 olmaktadır. 2009 yılı itibariyle ülkemizde eğitim amaçlı olarak 2387 dernek faaliyet göstermektedir. 2004'ten 2007 yılına kadar kapalılık oranlarında bir artış mevcut iken 2007'den itibaren bir düşüş olduğu gözlemlenmiştir.

Yukarıdaki tablolar incelendiğinde faal olan dernek sayısı 926 ile en çok Ankara ilinde bulunmaktadır. Bunu 836 ile İstanbul takip etmektedir. Konya 233 dernek sayısı ile 3. sırayı alırken, İzmir 243 ile 4. ve Diyarbakır 233 adet ile ilk beş içinde yer almaktadır. En az dernek ise 3'er adetle Bolu ve Erzincan illerindedir. Iğdır'da 5 ve Çankırı ile Edirne illerinde 6'şar dernek faaliyet göstermektedir.

Grafik 9 Türkiye'deki Eğitim Derneklerinin Bölgelere Dağılışı



Kaynak: İşçileri Bakanlığının verilerine göre araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Ülke genelinde eğitim derneklerinin dağılımı bölge bölge incelendiğinde 2009 yılı itibariyle en fazla 560 adet ile İç Anadolu Bölgesi 1. sırada yer almaktadır. Marmara Bölgesi 459 ile 2.sırada ve 310 adet ile Karadeniz 3. Sırada yer almaktadır. Akdeniz Bölgesi 294 sayı ile 4. Ege Bölgesi 291 ile 5., Güneydoğu Bölgesi 224 ile 6. ve en az sayı 198 adet ile Doğu Anadolu Bölgesi'ndedir

5.1.8. Derneklerin İşleyişi

Derneklerin işleyişi, derneğin üyeleri tarafından oluşturulan ve kabul edilen tüzüklerinde belirlenir. Bütün dernekler tüzel kişiliğe sahiptirler. Medeni Kanun'un 72. maddesine göre zorunlu organlar genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur. Genel kurul derneğin en yetkili karar organıdır. Dernek ile her türlü kararı alabilirler, tüzüğünü değiştirebilirler, gerekli gördükleri takdirde derneği fesh edebilirler. Yönetim kurulu ise genel kurul tarafından karara bağlanmış usul ve esaslar çerçevesinde derneğin idaresini yürütür. Denetim kurulu, en az üç asil üç yedek üyeden oluşmaktadır. Dernek tüzüğü çerçevesinde yapılan faaliyetleri, hesapları inceler ve altı ayda bir rapor hazırlar (www.hukuki.net, 2010).

Tüzük

Dernekler Kanunu m.4 hükmüne göre, her derneğin bir tüzüğünün bulunması şart koşulmuştur. Tüzük, derneğin temel taşıdır. Derneklerin kurulabilmesi için ilk adım kanunların belirlediği ölçüde bir tüzük hazırlamaları gereğidir. 5253 Sayılı Kanun m.4.'de derneğin tüzüğünde bulunması gerekli olan hususlar gösterilmiştir. Bu tüzükte derneğin amacı, merkezi, üyelik şartları, üyelik aidatları, denetim esasları, tüzük değiştirme koşulları, genel kurul tarihleri, tasfiye usul ve esasları yer alır ve bunlar tüzükte bulunması zorunlu hususlardır (Resmi Gazete, sayı 25649, 2004).

Tüzük, derneğin kuruluşundan itibaren yürüteceği bütün faaliyetleri belirten bir rehber niteliğindedir. Tüzük, adeta derneğin kendi yönetimini, işleyişini belirlediği ve bu çerçevede dahilinde faaliyetlerini sürdürebileceği bir iç kanun hükmündedir. Tüzük oluşturulur iken Türk hukuk sisteminde uygun olmayan faaliyetler derneğin çalışma alanı içerisine konulamaz.

Dernekler ile ilgili tanımlar, kanunlar ve bilgiler üçüncü bölümün başından itibaren bu kısma kadar verilmiştir. Bundan sonra sivil toplum kuruluşlarından olan ve toplumumuzda dernekler kadar yaygın ve popüler olan, çok yaygın bulunan kuruluşlardan vakıf, sendika ve kooperatifleri inceleyeceğiz. Bu üç sivil toplum kuruluşunun dernekten farkları tartışılmıştır.

5.2. Vakıflar

Arapça kökenli olan “**vakf**” sözcüğü, alıkoyma, durdurma, tutuklama, duruş, kımıldanmama anlamlarına gelmektedir. Vakf'ın çoğulu “evkaf” yani vakıflar olup, vakıf sözcüğü Osmanlı dilinde, vakfetmek eyleminin oluşturduğu sonuç, kurum olarak kullanılmış ve bugüne kadar da aynı anlamı sürdürmüştür. Vakfeden kişinin aldığı ad “**vâkıf**” ve vakfedilenin kendisi ise “**vakıf**”tır. Vakfetmede geri alma, süre ile kısıtlama ya da yararlanmanın engellenmesi gibi şartlar geçerli olmamaktadır (Ballar, 2000).

Medeni Kanunu'muzda ise vakıf şu şekilde tanımlanmıştır:

“Madde 101. Vakıflar, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır” (www.tbmm.gov.tr/kanunlar, 2010).

Sosyal yardımlaşma ve sosyal güvence bütün insanlar için gerekli olan bir ihtiyaçtır. Vakıf kurumunun temelindeki düşünce yardım etme ve korumadır. Bu düşünce yüzyıllardır süregelmiştir. İnsanlar öldükten sonra da unutulmamayı ve adlarının anılmasını istemeleri düşüncesi ile her dönemde farklı dinlerde ve toplumlarda bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Vakıf da bu girişimlerden bir tanesidir. Vakıflar insanların ihtiyaçları ve yardımlaşma duygularının doğrultusunda doğmuşlardır.

Vakıflar Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye’de yaklaşık 5 bin vakıf bulunmaktadır.

5.2.3. Dernek ve Vakıf Türü Sivil Toplum Kuruluşları Farkları

Dernekler kişi topluluklarıdır. Vakıf ise belli bir gayeye tahsis edilmiş mal topluluğudur. Vakıf, karşılıksız olarak kişinin malını toplumun hizmetine vermesidir. Kişilerin kendi öngördükleri amaç doğrultusunda ve sadece o öngördüğü amaç için özgüledikleri gayrimenkulün, gelirin kullanılmasıdır. Gayrimenkul, vakfın kurulması için zorunlu bir ögedir. Halbuki derneklerde gayrimenkulün bulunması zorunlu olmadığı gibi böyle bir tahsis var olması halinde de derneğin statüsü vakıf halini almayacağı gibi var olan gayrimenkul bir teberru veya bağıştan öte bir anlam da ifade etmeyecektir. Vakıfta üye bulunması söz konusu değildir. Oysa ki; bir derneği kurabilmek için en az yedi gerçek kişinin bir araya gelmesi gereklidir (Beyazıt, 2007). Dernekle vakfın tüzel kişilik kazanmaları da farklıdır. Dernekler buldukları yerin mülki idari amirine bildirim yapılması ile tüzel kişilik kazanırken; vakıflar özel sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır. Vakfın kurulması için yetkili asliye hukuk mahkemesine başvurulması ve tescil edilmesi gerekir.

Vakıf ve derneğin gelir kaynakları da farklılık gösterir. Dernekler, üyelerinden belirli zamanlarda aidat almakta iken vakıfta böyle bir nakdi yardım veya karşılık alınması mümkün olmadığı gibi bu anlama gelebilecek herhangi bir uygulamada vakıf müessesesinin bünyesi ve niteliği ile bağdaşır bir durum değildir. Vakıf, gelirini kamuya tahsis eden, kurum iken dernekler sadece tüzüklerinde belirlenen özel bir gayeye ulaşmak için üyelerinin gelirine ihtiyaç duyan bir konumdadır. Kamuya yararlı dernek statüsü kazanılsa bile üyelerinden temettü veya bağış alma durumunun mevcudiyetini her zaman korumakta olup bu durum da bile derneğin gelir alan özelliğinde değişiklik

yapmamaktadır. Eğitim vakıfları bulunduğu ilin dernekler müdürlüğünden izin alarak yardım toplayabilir. Dernek iktisadi olmayan yani manevi bir gaye etrafında toplanmış gerçek kişilerden oluşur. Fakat iktisadi gayelerle vakıf kurulmasına herhangi bir hukuki engel yoktur (Yozgatlı, 2009).

5.3. Sendika

2821 sayılı Sendikalar Kanunu'nda sendika; işçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır.

Sendikalar çalışanların ortak menfaatlerini savunan, haklarını koruyan, sıkıntılarını kamuoyuna anlatan tüzel kişiliğe sahip meslek örgütleridir. Sendika hukuku esas itibarıyla çalışanların ve çalıştıranların aralarındaki ilişkilerin düzenlenmesi, ortak ekonomik ve sosyal hakların korunması amacıyla ortaya çıkmıştır. İşveren karşısında çalışanlar işverenlere muhtaç oldukları için her zaman güçsüz durumdadırlar. Çünkü işveren çalışmalarına son verdiği zaman ekonomik yönden çaresiz duruma düşmektedirler. İşverenlerin bu durumdan yararlanıp çalışanların haklarını gasp etmemesi, onları ezmemesi, ekonomik güçlülüğünü kullanarak ücret ödemede adaletsizlik yapmaması için sendikaların kurulması gereği ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de sendikalar işçi sendikaları, işveren sendikaları ve kamu sendikaları adı altında örgütlenmişlerdir. Eğitim ile ilgili sendikalar da kamu sendikaları iş kolunda örgütlenmişlerdir. En çok tanınanları; Türk-Eğitim-Sen, Eğitim-Bir Sen ve Eğitim-Sen'dir. Üye sayılarının çokluğu sendikaların tanınmasında, baskı unsuru olmasında, kamuoyu oluşturmasında önemli unsurlardır. Türk-Eğitim-Sen 145.791 üye sayısı ile birinci sırada yer almaktadır. Bunu 119.909 üye sayısı ile Eğitim-Sen ve 95.949 kişi ile Eğitim-Bir-Sen takip etmektedir (www.sendika.org, 2010).

5.3.1. Dernek ve Sendika Farkı

Sendika, derneğe göre daha gelişmiş, daha ileri ve daha organizeli bir örgüt biçimidir. Dernekler genelde, üyelerinin ekonomik ve sosyal sorunlarının çözümü için kurulurlar. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için bildiriler yayınlarlar, gösteri düzenlerler ve kamuoyu oluşturmaya çalışırlar. Derneklerin bundan başka isteklerinin

gerçekleşmesi için yasal yollardan yapabilecekleri bir yaptırım güçleri yoktur, fakat sendikalar böyle değillerdir. Sendikaların ellerinde grev ve toplu sözleşme gibi istedikleri vakit kullanabilecekleri çok büyük bir kozları mevcuttur. Üyelerinin haklarını savunurken işverenleri ya da yöneticileri kendi menfaatleri doğrultusunda zorlayabilirler. Bu çok önemli bir farktır.

Genel olarak değerlendirildiğinde dernekler, sivil toplumun modern yapısında baskı unsuru olma, muhalif olmanın yanında yardımlaşma amaçlı örgütlerdir. Sendikalar ise daha çok üyelerinin savunuculuk görevlerini ifa etmektedirler. Ayrıca sendikalar, siyasal iktidar üzerinde etkili bir baskı grubu olarak rol alabilirler. Derneklerin bu kadar etkili bir yaptırım güçleri yoktur. Sosyolojik olarak sendikalar ve siyasi partiler dernek türü örgütlenmeyi esas alırlar. Hukuksal açıdan ise parti ve sendikalar kural olarak dernekler ortak hukuk rejimine bağlıdırlar. Bu nedenle sendikalar için mesleki dernek, siyasi partiler için de siyasi dernek ifadeleri kullanılmaktadır. Birer özel hukuk tüzel kişisi olan bu örgütlenmelerin ortak bir kategoride toplanmaları, tarihsel açıdan gelişimleriyle bağlantılıdır. Tarihsel olarak dar anlamda derneksel örgütlenme siyasi parti ve sendikalardan önce ortaya çıkmış, sendika ve siyasi partiler de süreç içinde buradan evrimleşmişlerdir (Kaboğlu,1988).

Dernekler kültürel, bilimsel, siyasi, sportif, yardımlaşma, sanatsal gibi çok farklı amaçlarla kurulabilir. Sendikalarda ise mesleki amaç ön plandadır. Sendikalar işçi ve işveren arasında ekonomik ve sosyal ilişkilerin düzenlenmesi ile ilgilidir.

5.4. Kooperatif

Kooperatif, insanların karşılanmasında zorluk çektiği ihtiyaçlarının temini için bir araya gelerek maddi, manevi güçlerini birleştirerek dayanışma amaçlı bir işbirliğidir.

1163 no.lu Kooperatifler Kanunu'nda ise şu şekilde tanımlanmıştır: Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortakların belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli teşekküllere kooperatif denir. (Resmi Gazete, sayı:13195,1969).

Esas itibariyle amacı, ortakların belirli ekonomik gereksinimlerini tedarik etmektir. Bunu da karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet yoluyla sağlamaktadırlar. Ziraat, inşaat, ticaret gibi belirli alanlarda faaliyet gösteren kooperatiflerde kar ve zarar paylaşımı esastır.

Kooperatiflerde ortak sayısı değişkendir. Kooperatifin gücü, ortak sayısının fazlalığı ve ortaklarının ekonomik büyüklüğü ile paralelidir. Kooperatifin sermayesi her giren ortakla kendiliğinden artar ve çıkan ortakla da azalır.

5.4.1. Dernek Ve Kooperatif Farkı

Derneklere yasal yönden engeli bulunmayan, 18 yaşını doldurmuş herkes üye olabilir. Fakat her kişinin kooperatif üyesi olmasına imkan tanınmamıştır. Ancak gerçek kişiler ile bazı tüzel kişiler kooperatif üyesi olabilirler. Tüm kamu tüzel kişileri yanında, kamu iktisadi teşebbüsleri ve dernekler ortak olabilirken, ticaret ortaklıklarının ortak olması mümkün değildir.

Kooperatiflere kişiler üye olacakları zaman belirli bir hisse veya ortaklık payı ile üye olabilmektedirler. Derneklere böyle bir durum yoktur. Kooperatif, ortaklarının kendi ekonomik amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan bir teşekküldür. Kooperatifler üçüncü kişilerle değil sadece kendi ortakları ile işlem yaparlar.

Dernekler buldukları yerin mülki amirine dilekçe ile bildirimde bulunarak kurulurlar ve tüzel kişilik kazanırlar. Fakat kuruluş aşamasında kooperatiflerde en az yedi ortak tarafından hazırlanan bir sözleşme imzalandıktan sonra imzalar noter tarafından onaylanır. Kooperatif, merkezinin bulunduğu yerin ticaret siciline tescil ile tüzel kişiliğini kazanır.

Kooperatiflerin kuruluşunda ekonomik çıkarlar gözetildiğinden kar ve zarar ortaklığı mevcuttur. Dernekler iktisadi amaçlar için kurulmadıklarından dolayı derneklere kar ve zarar ortaklığı söz konusu değildir (www.kghm.gov.tr, 2010).

Vakıflar, sendikalar ve kooperatifler sivil toplumcu yapılanmanın içinde önemli bir yer tutmaktadırlar.

Vakıfların Osmanlı'dan başlayan günümüze kadar gelen uzun bir tarihi süreci vardır. Vakıfların sosyal yaşamı desteklemede, topluma hizmetlerin ulaşmasında ve eğitim, sağlık, kültür, bilim gibi çeşitli alanlarda faaliyetleri bulunmaktadır. Vakıflar karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma esasına dayalı hukuki bir kuruluştur. Eğitimi seven ve destek veren kişiler tarafından kurulan eğitim vakıfları öz kaynaklarını kullanarak çeşitli eğitim kurumları açabilmekteler, maddi yönden zayıf öğrencilere okuma fırsatı sunmaktalar ve ihtiyacı olan öğrencilere yurt içi ve yurt dışı burs imkânı sağlamaktadırlar. Temel düşüncesi yardım etme ve koruma olan vakıflar eğitime en çok maddi yönden destek sağlamaktadırlar.

Sendikalar işçilerin ve işverenlerin kendi haklarını ve çıkarlarını korumak için oluşturdukları toplumsal bir örgütlenme biçimidir. STK kabul edilip edilemeyeceği tartışmalı bir durumdur. Fakat, hakları savunma, baskı unsuru olma ve gündem oluşturma gibi özelliklerinden dolayı STK bağlamında değerlendirilebilir.

Eğitim sendikaları eğitim alanında faaliyet gösteren kişilerin özlük haklarını savunur ve sosyal durumlarının daha da iyileşmesi için projeler üretir. Eğitim alanındaki sendikaların diğer işçi sendikaları gibi grev ve toplu sözleşme hakları yasaya göre yoktur. Türkiye'de eğitim alanında faaliyet gösteren sendikalar politika ve felsefelerine göre farklı isimler altında örgütlenmişlerdir. Bu örgütler üyelerinin çokluğu nispetinde baskı unsuru oluşturabilmektedirler.

Kooperatifler kişilerin tek başlarına maddi olarak güç yetiremediği işlerde imkanlarını birleştirerek oluşturdukları dayanışma amaçlı bir işbirliğidir. Kooperatifin büyüklüğü üye sayılarının fazlalığı ve mal varlıklarının çokluğu ile doğru orantılıdır. Günümüzde eğitim amaçlı olarak kooperatif kurulması yaygın olan bir örgütlenme değildir.

Türkiye'de sivil toplum pratikleri olarak eğitim alanında en çok vakıflar ve dernekler faaliyet göstermektedir. Aşağıda eğitim alanında en yaygın faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşu olan eğitim ile ilgili derneklerden bahsedilmiştir.

6. EĞİTİM ALANINDA SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının birçoğu dolaylı veya dolaysız bir şekilde eğitim alanında hizmet vermektedir. Sosyal ve kültürel faaliyetler; yardımlaşmanın, dayanışmanın, birlikteliğin ve ortak hareketliliğin temel felsefesini oluşturmaktadır. Bu sebeptendir ki; dernek adlarında “sosyal”, “yardım”, “yardımlaşma” ve “kültür” ifadeleri önemli yer tutar. Sosyal yardımlaşma derneği, yardımlaşma ve eğitim derneği, kültür ve eğitim derneği gibi isimler altında faaliyet gösterirler. Böylelikle, farklı amaçlar için kurulmuş dernekler de eğitim ile ilgili faaliyetler yürütebilmektedir. Eğitimin çok geniş ve her alanla ilgili olması bu hususta etkili olmaktadır. Yardımlaşma amaçlı kurulmuş bir dernek, yardım paketlerine eğitim ile ilgili yapabilecekleri etkinlikleri de dahil etmektedirler. Bu sivil toplum kuruluşlarının eğitim alanında ki faaliyetlerini şu şekilde belirtebiliriz:

- Fakir öğrencilere kırtasiye ve giyecek yardımlarında bulunmak,
- Dershanelere maddi yetersizlikten dolayı gidemeyen öğrencilere ücretsiz takviye kursları vermek veya dersane ücretlerinde yardımcı olmak,
- Özellikle doğu illerimizde ve köylerimizde okula gitmeyen kız öğrencilerin okula gitmesini teşvik etmek,
- Okuma yazma bilmeyenler için kurslar düzenlemek,
- Okuma salonları açarak topluma okuma bilinci kazandırmak,
- Etüt salonları açarak öğrencilerin derslerinde yardımcı olmak,
- Kimsesiz çocukların yurt masraflarını karşılamak,
- Üniversitede okuyan ihtiyaç sahibi öğrencilere burs vermek,
- Sokak çocuklarının eğitiminde ve tedavisinde yardımcı olmak,
- Kendi üyelerinin çocuklarının eğitiminde destek sağlamak,

Ayrıca bazı büyük şirketlerin eğitim alanında ki dernekleri desteklemeleri, maddi yardımda bulunmaları ve ulusal çaptaki faaliyetlerinde sponsorluk yapmaları hem dernek açısından hem de o şirket açısından büyük faydalar sağlamaktadır. Çünkü eğitim, toplumun bütün kesimini ilgilendiren olaydır. Yardımda bulunmakla şirket,

toplum nezdinde itibarını arttırmakta ve daha tanınır hale gelmektedir. Yine, devletin sağlamış olduğu vergiden muafiyet kolaylığından da istifade etmiş olmaktadır.

Eğitim STK'larının toplumda savunuculuk, muhalefet, proje üretme ve geliştirme, Milli Eğitim Bakanlığının programlarını, politikalarını takip etme gibi rolleri vardır. Bu rollerini gerçekleştirirken sendikaları veya üyeleri vasıtasıyla değişik mitingler, toplantılar, kampanyalar düzenlerler. Medya ile de işbirliği yaparak eğitim ile ilgili politikaları etkilemektedirler. Toplumunu bilinçlendirerek ülkede ki eğitim düzeyinin yükselmesine katkı sağlamaktadırlar (Eraslan, 2008).

Eğitim alanındaki sivil toplum kuruluşları dernek, vakıf, sendika, kooperatif ve birlikler şeklinde örgütlenmişlerdir. Ülkemizde genellikle dernekler çatısı altında yoğunlaşarak faaliyet göstermektedirler.

6.1. Eğitim Dernekleri

Türkiye'de eğitim alanındaki sivil toplum kuruluşları faaliyetlerini daha çok dernekleşerek sürdürmektedirler. Eğitim dernekleri kuruluş amaçları ve yapmış oldukları faaliyetlere göre çeşitli isimler altında toplanmışlardır. Fakat isminde eğitim kelimesi geçmeyen derneklerinde eğitim ile ilgili faaliyet yürüttükleri yapılan röportajlarda görülmüştür. Bu tür dernekler eğitimle ilgili olarak daha çok kırtasiye yardımı ve burs imkânı sağlamaktadırlar. O yerin ismi ile anılan kalkınma ve güzelleştirme veya kültür dernekleri bu tür derneklerdendir.

Kuruluş, faaliyet alanları ve amaçlarına göre dernekleri Eraslan şu şekilde tasnif etmiştir (Eraslan, 2008):

Tablo 4 Kuruluş, Faaliyet Alanı ve Amaçlarına Göre Eğitim Dernekleri

Eğitim-Araştırma-Proje Dernekleri
Okul-Koruma-Geliştirme Dernekleri
Mezunlar Dernekleri
Dini Eğitimi Destekleme Dernekleri
Yöre-Bölge-Şehir Eğitim Destekleme Dernekleri
Engelli-Özel Eğitim Dernekleri

Çevre ve Sağlık Eğitimi Dernekleri
Deprem-Arama Kurtarma Eğitimi Dernekleri
Burs Eksenli Dernekler
Uzmanlık Eğitimi Eksenli Dernekler

1) Eğitim Araştırma Proje Dernekleri

Bu dernekler eğitim alanına yenilikler getirmek amacıyla çeşitli projeler üretir ve araştırmalar yapar. Toplumda eksik görülen eğitim ile ilgili alanlarda faaliyet gösterirler.

2) Okul Koruma-Geliştirme Dernekleri, Okul Aile Birlikleri

Okul koruma ve geliştirme dernekleri, Dernekler Kanunu'na göre resmi kurumlar içerisinde dernekler kalmaması gereğince kapatılarak işlevlerini okul aile birliklerine devretmiştir. Yardıma muhtaç öğrencilere kırtasiye, giysi tedarik etmek ve okula araç gereç sağlama gibi amaçları vardı. Okul aile birlikleri ise okul ile veliler arasında diyalogun artmasını sağladılar, okuldaki eğitim-öğretim ile ilgili faaliyetleri desteklediler, imkanları dahilinde okulun ihtiyacı olan ders araç-gereçlerinin temin ederler (okul aile birliği velileri organize ederek sınıflara sinevizyon veya akıllı tahtalar alınmasını sağlaması gibi), fakir ve ihtiyaç sahibi öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşıladılar.

Okul-aile birliklerinin amaçları, okul ile işbirliği esasları, görev ve sorumlulukları ile uygulama yöntemleri aşağıda belirtilmiştir:

- 1- Okul-aile birliklerinin kuruluş amacı; ilgili okul ile bu okula devam eden öğrencilerin aileleri arasında, öğrencilerin kişisel eğitim gereksinmelerinin karşılanmasında ve onların genel sorunlarının giderilmesinde maddi ve manevi katkılar sağlamak; okul ile aile arasında bir bağ oluşturarak ilişkilerin uyum içinde yürütülmesine yardımcı olmaktır.
- 2- Okul-aile birlikleri, toplumsal dayanışma ve yardımlaşma ilkeleri çerçevesinde, her türlü zorlayıcılıktan uzak kalmak koşuluyla, bağış kabul

etmeye ve gelir getirici veya okul çevresine yönelik diğer sosyal faaliyetlerde bulunmaya yetkilidir.

- 3- Okul-aile birlikleri, ilgili okulda öğrenim görmekte olan öğrencilerin velileri ile o okulda görev yapan öğretmenlerden oluşur.
- 4- Tüm üyelerden oluşan "**Genel Kurul**" ile Genel Kurul üyelerince seçilerek oluşan "**Yönetim Kurulu**" okul aile birliğinin yetkili organlarıdır.

Okul aile birliklerinin veya okul-aile birlikleri federasyonlarının çalışmaları, Bakanlığın gözetim ve denetimine bağlıdır.

Okul aile birliklerinin veya okul-aile birlikleri federasyonlarının amaçları, oluşumu, çalışma esasları ve yetkileri bu madde kurallarına göre kazanılacak tüzüklerle düzenlenir (www.web.net, 2010).

Okul aile birlikleri her okulda kurulması zorunlu olan birliklerdir. Kuruldukları okulun ismini alırlar. Bu yapılanma sivil toplum kuruluşlarının gönüllülük, bağımsızlık ve baskı unsuru olabilme gibi unsurları ile çelişmektedir. Faaliyetleri, ilgili oldukları okul ile sınırlıdırlar.

3) Mezunlar Derneği

Farklı öğretim kurumlarından mezun olan öğrencilerin bir araya gelerek oluşturdukları bir dernektir. Genelde liselerden ve üniversitelerden mezun olan öğrenciler tarafından kurulmaktadır. O okulun ismini alarak kurulurlar. Dernek tüzüklerini kendileri oluştururlar. Şu şekilde tüzüklerini oluştururlar ve faaliyet alanlarını belirleyebilirler (www.zokader.com, 2010):

Dernek üyeler arasındaki dayanışma ve iletişimi sağlamak, çeşitli dönemler arasındaki kaynaşmayı sağlamak, okulun ve mezunların kamuoyuna tanıtımına katkıda bulunmak, okulda eğitim ve öğretimin seviyesini yükseltmek gayesiyle çalışmalarda bulunmak; okul öğrencilerine ihtiyaçları modern eğitim ve öğretimin gerekleri doğrultusunda maddi ve manevi olanaklar sunmak, okul idaresi ve bağlı kuruluşlarla bu amaçla işbirliği yapmak amacı ile kurulmuştur.

Gazi Üniversitesi Mezunları Derneği amacını şu şekilde ifade etmiştir: Gazi Üniversitesi'nin gelişmesi ve yücelmesi ile mezunlarının çağdaş düzeyde sosyal, kültürel, moral, bilimsel yaşantılarına ve uygar dayanışmalarına etkin katkılarda bulunmaktır.

Çalışma konularını ise; Gazi Üniversitesi'nin eğitim, bilim ve teknolojik alanda gelişmesi ile kurulmasında öngörülen nitelikleri doğrultusunda yücelmesine yönelik her türlü maddi ve manevi desteği sağlamak, hâlihazır Gazi Üniversitesi öğrencileri ile mezunları arasında amaca yönelik bağlılık ve dayanışmayı öngören ilişkileri kurmak ve geliştirmek, üyelerini arkadaşlık ve dostluk bağları ile birleştirmek, sevgi ve saygıya dayalı sosyal ilişkileri geliştirerek üyeler arası yardımlaşma ve dayanışmayı öngören girişim ve çalışmalarda bulunmak, üyelerinin eğitim ve meslekî sorunlarıyla ilgili ekonomik, sosyal ve hukuksal konulardaki gereksinimlerine eğilerek çözümler geliştirmek, üyelerin boş zamanlarını değerlendirmeye yönelik spor aktiviteleri ve eğlence programları düzenlemek, amaç ve çalışma konularını gerçekleştirecek kaynakları sağlamak üzere iktisadi girişimlerde bulunmak, yasaların öngördüğü diğer konularda çalışmalarda bulunmak şeklinde belirtmiştir (www.gazimezunlar.org, 2010).

4) Dini Eğitimi Destekleme Dernekleri

Kişilerin dini eğitim ve kendilerini eksik hissettikleri konularda yardım alabildikleri, din ile ilgili konularda ihtiyaçlarını giderebildikleri derneklerdir. İl ve ilçelerde kurulan bu dernekler Kur'an öğrenen öğrencilere yardım derneği, dini eğitim gören öğrencilere yardım derneği, Kur'an kurslarını ve dini eğitim yerlerini yaşatma ve hayır hizmetleri derneği adı altında faaliyet sürdürmektedirler.

Üyelerinden almış oldukları aidatlarla ve daha çok hayırsever insanların gönüllü bağışları ile kaynaklarını tedarik etmektedirler. İlim Yayma Cemiyeti, Zehra Eğitim ve Kültür Derneği, Mektep Eğitim Derneği, Gün Işığı Derneği ulusal çaptaki başlıca din eğitimi ile ilgili derneklerdir.

Bunlardan Mektep Eğitim Derneği 2006 yılında gönüllü öğretmenler tarafından kurulmuş bir dernektir. Eğitim çalışmalarında, kısa vadeli hedefini aileyi temel alan çalışmaların temellerini atmak; orta vadeli hedefini gönüllü eğitimcileri bu sürece dâhil

etmek ve uzun vadeli hedefini ise ülkemizin eğitim sorunlarının çözülmesinde programlar üreterek, eğitim alanında umut olmak şeklinde belirlemiş olan dernek Sultanbeyli'nin aile eğitimi ile ilgili olan eksikliklerini gidermeyi amaçladıklarını belirtmektedir.

(www.sultanbeylihaber.net-egitimdernegi.html, 2010). Bu tür derneklerin başlıca faaliyetleri şöyledir:

- Dini konularda ihtiyacı olanlara ve isteyenlere destek olmak,
- Kur'an kursu veya dini eğitim alan öğrencilere burs vermek,
- Dini, ahlaki ve sosyal konularda konferans ve seminerler tertip etmek,
- Dini eğitim alan öğrencilere giyecek ve kırtasiye yardımlarında bulunmak,

5) Bölge-Yöre-Şehir Eğitim Destek Dernekleri

Bölge-yöre-şehir eğitim destek dernekleri, aynı etnik ve/veya coğrafi kökeni paylaşan insanlar tarafından kurulan ve katılımı bu referansla sağlayanlar olarak tarif edilebilir. Amaçları bakımından cemaat tipi kuruluşları, sosyalleşme odaklılardan ve özörgütlerden ayıran özellik bunların basitçe sosyalleşmesini değil daha önemlisi aynı kültürel geçmişi paylaşan insanların dayanışmasını ve birliğini sağlamayı amaç edinmeleridir. Bu tarz kuruluşlar özörgütlerden farklı olarak belirli bir sorun etrafında örgütlenmezler. Hemşehri derneklerinin esas amaçları günlük hayatlarına dair geleneklerin sürdürebilmesini sağlamaktır. Bir coğrafyadan diğerine göç eden göçmenlerin kurduğu diaspora, köy ya da il kuruluşları bu grupta yer almaktadır (Çalışkan, 2005).

Kırsal alandan kente yaşanan göçler sonunda farklı kültürlerden gelen insanlar bir arada yaşamaya başladılar. Kırsal alandan kente gelen insanlar şehir kültürüne ve yaşam tarzına uyum sağlamada zorluk çektiler. Ekonomik ve sosyal ihtiyaçları bu kişileri güven duyabilecekleri bir çatı altında toplamaya zorladı ve hemşehri derneklerini kurdular. Böylece, kent yaşamının getirdiği güvensizlik, yalnızlık duygularını bastırmış olmaktadır. Buldukları faaliyetlerden bazıları şu şekildedir: Hemşehriiler arası dayanışmayı arttırmak amacı ile geceler tertip etmek, orta ve yüksek öğretimde

okuyanlara burs vermek, büyük şehirlerde yaşayan ve maddi açıdan çok iyi durumda olanlardan kendi memleketleri için yardım toplamak, kendi yaşadıkları bölgenin sorunlarını dile getirmek kamuoyu oluşturmak, Ramazan aylarında kendi üyeleri arasında erzak yardımı yapmaktır. Yine, eğitim ile ilgili olarak iktisadi durumu iyi olan kişiler kendi yörelerine eğitim ile ilgili olarak okul,yurt veya okuma salonları yaptırabilmektedirler (Eraslan, 2008).

6) Engelli - Özel Eğitim Dernekleri

Zihinsel veya bedensel engelli özel eğitime muhtaç kişilerin eğitilmesi, ihtiyaçlarının giderilmesi amacı ile kurulmuş derneklerdir. Engelli bireylerin topluma kazandırılması ve haklarının savunulması için çaba göstermektedirler. Bununla ilgili olarak gündem oluşturabilmektedirler.

Bu tür dernekler kişilerin engel durumuna göre farklı farklı kurulmuşlardır. Bunları: Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Derneği, Zihinsel Engelliler Eğitim Derneği, Üstün Zekâlı Çocuklar Derneği, Engelli Çocuklar Özel Rehabilitasyon ve Eğitim Merkezleri Derneği, Spastik Engelliler Eğitim ve Rehabilitasyon Derneği, Duyum İşitme Engelliler Eğitim ve Kültür Derneği, Görme Engelli Çocuklar Eğitim Derneği, Ortopedik Engellileri Eğitim ve Kalkındırma Derneği, Fiziksel Engelliler Eğitim ve Dayanışma Derneğidir (İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Verileri, 2010).

Esas amaçları engelli kişilerin seslerini duyurmak, toplumu bu hususta daha duyarlı hale getirmek ve imkanları dahilinde engelli bireyleri yapabilecekleri bir iş sahasında iş sahibi yapmaktır. Üretime, dolayısı ile topluma dahil etmektir.

Bedensel Engelliler Dayanışma Derneği bu hususta dernek açmalarını şu şekilde belirtmiştir: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan tüm ortopedik özürülülerin kendi aralarında birleştirilmesini sağlayarak onları eğitim, sağlık ve sosyal dayanışma amacı etrafında, “Bedensel Engelliler Dayanışma Derneği” bünyesinde toplamak için din, dil, ırk, bölge ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın gerekli tüm çalışmaları yapar. Ortopedik özürülüler için yapılacak çalışmalarla ilgili kurum ve kişilerle işbirliği yapar, ortopedik özürülülerin ruh ve bedenene kendilerine yeterli olabilecek gücü kazanabilmesi için eğitici, birleştirici, tedavi edici ve özürülülüğü azaltıcı çalışmalar yapar, onları tüketici

durumdan kurtararak üretici konuma getirmek ve topluma kazandırılmaları için iş sahaları ve atölyeler açmak, özürülerin onurlarını koruyarak ve acınır durumlara sokmadan ülkenin kaynaklarından eşit pay almalarını sağlamak, hak ve isteklerinin savunucusu ve takipçisi olmak, kimsesiz ve yardıma muhtaç özürülerin rehabilitasyonlarını sağlamak ve korunmaya almak, ortopedik özürüler için gereken araç ve gereçlerin yapılmasına ve sağlanmasına çalışmak, özürülere maddi ve manevi yardımda bulunmak, onları ve ailelerini korumak, destek olmak, özürülerini temsil eden dernek ve vakıflar ile sosyal faaliyet ve işbirliği gibi, kanunlarımıza sadık kalarak her türlü insanı ve barışçıl faaliyetlerde bulunmak ve her toplum bireyi gibi, ortopedik özürülerin de her anlamda yerini almalarını sağlamak ve insanlığa örnek olabilecek düzeye ve kişiliğe getirmek gibi amaçları vardır (www.bedd.org.tr, 2010).

Dernek bu amaçlarını gerçekleştirmek için şu tür faaliyetlerde bulunmaktadırlar: Ortopedik özürülerin tanımının yapılmasını ve sayımını sağlar, geniş çapta anket ve araştırmalar düzenlemek, bu amaçla kurulmuş olan resmi ve özel kuruluşlarla işbirliği yapar. Ortopedik özürülere yönelik uygulanacak hizmetlerin daha iyi tanınması ve kamuoyu yaratılabilmesi için yayın organı çıkarmak (gazete, dergi, broşür, el ilanı, v.s) var olan yayın organları ile ilişki kurmak, seminer, panel, form, açık hava toplantıları, konferans, v.s düzenlemek. Derneğe bağlı işyeri, lokal, atölye, fabrika ve bunların yan sanayi ve iş kollarını açarak özürülere iş olanağı, derneğinde diğer projelerin gerçekleşmesine parasal destek sağlar. Özürülerin özürülükleriyle ilgili araç ve gereçleri standartlar ölçüsünde yapar, yaptırır, ithal eder ve bu konularda kolaylık, işbirliği sağlar. Dernek üyelerinin giyecek, yiyecek gibi zaruri ihtiyaç maddelerini, diğer mal ve hizmetlerde kısa vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamak maksadıyla sandık kurabilir (www.bedd.org.tr, 2010).

7) Çevre ve Sağlık Eğitim Dernekleri

Bu derneklerin amacı; kişilerde çevre bilinci oluşturmak, sağlıklı ve temiz çevre kültürünü insanlara aşılacak ve yaşanabilir temiz bir dünyadır. Türkiye, çevrenin korunması konusunda gerek uluslararası kuruluşlar, gerekse bölge ülkeleriyle işbirliğinin geliştirilmesine büyük önem vermektedir. Karadeniz Çevre Programı'na Karadeniz'de kıyısı bulunan ülkelerle birlikte katılmakta, Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Projeleri'nde de aktif bir rol almaktadır.

Ülkemizde, 1999 yılı Helsinki Zirvesi ile başlayan Avrupa Birliği (AB)'ne uyum sürecinde, AB ile çevre konularında işbirliğini artırma yönündeki çalışmalar hız kazanmıştır. Birleşmiş Milletler “Çölleşme İle Mücadele Sözleşmesi” 4340 Sayılı Kanunla kabul edilmiş ve 14 Şubat 1998 tarih ve 23258 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi 20 Ekim 2000 tarihinde imzalanmıştır (www.turkcebilgi.com, 2010).

Uluslararası alanda en meşhur ve en büyük çevreci dernek Greenpeace’tir. Greenpeace, Avrupa, Amerika, Asya ve Pasifik’te 40 ülkedeki varlığıyla kar amacı gütmeyen bir çevre kuruluşudur. 1971’den bu yana dünyanın dört bir yanında çevre katliamlarına karşı güçlü bir mücadele veren bu örgüt, çalışmalarını bağımsız olarak sürdürmek için devletlerden, şirketlerden ya da siyasi partilerden bağış ve sponsorluk kabul etmez; tüm çalışmalarının kaynağını sadece bireylerden aldığı maddi ve manevi destek oluşturur. Greenpeace, bilimsel verilere dayanan kampanyalar yürütür. Greenpeace’in şu anda 24 ulusal ve 4 bölgesel ofisi ve bu ofislerin yaptığı çalışmaları olanaklı kılan 101 ülkede 2 milyon 800 bin destekçisi vardır (www.greenpeace.org, 2010). Türkiye’de de Greenpeace Akdeniz adı altında büroları mevcuttur ve birçok gönüllü destekçileri vardır.

Çevre eğitim dernekleri toplumu bilgilendirerek çevrenin korunmasına, doğal güzelliklerin yok edilmesinin önlenmesine, suyun, havanın kirletilmemesine, doğal kaynakların en güzel şekilde kullanılmasına katkıda bulunmaktadır.

Sağlık alanındaki dernekler ise kamu sağlığına tehdit oluşturacak düzeye gelmiş hastalıklarla mücadele etmek için kurulur. AIDS, verem ve kanserle mücadele için kurulanlar bu gruba aittir. Bu tarz kuruluşlar genellikle yasayla kurulur ya da etkinliklerini devletle ortaklaşa yürütürler (Çalışkan ve diğ., 2005). Bu tür dernekler kamu yararı gözettikleri için genel olarak vergiden muafırlar.

8) Deprem-Arama Kurtarma-Afet Eğitimi Dernekleri

1999 Marmara Depremi’nden sonra başlayan bir süreç içinde ilk deprem derneği Eylül 2003 tarihinde **AHDER (Afete Hazırlık ve Deprem Eğitimi Derneği)** kurulmuştur. AHDER bireysel ve kurumsal olarak **ilkyardım, yangın, afet, deprem tatbikatı** ve **çevre bilinci** eğitimleri vermektedir. Amacı depremlere karşı toplumu

bilgilendirmek ve bu hususta eğitmektir. Bununla ilgili olarak şu tür bazı çalışmalar yapmaktadırlar, bunlar; Ülke çapında kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlara deprem eğitimi vermek, depremle ilgili kitaplar, broşürler, çocuk hikayeleri hazırlayıp dağıtarak deprem bilinci oluşturmak, okullarda deprem tatbikatları yapmak, kamuoyunu bu konuda bilinçlendirmek (www.ahder.org, 2010).

AKUT (Arama Kurtarma Derneği) Derneği arama kurtarma alanında en tanınmış dernek olarak faaliyet göstermektedir. 1996 yılında resmen kurulan dernek 1999 yılında Marmara Depremindeki üstün gayret ve başarısı bütün Türkiye’de tanınan ve örnek gösterilen bir sivil toplum örgütü haline gelmiştir. Şu anda sadece yurt içinde değil yurt dışında da faaliyetlerini sürdürmektedir (www.akut.org, 2010).

Daha çok bu tür dernekler bilgilendirme ve insanlarda o konu ile ilgili kültür oluşturma amaçlıdır.

9) Burs Temelli Dernekler

Burs temelli dernekler “hayırseverlik” bağlamında kurulmuşlardır. Bu derneklerin birçoğu hedef kitlelerinin muzdarip olduğu problemleri çözümlenmeleri için onlara geçici yardım sağlamak amaçlıdır. Bu tür dernekler, eğitim sürecine devam edebilmek için gerekli olan maddi olanaklardan yoksun bireylere eğitimleri süresince ya da belirli bir dönem maddi yardımda bulunmaktır. Öğrencilere verilen bu burslar, geri ödemeli olabileceği gibi karşılıksız olarak da verilmektedir. Burs temelli derneklerin büyük bir çoğunluğu belirli bir yöreye ya da kente hizmet üretme amaçlı, lokalize yapılanmalardır. Bu bağlamda burs verme amacıyla yapılan dernekler yerel referanslar ile de hareket edebilmekte ve kendi yörelerinin öğrencilerine hizmet üretebilmektedir (Eraslan, 2008).

10) Uzmanlık Eğitimi Destekli Dernekler

Bu tür dernekler belirli bir meslek grubuna ait derneklerdir. Konuyla ilgilenen uzmanlar veya profesyoneller tarafından kurulurlar. İlgili mesleğe ait bilgileri paylaşmak, yeni gelişmeleri takip etmek ve paylaşmak, tecrübelerini birbirlerine aktarmak amaçları arasındadır.

O derneğe üye olmak için o meslek ile ilgilenmek gerekmektedir. Bu dernekler üyelerine kendi alanlarında eğitici seminerler ve kurslar düzenlemektedirler.

7. SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE EĞİTİM DERNEKLERİ

Yukarıda Türkiye’de eğitim alanında faaliyet gösteren dernekler tartışılmıştır. Buna göre aşağıda, özgürlüklerin ve dernekçiliğin merkezi olan Amerika ile İngiltere, Almanya ve Fransa’dan çeşitli eğitim dernek örnekleri amaçları, faaliyetleri ve rolleri yönünden tartışılmıştır.

7.1. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kurumlar Amerikan toplumunda uzun ve renkli bir geçmişe sahiptir. Hizmet sunumu, politikada tutulan taraflar ve sosyal hareketler kapsamındaki liderlik üstlenen rolleri hem bilim adamları hem de geniş bir bakış açısına sahip popüler gözlemciler tarafından gayet açık bir biçimde belgelenmiş bulunmaktadır. Ancak bu sivil toplum örgütlerinin Amerikan toplumunda yer alan ve gün geçtikçe artan bir biçimde karmaşık ve önemli rolleri bu denli iyi belgelenmemiştir. Çok daha kapsamlı bir incelemeye gerek duyar (Hula, 2000).

Amerika’da sivil toplum kuruluşları ülkenin başlıca hastanelerini ve üniversitelerini, hemen hemen tüm orkestra ve opera topluluklarını, tiyatrolarının önemli bir miktarını, tüm dini cemaatlerini, çevresel taraflarını ve medeni haklar hizmetlerini, çocuk hizmetlerini, mahalli oluşumlarını, yoksulluğa karşı oluşumları ve toplum sağlık tesislerini içermektedir. Bu sektör aynı zamanda dernekler ve cemiyet dernekleri gibi bu organizasyonlara finansal destek sağlamak için kurulan ve aynı zamanda bağışta bulunma, gönüllü olma gelenekleri ve muhtaç olanlara yardım eden sayısız destek organizasyonunu kapsamaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri’nde mevcut olan bu tip sivil toplum kuruluşlarının sayısı tam olarak bilinmemektedir. İhtiyatlı bir tahminde bulunulduğunda resmi olarak kurulmuş olan organizasyonların sayısının 1990’ların ortalarında 1.2 milyon olduğu söylenebilir ve buna yaklaşık olarak 350.000 kilise ve diğer dini cemaatlerin kuruluşları da katılabilir. 1998 senesinde bu organizasyonlar 11 milyona yakın bir istihdam oluşturmuşlardır. Amerika Birleşik Devletleri’nin işgücünün yüzde 7’lik bir kısmına sahip olmuşlar ve gönüllü olarak çalışan 5.7 milyon tam zamanlı çalışanları vardır. Bu husus yalnızca sivil toplum kuruluşları kapsamında maaşlı istihdam oranının tarımdakinin üç katı ve toptan satışakinin de iki katı olduğu ve yaklaşık olarak hem yapı hem de finans, sigortacılık ve emlak sektörü kapsamındaki istihdamın ise

neredeşye yüzde 50 daha fazlası olduğunu göstermektedir. Gönüllü olarak çalışanlar da bu rakama eklendiği zaman sivil toplum kuruluşları sektörü kapsamında yer alan istihdam yaklaşık olarak 16.6 milyon kişiye çıkar ve üretim sektörünün tüm dallarının bir araya geldiği zaman sahip olduğu istihdam miktarına (20.5 milyon kişi) yaklaşır. Bu sivil toplum kuruluşları kapsamında yer alan istihdamın büyük bir çoğunluğu ise üç alanda toplanmaktadır: sağlık (yüzde 43), eğitim (yüzde 22) ve sosyal hizmetler (yüzde 18). Bu oranlara gönüllü çalışanlar da eklendiği zaman istihdam oranları önemli bir şekilde değişiklik gösterir ve dini cemaatler yüzde 23'lük bir orana çıkarken sağlık ile ilgili olan kuruluşlarda istihdam oranı yüzde 34'e düşer.

Ekonomik önemlerinin yanı sıra rolleri ve işlemleri çok daha önemli olan sivil toplum kuruluşları ulusal ve topluluk hayatı kapsamında çok önemli katkılarda bulunmaktadır. İlk aşamada sivil toplum kuruluşları hizmet sağlamada önemli roller almaktadırlar: hastane bakımı, yüksek öğretim, sosyal hizmetler, kültürel eğlence, istihdam ve eğitim, düşük-maliyetli konutlandırma, toplum gelişimi ve acil durum ilk yardım hizmetleri ülkemizde bulunan ve büyük bir çoğunluğu bu kuruluşlar tarafından sunulan hizmetlerdir. Daha somut bir şekilde bu organizasyonların yapısı içerisinde, ülkede yer alan hastanelerin yarısını – sağlık ocaklarının üçte birini – ana-çocuk sağlığı polikliniklerinin dörtte birinden fazlasını – yüksek öğretim kurumlarının neredeyse yarısını (yüzde 46) - bireysel ve aile hizmet temsilciliklerinin beşte dördünü (yüzde 80) – mesleki rehabilitasyon tesislerinin yüzde 70'ini - çocuk yuvalarının yüzde 30'luk kısmını – orkestra ve operalarının yüzde 90'dan daha fazlasını – yurt dışı doğal afetlere yardım için sevkiyat araçlarının yüzde 70'lik kısmı bulunmaktadır. İşletmeler veya hükümetler tarafından sunulan hizmetler ile karşılaştırıldığı zaman sivil toplum kuruluşları tarafından sunulan hizmetlerin ne kadar "belirgin" olduğuna dair anlaşmazlıklar süregelse de sivil toplum kuruluşları karşılanmayan gereksinimleri belirleyen ve karşılayan ve bunları ortaya çıkarıp beklenmeyen kalitede hizmetler sunmalarıyla bilinmektedirler. Böylece sivil toplum kuruluşları AIDS kurbanlarına, tedavisi olanaksız hastalıklara yakalananların bakımına, evsizler için acil durum barınaklarının sağlanması, aç kimselere yiyecek yardımı yapılmasına, ilaçların kötü amaçla kullanılmamasına yönelik atılımlarda bulunulmasına ve burada belirtilemeyecek kadar çok sayıda hususa destek sağlanması kapsamında öncülük etmiş ve etmeyi de sürdürmektedir. Buna benzer bir şekilde ülke kapsamında yer alan (Harvard, Princeton,

John Hopkins, Metropolitan Müzesi ve Cleveland Senfoni Orkestrası ve daha ismi saymakla bitmeyecek - başlıca eğitim ve kültür kuruluşları özel, sivil toplum kuruluşlarıdır.)

Söz konusu hizmetlerin sunulmasının yanı sıra sivil toplum kuruluşları aynı zamanda değinilmemiş sorunlara değinerek ve bunları kamunun dikkatine sunarak, temel insan haklarını savunarak ve bunları koruyarak, çok geniş bir çerçeve ve çeşitlilikteki sosyal, politik, çevresel, etnik, toplumsal çıkar ve düşüncelere hak tanıyarak ve söz hakkı vererek toplum hayatına da katkıda bulunmaktadır. Geçtiğimiz yüzyıl içerisinde Amerikan toplum hayatını canlandıran sosyal hareketlerin büyük bir çoğunluğu sivil toplum kuruluşları tarafından ve aracılığıyla hayata geçirilmiştir. Bunlar içerisinde daha eski dönemlerde kadınların seçme ve seçilme hakkı, halkçılık, yapıcılık, medeni haklar, çevresel, savaş karşıtı, kadın hakları, eşcinsellerin hakları ve tutucu hareketler yer almaktadır. Bu şekilde sivil toplum kuruluşları sektörü kritik bir sosyal güvenlik valfi olarak hareket etmiş, haksızlığa uğramış grupların dertlerini daha geniş halk kitlelerine duyurmalarına imkan sağlamış ve bu durumlarını düzeltmeleri için destek toplamalarına yardımcı olmuştur. Bu savunma rolü aslında sektörün daha belirgin bir şekilde rol üstlendiği hizmet işlevlerinden daha can alıcı bir şekilde ulusun sosyal sağlığı için önem teşkil etmektedir. Politika ve politik sıkıntılar sivil toplum kuruluşları sektörünün önem verdiği yegane hususlar değildirler (Salamon, 2002).

Alexis de Tocqueville'ye göre dünyada hiçbir memleket, cemiyetçiliği Amerika kadar başarı ile yürütmemiş ve çeşitli işlere tatbik etmemiştir. Amerikalılar doğduklarından itibaren, hayatın müşkülât ve kötülüklerine karşı sadece kendilerine dayanabileceklerini öğrenirler. Devlet otoritesine itimatsız ve endişeli nazarlar atfederler ve mecbur kalmadıkça ona müracaat etmezler. Okullarda, çocukların oyunlarının kaidelerini kendilerinin tespit etmesi ve suçluları, tayin ettikleri suçlarla cezalandırmaları bunun başlangıcıdır. Örneğin, umumi bir yolda tıkanma olunca, yolcular derhal bir meclis halinde birleşir ve meseleyi müzakere ederler. Kendiliğinden teşekkül eden bu meclisten, alakalılarından hiç birinin aklına herhangi bir resmi otoriteye müracaat gelmeden bir icra organı teşekkül eder ve sıkıntıyı bertaraf eder. Mesela bir bayram mı kutlanacak, daha parlak ve muntazam geçmesi için hemen bir dernek kurulur. Nihayet manevi tabiatlı kötülüklerle mücadele için ve her türlü ifratlara karşı dernek halinde birleşilir. Birleşik devletlerde dini, ahlaki, ticari, sınai gayelerle ve amme

güvenliği mülâhazaları ile dernekler kurulur, insan iradesinin, fertlerin müşterek gücünün hür faaliyetiyle ulaşılamayacak hiçbir şey yoktur (Tocqueville, 1962).

Her yaştan Amerikalı, hayatın bütün istasyonları ve her türlü tasarrufta sonsuza kadar dernekler oluşturmaktadır. Her durumda, her yeni girişimde, Fransa da devleti, İngiltere de toprak ağalarını fakat Amerika'da dernekleri bulacağınızdan emin olun (Lively, 1965). Geleneksel olarak, Amerikalılar hükümet içinde şekillenmiş kolektif örgütlere güvenmez iken kendi gönüllü derneklerinin oluşturulması hakkında ısrarcı olurlar. Minimal güçlerin bu devlet kavramı aslında tek kişi için oldukça büyük olan düzenlemeleri özel kişiler için organize etmeyi kolaylaştırır (Schlesinger, 1944).

3.1.1. National Education Association (NEA) (Ulusal Eğitim Derneği)

1857 yılında New York Eğitimciler Derneği'nin Başkanı Thomas Valentine'nin ulusal öğretmenler derneğini oluşturmak için eğitimcilere bir davetiye yazması sonucunda 100 tane eğitimcinin devlet eğitiminde tek bir ses olmak için ulusal çağrıya cevap vermesiyle; öğretmenlik mesleğinin değerini yükseltmek, öğretmenlerin haklarını korumak ve Amerika'da eğitimi geliştirmek amacı ile dernek kuruldu.

Amerika'da o zamanlar okuma-yazma öğrenme çoğu çocuk için çok lüks idi ve çoğu siyah çocuk içinde bir suç teşkil etmekteydi. Yüz elli yıl sonra devlet eğitimi ve eğitim işi değişime uğradı. Ulusal Eğitim Derneği 1966 yılında gücünü Siyah Amerikan Öğretmenler Derneği ile birleştirdi. Daha sonra sesleri 3.2 milyon üyenin sesi haline geldi. Bir zamanlar birkaç şanslı için ayrıcalık olan eğitim hakkı, aile ve yer farkı gözetmeksizin bütün Amerikalı çocuklar için en temel hak haline geldi. Baştan beri, NEA bütün eğitimcilerin ve çocukların haklarının savunucusu haline geldi ve iç savaşın olduğu sıralarda NEA siyah bir kadını başkan olarak seçmiştir. Bununla herkes için eşit şartlarda eğitim olması gerektiğini ve renklerin önemli olmadığını göstermek istemiştir. Bugün bütün Amerikan devlet okulları renk ve ırk ayrımı yapmadan her Amerikan çocuğuna ücretsiz eğitim hakkı vermektedir. Çalkantılı 1960 yılında siyahların ağırlıklı olduğu Amerikan Öğretmenler Derneği ile NEA'nın tarihi birleşmesi eğitimcilerin ve her ırktan öğrencinin sivil haklarının gelişmesini sağladı.

Derneğin politikası NEA'ya bağlı eyalet ve yerel derneklerin seçtiği 500'den fazla delege kurulu tarafından belirlenmektedir.

Misyonu; Eğitimcilerin savunuculuğunu yapmak, üyelerini birleştirmek ve her öğrencinin farklı dünyalarda başarılı olmasını sağlamaktır. Her öğrencinin kendi potansiyelini geliştireceği kaliteli bir devlet eğitimi almalarının en doğal insani ve sivil hakkı olduğuna ve bireylerin ortak hedef için çalıştıklarında daha güçlü olduklarına inanmaktadırlar.

Çekirdek Değerleri: Fırsat Eşitliği – Saygın Toplum – Demokrasi – Profesyonellik – Ortaklık – Kolektif Hareket'tir.

Ayrıca; NEA derneği eğitimin gelişmesi ve eğitimdeki boşlukların doldurulması için manşetler hazırlar ve kanunların değişmesini sağlar. Yeni kanunlar hazırlanırken kongreye eğitimcilerin seslerini duyururlar.

3.2 milyon üyesi bulunmaktadır. Öğrencilere malzeme ve kaynak sağlamaktadırlar. Emekli olmuş eğitimcilerin ihtiyaçlarını karşılamakta yardımcı olurlar.

Aşağıdaki yayınları çıkararak üyelerine ve halka bilgilendirme amaçlı yardımda bulunmaktadır.

Neatoday.org adlı siteden dünyadaki eğitimle ilgili son gelişen bilgileri sunmaktadır.

Nea today magazine adlı dergiyi yılda 6 kez çıkarıp 2.7 milyon civarında satış yapmaktadırlar.

This active life adında emekli eğitimciler için dergi çıkarmaktadırlar.

Tomorrow's teacher adlı NEA'ya üye öğrenciler için yıllık dergi çıkarmaktadırlar. Yeni eğitim mesleğini seçenler için kaynaklar sunmaktadırlar. Yeni iş imkanları ve eğitimle ilgili stratejilerden bahsedilmektedir.

Higher education advocate yılda altı kez basılan bir dergidir. Yeni trendler, yasama, kaynak materyal ile lokal ve ulusal haberlerle ilgili bilgiler sunmaktadır.

Thought and action adlı dergi yılda iki kez çıkarılmaktadır.

The nea almanac of higher education. Yıllık basılır ve yüksek eğitimde iş imkanları, yıllık takvimler, maaşlar ve ekonomik durumlardan bahsetmektedir.

Bunlara ilaveten ‘ **beter late than never**’ (geç olması hiç yoktan iyidir) sloganı ile toplumdan insanların kopmasını önlemeye çalışmaktalar. İhtiyacı olanlara uzman desteğinde bulunmakta ve uzun süre eğitimle iştigal etmeleri için mücadele etmektedirler.

NEA AKADEMİ adlı bir birim kurarak tamamen eğitimcilere ait bir web hizmeti vasıtası ile en iyi gelişimcilerden en iyi kalitede dersleri, kursları burada hizmete sunmaktadırlar. İsteyenler ulusal mesleki gelişim konseyinin danışmanlığında bütün mesleki gelişim kurslarını burada alabilmektedirler.

Kırsal eğitim dernekleri için konferanslar düzenlemekte ve üyelerinin daha aktif rol almaları için liderlik konferansları seminerleri vermektedirler. Çok farklı konularda konferanslar düzenleyerek insanlara bilgilendirme amaçlı fayda sağlamaktadırlar:

- Bölgesel liderlik konferansları,
- Azınlık liderliği eğitim seminerleri,
- Kadın liderliği eğitim programı,
- Profesyonelleri destekleme eğitimi konferansı,
- Yüksek eğitim konferansları,
- Derneğin emekli üyelerine konferanslar,

Ayrıca alkol ile mücadele etmekte ve bu konuda alkolün farkında olma adı altında konferanslar ve seminerler düzenlemektedirler. Karakter eğitimi üzerine ulusal forum düzenlerler. 900’den fazla öğretmen, danışman, topluluk liderleri, yöneticiler katılarak fikirlerini, kaynaklarını, tecrübelerini okulda karakter eğitimini geliştirmek için paylaşırlar.

Yukarıdaki bilgilerden anlaşılacağı üzere NEA'nın karmaşık bir örgütsel yapıya sahip ve çok farklı alanlarda faaliyet göstermekte olduğunu söyleyebiliriz (www.nea.org, 2010).

7.1.2. Oklahoma Education Association (Oklahoma Eğitim Derneği)

19 Ekim 1889 yılında kurulan OEA, Oklahoma'da eğitimin önde gelen bir derneğidir. 21. yüzyıla girildiğinde, üyeleri arasında öğretmenler, yöneticiler, danışmanlar, hemşireler, kütüphaneciler, kafeterya işçileri, otobüs şoförleri, sekreterler, emekliler ve Oklahoma üniversitesinden majörler bulunmaktadır. Yaklaşık olarak 40000 üyesi bulunmaktadır.

Misyonu:

Eğitimcilerin, profesyonellerin savunuculuğunu yapmak, her öğrencinin çeşitli ve birbirine bağlı olan parasız devlet okullarında başarılı olabilmesi için Oklahoma halkı ve üyeleri arasında birlikteliği sağlamaktır.

Eğitimin demokratik toplumun köşe taşı olduğunu savunmaktadırlar. Kaliteli bir eğitim için işverenlerin, ailelerin, toplum liderlerinin ve seçkin insanların birlikte hareket etmeleri gerektiğini belirtirler. Irk, sosyal statü ve din ayrımı yapmaksızın herkesin eşit eğitim hakkına sahip olduğuna inanırlar. Devlet eğitimini (public education) geliştirmeyi ve korumayı Oklahoma yasama meclisinin önceliği saymakta ve bu yönde propaganda yapmaktadırlar. Dernek olarak Oklahoma eğitim koalisyonunun da üyesidirler. Esas amaçları her öğrencinin en iyi devlet okullarında eğitim almasıdır.

Politik konulara kayıtsız kalmamaktalar ve bu hususta sadece öğrencilerle sınırlı kalmayıp, öğretmenlerin ve eğitimi destekleyenlerin de önemli bir savunucusu konumundadırlar. Öğretmenlerin ne kadar para alacaklarına, ne kadar derse gireceklerine, kaç gün okulda bulunması gerektiğine, ne kadar mesleki gelişime ihtiyacı olduklarına ve hangi belgeleri alacaklarına Oklahoma yasama meclisinin karar vermesinden dolayı eğitim için alınan her kararın politik bir karar olduğunu düşünmektedirler. Eğitim için alınan her kararın bir politikacı tarafından alındığından dolayı bazı politikacıları desteklemekteler fakat bunları desteklerken aidatlardan hiçbir zaman kullanmamaktadırlar.

Ayrıca mesleki eğitim kursları düzenleyerek kişilerin kendilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Education Focus adlı yılda dokuz sayı çıkardıkları dergileri ile ulusal ve yerel bazda üyelerini etkileyen eğitim ile ilgili konularda haberler yapmaktadırlar. Her pazartesi, üyelerine OEA insider adıyla popüler iletişimi kullanarak elektronik mektup göndermektedirler. OEA insider haftalık mektupta; bölgesel ve son dakika haberleri ve derneklerinin programları hakkında bilgilere yer vermektedir (www.okea.org, 2010).

7.1.3. Parents Teachers Association (Anne-Baba Öğretmenler Derneği)

1897 Washington D.C’de kuruldu. 100 seneden fazladır çocukların sağlığı ve eğitimi konusunda ailelere destek, bilgi ve kaynak sağlamaktadır. Üyelikleri derneğin amaçlarına ve misyonuna inanan herkese açıktır.

Misyonu:

- Bütün çocukların güçlü bir şekilde seslerinin duyulması,
- Aileler için anlamlı, faydalı kaynakların sağlanması,
- Eğitim ve her çocuğun iyi yetiştirilmesi için savunuculuk yapmak,
- Çocukların ve gençlerin evde, okulda ve ibadet yerlerinde huzurlu ve refah içinde olmalarını sağlamak,
- Aile ile öğretmenler arasında yakın ilişkiler kurulmasının sağlamak,
- Çocuk haklarını savunan en büyük derneklerden birisidir. Bu dernek tek başına hareket etmez. Birçok ulusal sağlık, güvenlik ve çocuk savunucuları dernekleri ile birlikte projeler üretirler.

Değerleri:

İşbirliği - adanmışlık - hesap verebilirlik – saygı - kucaklayıcılık ve dürüstlüktür.

Değişik şekillerde örgütlenmişlerdir:

- Yerel pta (Yerel pta derneklerine katılan bir kişi otomatik olarak ulusal ve devlet (state) derneklerine de üye olmuş sayılıyorlar.
- Okul öncesi çocukları pta,
- İlk ve ortaokul öğrencileri pta,
- Özel eğitimler için pta,
- Hiçbir mezhebe bağlı olmayan pta (farklı kültür, etnik gruplardan veya dinden olanlar için).

Dernek halka açık ve kapalı toplantılar düzenleyebilmektedir. Pta 50 eyalette 26 bin lokal birimi ile hizmet vermektedir. Yönetim kurulu tarafından yönetilmektedir. Yapmış oldukları faaliyetleri için farklı sponsorlar bulmaktalar; bunlardan en büyüğü ve tanınmış Novartis'dir. Örneğin, Proud National sponsor gelirinin yüzde beşini yerel topluluklara dağıtmaktadır. Bu seneki hedefi, okullara ve kar amacı gütmeyen örgütlere 3 milyon dolar yardımda bulunmaktır.

Ayrıca okul müdürleri, velilerden çocuklar için yardım toplamaktadırlar. PTA üyelerine yardım toplama konusunda, yardım verebilecek kişileri bulabilmeleri için uzman tavsiyelerinde bulunmaktadırlar.

Great Idea Bank(Büyük Fikir Bankası) adı altında bir fikir bankası kurarak velilerin ve üyelerin birbirleri ile fikirlerini paylaşma olanağı sağlamaktadır. Bazı işyerleri ile antlaşmalar yaparak üyelerine alışverişlerinde belli miktarda indirim yaptırmaktadırlar (www.pta.org, 2010).

7.1.4. Education Minnesota Association (Minnesota Eğitim Derneği)

İlk olarak 1861 yılında Öğretmenler Derneği (Minnesota Statate Teachers Association) olarak kuruldu. 1998'de Minnesota Eğitim Derneği haline gelmiştir.

Eğitimcileri ve öğrencileri etkileyen konularda seslerini duyururlar. Üyelerini yerel olarak organize ederler. Ülke çapında 440 adet yerel birlikleri bulunmaktadır. Her yıl

mart ayında 550'den fazla üye yeni politikalarını belirlemek için temsilciler kongresinde bir araya gelirler. 70 bin üyesi ile ülkede eğitimcilerin hakkını savunmaktadır. Bu organizasyonun liderliğini üç öğretmen yapmaktadır. Bölgesel olarak üyelerini organize edip yeni öğretmenlere yardımcı olurlar, mesleki gelişim, iş antlaşmaları ve daha fazlasını sağlarlar. Hem Amerikan Öğretmenler Federasyonu'ndan hem de Milli Eğitim Derneği'nden üye kabul ettiği için öğretmenlerin ve öğrencilerin en güçlü savunucusu olmuşlardır.

Eğitimde ulusal lider olarak Minnesota'nın ününün yayılması, öğrenciler ve eğitimciler için akademik standartların geliştirilmesi, okul ödeneklerinin eşit, yeterli ve düzenli olmasının sağlanması, meslekle ilgili maaşların yeterliliğini ve güvenilirliğini sağlayarak Minnesota'daki öğrencilerin iyi, kaliteli eğitimcilerden öğrenmelerinin sağlanması, eğitimciler için geçerli iyi sağlık sigortası seçeneklerinin bulunması öncelikleri arasındadır.

Eğitim ile ilgili mesleklerden yaklaşık olarak 6000'den fazla kişi Education Minnesota'nın üyelik avantajından yararlanırlar. Üyelik şu tür faydalar sağlamaktadır:

Etkili olunması ve pazarlık gerektiren durumlarda danışmanlık yapmaktadır. Mesleki gelişim, eğitim ve devam eden eğitim fırsatları ile mesleki becerilerin geliştirilmesini sağlamaktadır. İş ile ilgili durumlarda tavsiyelerde bulunarak referanslar vermektedir. Kişiler, Education Minnesota kuruluşuna başvurarak mesleki becerilerini geliştirmek için finans sağlayabilmektedirler. Eğitimdeki gelişmelerden sürekli haberdar edilirler. Ayrıca her sene üyelerinden en çok katkıda bulunanlardan 4 kişiye 1000 dolar şeref ödülü vermektedir.

Her sene Minnesota'da yılın öğretmenini seçmektedirler. Bu kişi öğretmenlerin temsilcisi ve sözcüsü olarak politikacılarla görüşerek toplantılara katılmaktadır (www.educationminnesota.org, 2010).

7.1.5. American Association Of School Administrators (Okul Yöneticileri Derneği)

AASA 13000'den fazla eğitim liderinin 1865 yılında kurmuş olduğu profesyonel bir organizasyondur. Üyeleri başkanlardan, okul yöneticilerinden, amirlerden ve profesörlerden oluşmaktadır.

Üyeleri için eğitim politikası ile karmaşık konularda savunuculuk görevi yapmaktadır. *Total child advocacy* (Bütün Çocukların Savunuculuğu) kampanyası ile tüm çocukların hayat boyu başarılı olabilmeleri için gerekli şartları oluşturmaktadır. Yaptıkları kampanya çocukların başarısını etkileyen 3 temel faktör üzerine düzenlenmiş:

- Öğrencilerin üzerindeki yoksulluğun yıkıcı etkisi,
- Evrensel çocukluk çağı eğitiminin eksikliği,
- Devlet ile koordineli çalışacak organizasyonların ihtiyacı ile ilgilidir.

AASA'nın temel felsefesi kaliteli bir eğitim, herkesin vatandaşlık hakkı düşüncesiyle ve bunun gerçekleşmesi için çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Ayrıca hükümete eğitim ile ilgili tavsiyelerde bulunmakta ve projeler üretmektedir. Daha çok fikir üreten, tavsiyelerde bulunan bir dernektir (www.aasa.org, 2010).

Amerika'daki önde gelen eğitim derneklerinden bazılarını yukarıda inceledik. Aşağıda da Avrupa Birliği üyesi ülkelerden Almanya'nın önde gelen eğitim derneklerinden bazıları incelenmiştir.

7.2. Almanya

Alman anayasasında dernek kurma hakkı yasal güvenceye kavuşturulmuştur. Dernekler, Medeni Kanun ve Dernekler Kanunu'na göre faaliyetlerini sürdürürler.

Alman hukukunda sivil toplum örgütlerinin faaliyetleri ve bu faaliyetlere getirilebilecek sınırlamalar, örgütlenme özgürlüğü ve derneklere ilişkin mevzuat çerçevesinde düzenlenmektedir. Alman Anayasası'nın 9'ncü maddesine göre, amaçları ve faaliyetleri ceza yasalarına, anayasal düzene ve hakların anlaşması düşüncesine aykırı düşen teşekküller yasaktır. Dernekler Kanunu'nun kapsamına, anayasanın 21'nci maddesinde düzenlenen siyasi partiler, federal meclisin ve eyalet meclislerinin fraksiyonları ile dini cemaatler haricindeki her türlü teşekkül girmektedir. Dernekler Kanunu uyarınca bir derneğin yasaklanması konusundaki yetki, yasaklanacak dernek federal düzeyde faaliyet gösteriyorsa Federal İçişleri Bakanlığına, eyalet düzeyinde faaliyet gösteriyorsa eyalet makamlarına aittir.

Almanya’da çoğu okulun kendi kurmuş oldukları dernekleri mevcuttur. Bu dernekler okul velileri tarafından parasal olarak desteklenmektedir. Maddi yardım için veliler gönüllü olarak aktiviteler düzenleyebilme hakkına sahiptir. Örneğin Noel zamanı pasta ve kahve satıp gelirini okulun derneğine bağışlamaktalar. Dernek bu elde edilen yardımlar ile fakir öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Derneğin destekçileri arasında tanınmış kişiler, futbolcularda bulunmaktadır. Öğrenciyi meslek hayatına alıştırmak ve iyi bir meslek edinebilmesi için kurulmuş çok sayıda dernekler de mevcuttur. Bu derneklerden bazıları şunlardır:

7.2.1. Die Frei Bildungstiftung (Serbest Eğitim Derneği)

Serbest Eğitim Derneği, serbest kültür ve eğitimi teşvik ve geliştirmek için kurulan bağımsız bir sivil toplum girişimidir.

Ekonomik olarak daha fazla küreselleşen dünyada özellikle insanın sorumluluk ve bireysellik için uyanışa ihtiyacı vardır. Bu sadece geleneksel kültür ve eğitim alanlarında bireysellik değil, aynı zamanda her iş alanında bireyselliğin güçlendirilmesine bağlıdır.

Serbest Eğitim Derneği’nin temel amacı: Sivil toplumun kendini geliştirme koşullarını oluşturmak ve hala devlet yönetimi (eğitim, kültür ve sosyal hizmetler de dahil olmak üzere) de bulunan alanlarda sorumluluk alabilmektir. Çünkü eğitim, kültür ve sosyal yaşamdaki sorunlar tüm insanları doğrudan etkileyen bütün sorunlarla örtüşmektedir.

Bu görev üzerinden Serbest Eğitim Derneğinin amaçlarını şu şekilde belirtebiliriz:

- Kamu "Eğitim Forumları”nın uygulanmasını takip etmek,
- Serbest eğitim girişimleri ile sivil toplum arasında ağ oluşturmak,
- Özgür toplumun temeli olan dernek uygulamalarının kuruluşunu teşvik etmek,
- Ticari işletmelerin projelerine destek ve katılımı sağlamak ve sivil toplum ile işbirliğini arttırmak,
- Eğitim, kültür ve sosyal yaşam konularında temel bilimsel araştırmalar yapmak,

- Bir anlamda "tarafsız organ" olarak çeşitli ve farklı girişimciler arasında bağlantı kurmak ve işbirliği potansiyelini arttırmaktır (<http://www.freiebildungsstiftung.de>, 2010).

7.2.2. Deutsche Bildungstiftung (Alman Eğitim Derneği)

Dernek olarak yöneticilerinin öncelikli görevinin eğitim ve öğretim olduğuna dikkat çekmektedirler. Küreselleşen dünyada etkin rol almak isteyenlerin önceliğinin birey, işletme ve ülke olarak eğitim olması gerektiğini savunmaktadırlar.

Amacı:

- Eğitim için her yaştan istekli kişilere ulaşmak,
- Bilim, sanayi ve dil için özellikle çocukları kazanmak,
- Yaratıcılık, fikir ve özgür alanları teşvik etmek,
- Diğer öğrenme yöntemleri ve teknolojileri denemek,
- Kültürlerarası hoşgörüyü geliştirmek,
- Yetenekleri ve kabiliyetleri ödüllendirmek,
- Eğitim hayatında arzulanan bir hedefe ulaşmak.

Derneğin uğraşları eğitimin her düzeyinde anaokulundan üniversiteye kadar yaşam boyu öğrenmek içindir.

Alman Eğitim Derneği olarak her yaştan insanın eğitime ve destek projelerine katılımı, yaratıcılık, fikir ve özgürlük adına yapılan her şeyi desteklemeleri için uğraş vermektedirler. Proje desteği ile kurum ve sponsorları arasında doğrudan bağlantılar sağlamaktadır. Bu paradan daha da önemlidir. Uluslar arası alanda yapılan araştırma ve çalışmalar Alman eğitim sisteminin ciddi şekilde eksik olduğunu kanıtlamaktadır. Yanıt olarak, çoğu bakan, eğitim ve diğer eğitim politikacıları başarının eğitim standartları ve ulusal merkezileşme olduğunu düşünmektedir. Dernek olarak ise bu durumun; toplumdaki giderek artan yaratıcılık ve kişiliğe bağlıdır diye düşünmektedirler. Bu nedenle, merkezden yönetim ve yönetmeliğin bile bir yanılığ olabileceğine inanırlar.

Fakat dernek, eğitimin hızlı ve bürokrasi olmadan devam etmesi gerektiğini savunmaktadır (www.bildungsstiftung.org, 2010).

7.2.3. SWM Bildungsstiftung (Münih Eğitim Derneği)

20 milyon Euro sermayesi ile Almanya'da en büyük olan SWM Eğitim Derneği fırsat eşitliklerini iyileştirmek, yetenekleri geliştirmek ve entegrasyonu kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

SWM Eğitim Derneği başarılı olmak için fırsatlar sunar. Derneğe göre eğitim, sürdürülebilir kentsel toplum için bir anahtardır. Bu yüzden SWM Münih'te yetenekleri her düzeyde geliştirmek ve dezavantajı telafi etmek için katkı sağlamak istemektedir. SWM Eğitim Derneği özellikle başarılarını artırmak için gençleri hedef seçmektedir. Gençlerin becerilerini geliştirmeleri ve katlamaları için ek destek sağlamaktadırlar. Bu onların çevrelerini güçlendirmek için kişisel desteği de içerir. Bununla Münih'teki bu teknik altyapıyı oluşturmak ve kaliteyi daha da artırmak istemektedir. Her düzeyde performansı, çalışmalarını teşvik etmektedirler. Bunlar arasında:

- Birincil eğitim olarak - aile içindeki zor durumların iyileştirilmesi
- Öğrencilerin ve çevrelerinin, okul bitirme ve başarı deneyimlerinin desteklenmesi,
- Gençlerin mesleki eğitim ve becerilerinin kalitesinin artırılmasının teşvik edilmesi,
- Yüksekokul ve üniversitelerdeki eğitime nitelikli mühendisler tarafından destek sağlanması,
- Araştırma, bilim, altyapı hizmetlerindeki eğitim kurumlarına mali katkı olarak sayılabilir (<http://www.swm.de/de/unternehmen/swm>, 2010).

7.2.4. Schleswig-Holstein Eğitim Derneği

Başlıca amaçları: eğitim hususunda kamu bilincini artırmak ve bunun için bağışlar bulmak, eğitim öğretim için yenilikçi, motive edici ve özgürlükçü alanlar oluşturmak, karşılıklı algılama, analiz, tartışma için projeler oluşturmak, bilimsel araştırmalar ve okullar arasındaki işbirliğini güçlendirmek, okullar ve ekonominin karşılıklı etkileşimini

teşvik etmek, yenilikçi ve örnek projeler için uzun vadeli güvenli mali destek (özel-kamu ortaklık) sağlamak, kalıcı bir sponsor kazanmak için ilgilenen şirketlerin katılımını çeşitli şekillerde sağlamak, finanse edilen projelerin görünür etkilerini desteklemek, eğitim kurumları ve kamu arasında bir ağ kurup verimli alışverişi teşvik için yetkili ortağı olmaktır (www.bildungsstiftung.de,2010).

Almanya'dan sonra yine dernekçiliğin yaygın olduğu ve Avrupa Birliği üyesi ülkelerden biri olan İngiltere'deki eğitim ile ilgili derneklerin en tanınmışlarından bazıları aşağıda incelenmiştir.

7.3. İngiltere

İngiltere'de dernekler meslek grupları, güvence altındaki şirketler, sanayi ve dayanışma dernekleri, Kraliyet Kararnamesi ile kurulmuş dernekler, Parlamento yasasıyla kurulmuş dernekler ve yasaya uygun kurulmamış dernekler olarak altı gruba ayrılmaktadır. Yasaya uygun kurulmayan derneklerin tüzel kişiliği yoktur.

3.3.1. British Educational Research Association (İngiliz Eğitim Araştırmaları Derneği)

Bu dernek 1974 yılında kurulmuştur. Bağımsız akademik disipline sahip diğer ulusal kuruluşlardan ayrı ve tescilli bir yardım derneğidir.

BERA 1974'te kurulduğunda dernekte eğitim psikologları ve psikologlar baskındı. Sonra sosyologlar ortaya çıktı ve sosyologları aksiyon araştırmacıları takip etti. Bugün BERA belirli bir disipline sahip üyeleri ile psikologların, sosyologların, tarihçilerin ve felsefecilerin hepsini sarmaktadır ve bu kişiler eğitimde teorik ya da değerlendirci, aksiyon araştırma perspektifinden müfredat, pedagoji, değerlendirme ve yönetim bilgilerine sahiptir. Bu eğitimciler eğitimin gelişmesini hedeflemektedir. BERA bütün araştırmacı kitleyi kucaklayarak ve katkıda bulunmak için konferanslarında, ve yayınlarında fırsatlar sunmaktadır.

Amacı: Eğitimde hayati önem taşıyan araştırma kültürünü desteklemek ve geliştirmektir. Bunu da şu şekilde yapmaktadır:

- Aktif eğitimci ve araştırmacı topluluğunu tartışmaya ve işbirliğine teşvik yonunde cesaretlendirerek (politikacılarla, kurum mudiirleriyle, parasal kaynak sağlayan ajanslarla, diğer ulusal eğitim araştırmacı dernekleriyle ve Avrupa eğitim araştırmacı dernekleriyle),
- Eğitim araştırmalarının metodoloji, kalite, içerik ve amaç yonunden tartışılmasını sağlayarak,
- Eğitimin gelişmesi için soruştırmaya açık bağımsız araştırma kultiiru oluştırmayı cesaretlendirerek, destekleyerek.

Hedefi toplumun faydası için eğitim uygulamalarının ve araştırmalarının gelişmesini izlemek ve teşvik etmektir. Üyelikleri derneğin amacını destekleyen bütun eğitim araştırmacılarına açıktır.

SIG (special interest groups) özel ilgi grupları BERA üyeliğinin önemli kısmını oluştırmaktadır. Bu gruplar özellikle eğitim araştırmalarında hem pedagojik yaklaşımları hem de farklı eğitim ilgilerini kapsamaktadır. SIG eğitim ile ilgili aynı ilgi alanlarını ve yaklaşımları paylaşan araştırma gruplarını bir araya getirmektedir. SIG'in aktiviteleri İngiltere'nin her tarafında gerçekleşmektedir.

İngiltere'de BERA gibi birleşmiş (associated societies) dernekler vardır. Fakat bunlar araştırmaların özel farklı kısmına odaklanabilmektedir. Bunlar BERA'dan bağımsız fakat ortak çıkarları geliştirmek için iletişim halindedir. Örneği, British Association for Applied Linguistics, British Educational Leadership, Management and Administration Society, British Society for Research into Learning Mathematics, Educational Studies Association of Ireland bunlardan bazılarıdır.

BERA'nın eylül ayında yaklaşık bin kişinin katılımı ile gerçekleşen üç günlük eğitim konferansı, eğitim için önemli bir olaydır. Üyelerin çoğu bireysel olarak raporlar hazırlayarak veya sempozyumun bir parçası olarak katılmaktadır.

Research Intelligence (zeka araştırmaları) adı altında yılda dört defa bir yayın çıkarmaktadır. Üyelerine devamlı olarak gönderilir. BERA'nın duyurularını, haberlerini, makalelerini ve eğitim ile ilgili araştırma konularını içermektedir.

BERA'nın, yeni hizmetlerin ve fırsatların geliştirilmesi, eğitimde araştırmalar yapmak için stratejik forumların oluşturulması, Avrupa eğitim araştırmaları kalite göstergesi gibi projeleri vardır. Ayrıca uluslararası angajmanlık yaparak WERA'nın (world education research association “dünya eğitim araştırmaları derneği” nin kuruluşunda kurucu üye olarak yer almıştır (www.bera.ac.uk, 2010).

7.3.2. British Educational Suppliers Association (Eğitim Destekçileri Derneği)

BESA ticari bir dernektir. Ticari dernekler kısmi özel bir endüstriyi temsil ederler ve kendilerine ürün temin etmezler. Üye şirketleri hakkında bilgi sağlarlar ve geliştirirler. Kendi endüstrileri hakkında iyi bir bilgi ve tavsiye kaynağıdırlar.

BESA'nın gereç, materyal, kitap, mobilya, teknoloji, bilgisayar donatıları ve eğitimle ilgili materyal üreticileri ve distribütörlerinden oluşan 300'den fazla üyesi bulunmaktadır. BESA üyeleri İngiltere ve uluslararası piyasalara müfredat çerçevesinde ilk yıllardan FE'ye kadar bütün seviyelerde ve mesleki eğitimde ihtiyaçları karşılar. BESA üyelerinin toplam cirosu 1.8 milyar pound'un üzerindedir.

BESA üyeleri derneğe başvurduktan sonra seçici üyelik sürecinden geçip derneğin kriterlerine uyan ve kabul edilen şirketlerdir. 250'den fazla üyesi vardır ve her geçen gün tanındıkça üye sayısı genişlemektedir.

Eğitim ile ilgili üyelerinden almış oldukları hizmetlerin ve malların güvenle alınmasını garanti eder. Üyelerinin organizasyon olarak gelişmelerini sağlar ki üyeleri de müşterilerine eğitim piyasasında standart kalitede hizmet ve değerli kaynaklar sunmaktadır. Derneğe katılmak için katılacak şirketin BESA'nın prensiplerine tamamen uyacağı garantisini vermesi önemlidir.

Ürünleri uygun kalitede, güvenli ve eğitim amaçlı kullanım için uygundur. Ürünleri, hizmetleri tanıtım ve reklam kataloglarında açıkça belirtilmiştir. Danışmanlık servisi hizmeti sunmaktadır.

Besabook adı altında 5000 adet kitap bastırarak eğitimcilere ve eğitim fuarındaki ziyaretçilere dağıtmaktadır. Üyelerine eğitim fuarlarında ürünlerini sergilemeleri için

yüzde 15 indirim imkanı sağlamaktadır. Üyelerinin eğitimdeki yeni gelişmeleri takip edebilmesi için seminerler düzenlemektedir (www.besa.org.uk, 2010).

7.3.3. British Early Childhood Education Association (İngiliz Erken Çocukluk Derneği)

1923 yılında kurulan İngiltere, Kuzey İrlanda, İskoçya ve Galler'de şubeleri bulunan önde gelen ulusal gönüllülerin oluşturduğu bir organizasyondur.

Derneğe göre; erken eğitim bütün çocukların eğitim şartlarının en iyi şekilde gelişmesini sağlar. Doğumdan sekiz yaşına kadar olan bütün çocuklarla ilgilenenlere en iyi uygulama şekli ile tavsiye ve bilgi desteği sağlar. Kendisini ispatlamış uzmanlığı ve tecrübesi ile destek sağlayan ulusal bir organizasyondur.

Bütün çocukların eğitim ile ilgili haklarının en iyi şekilde savunulmasını ve geliştirilmesini sağlar. Medya yolu ile hükümete ve yerel yetkililere tavsiyelerde bulunur. Ortaklarını ve aileleri de bu işe katarak çocukluk çağı eğitiminin bir sesi haline gelmiştir. Bu konularda danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sağlar, tavsiyelerde bulunur, eğitici kurslar, seminerler, konferanslar organize eder. Yine erken çocukluk çağı eğitimi ve çocuk gelişimi için esaslı projeler hazırlar.

Bütün ailelerin ve çocukların hür sesidir, onları temsil eder ve en iyi biçimde tecrübelerin aktarılmasını sağlar. Bütün sektörlerden üyeleri vardır. Bütün akademisyenlerin, pratikte uygulayıcı olanların ve danışmanların tecrübelerini paylaşmaktadır. Yerel otoritelerle görüşerek çocuklar için oluşturdukları gündeme yardımcı olmaktadır. Early Education derneği bir yardım kuruluşudur. Gelirleri üye aidatları, bağışlar ve hediyelerdir.

Örneğin; 25 pound yardımda bulunulduğunda ailelere küçük çocuklarının gelişmesini sağlayacak on bin adet broşür basılmasına yardım sağlamış olacaksınız diyerek bağış almaktadırlar. Ayrıca IBM gibi büyük firmalardan çalışmalarına sponsorluk sağlamaktadırlar (www.early-education.org.uk, 2010).

İngiltere'den sonra aşağıda bir Avrupa ülkesi olan Fransa'dan eğitim ile ilgili en gelişmiş derneklerden bazıları incelenmiştir.

7.4. Fransa

Fransa'da dernekler tanınmayan fiilen kurulmuş dernekler, tanınmış dernekler ve kamu yararı tanınmış dernekler olarak üç farklı gruba ayrılmaktadır. Tanınmamış fiilen kurulmuş derneklere tüzel kişilikle ilgili hükümler uygulanmamaktadır. Tanınmış derneklerde ise derneğin adı, amaçları, mal varlığı, adresi ve yöneticilerinin adı, adresi, mesleği ve uyuşu ile tüzüğünün ilgili makamlara verilmesi ve bu beyanın resmi gazetede yayımlanması gerekmektedir.

7.4.1. Parents Association In France (Fransa Veli Dernekleri)

Fransa'da kural olarak aileler temsili ya da aktif olarak okulda rol almaları için teşvik edilirler. Hükümet, ailelerin bireysel olarak ya da dernekler vasıtası ile okul içinde daha çok bulunmalarını ister. 2006 da yürürlüğe giren kanuna göre velilerin yıllık olarak öğretmenlerle görüşmeleri ve okuldaki derneğe katılmaları, ailelerin temsili için garanti altına alınmıştır. Uygulamada okullar velileri yılda birkaç kez okula çağırırlar. Yine de bu durum olmazsa yerel veli derneği ile görüşmektedirler. Her okulda aileleri temsil eden okul konseyleri bulunmaktadır. Konseyin gücü sınırlı fakat güçlü bir danışmanlık rolüne sahiptir. Üyeler yılda bir gizli oylama ile seçilir.

Fransa' daki Veli Dernekleri

FCPE – *Fédération des conseils de parents d'élèves des écoles publiques. Genelde ilkokulları ve anaokullarını temsil ederler. Politik olarak diğer derneklerin solunda yer alır.*

PEEP – *Fédération des Parents d'Elèves de l'Enseignement Public Derneklerin en eskisi, başlangıçta ortaokullar ile ilgili idi. Fakat şu anda bütün okullarda ve üniversitelerde temsil edilmektedir.*

FNAPÉ – *Fédération nationale des associations de parents d'élèves de l'enseignement public. Genelde meslek liseleri ile ilgilenir.*

UNAAPÉ - *L'Union Nationale, les Unions Départementales, Académique et Régionales. Küçük ve politika ile kesinlikle ilişkisi olmayan ailelerden oluşmaktadır.*

UNAPEL - *L'union nationale des associations de parents d'élèves de l'enseignement libre*. Çocukları özel okulda okuyan aileler için bir dernektir.

Fransa'da ailelerin bir şikayeti veya tavsiyesi olduğunda okul konseyine ya da aile derneklerinden birine başvururlar. Dernek ilk önce okul yönetimi ile görüşür, olmazsa deneticiler akademisi ile görüşür ve problemin çözümü için her yola başvurabilmektedir. Eğitim otoritelerinin ilgisizliği durumunda olayı mahkemelere taşıyabilmektedir (www.french-property.com, 2010).

7.4.2. Association Varian Fry - France

1999 yılında Marsilya'da kurulmuş bir dernektir. Amacı Varian Fry'in II. Dünya Savaşı'nda kurduğu kurtuluş organizasyonunu bir insanlık direnişi olarak geniş kitlelere ve üniversitelere duyurmuştur. Varian Fry 1940'ta Almanya'nın Fransa'yı istilasında New York'tan Fransa'ya gitmiş ve orada bir komite kurmuş önemli bir kişidir. Dernek adını buradan almaktadır.

Dernek bununla ilgili olarak ortaöğretim öğrencileri için bir eğitim kitapçığı ve bir set hazırlatmaktadır. Varian Fry ve mücadelesi bu sette anlatılmaktadır. İlk önce bu setler Fransa'nın güneyin bölgesinde dağıtılacak kabul görür ise alanı genişletilecektir ve bu amaç doğrultusunda tarihi sergilere katılmaktadırlar.

Dernek üye aidatları, kişi bağışları, yerel ve bölgesel yönetimlerden bağışlar ile ekonomik durumunu devam ettirmektedir. 1901 Fransız kanunlarına göre yönetilmektedir. Fahri bir komitesi, yönetim konseyi ve üyeliklerini yazışma yolu ile devam ettiren üyeleri mevcuttur (www.almondseed.com/vfry, 2010).

7.4.3. France Enen Association (ENEN)

ENEN derneğine 2003 yılında yasal statü ve daimilik özelliği kar amacı gütmeyen dernek olarak 1901 Fransız kanunları tarafından verildi.

Amacı: Uzmanlaşmanın nükleer sahalarda gelişmesi ve muhafazasının üniversite eğitimi tarafından sağlanmasıdır. Bu amaç üniversiteler, araştırma örgütleri, düzenleyici kuruluşlar ve nükleer bilim ile ilgili diğer kuruluşların işbirliği ile gerçekleşecektir.

Avrupa'da nükleer bilimlerde ve nükleer mühendislikte daha uyumlu bir yaklaşım geliştirmek istemektedirler. Nükleer konularda güvenlik ve radyasyondan korunma konusunda Avrupa'da eğitimi tamamlamayı amaçlamaktadır. Ulusal ve uluslararası alanda daha iyi bir birliktelik oluşturmak için kaynaklarını paylaşırlar.

Spesifik Amaçları:

- Profesyonellerin, araştırmacıların ve öğrencilerin nükleer alanda işbirliği yapmalarını geliştirmek ve desteklemek,
- Nükleer eğitimin kalitesinden emin olmak,
- Nükleer alanlarda öğrencilerin, araştırmacıların ve profesyonellerin çekiciliğini arttırmak,
- Master ya da eşit derecedeki öğrenciler için kariyer gelişimini ve hayat boyu öğrenimi desteklemek.

Nükleer bilim dalında Avrupa master ve phd müfredatlarının programlarının uyumunu ve üniversiteler, araştırma örgütleri, sanayi ve diğer örgütlerin nükleer eğitime katılarak ilişkilerini güçlendirmelerini sağlamaktır.

Üniversitelere, zeki öğrencilerin dikkatini bu konulara çekmede yardımcı olmaktadır. Bunu da araştırma için yeni ve uğraştırıcı dikkat çekici konuları tanımlayarak, geliştirerek ve araştırma merkezleri ile aralarında ilişki ve işbirliği kurarak sağlamaktadır.

Nükleer alanlarda araştırmalar yapacak yeni üyeler kaydetmeleri için üniversiteleri ikna etmektedir. Bunu da nükleer bilimsel alanı ile ilgili kursları destekleyerek ve teşvik ederek yapmaya çalışmaktadır (www.enen-assoc.org, 2010).

Yabancı ülke dernekleri incelendiğinde Amerika'da dernekçiliğin temellerinin diğer Avrupa ülkelerine göre çok daha eskilere 1850 ve 1870'li yıllara dayandığı görülmektedir. Amerikan dernekçiliği daha yaygın ve etkilidir. Faaliyetleri daha kapsamlı ve katılımcı sayıları çok fazladır. Üye sayıları milyonları bulan onlarca dernekleri vardır. Amerikalılarda dernek kurma düşüncesi ortak payda haline gelmiştir.

Tocqueville'ye göre hiçbir ülke Amerikalılar kadar cemiyetçilikte başarılı olamamışlardır. Sağlık, eğitim ve sosyal alanlarda yaygın olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Eğitim derneklerinin amaçları arasında genel olarak; eğitim alanında üyelerinin savunuculuğunu yapmak, mesleki eğitim kursları düzenlemek, çeşitli eğitici yayınlar hazırlamak, bilimsel konferanslar düzenlemek, alkol ile mücadele etmek, halk ile üyeleri arasında birlikteliği sağlamak, aile ile öğretmen arasında ilişki kurulmasını sağlamak, yardım toplamak ve eğitim ile ilgili hükümete projeler üretmek sayılabilir.

Almanya'daki eğitim derneklerinin amaçları ise kamu eğitim forumlarının uygulanmasını takip etmek, temel bilimsel araştırmalar yapmak, serbest eğitim girişimleri ile sivil toplum arasında bağ oluşturmak, kültürler arası hoşgörüyü geliştirmek, alanındaki yeteneklileri ödüllendirmek, proje desteği ile kurum ve sponsorları arasında doğrudan bağlantılar sağlamak, araştırma, bilim, altyapı hizmetlerindeki eğitim kurumlarına mali katkı sağlamak gösterilebilir.

İngiltere'de dernekçiliğin başlangıç yılları 1920'li yıllara denk gelmektedir. Eğitim derneklerinin amaçları arasında bireylerde araştırma kültürü oluşturmak, eğitim araştırma ve uygulamalarını teşvik etmek sayılabilir. Ayrıca İngiltere'de aynı ilgi alanları ve yaklaşımları paylaşan özel ilgi grubu birleşik dernekler de vardır.

Fransa'da ise tanınmış dernekler, tanınmayan fiilen kurumuş dernekler ve kamu yararı tanınmış dernekler olmak üzere üç grup vardır. Fransız eğitim derneklerinin amaçları da ailelerin okullarda aktif rol almalarını teşvik etmek, bazı nükleer alanlarda faaliyet gösteren derneklerin araştırmacıların nükleer alandaki işbirliğini sağlamak ve kariyer gelişimlerini desteklemek olarak dikkat çekmektedir.

Amerika, Almanya ve Fransa'daki dernekleşme oranları ile kıyaslandığında ülkemizdeki dernek sayısının ve katılımcı sayısının çok az olduğu görülmektedir. Türkiye'de 83567 adet dernek faaliyet göstermektedir. Bu duruma göre her 861 kişiden biri dernekçilik faaliyetlerinde bulunmaktadır.

Bu durum Fransa ve Almanya'da nüfusa oranlandığında yaklaşık olarak her 40 kişiye 1 dernek düşmektedir.

ATO'nun 2009 sivil toplum raporuna göre her 10 Fransız'dan 4'ü en az bir derneğin faaliyetine katılmakta ve nüfusun beşte biri ise en az iki derneğe üye bulunmaktadır. Yine bu rapora göre her 15 Amerikalıdan biri bu tür kuruluşlarda çalışmaktadır. Bu sektör Amerika'da bankacılık, teknoloji ve hatta kamu sektörü kadar ağırlığa sahiptir.

Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında önemli bir eksiklik de meydana çıkmaktadır. Bu da ülkemizde derneklerin üye sayılarının az olmasıdır. İngiltere'de sadece kuşları koruma derneğinin 1,5 milyon üyesi mevcuttur.

BÖLÜM III

3. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde konuyu doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren Türkiye’de ve yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

3.1. Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Türkiye’de sadece eğitim dernekleri üzerine yapılmış bir tez çalışmasına rastlanmamıştır. Ancak, fotoğraf dernekleri, hemşehri dernekleri, kamuya yararlı dernekler, derneklerin hak ve fiil ehliyetleri, spor dernekleri, mesleki dernekler v.b. alanlarda tez çalışmaları yapılmıştır.

Akoğuz (1998) tarafından “Türkiye’de Fotoğraf Dernekleri ve Sanat Yönetimi” adlı çalışma yüksek lisans tezi çalışması olarak hazırlanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda sivil toplumun bir parçası olan fotoğraf derneklerinin iyi organize edilmiş programlarla hem cazibe merkezi haline gelebileceği hem de eğitim verdiği kitleye çağdaşlık adına önemli adımlar atılabileceği sonucuna varılmıştır.

Arkun (2007) tarafından “Kamuya Yararlı Derneklerde Denetim” adlı yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Yapılan araştırmada; işletmelerde yapılan bağımsız denetimin neyi ifade ettiği, denetim sürecinin nasıl olduğu ve denetimin nasıl yapıldığı incelenmiştir. “Kamuya Yararlı Derneklerde Denetim” incelendiğinde bunun işletmelerde yapılan denetimden biraz daha farklı olduğu, ancak birçok aşamasının benzerlikler içerdiği görülmüştür. Ayrıca çalışmada derneklerde denetimlerin nasıl yapılması gerektiği ve yapılan denetimlerdeki yanlışlıklardan bahsedilmiştir.

Kurtbeyoğlu (2005) tarafından “Kırıkkale İl Merkezinde Faaliyet Gösteren Hemşehri Dernekleri ve Bu Derneklerin İlin Sosyal Yapısal ve Kültürel Yapısına Etkileri” başlıklı yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmada öncelikle sivil toplumun tarihi gelişiminden bahsedilmiştir. Bu bağlamda hemşehri dernekleri ile ilgili olarak yapılan araştırmanın sonucuna göre; hemşehri derneklerini Kırıkkale’de kentlilik bilincinin oluşmasına engel olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla kentin gelişmesine ve kalkınmasına olumsuz etki yaptığı, araştırmacı tarafından belirtilmiştir.

Korkut (2005) tarafından “Hemşirelerin Mesleki Dernekleri ve Dernekler Kanununa İlişkin Bilgileri” adında yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. Konu ile ilgili elde edilen sonuçlara göre; Hemşireler, dernekler kanununa ilişkin sorulardan en çok, bir dernekte üyelerin dernek mal varlığında hakkı olmadığını (%84) ve dernek tanımında üyelerin kazanç paylaşımının olmadığını (%70) bilmişlerdir. Bilemedikleri soruların daha çok genel kurul ve yönetim kurulu gibi dernek çalışmalarıyla ilgili olduğu görülmüştür. Mesleki dernekler ve Dernekler Kanunu’na ilişkin soruları özellikle lisans düzeyinde eğitim almış hemşirelerin çoğunlukta bulunduğu Bayındır Hastanesi ve Hacettepe Hastanesi hemşirelerinin yüksek oranda bildikleri bulunmuştur.

Çağırğan (2006) tarafından “Derneklerin Hak ve Fiil Ehliyeti” adlı yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmada derneklerin tarihçesinden bahsedildikten sonra dernekler ile ilgili kanunlar, derneklerin hak ve fiil ehliyetleri ve derneğe ilişkin genel haklar anlatılmıştır. Derneklerin tarihçesi açısından yapılan bu inceleme ile dernek özgürlüğü ile demokratik toplum düzeni arasındaki sıkı ilişki tespit edilmiştir. Bu anlamda; dernek özgürlüğü hem demokratik düzenin sağlanmasında, temel bir fonksiyon gördüğü hem de demokratik düzenin bir sonucunu teşkil ettiği sonucuna varılmıştır.

Aslan (2005) tarafından “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ve Türk Hukukunda Dernek Özgürlüğü” başlıklı yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır. Çalışmada dernek özgürlüğünün diğer özgürlüklerle ilişkisi, dernekler hukukundaki düzenlemelere tarihi bir bakış, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde dernek özgürlüğü, Türk hukukunda dernek özgürlüğü konularına yer verilmiştir. Araştırmacı, yapılan çalışmada şu bulgulara ulaşmıştır: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde ve Türk Hukukunda, derneklere kurucu veya üye olma, gerçek kişiler için geçerli olduğu gibi tüzel kişiler içinde geçerlidir. Ancak her iki sistem de silahlı kuvvetler, kolluk güçleri ve devletin idari mekanizmasında görevli olanlara yönelik birtakım sınırlamalar getirilebileceğini öngörmüştür. Sözleşmede, derneklerin kuruluşu ile ilgili herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Türk Hukukunda ise derneklerin tüzel kişilik kazanmalarında normatif sistemin bildirim usulü benimsenmiştir. Her iki sistemde de dernek özgürlüğünün sınırlandırılmasının meşru sebepleri; ulusal güvenlik, kamu güvenliği,

barış ve düzenin sağlanması ve suç işlemenin önlenmesi, sağlığın ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması olarak belirtilmiştir.

Eraslan (2008) tarafından “Türkiye’de Sivil Toplum Sorunsalı ve Eğitim Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının Değerlendirilmesi” adlı doktora tez çalışması yapılmıştır. Araştırmacı öncelikle sivil toplum kavramının tarihsel ve düşünsel temellerinden, modern sivil toplum paradigmasından, Türkiye’deki sivil toplum anlayışından, eğitim alanındaki sivil toplum örgütlenmesinden, eğitim vakıf ve sendikalarından bahsetmiştir. Yapılan araştırmanın sonuçları şu şekilde değerlendirilmiştir: Sivil toplumun, toplumsal diğer aktörler karşısında etkin bir potansiyele sahip olduğu ve devletten bağımsız yapılanmalar olması gerektiği vurgulanmıştır. STK’ların yurt içi ve yurt dışı projeler almasını büyük ölçüde önem arz etmektedir. Bu durumun oluşmasında ekonomik etmenlerin büyük ölçüde etkili olduğu belirtilmiştir. Toplumun STK’lara güvenebilmesi için bu özelliğin yanı sıra hesap verebilirlik ve saydamlık gibi kritik ilkeleri de yönetim felsefesi olarak kabul etmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Türkiye’de insanların güçlü bir sivil toplum geleneğinin bulunduğuna göreli olarak katıldığı; ancak STK kavramın yeterinde anlaşılmadığına ve STK’ların çağdaşlık unsurları olduğu görüşünü büyük ölçüde kabul ettiği sonucuna varılmıştır. Eğitim alandaki STK’ların diğerlerine oranla daha başarılı olduğu belirlenmiştir.. Eğitim alanındaki STK’ların etkinlik alanlarının genişliği, toplumun eğitim alandaki faaliyetleri desteklemesi, medyanın diğer alanlardaki STK’lara oranla daha fazla destek olmasından ötürü kamuoyunda bilinirliği yüksek olduğu görülmüştür.

3.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Dernekler sivil toplumun bir parçası olduğundan yapılan araştırmanın kavramsal çerçevesinde sivil toplumun tarihsel ve düşünsel gelişimi ile ilgili olarak yurt dışında yapılan çalışmalardan faydalanılmıştır.

Chanko (2007) tarafından “CivilSociety” adlı çalışmasında sivil toplumun tarihinin hiçbir yerinde devlete bir alternatif olarak veya devletten bağımsız olarak kavramsallaşmadığını belirtmiştir. De Tocqueville (1835, 1840) için, sivil toplum devleti sınırlandırdığını; Hegel (1821) için, sivil toplumun devletin oluşumunda zorunlu bir aşama olduğunu; Marx için, sivil toplum devletin gücünün kaynağı olduğunu ve

Gramsci (1929 – 1935) için, sivil toplum devletin egemen sınıflarla ittifak içinde hegemonyasını inşa ettiği alandan ibaret olduğunu söylemiştir. Devlet ve sivil toplum sadece birbirlerinin ön şartı değildir, aynı zamanda birinin mantığı diğerini teşkil eder ifadesinde bulunmuştur.

Anheier (2004) tarafından “Civil Society Measurement Evaluation Policy” adlı çalışmasında sivil toplum ile ilgili olarak şunları ifade etmiştir: Bir kavram olarak sivil toplum, temelde vatandaşların aristokratik devletten bağımsız olarak toplumdaki yerlerini belirlemeye çalıştıkları ve aynı anda statü temelli toplumsal düzenin kesinliğinin geri dönülemez bir gerileme içine girdiği 18. yüzyıl Avrupa’sının entelektüel bir ürünüdür. Sivil toplumun erken kuramcıları bu değişiklikleri hoş karşılamışlardır. Adam Smith için, özel vatandaşlar arasında ticaret ve iş sadece zenginliği artırmakla kalmaz, aynı zamanda insanlar arasında görünmez bağlantılar da kurar: bugünün terminolojisinde bunlar güven ve toplumsal sermaye bağlarıdır. John Locke ve Alexis de Tocqueville gibi diğerleri, sivil toplumu piyasayla daha az, siyasi terimlerle daha çok ilişkili görerek işleyen bir yönetim biçiminin temeli olarak günlük hayatta demokratik örgütlenmenin önemini vurgulamışlardır.

Glasius ve Levis tarafından yazılan “Exploring Civil Society” adlı kitapta sivil toplum ile ilgili olarak şu ifadeler yer almıştır: Sivil toplum ve devlet farklı ilkelere dayanmaktadır ve bütünleyici rol oynamaktadır. Bunlardan biri diğerinin yerine geçemez veya diğerine karşı ayrıcalığa sahip olamaz. Çeşitliğe sahip ve canlı bir sivil toplum, devlete ahlaki derinlik ve siyasi canlılık verir, aynı şekilde adil biçimde oluşturulmuş bir devlet tüm vatandaşlarının zengin bir ağılar ve topluluklar dünyası inşa edebilecekleri şartları yaratır. İkisi arasında soyut bir karşıtlık oluşturmak yerine, iyi tasarlanmış bir siyasi teori zamanımızla ilişkili koşullar dahilinde bunlar arasında bir ortaklık kurmalıdır. Locke’un ve Adam Smith’in devleti sivil topluma indirgemesi onu kurumsal kapitalizmle ve büyük toplumsal ve ekonomik adaletsizliklerle ilgilenmesinden alıkoyar. Hegel hem sivil toplumun hem de devletin önemini diğer yazarlardan daha iyi biçimde görebilmiştir, fakat devleti romantikleştirme hatasına düşerek bağımsızlığını aşırı vurgulamış ve sivil toplumun gerginliklerini küçümsemiştir. Marx ve Gramsci, onun hatalarından kaçınmışlar; fakat naif bir biçimde sınıflar ortadan

kalktıktan sonra devletin gevşek biçimde koordine edilmiş, toplumsal bireylerden oluşan gönüllü örgütler yapısına dönüşmek üzere ortadan kalkacağını düşünmüşlerdir.

Femia (2004) tarafından yapılan “Civil Society and Marxist Tradition” adlı çalışmada şu ifadeler bulunmaktadır: Sivil toplum, insanların ‘doğa durumu’nu terk edip bir devlet örgütlenmesine girdikleri siyasal örgütlenme alanıdır. Dolayısıyla sivil toplum, siyasal toplumla sınırdadır; sivil toplumun devletten daha sonraki kullanımlarda da göreceğimiz bir farklılaşması mevcut değildir. İlgili antitez hala ‘doğa / medeniyet’ olagelmıştır. Burjuva ekonomik yaşamı konusunda Marx’ın görüşleri çok daha düzdür. Hegel ile modern toplumun ‘vatandaş olarak insan’ ve ‘özel birey olarak insan’ arasındaki ayrımı tanımlandığı konusunda aynı fikirde olmasına rağmen; Marx, evrensel ile özel arasındaki ayrımın mevcut özel mülkiyet rejimiyle çözümlenebileceğine inanmamaktadır. Onun sivil toplum analizi, Hegel’in çok fazla önem atfettiği başlangıç seviyesindeki topluluksal karşılıklılık işaretlerini küçümsemiş veya görmezden gelmiştir; Marx’ın sivil toplumu tehlikeli bir şekilde para bağıyla bir araya gelmiş yalıtılmış ve saldırgan bireylerden oluşan bir Hobbesvari kabustur.

Edwards (2004) tarafından yazılan “Civil Society As Associational Life” adlı kitapta şu ifadeler belirtilmiştir: İnsanlar sosyal yaratıklardır, kollektif hareketle problemlerinin çözülmesine yardım için gruplara katılırlar (Güney Asya Su Kullanıcıları Derneği gibi) ya da hayatın manasını daha iyi anlamak için (dini gruplar gibi) veya bowling kulüplerine. Bu tür fırsatlar olmadan belki de hayat daha azalacak, tatsız olacak. Bazıları için gönüllü dernekler, kuruluşlar insanlığın doğal halidir.

Amerika’da bazı davranışlar bilhassa yaygındır, derneklerin sağlığı ve gerekliliği baz alındığında en azından Amerikalılar tarafından- dünyayı kısıktırcaacak kadardır.

Bu serüveni başlatan 1830’larda Amerika’ya seyahat eden Alexis de Tocqueville’dir. Her yaştan her durumdaki Amerikalıların ‘Amerika’da Demokrasi’ adlı kitabında sürekli dernekler oluşturma eğiliminde olduklarını belirtilmiştir. Topluluklar, topluluk bağlantıları ve dernekler işbirliğinin, bağlılıkların, koruma duygularının geliştiği, becerilerin öğrenildiği ‘**mikroiklim**’ lerdir.

Küçük topluluklarda ve derneklerde yüz yüze etkileşim sıklık oranı fazladır. Bu da işbirliği ve güven duygusunun daha güçlü olmasını sağlar. Kişilerin birbirlerini daha iyi tanımaları vasıtası ile sosyal normlar daha da güçlü hale gelir. Eğer hükümetler,firmalar ve aileler dernek ve ya cemiyet hayatının parçası olmazlarsa sivil bir toplumun inşasının parçası olmak zorunda kalırlar, çünkü onlar genel, ulusal politika haline gelen hem sosyal normları hem de politik yerleşimleri etkilemektedir. İyi bir toplumda, başarı da başarısızlık gibi kolektiftir. İyi bir sivil toplum sürecine – Gramsci'nin yaptığı gibi- değerlerin,normların ve bireylerin tavırlarının şekillenmesinde ailenin merkez olduğunu tanıma zorunluluğundan geçer.

Kendall ve Anheier (2005) tarafından yapılan “Trust And Voluntary Organizations” adlı çalışmasında gönüllü kuruluşlar ve derneklerle ilgili olarak şu ifadeleri yazmışlardır: Putnam'ın dediği gibi ‘erdemli insanlar diğerlerine karşı yardımsever, saygılı ve güvenilir olurlar. Putnam’a göre sivil kuruluşları “**ortaklığın sosyal yapıları**” fikrini geliştirir. Bu akıl yürütme Putnam'ı Tocqueville'ye yaklaştırır ve Coleman tarafından tavsiye edilen akılcı seçim yaklaşımından uzaklaştırır. Putnam, demokratik gönüllü yüksek seviyelerde yüz yüze iletişimde bulunan dernekler güven ile erdemli bir alanı içerirler fikrini savunur. Bu böyle çünkü, onlar politik faaliyetlerde direk fayda sağlayan ortaklık, beraberlik davranışını, yardımlaşmayı ve halk arasında canlılığı telkin ediyorlar; becerileri aşıyorlar ve üyeleri vasıtası ile hizipçiliği önlemektedirler.

BÖLÜM IV

4.1. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgiler verilmektedir.

Araştırma Türü ve Modeli

Eğitim amaçlı derneklerin işlevselliğinin belirlenmesi amaçlanan bu araştırma nitel araştırma modelinde olup, olgu bilim (fenomenoloji) desenindedir. Nitel araştırma, gözlem görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanır. Başka bir deyişle nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı buldukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Fenomenolojik söylem çalışma konusunu yapılar oluşturma için bir temel olarak görmektedir. Alan araştırması ve etnografik metotlar temelli, fenomenolojistler insanları muhtemelen özneler olarak görmekte ve onların araştırma esnasında konuları nasıl yorumladıklarına karar vermektedir. Katılımcılar bilgi sunar ve araştırmacılar ortaya çıkan söylemi bireylerin subjektif deneyimlerinde modelleri belirlemek için yorumlar. Katılımcılardan gelen birinci dereceden yorumlama fenomenolojiyi odak alır ve araştırmacılarından gelen ikinci dereceden yorumlamalar araştırma esnasında bireylerin fenomeni nasıl gördüklerini açıklar (Coles, 2003).

Bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarma olgu bilim araştırma deseninin amacıdır. Olgu bilim araştırmalarında veri kaynakları araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır. Olgu bilim araştırmalarında başlıca veri toplama aracı görüşmedir. Gözlem ise genellikle görüşmelere temel oluşturma ya da destekleme amacıyla kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Burada incelenecek olgu derneklerin amacı, yapısı, politikası ve işleyişi olarak belirlenmiştir.

Çalışma Grubu

Bu çalışmada görüşme yapılan kişiler derneklerin yöneticilerinden ve üyelerinden oluşmaktadır. Araştırmacı tarafından Kırıkkale ve Çorum İllerinde faaliyet gösteren eğitim amaçlı derneklerin hepsi çalışma grubu olarak seçilmiştir. Ancak; İçişleri Bakanlığı Bilgi Edinme Kanunu kullanılarak edilen bilgilerde ve illerdeki dernekler masasından alınan verilere göre Kırıkkale ilinden dört adet, Çorum ilinden ise on üç adet eğitim amaçlı dernek adres ve telefonlarına ulaşılmıştır. Bu adreslerdeki bilgilerin ve telefonların güncel olmamasından ve çoğu derneğin tabela derneği haline gelmelerinden dolayı erişimde zorluklar yaşanmıştır. Araştırmacı soruşturma yaparak ve diğer derneklerin yardımı ile dernekler masasından verilen listede isimleri olmayan derneklere ulaşmıştır. Bu bağlamda çalışma grubunu tabela derneği haline gelmemiş ve faal olan Çorum ve Kırıkkale illerindeki derneklerin tamamı oluşturmaktadır.

Görüşme tekniği kullanılarak Çorum ve Kırıkkale'deki eğitim amaçlı derneklerin yöneticileri veya üyeleri ile görüşmeler yapılmıştır. Araştırmacı, telefon ile ulaşılmayan ve adreslerinde olmayan ya da olup da kapalı olan dernekler dışındaki derneklerle görüşebilmiştir. Örneklem olarak araştırmacı 20 adet dernek üyesi ile görüşebilmiştir.

Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan kişilere ilişkin demografik özellikler tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5 Demografik özellikler

Cinsiyet durumu				Eğitim durumu			Toplam
				Üniversite Mezunu	Lise mezunu	İlkokul mezunu	
Erkek	Statü durumu	Başkan	Sayı	4	1	2	7
			%	40,0%	25,0%	100,0%	43,8%
		Yönetici	Sayı	3	3	0	6
			%	30,0%	75,0%	,0%	37,5%
		Üye	Sayı	3	0	0	3
			%	30,0%	,0%	,0%	18,8%
	Toplam		Sayı	10	4	2	16
			%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kadın	Statü durumu	Yönetici	Sayı		2		2
			%		50,0%		50,0%
		Üye	Sayı		2		2
			%		50,0%		50,0%
	Toplam	Sayı		4		4	
		%		100,0%		100,0%	

Araştırmanın çalışma grubu 16 erkek ve 4 kadından meydana gelmektedir. Bunlardan 7'si başkan, 6'sı yönetici, 3'ü dernek üyesidir. Erkek ve başkan olanların 4 tanesi üniversite mezunu, 1 tanesi lise mezunu, bir tanesi ilkokul mezunudur. Erkek ve yönetici olanların, 3 tanesi üniversite mezunu, 3 tanesi lise mezunudur. Erkek ve üye olanların ise tamamı (3) üniversite mezunudur. Kadınların statü durumlarına bakılacak olursa 2 kişi yönetici, 2 kişi üyedir. Yöneticilerin ve üyelerin tamamı lise mezunudur. Toplam görüşmecilerin 10 tanesi üniversite mezunu, 8 tanesi lise mezunu, 2 tanesi de ilkokul mezunudur.

Verilerin Toplanması

Bu çalışmada iki farklı kategoride veri toplanmıştır. Birinci kategori literatür taramasına dayanır. Araştırmada her türlü yazılı kaynağa özellikle bu konu ile ilgili yapılmış olan tez, yayınlanmış makale, dergi ve kitaplara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırma raporları, kuruluşların raporları ve bültenleri incelenmiştir. İnternet üzerinden dernekler ile ilgili web sayfalarına girilerek bilgiler edinilmiştir. Yabancı ülkelerin dernekleri de kendi web sayfalarından incelenerek bilgiler elde edilmiştir. İkinci kategori ise alan çalışmasıdır. Bu bölümde nitel araştırma teknikleri kullanılarak dernek yöneticileri ve üyeleri ile yerlerinde yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Olgu bilim deseninde veri toplama aracı olarak görüşmeden sıklıkla faydalanılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Görüşme literatürde birçok sınıflama ile farklı tiplerde karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada problem merkezli görüşme veri toplama yöntemi olarak seçilmiştir. Problem merkezli görüşme akış şeması, problem analizi, görüşme formunun yapılandırılması, görüşme sorularının denenmesi, görüşmenin uygulanması (Görüşme soruları, sondalar, spontan sorular) ve kayıt altına alma aşamalarından oluşmaktadır (Taşcı ve Altun, 2008).

Bu aşamalardan yola çıkarak, veriler, gizlilik ilkesi temel alınarak, her görüşmeciyile özel olarak yapılan görüşmeler ile toplanmıştır. Görüşme soruları görüşmenin öncesinde derneklerin amaç, politika, yapı ve işleyişleri ile ilgili olarak dört gruba ayrılarak hazırlanmıştır. Bununla birlikte görüşme formunun hazırlanmasında; soruların kolay anlaşılabilir olması, odaklı sorular hazırlanması, açık uçlu sorular sorulması, yönlendirmeden kaçınılması, alternatif ve sonda sorular hazırlanması, soruların mantıklı bir biçimde düzenlenmesi (Bogdan ve Biklen, 1992, akt:Yıldırım ve Şimşek, 2006) prensipleri dikkate alınmıştır. Telefon numaraları bulunmayan derneklere randevusuz gidilmiştir. Yerlerinde bulunmayan yönetici ve üyelere görüşme için araştırmacı tarafından görüşebilme ihtimali dahilinde defalarca gidilmiştir. Görüşmelere başlamadan önce araştırmanın amacı görüşmecilere anlatılmıştır. Bazı yöneticilerin görüşme için çekinceli davrandıkları araştırmacı tarafından gözlemlenmiştir. Yapılan görüşmenin başka amaçlar için kullanılmayacağı kanaatine vardıldıktan sonra görüşmeciler rahat tavırlar sergilemişlerdir. Hazırlanan sorular görüşme şeklinde dernek yönetici ve üyelerine birer birer sorulmuştur. Görüşmeler yaklaşık olarak 30 ile 45 dakika arası sürmüştür. Görüşme yapılmadan önce ses kaydı için şahıslardan izin istenmiştir ve görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Daha sonra araştırmacı tarafından yazıya dökülmüştür. Birkaç dernek yöneticisi seslerinin kayıt altına alınmasını istemedikleri için sorularının cevapları yine önceden hazırlanan cevap kağıtlarına not edilmiştir. Görüşmeler dernek merkezlerinde ve yönetici veya üyelerin iş yerlerinde yapılmıştır. Bazı şahıslar tedirginliklerinden ve belirtmedikleri çekincelerinden dolayı kısa şekilde cevaplamalar da yapmıştır. Görüşmeler esnasında belirlenen soruların dışına çıkılmamış, fakat o soru ile ilgili konuyu aydınlatıcı yarı yapılandırılmış spontan sorular da sorulmuştur.

Geçerlik

Nitel araştırmada geçerlik araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğince yansız gözlemesi anlamına gelmektedir. (Kirk ve Miller, 1986, akt:Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırılan olgu veya olay hakkında bütüncül bir resim oluşturulabilmesi için araştırmacının elde ettiği verileri ve ulaştığı sonuçları teyit etmesine yardımcı olacak bazı ek yöntemler (katılımcı teyidi, meslektaş teyidi, v.b.) kullanılması gerekir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bununla ilgili olarak araştırmacı

görüşmelerde spontan ve aynı soruyu farklı şekillerde sorarak katılımcının onayını almıştır. Üye: “*Ben devletin sivil toplum kuruluşlarına yardım etmesini pek olumlu görmüyorum*”. Görüşmeci: “*Yani, sivil toplumu devletten ayrı mı görmektesiniz, Niçin?*”. Üye: “*Derneğimize sadece öğretmenler başvurabiliyor eğitim derneği olduğu için*”. Görüşmeci: “*O zaman üyeleri sadece eğitimcilerden seçmekteyiz ve isteyen istediği zaman girip çıkabilmekte midir?*”. Üye: “*Tabii, öyle bir şey de var.*” Bu şekilde ki spontan sorularla üyelerin verdikleri cevaplar doğrulandı ve yoruma gerek kalmadan anlatılmak istenen durum net bir şekilde ortaya konulmuştur. Ayrıca, araştırmanın geçerliliği açısından aynı dernekten bir yönetici ile görüşüldükten sonra aynı dernekten bir de üye ile görüşülerek durum teyidi yapılmıştır. Dernek başkanı: “*Kuruluş amacımız eğitim derneğidir. Ana teması da yardım derneğidir. Öğrencilere özellikle kırsal alanda ki öğrencileri belirleyip bunlara kırtasiye yardımı, bir de imkanı olanlar dersanelere özel kurslara gidebildiği için burada bir eşitsizlik gözüküyor. Biz de bu dernek sayesinde imkanı olmayanlara böyle bir imkan sağlıyoruz*”. Aynı dernekten üye: “*Amacımız dersaneye gidemeyen imkanı olmayan öğrencilere yardımcı olmaktır. Eğitim üzerine kurulmuş bir derneğiz. Bunun içinde hafta sonlarında gönüllü öğretmenler tarafından kurslar verdiriyoruz. Ayrıca, fakir öğrencilerin kırtasiye ve giyecek ihtiyaçlarını da karşılamaya çalışıyoruz*”. Dernek başkanı: “*Şu anda aktif olan 46 tane üyemiz var. 36 tanesi erkek 10 tanesi bayandır*”. Aynı dernekten üye: “*50 civarı üyemiz var, 8-10 tanesi bayan diğerleri erkek üye*”. Dernek başkanı: “*Kuruluş amacımız mahallemizde çocuğu okuyorsa parası yetişmiyorsa yardım etmektir. Toplayıp vermek bunun gibi bir şeydi yani*”. Aynı dernekten üye: “*Etrafımızda ki fakir çocuklara yardım etmek istedik. Kendi aramızda yardımcı olmak istedik*”. Dernek başkanı: “*İlk başta 15-20 üyemiz vardı. Şu anda aktif yok ancak böyle işte yanımıza gelirler ise o da iş icabı ya da bir çay içelim icabından*”. Aynı dernekten üye: “*20 kadar üyemiz var onlarda pek uğramazlar*”. Dernek başkanı: “*58 tane üyemiz var hepsi bayan*”. Aynı dernekten üye: “*58 bayan üyemiz var*”. Dernek başkanı: “*Kermeslerden az çok gelirler oluyor. Bazı bağışlar oluyor. Bir de üye aidatları var*”. Aynı dernekten üye: “*Üye gelirlerinden, kermeslerden, bazı zenginler bizi tanıyanlar maddi yardımda bulunabiliyorlar*”. Dernek başkanı. “*Bizim derneğimiz yardımdan ziyade eğitim amaçlı bir dernek. Eğitime katkı sağlamak amacını güdüyor. Eğitim faaliyetlerine ağırlık veriyoruz*”. Aynı dernekten üye: “*Eğitim derneğiyiz daha çok öğrencilerin derslerine dönük yardımcı oluyoruz*”.

Araştırmacı tarafından 6 dernek üyesi ile görüşülmüştür. Dernek başkanlarından habersiz olarak aynı sorular sorulmuştur. Yukarıda ki örneklere de görüldüğü üzere başkan ve üyelerin cevapları birbirleri ile örtüşmektedir ve araştırmanın geçerliliği için önem arz etmektedir. Bunlara ek olarak; araştırmacı topladığı verileri bazı görüşmeciler ile tekrar paylaşmıştır. Görüşmeciler ise yapılan yorumların ve analizlerin kendi gerçeklerini yansıtmadaki yeterliliğini araştırmacıya sözlü olarak belirtmiştir ve geçerliliğini teyit etmiştir.

Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmanın sonuçlarına nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır. Örneğin, betimsel bir analizin kullanıldığı bir araştırmada görüşülen bireylerden doğrudan alıntılara yer vermek ve bunlardan yola çıkarak sonuçları açıklamak geçerlik için önemli olmaktadır. (Yıldırım ve şimşek, 2006). Araştırmacı tarafından görüşmeler öncelikle ses kayıt cihazı ile kaydedilerek toplanan veriler sonrasında yazıya dökülerek verilerin nasıl elde edildiği açık bir şekilde anlatılmıştır.

Araştırmada veri sağlamak amacıyla hazırlanan görüşme formu için uzman görüşü alınmıştır. Uzmanlar hazırlanan soruların derneklerin amacını ve işlevselliğini ölçmeye yönelik olup olmadığı hakkında görüşlerini belirtmişlerdir. Bunun sonucunda iki soru benzer olduğu için bir tanesinin iptal edilmesi gereğini belirtmişlerdir. Bazı soruları yapılandırarak ve detaylandırarak sorulmasının uygun olacağını söyleyerek uygunluğunu kabul etmişlerdir.

Güvenirlik

Nitel araştırmaya temel oluşturan ilkelere birisi, gerçeklerin bireylere ve içinde bulunulan ortama göre sürekli bir değişme içinde olduğu ve araştırmanın benzer gruplarda tekrarlanmasının aynı sonuçlara ulaşmayı mümkün kılmadığını en baştan kabul etmektir. Bu nedenle kullanılan yöntem ne olursa olsun sosyal olaylarla ilgili bir araştırmanın aynen tekrarı mümkün değildir. Nitel yaklaşım her araştırmanın olayları algılama ve yorumlama biçiminin farklı olabileceğini kabul eder. Ancak araştırmacı, araştırmada izlediği aşamaları ayrıntılı ve açık bir şekilde belirttiği takdirde, araştırmanın dış güvenilirliği konusunda önemli bir adım atılmış olacaktır (Yıldırım ve şimşek, 2006). Bu yöntemler araştırmacı tarafından detaylı şekilde anlatılmıştır.

Nitel araştırmada nicel araştırmada kullanıldığı biçimiyle güvenilirlik peşinde değildir. Bunun yerine güvenilirliğin de odaklandığı alanlardan biri olan tutarlığa önem verir (Erladson ve diğ., 1993, akt:Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu tutarlık veri toplama araçlarının oluşturulması, verilerin toplanması ve analizi aşamalarında kendini göstermelidir. Örneğin tutarlık incelemesi yapan birey, verilerin benzer süreçlerde (örneğin görüşmelerde araştırmacının benzer bir yaklaşımla sorularını sorması ve kayıt altına alması gibi) toplanıp toplanmadığına, verilerin sonuçlarla ilişkisine bakabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Yapılan araştırmada sorular görüşmecilere benzer bir yaklaşımla sorulmuştur ve kendi kabulleri doğrultusunda kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler rahat bir ortamda gerçekteşmiştir ve görüşmeciler samimi ifadelerde bulunmuşlardır. Görüşmecilere sorular hazırlanan sıraya göre yönlendirici olmadan sorulmuştur. Yapılan görüşmeden memnun kaldıklarını belirtmişlerdir.

Verilerin Analizi

Bu çalışma kapsamında görüşülen eğitim dernekleri üyelerinin ifadelerinden yola çıkarak derneklerin amacı, yapısı, politikası ve işleyişine ilişkin yaşantılar ve eylemler açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırma ile elde edilen verilerin analizi için şu basamaklar izlenmiştir:

- Görüşme sonucu elde edilen veriler yazıya dökülmüştür.
- Görüşme verileri düzenlenmiştir.
- Anlamalı veri birimleri saptanmıştır.
- Verilerin kodlanması yapılmıştır. Kodlama betimsel değerler için SPSS veri tabanına uygun şekilde tekil değerler vererek sayma yöntemi ile yapılmıştır.
- Görüşme yaptığımız her kişiye 1 den 20 ye kadar numaralar verilmiştir.
- Görüşülen kişilerin verdikleri cevaplar, sorular temel alınarak gruplandırılmıştır. Örneğin; 20 kişinin 1. soruya verdiği cevap, 20 kişinin 2. soruya verdiği cevap v.b.

- Yapılan bu gruplamalardan sonra verilerin içerik analizi çözümlenmiştir. Kişilerin derneğe ait yapı, amaç, işleyiş ve politika olgularına ilişkin yaşantıları ve tanımlamaları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Görüşmecilere sorulan sorulardan 4 tanesi derneklerin amacına ilişkin, 4 tanesi derneklerin yapılarına ilişkin, 4'ü politikalarına ilişkin ve son 3'ü de işleyişlerine ilişkin olarak hazırlanmıştır. Verilerin analizi de bu gruplamaya göre yapılmıştır.
- Taslak temalar belirlenmiştir.
- Taslak temalara göre konular belirlenmiştir ve temalara göre kodlar düzenlenmiştir.
- Temalar arası ilişkiler saptanmış ve araştırma sorularına göre organize edilmiştir.
- Kod ve temalara göre veriler betimlenmiş, alıntılara yer verilmiş, açıklanmış ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM V

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırmada verilere ait bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir.

5. BULGULAR

Bu bölümde, görüşülen kişilere sorulan sorular ve görüşülen kişilerin verdikleri yanıtla ra yer verilmiştir. Görüşmeci örnekle m grubundan izin alarak görüşmeler kayıt altına alınmış, görüşmecilere ait alıntılar kendi cümleleri ile aktarılmıştır.

Araştırma kapsamında derinlemesine yapılan görüşmelerde elde edilen bulgularda; dört ana tema ortaya çıkmıştır. Buna göre ortaya çıkan temalar; üye olunan derneklerin amacı, yapısı, politikası ve işleyişi şeklindedir. Bu temalar aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Eğitim Amaçlı Derneklerin İşlevselliğine İlişkin Temalar

ANA TEMALAR	ALT TEMALAR	KODLAR
AMAÇ	Sivil Toplumun Tanımı	<ul style="list-style-type: none"> Gönüllülük esasına dayanma, Menfaat gütmeme, Devletten bağımsız olma, Toplum yararı gözetme, Belirli amacı olma
	Bağlı Olunan Derneğin Kuruluş Amacı	<ul style="list-style-type: none"> Eğitim amaçlı, Yardım amaçlı, Hem eğitim hem yardım amaçlı, Mesleki dayanışma amaçlı, Tasavvuf amaçlı
	Demeklerin Amaçlarını Uygulamada Fırsat Bulma Durumu	<ul style="list-style-type: none"> Fırsat bulma, Yeteri kadar fırsat bulamama (ekonomik sıkıntı ve zaman kısıtlamasından dolayı)
	Derneğin Başarı Durumu	<ul style="list-style-type: none"> Başarılı, Başarısız, Kendi içinde başarılı, Faaliyeti yok
YAPI	Üyelerin Sayısı	<ul style="list-style-type: none"> Üye sayısı 15'in altında olan, Üye sayısı 20-30 arası olan, Üye sayısı 30-50 arası olan, Aktif üyesi olmayan
	Sivil Toplumcu Yapıda Olma Durumu	<ul style="list-style-type: none"> Rapor hazırlama, Gündem oluşturma, Savunuculuk, Sivil toplumcu yapımız yok
POLİTİKA	Demeklerin Yönetim Biçimi	<ul style="list-style-type: none"> Demokratik, Şeffaf, Katılımcı, Demokratik özellikler içeren
	Demeklerin Demokratik Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> Derneğe üye olma, Derneğin yönetimi, Karşıt fikirlere saygı, Halkın istek ve beklentilerine duyarlılık
	Demeklerin Tanıtım Şekli	<ul style="list-style-type: none"> Sözlü ve yazılı basın, Konferans ve seminerler, Gönüllü kişilerin gayretleri, Yapılan faaliyetler
	Demeklerin Faaliyet Türleri	<ul style="list-style-type: none"> Öğrencilere yönelik kurslar, Etüt merkezleri, Eğitici konferanslar, Halka yönelik kurslar, Dil eğitimi, Öğrenci bursları, Fakirlere giyecek, Gıda ve kırtasiye yardımı
	Eğitime Katkıda Bulunan Alanlar	<ul style="list-style-type: none"> Ücretsiz kurslar, Öğrenci bursları, Malzeme yardımı
	Demeklerin Diğer Sivil Toplum Kuruluşları İle İlgili İrtibat Durumu	<ul style="list-style-type: none"> Belirli aralıklarla irtibat, İhtiyaç duyulduğunda irtibat, Çok az zaman aralığıyla irtibat
İŞLEYİŞ	Kaynakların Tedarik Ediliş	<ul style="list-style-type: none"> Üye aidatları, Gönüllülerin bağışı, Sponsorluk, Dershane ve kurs bedelleri, Kermes gelirleri
	Demeklerin Devletten Destek Alma Durumu	<ul style="list-style-type: none"> Destek almak isteyenler, Destek almak istemeyenler
	Demeklerin Yaşadıkları Problemler	<ul style="list-style-type: none"> Ekonomik sıkıntı, Katılımcı sayısı azlığı, Toplumsal duyarsızlık, Üye aidatlarının düzenli ödenmemesi, Tanırlık, Organize hareket edememek

Bu dört ana temayı ayrı ayrı açıklayıcı olarak şu başlıklar ortaya çıkmıştır. Derneklerin amacında; genel olarak sivil toplum tanımı, kendi üyesi oldukları derneklerin kuruluş **amacı** temasında amaçlarını yerine getirmek için fırsat sahibi olabilme durumu; faaliyetlerini gerçekleştirdikleri dernekleri başarılı bulma durumu şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır.

Derneklerin **yapı** temasında; üyesi oldukları derneklerin; üye sayısı; kadın ve erkek üyelerin sayısal durumu; eğitimci üye sayısı durumudur. Sivil toplumcu bir yapı oluşturabilme durumu şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır.

Derneklerin **politika** temasında; üyesi oldukları derneklerin yönetim biçimleri (demokratik, belirli bir grup ile sınırlı, tek elden, kararların eleştiriye açık olma durumu, farklı görüşlere açık olma durumu), derneklerin tanıtımının yapılma şekli, derneklerin faaliyet türleri (bilgilendirici, izleme, gündem oluşturma, kurs yardım etmeye dönük), eğitime en çok katkıda buldukları alan ve diğer sivil toplumlarıyla iletişim halinde olma durumu şeklinde alt bölümlere ayrılmıştır.

Derneklerin **işleyiş** temasında kaynak üretme şekilleri; derneklerin kaynaklarını elde etme türlerinin neler olduğu, devletten destek alma durumları ve devletten destek almayı sivil toplum kuruluşu olarak nasıl karşıladıkları şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır.

Derneklerin görevlerini yerine getirirken sıkça karşılaştıkları problem alanları durumunu belirlemeye yönelik alt başlık olarak ayrılmıştır.

Bunlarla birlikte son olarak; derneklerin geleceğe dönük eğitim projelerinin (il bazında, ülke bazında, öğretmene dönük, öğrenciye dönük) var olma durumu şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır. Aşağıda bu temalar görüşmeci ifadelerine göre analiz edilmiştir.

5.1. Sivil Toplumların Amacı

Görüşmede dernek üyelerine amacını tanımlamalarına ilişkin “*Sizce sivil toplum nedir? STK’ların rolleri, hedefleri nelerdir, nasıl olmalıdır? Derneğinizin kuruluş amacı nedir? Yardım amaçlı bir dernek misiniz? Amacınıza uygun faaliyetlerde*

bulunmak için yeteri kadar fırsat buluyor musunuz? Bu fırsatların ne kadarını değerlendirebiliyorsunuz, derneğinizi proje, etkinlik ve toplumsal fayda yönünden başarılı buluyor musunuz?” soruları yöneltilmiştir. Görüşülen kişilerin verdiği yanıtlara göre şu bulgulara ulaşılmıştır:

5.1.1. Sivil Toplum Tanımı

Araştırmaya katılan kişiler tarafından sivil toplumun tanımı şu anahtar kelimeler kullanılarak yapılmıştır; “Demokrasi”, “devlet yapısından bağımsız”, “gönüllülük ilkesi benimsenen”, “belirli amacı olan”, “insan topluluklarının oluşturduğu”, “toplum menfaatlerinin yer aldığı” kuruluşlar olarak tanımlanmıştır.

“Sivil toplum bence demokrasilerde en önemli unsurlardır.” (görüşmeci 1)

“Sivil toplum insanları bir araya getiren ortak akıl oluşturan, insanlarla paylaşan, toplumun ülkenin menfaatleri doğrultusunda işler yapan kuruluşlardır.” (görüşmeci 2)

“Devlet yapısından ayrı kendi özgür iradesi ile bir takım faaliyetlerde çalışmak isteyen bir araya gelmiş insanlar topluluğudur.” (görüşmeci 3)

“Tek başına yapılmayacak işlerin grup halinde yapılmasını sağlamak.” (görüşmeci 4)

“Gönüllü vatandaşların bir araya gelip kuruluş amaçları doğrultusunda devletin görevi dışında birlik ve beraberlik içerisinde hizmet eden örgütlerdir.” (görüşmeci 12)

“Sivil toplum örgütleri bir kere iş kolu olsun sade vatandaş olsun onları temsil eden kuruluşlardır.” (görüşmeci 14)

“Sivil toplum sosyal hayattaki problemleri gidermek için, toplumun gelişmesine yardımcı olmak adına sorumluluk sahibi insanların bir araya geldiği örgütlü kuruluşlardır. Rollerini ise, devletin ulaşamadığı alanlarda toplumu bilinçlendirmek, birlik ve beraberliği sağlamak, toplumun faydalanmasını sağlamak ve toplumsal düzene faydalı olmaktır.” (görüşmeci 17)

Üniversite mezunu üyeler sivil toplumun tanımını daha kolay ve açıklayıcı şekilde yaparken, ilkökul ve lise mezunu üyeler tanımlamada zorlanmışlardır. Ortak fikir olarak gönüllülük hareketi, yardım amaçlı, toplum yararı ve bağımsız olmaları durumunu beyan etmişlerdir.

5.1.2. Bağlı Olunan Derneğin Kuruluş Amacı

Tablo 6 Derneğin Kuruluş Amacı

	Sayı
Hem eğitim, hem yardım amaçlı	5
Sadece eğitim amaçlı	7
Sadece yardım amaçlı	5
Mesleki dayanışma amaçlı	1
Tasavvuf üzerine çalışma amaçlı	1
Din büyüklerini diğer insanlara anlatmak amaçlı	1
Toplam	20

Bağlı olunan derneklerin amacı sivil toplum örgütlerinin amacı ile ilişkilendirilerek sorulduğunda, “yardım” ve “eğitim” amaçlı oldukları ön plana çıkmaktadır. 5 dernek üyesi “hem eğitim, hem yardım amaçlı”; 7 dernek üyesi “sadece eğitim amaçlı”; 5 dernek üyesi “sadece yardım amaçlı” olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, 1 dernek üyesi “mesleki dayanışma amaçlı”, 1 dernek üyesi “tasavvuf üzerine çalışma amaçlı”, 1 dernek üyesi “din büyüklerini diğer insanlara anlatmak amaçlı” olduklarını belirtmişlerdir.

Dernekler amaçlarına imkanları ölçüsünde hizmet edebilmektedirler. Amaçları eğitimi ilgilendiren her türlü konuda ihtiyacı olanlara yardımcı olmaktır. Bu yardımların genelde öğrenci merkezli olduğu görülmüştür.

“Tabii ki yardım amaçlı bir derneğiz. Derneğimizin kuruluş amacı özellikle eğitime destek, eğitim öğretim aşamasında ki öğrencilerin daha güzel bir eğitim alması konusunda yardımcı olmak.” (görüşmeci 20)

“Amacımız geçmişteki din büyüklerimizin yaşam tarzlarını diğer insanlara anlatmak için kurulmuş bir derneğiz.” (görüşmeci 18)

“Derneğimiz eğitim ve yardım amaçlı bir dernektir.” (görüşmeci 13)

“Derneğimiz eğitim ve kültür amaçlıdır, yardımlarda bulunmaktayız.” (görüşmeci 5)

“Amacımız mesleki dayanışmayı sağlamak. Yardım amaçlı değil.” (görüşmeci 4)

“Bizim derneğimiz yardımdan ziyade eğitim amaçlı bir dernek. Eğitime katkı sağlamak amacını güdüyor.” (görüşmeci 2)

Derneklerin kuruluş amaçları incelendiğinde çoğunluğunun yardım amaçlı olarak kuruldukları görülmektedir. İkinci sırada eğitim amaçlı olmaları bulunmaktadır. Bu amaçlardan farklı olarak bir dernek de tasavvuf amaçlı hizmet etmektedir.

5.1.3. Derneklerin Amaçlarını Uygulamada Fırsat Bulma Durumu

Tablo 8 Derneklerin Amaçlarına Uygun Faaliyetlerde Bulunma Durumu

	Sayı
Yeteri kadar fırsat buluyoruz	11
Yeteri kadar fırsat bulamıyoruz	9
Toplam	20

Araştırmaya katılan kişilere, bağlı oldukları derneklerin amacına uygun faaliyetlerde bulunmak için yeteri kadar fırsat bulma ve bu fırsatları değerlendirme konusundaki düşüncelerinin ne yönde olduğu sorulduğunda; “yeteri kadar fırsat buluyoruz”, “yeteri kadar fırsat bulamıyoruz”, “fırsat buluyoruz” ve “fırsat bulamıyoruz” şeklinde cevaplar vermişlerdir. Yeteri kadar fırsat bulduğunu belirten kişiler, ekonomik sıkıntı yaşamalarını ve yeteri kadar zaman bulamama nedeniyle fırsatları değerlendirme konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu nedenlerle ekonomik durum, sahip olunan ekonomik güç amaca uygun faaliyetleri gerçekleştirebilmekte fırsat yaratmak için ön planda yer almaktadır. Daha çok kişiye yardımda bulunmak, daha fazla kişiye imkan ve fırsatlar sunmak istemelerine rağmen ekonomik yetersizliklerinden dolayı bu durumu değerlendiremedikleri ön plana çıkmaktadır.

Bunlarla birlikte, amaca yönelik faaliyetleri gerçekleştirmek için fırsat yaratma konusunda, bir kişi toplum desteklemediği için faaliyetlerin kısıtlı kaldığını belirtmektedir. Bu noktada sivil toplum örgütlerinin amaca uygun faaliyetlerini gerçekleştirmek için bir diğer ön planda olan durum toplum tarafından destek ve kabul görebilmektir.

Görüşme yapılan dernek yönetici ve üyelerinin çoğu, memur ve ya esnaf olmaları nedeniyle ve şahsi işlerinin yoğunluğundan dolayı yeteri kadar fırsat bulamadıkları

belirlenmiştir. Bu türlü zaman sıkıntılarından dolayı faaliyetlerinin büyük bir kısmını hafta sonlarında yapmak zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca, katılımcı ve üye sayısının azlığı nedeniyle fırsat bulamamakta ve amaçlarına yönelik faaliyetlerde bulunamamaktadırlar.

“Fırsat buluyoruz. Ama bu fırsatları çok değerlendiremedik. Vakit sorunundan dolayı değerlendiremedik.” (görüşmeci 4)

“Fırsatlar için zaman olarak yeterli de, maddi açıdan sıkıntılı. Büyük şeyler düşünüyoruz, fakat ekonomik sebeplerden dolayı değerlendiremiyoruz.” (görüşmeci 5)

“Yeteri kadar fırsat buluyoruz, fırsatları oluşturmaya çalışıyoruz.” (görüşmeci 6)

“Fırsatlar çok fakat değerlendiremiyoruz. Biraz da maddiyatla ilgili olduğu için.” (görüşmeci 8)

“Bence fırsatlar çok fazla ama değerlendiremiyoruz. Zaman noktasında sıkıntı oluyor. Kendi işlerimiz var.” (görüşmeci 16)

“Derneklerin faaliyetlerini yürütmesi adına en önemli unsur bulunduğu bölgede ki insanlar tarafından desteklenmesidir. Çoğunluklada bu fırsatı bulamadığımız için faaliyetlerimizde kısıtlı kalmaktadır.” (görüşmeci 19)

5.1.4. Derneğin Başarı Durumu

Aşağıda görüşme yapılan gruptan alınan ifadeler ile dernek üyelerinin kendi derneklerini başarı yönünden değerlendirme durumu tablo halinde verilmiştir.

Tablo 9 Derneğin Faaliyet Yönünden Etkinliği

	Sayı
Başarılı	10
Başarısız	5
Kendi içinde başarılı	4
Şu anda faaliyeti yok	1
Toplam	20

Derneğin proje, etkinlik ve toplumsal fayda yönünden başarılı olup olmama durumu konusunda alınan düşüncelere göre, 5 dernek üyesi “başarısız”, 10 dernek üyesi “başarılı” olarak derneklerinin faaliyetlerinin durumunu belirtmişlerdir. Bunlarla

birlikte, derneklerini başarılı olarak tanımlayan üyelerden “kendi içinde başarılı” olarak nitelendiren bulunmaktadır. Bir dernek üyesinin bağlı olduğu derneğin faaliyeti bulunmamaktadır. Başarılı bulma veya bulmama subjektif bir konu olduğu için kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir. Ancak, yapılan her iyiliğin boşa gitmeyeceği düşüncesine sahip olduklarından dolayı başarılı veya başarısız olduklarını düşünmeden hareket ettikleri kanaatine varılmıştır. Kendilerini başarısız bulanların ise hiçbir şey yapmaktan daha iyi düşüncesinde oldukları ve zamanla başarılarının artacağı ümidiyle hareket ettikleri ve yaptıkları işin hayır ve gönüllülük eksenli olmasından dolayı bu durumdan da rahatsız olmadıkları gözlemlenmiştir.

“İşin doğrusu başarısız buluyoruz kendimizi. Şimdi birazda ekonomik durumumuz çok iyi olmadığı için, derneğimizde yeni ve yeteri kadar tanıtımını yapamadığımız için.” (görüşmeci 1)

“Kendi çapımızda kendimizi başarılı sayabiliriz.” (görüşmeci 3)

“Derneğimizi bu konuda başarılı buluyorum. Topluma yönelik bayağı faaliyetlerimiz oluyor. Yararlı olmaya çalışıyoruz. Farklı zamanlarda etkinlikler düzenliyoruz. Güzel şeyler yapıyoruz. Gayet başarılı diyebilirim.” (görüşmeci 6)

“Tabii ki derneğimizi başarılı buluyoruz. Derneğimizin hepsi faal insanlar, bir yerde görevli insanlar.” (görüşmeci 7)

“ ... derneğimizin bu problemlere bakışı ve çözüme gayreti yönünden başarılı buluyorum. Proje geliştirme açısından ise kat edilmesi gereken zaman vardır.” (görüşmeci 19)

Dernek üyelerinin yarısından fazlası kendilerini başarılı bulmaktadır. Başarılı olamayanların ise zamanla başarılarının artacağı ve başarılı olamaları bile yaptıkları yardımların hiçbir zaman boşa gitmeyeceği düşüncesiyle hareket ettikleri gözlemlenmiştir. Bunlarla birlikte istedikleri halde hiçbir faaliyet gösteremeyen derneklere mevcuttur.

5.2. Derneklerin Yapısı

Araştırmaya katılan kişilere derneklerin yapısına yönelik şu sorular sorulmuştur; *“Derneğinizi kaç üyesi bulunmaktadır? Kaç tanesi erkek kaç tanesi kadın üyedir? Eğitimci üye sayınız kaçtır?”, “Sivil toplumcu bir yapınız var mı?”* şeklinde sorular sorulmuştur.

Dernekler kanuni bir engeli olmayan herkesi üye olarak kabul etmektedir. Üye bulmakta zorlanmaları ve çok kalabalık olmamaları yönetim açısından bir sıkıntı oluşturmamaktadır.

5.2.1. Üyelerin Sayısı

Aşağıda görüşme yapılan derneklerin üye sayıları, üyelerin cinsiyet bilgileri tablo halinde verilmiştir.

Tablo 10 Üyelerin Sayısı

	Sayı
Üye sayısı 30-50 arasında olan	8
Üye sayısı 20-30 arasında olan	7
Üye sayısı 15'in altında olan	3
Aktif üyesi olmayan	1
Cevapsız	1
Toplam	20

Derneğin üye sayısı, üyelerin cinsiyetleri, eğitimci üye sayısı araştırıldığında derneklerde resmi ve gönüllü üyeler bulunmaktadır. Resmi üye sayısı “15'in altında olan” 3 dernek; resmi üye sayısı “20 ile 30 arasında olan” 7 dernek; “30 ile 50 arasında olan” 8 dernek bulunurken; “aktif üyesi olmayan” 1 dernek bulunmaktadır. 1 dernek üyesi de bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Derneklerin yaptıkları faaliyetler değerlendirildiğinde üye sayılarının oldukça az oldukları belirmektedir. Fakat üye sayılarının az olması faaliyetlerini kısıtlamamaktadır. Gönüllü kişilerin katkıları ve yardımları bu eksikliklerini gidermektedir. Gönüllü üyelerinin resmi üyelerinden çok fazla olduğu spontan olarak sorulan sorularda ifade edilmiştir.

5.2.2. Sivil toplumcu yapıda olma durumu

Üyelerin bağlı oldukları derneklerin rapor hazırlama, gündem oluşturma ve savunuculuk gibi sivil toplumcu bir yapısı olup olmadığı görüşmecilere sorulmuştur. Görüşmecilerden 13'ü sivil toplumcu bir yapıları olmadığını, 7'si sivil toplumcu bir

yapıları olduğunu belirtmişlerdir. Sivil toplumcu yapısı olduğunu düşünen üyeler, düzenledikleri konferansların, hazırladıkları projelerin, faaliyetlerin gündem oluşturma ve savunuculuk yapma konusunda yararlı olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 11 Sivil Toplumcu Yapı Durumu

Sivil toplumcu yapı (rapor hazırlama, gündem oluşturma, savunuculuk gibi)	Sayı
Öyle yapımız yok	13
Öyle yapımız var	7
Toplam	20

Genellikle, ses getirecek güçte olmadıkları için, rapor hazırlamak ve sunmak, gündem oluşturmak, bildiri yayımlamak gibi sivil toplum faaliyetlerini yapmadıklarını belirtmişlerdir. Bunlarla birlikte; STK adına Milli Eğitim Şura toplantısına katılan, İsrail için gündem oluşturmaya çalışan, platform kuran, çadır kuran, imza toplayan ya da gerektiğinde gerekli kurumlara e-mail ya da faks ile ulaştıklarını, istek ve şikayetlerini ilettiklerini belirten dernek üyeleri de bulunmaktadır.

Dernekler gündem oluşturarak toplumun ihtiyaçlarına çözüm bulma, insanların haklarını savunma gibi rolleri üstlenmişlerdir. Fakat kamuoyu oluşturabilmek için derneğin üye sayısının fazla olmasının ve tanınmış olmasının önemi büyüktür.

“Zaten radyodan canlı yayın yaptığımız için sürekli kamuoyunun önündeyiz, gündemdeyiz. Zaman zaman ülkeyi ilgilendiren konularda da diğer sivil toplum örgütleri ile bir araya gelip basın açıklaması yapıyoruz. Sözlü olarak bazı yetkili yerlere düşüncelerimizi belirtiyoruz.” (görüşmeci 3)

“Var. Biz bunu ancak ildeki fakir fukara fonuyla ya da valilik kaynaklı derneklerle yürütüyoruz. Ancak vilayette yapılan dernek toplantılara çağırıyoruz. O toplantının amacına uygun raporları düzenleyip veriyoruz.” (görüşmeci 7)

“Eğitim derneği olduğumuz için çok fazla bu konuda, kamuoyunu yönlendirme değil de biz daha çok eğitim amaçlı Şeyler yapıyoruz. Yaptığımız faaliyetler yerel ve ulusal basında da yer alınca ister istemez bir kamuoyu oluşmuş oluyor.” (görüşmeci 9)

“Evet var. Gerektiğinde gündem oluşturmayı da baŐardık.” (görüşmeci 20)

5.3. Derneklerin politikası

Araştırmaya katılan kişilerin yesi oldukları derneklerin politikalarını belirleyebilmek için; “Derneğinizin yönetim biçimini nasıl ifade edersiniz?”, “Derneğinizin tanıtımını nasıl yapıyorsunuz?”, “Derneğinizde ne tür faaliyetlerde bulunuyorsunuz?”, “eğitime en çok hangi alanda katkıda bulunuyorsunuz?”, “derneğinizin diğer sivil toplum kuruluşları ile irtibatı ne derecededir? Ne tür iletişim ve işbirliğinde bulunuyorsunuz” Şeklinde sorular sorulmuştur ve bu ana soruları destekleyici spontan yan sorularda yneltirmiŐtir. Diğer sivil toplumlarıyla iletişim halinde olma durumu Şeklinde alt bölümlere ayrılmıştır.

5.3.1. Derneklerin Yönetim Biçimi

Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen verilere göre derneklerin yönetim biçimi aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 12 Derneklerin yönetim biçimi

	Sayı
Demokratik zellikler içeren	8
Demokratik	7
Katılımcı, Şeffaf	3
Cevapsız	2
Toplam	20

GrŐlen kişilere ye oldukları derneklerin yönetim biçimini tanımlamaları istendiğinde farklı cevaplar alınmıştır. Bu tanımlamalar Şu Şekildedir; Şeffaf,

demokratik, herkesin fikrini alan, herkesin fikrine saygı duyan, tam katılımcı, amaca ters olan görüşlere açık şeklindedir. Kararı yönetim kurulu alır, üyelere duyurur, uygular şeklinde açıklamada bulunan görüşmeciler de vardır.

Bunlarla birlikte, üye sayısının az olmasından dolayı üyeleri bile toplayamadıklarını, mecburiyetten başkan seçildiğini ve gelen giden olmadığı için tam bir yönetimin bile uygulanmadığını belirten görüşmecilerde mevcuttur. Bağlı olunan derneklerin yönetim biçiminin tanımlanması istendiğinde; 7 dernek üyesi kavram olarak “demokratik” kavramını kullanmıştır. Derneğini “katılımcı ve şeffaf” olarak tanımlayan 3 üye; bununla birlikte tam demokratik kelimesi kullanılmasa da, demokratiklik özelliğiyle yönetim şekillerini tanımlayan 9 üye bulunmaktadır.

“Kesinlikle demokratik öyle söyleyeyim ve tamamı ile gönüllülük esasına dayanıyor. İsteyen istediği görevi yapabiliyor.” (görüşmeci 1)

“Ben şöyle tanımlıyorum katılımcı, olabildiğince şeffaf. Bütün faaliyetler yönetim kurulunun kararı ve üyelerin bilgisi dahilinde yapılıyor. Üyelerimiz ortak bir karar alıyor, yönetim kurulu karar defterine kararını alıyor, ilgili mercilere bilgi veriliyor, daha sonra faaliyet icra ediyor.” (görüşmeci 9)

“Derneğimize katılanlar tamamen gönüllü olarak katılmışlardır. Derneğimizin bir başkanı vardır. Ara sıra toplanırız ve bazı kararlar alıp uygularız. Şeffaf bir yapımız vardır. Derneğimizde herkesin söz hakkı vardır.” (görüşmeci 17)

“Yönetim biçimi dernek tüzüğüne uygun olarak hareket edilmektedir. Kararlar birlikte görüşüldükten sonra alınmaktadır. Herkesin fikrine saygı duyarız.” (görüşmeci 18)

Yapılan araştırmada derneklerin yönetim uygulamalarında şeffaflık, demokratiklik ve yapılacak faaliyetler öncesinde üyelerin hem fikir olmaları gerekliliği ön plana çıkmıştır.

5.3.2. Derneklerin Demokratik Özellikleri

Üyelerin verdikleri cevaplara göre derneklerin demokratik özellikleri incelendiğinde; “derneğe üye olma” ve “derneğin yönetimi” başlıkları altında demokratiklik özelliklerini belirtmişlerdir.

“Üye olmada”; kanunen herhangi bir özrü bulunmayan ve 18 yaşını doldurmuş herkesin üye olabileceği, bu kişilere eğitimci olma şartlarının koşulmadığı, gönüllü olarak amaçlarına hizmet etmek isteyen herkesi üye olarak kabul ettikleri;

“Yönetimde” ise; demokratik özelliklerle seçim yapıldığı, isteyen herkesin yönetime aday olabileceği, herkesin düşüncesini özgürce ifade edebileceği konularında yorumlarda bulunmuşlardır.

“Gayet demokratik bir yönetim anlayışı var. Herkes birbirinin görüşüne saygı duyuyor. Her türlü fikre açığız. Yalnız kalsa da çoğunluğun fikrini kabul ediyor.” (görüşmeci 4)

“Demokrasi ve katılımcılık en önemli özelliğimiz. Düzenli olarak üyelerle yaptığımız toplantılarla üyelerimizin ve halkın beklentilerine duyarlı olmak istiyoruz.” (görüşmeci 6)

“Katılımcı demokrasi. Üyelerimizin hepsi hem karar alma aşamasında hem de faaliyet aşamasında fikirlerini söylerler, katılırlar.” (görüşmeci 8)

“Derneğimiz halkın her kesimine açıktır. Genel toplantılarımızda üyelerimiz fikirlerini demokratik bir ortamda söyleyebilmektedir” (görüşmeci 13)

“Her dernekle, herkes ile konuşuyor, saygı duyuyor ve fikirlerine değer veriyoruz. İşleyiş olarak da tamamen demokratik kurallara göre hareket ediyoruz.” (görüşmeci 17)

“Tamamen demokratik bir yapımız var. Başkanı üyeler oylama ile seçiyoruz. İsteyen herkes üye olabilir. Üyelikten çıkabilir.” (görüşmeci 19)

5.3.3. Derneklerin Tanıtım Şekli

Görüşme yapılan derneklere tanıtım şekilleri sorulmuş ve alınan cevaplara göre aşağıdaki tablo düzenlenmiştir.

Tablo 13 Derneklerin Tanıtım Şekli

	Sayı
Gönüllülerle	9
Sözlü veya yazılı basın	6
Konferans ve seminerler	3
Aktif olamayan	2
Toplam	20

Bağlı olunan derneklerin tanıtımının hangi yollarla nasıl yapıldığı konusunda; “sözlü veya yazılı basın” aracılığıyla tanıtımlarını yaptıklarını belirten 6 görüşmeci; “konferans ve seminerler” aracılığıyla tanıtımlarını yaptıklarını belirten 3 görüşmeci; “faaliyetlerimiz” aracılığıyla tanıtımlarını yaptıklarını belirten 2 görüşmeci bulunmaktadır. Özel bir gayret içinde bulunmadıklarını, gönüllüler sayesinde tanıtımlarını, özel ilişkilerle tanıtımlarını yaptıklarını belirten 9 üye bulunmaktadır.

“Yaptığımız faaliyetler yerel basında yer alıyor. Broşürler dağıttık. Ekstra bir tanıtım için gayret sarf etmiyoruz.” (görüşmeci 2)

“Özellikle radyo aracılığı ile. Kermesler, konferanslar, seminerler ve faaliyetler aracılığı ile tanıtıyoruz.” (görüşmeci 3)

“Faaliyetlerimizi duyuruyoruz, derneğimizin tanıtımını faaliyetlerimizi duyurmak için faaliyet raporumuzu gazetelere ilan şeklinde veriyoruz.” (görüşmeci 10)

“Tanıtım için özel bir çalışmamız yok, yaptığımız kermeslerle, faaliyetlerle halk bizi tanıyor.” (görüşmeci 12)

“Çok sayıda faaliyet yapıyoruz bu da ulusal ve yerel medyada yer aldığı için faaliyetlerimiz otomatikmen kendi kendisini tanıtmış oluyor” (görüşmeci 9)

“Yaptığımız çalışmalar bizi tanıtıyor. İnsanlar faaliyetlerimizi gördükçe bizi tanıyorlar. Başka bir şey yapmıyoruz.” (görüşmeci 20)

Bu ifadelerle göre, görüşülen yönetici ve üyeler yaptıkları işin yardım ve hayırseverlik işi olduğu dolayısı ile özel bir çaba sarf etmediklerini, faaliyetlerin kendilerini tanıttıklarını ortak fikir olarak belirtmişlerdir.

5.3.4. Derneklerin Faaliyet Türleri

Görüşme yapılan derneklerin faaliyet türlerini belirten tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo 14 Derneklerin Faaliyet Türleri

Eğitim faaliyetleri	Yardım faaliyetleri
Dersaneye alternatif kurslar	Öğrencilere burs
Gönüllü öğretmenlerin ders vermeleri	Fakir ailelerin giyecek, yiyecek, yakacak yönünden desteklenmesi
Öğretmenlere yönelik konferans ve seminerler	Öğrencilere kitap, kırtasiye yardımları
Halk eğitim kursları	Dil eğitimi

Araştırmaya katılan kişiler çeşitli dernek faaliyetlerinde bulduklarını belirtmişlerdir. Bunlar; fakir öğrencilere kırtasiye malzemesi veya giyecek yardımı, tiyatro, ygs, lys ve oks gibi çeşitli sınavlara hazırlık kursları düzenleme; konferans, seminer, kermes, halka açık sohbetler, Arapça ya da Osmanlıca kursları, milli ve dini günlerde söyleşiler, Kızılay'a kan bağıışı, SHÇEK'e giyecek kırtasiye yardımı, özellikle bayanlara yönelik ebru kursları düzenleme şeklindedir.

Bağlı olunan derneklerin yürüttüğü faaliyetler ; “eğitim” ve “yardım” konularında ağırlık kazanmaktadır. Bu faaliyetler dışında, “eğitim” kapsamında; “dershaneye alternatif kurslar”, “gönüllü öğretmenlerin ders vermeleri”, “öğretmenlere yönelik seminer, konferanslar”, “halk eğitim kursları” ve “Iraklı ailelere dil eğitimi” gibi faaliyetler yer almaktadır.

“Esas çalışmamız fakir ve mağdur insanlara giyecek, eğitim, gıda, eşya yardımı yapmak. İlla fakir değil mağdur olanlarda var. Öğrencilere burs veriyoruz. Barınacak yerlerin temininde yardımcı oluyoruz. Erzak ve eşya veriyoruz. Zaman zaman ders konusunda yardımcı olabiliyoruz. Eğitim ile ilgili seminer ve konferanslar yapıyoruz.” (görüşmeci 3)

“Birincisi üniversite öğrencileri için burs veriyoruz. Fakirler için giyecek, yiyecek, yakacak yardımı yapıyoruz. Ya da mağdur birisinin hukuki sorunu oluyor yardıma ihtiyacı oluyor tanıdık avukat arkadaşlar var, onlara yönlendirip yardımcı olmalarını sağlıyoruz. Kermesler düzenliyoruz.” (görüşmeci 7)

“Eğitim alanında faaliyetlerimiz, öğretmenlere yönelik seminerlerimiz, konferanslarımız oluyor, öğretmenler arası futbol turnuvası, sportif aktivitelerimiz oluyor, onun haricinde SBS kursumuz var, bir de biz fakir çocuklara öğrencilere kırtasiye yardımı yapıyoruz. Bazı köylere gidip ihtiyaç sahibi öğrencilere kırtasiye malzemesi veriyoruz. Defter, kalem, kitap yardımı gibi.” (görüşmeci 10)

“Yardım ve eğitim faaliyetinde bulunuyoruz. Yardım olarak genelde yabancı ailelere yardım ediyoruz. Çünkü onlara başka yardım edebilen sivil toplum örgütleri yok. Dil sorunları var. Biz de bunlarla anlaşıyoruz.” (görüşmeci 16)

“Daha çok insanları bilgilendirerek, onlara anlatarak, konferanslar verdirerek faaliyetlerde bulunuyoruz. İhtiyaç sahiplerine yardımda bulunuyoruz. Öğrencilere kırtasiye yardımı yapıyoruz.” (görüşmeci 18)

“Yardım” kapsamında “öğrencilere burs”, “fakir ailelerin giyecek, yiyecek, yakacak yönünden desteklenmesi”, “öğrencilere kitap, kırtasiye yardımları” şeklinde maddelendirilebilir.

5.3.5. Eğitime Katkıda Bulunulan Alanlar

Derneklerin eğitime en çok katkıda buldukları alanın sorulmasına yönelik alınan yanıtlara göre aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 15 Eğitime katkıda bulunulan alanlar

	Sayı
Malzeme yardımı	8
Öğrenci bursları	6
Ücretsiz kurslar	5
Cevapsız	1
Toplam	20

Görüşmecilere üye oldukları derneklerin eğitime katkıda bulunduğu alanlar sorulmuştur. Buna göre yapılan” malzeme yardımı” ilk sırada yer almaktadır (8 üye). Ayrıca burs (6 üye) ile birlikte “ücretsiz kurslar” (5 üye), ön plandadır.

Araştırmaya katılan kişilerin eğitime katkı yaptıkları alan konusunda bilgi alındığında; en çok kırtasiye malzemelerinin temini ve öğrencilere ulaştırılması, giyim yardımının yapılması, konferanslar, seminerler, kurslar şeklinde açıklamışlardır. Fakat dikkat çekici ifadelerden biri, tüm dernek üyeleri, maddiyat sıkıntısı nedeniyle burs veremediklerini belirtmeleridir.

“Okul kıyafeti ve derslane hizmeti almak isteyen öğrencilere yardımcı oluyoruz.”(görüşmeci 1)

“Öğrencilere burs veriyoruz. Derslerinde yardımcı olmaya çalışıyoruz. Fakir olanları dersanelere göndermeye çalışıyoruz. Seminerler konferanslar düzenliyoruz.” (görüşmeci 3)

“Eğitime en çok okuma salonlarımızla ve bilgisayar sınıfımızla yardımcı olmaya çalışıyoruz. Dershaneye gidemeyen fakir çocuklara yardımcı oluyoruz. Üniversite de okuyanlara burs sağlıyoruz.” (görüşmeci 5)

“Daha çok fakir öğrencilere imkanlarımızı zorlayarak onların önünü açma açısından ücretsiz SBS kursları veriyoruz. Test çözüm merkezi açtık. Fakir öğrencilere giyim yardımı ve kırtasiye yardımı ediyoruz. Öğretmenlere yönelikte pedagojik yönden kendilerini geliştirmeleri için çeşitli seminerler ve kurslar şeklinde oluyor.” (görüşmeci 9)

“Eğitime en çok kırtasiye yardımı, fakir öğrencilere giyim kuşam yardımında bulunuyoruz.” (görüşmeci 17)

“Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin kitap okuma konusunda gelişimlerini desteklemek açısından kütüphane kurduk, okuma salonu hazırladık. Maddi durumu iyi olmayan öğrencilere üniversiteye hazırlık kitapları sağlıyoruz.”(görüşmeci 19)

Eğitime katkıları en çok malzeme yardımı çanta, kıyafet, defter v.b. şeklinde olmaktadır. Bu yardımlar daha çok kenar mahalle ve köy okulunda ki öğrencilere yapılmaktadır. Az bir yardım ile çok sayıda öğrenci mutlu edilmektedir.

5.3.6. Derneklerin Diğer Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İrtibat Durumu

Diğer sivil toplum kuruluşlarıyla irtibatın geliştirilmesi konusunda “Kırıkkale’deki derneklerin her ay toplandığı” belirtilmiştir. Katılımın zorunlu olmadığı bu toplantı her ay önceden belirlenen farklı mekanlarda yapılmaktadır. Diğer dernekler, “belirli aralıklarla”, “ortak tavır alınması gereken konularda” iş birliği yapılmakta olduğunu, kimi dernek üyeleri “nezaket ziyaretlerinde” bulduklarını; “fikir alışverişi konularında” “bazen” bir araya geldikleri konusunda açıklamalarda bulunmuşlardır. Çorum’daki dernekler sürekli olarak belirli zamanlarda bir araya gelmediklerini fakat ihtiyaç duyduklarında fikir alışverişi için birbirleri ile irtibata geçtiklerini beyan etmişlerdir.

Dernekler, birbirleriyle ortak programlar düzenlemek, fikir alışverişinde bulunmak amacıyla iletişime geçmektedirler. Çorum’daki derneklerin birbirleri ile iletişim konusunda eksiklikleri açıkça görülmektedir. Bu eksiklik de toplu halde hareket edebilmeyi ve faaliyetler düzenlemeyi etkilemektedir.

“Kırıkkale’de gayri resmi olarak hiçbir ilde olmayan bir şey var. Bütün dernekler ayda bir kere toplanıyor. Burada derneklerle yardımlar ile ilgili her şeyi konuşuyoruz.” (görüşmecisi 1)

“İşbirliği yapmak değil de nezaket ziyaretlerinde bulunuyoruz. Toplu bir faaliyetimiz olmadı.” (görüşmecisi 5)

“Güzel, belli aralıklarla bir araya gelip fikir alışverişinde bulunuyoruz. Gerekli olduğu zamanlarda birlikte hareket ediyoruz.” (görüşmecisi 8)

“Diğer STK’lar ile irtibatlar zaman zaman olabiliyor tabii ki. Yaptığımız faaliyetlerde onlara da sorabiliyoruz. Birimiz faaliyet yaptığı zaman yol yöntem öğrenmek için bir birimizle karşılıklı etkileşim içinde bulunuyoruz.” (görüşmecisi 10)

“Ciddi bir iletişimimiz yok. Bazen fikir alışverişinde bulunabiliyoruz” (görüşmecisi 13)

“Diğer derneklerle irtibatlarımız tabii ki oluyor. Kermes, eğitim, geceler ve bunu gibi her alanda işbirliği söz konusu olabiliyor. Birbirimizi ziyaret ediyoruz. Yaptıklarımızı konuşuyoruz. Bazı işlerde ortak hareket edebiliyoruz.” (görüşmecisi 18)

5.4. Derneklerin Kaynakları

Bir diğer ana konu derneklerin kaynaklarına yöneliktir. Derneklerin kaynaklarını öğrenebilmek için şu sorular sorulmuştur; “*kaynaklarınızı nasıl tedarik edersiniz?*”, “*dernek çalışmalarınızda devletten destek alıyor musunuz?*”, “*devletten yardım almak ister misiniz, bu durumu sivil toplumcu açıdan nasıl görmektesiniz?*”. Sorulan bu sorular spontan sorularla da desteklenmiştir.

5.4.1. Derneklerin sahip olduğu kaynak türleri

Derneklerin kaynaklarını nasıl tedarik ettiklerini gösteren bilgiler aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 16 Kaynakların tedarik edilişi

	Sayı
Üye aidatları sayesinde	13
Gönüllü bağış, yardım, sponsorluk	6
Dershane ve kurs bedelleri	1
Toplam	20

Üyeler, bağlı oldukları derneklerin maddi kaynaklarını nasıl tedarik ettikleri konusunda; 13 üye “üye aidatları sayesinde”, 6 üye “gönüllü bağış, sponsorluk, yardım” gibi halktan alınan maddi ve malzeme yardımlarıyla; 1 üye “dershane ve kurs bedelleriyle” kaynaklarını tedarik etmeye çalıştıklarını belirtmiştir.

Fakat üyelerden aidatları almakta zorluk çektiklerini, düzenli bir ödemenin yapılmadığını belirtmişlerdir. Bu açığı, gönüllü kişilerin katkıları ile kapattıkları görülmüştür. Bu tespit görüşmecilerin aşağıda yer alan ifadelerinden elde edilmiştir.

“Kendi dershanemizin kaynaklarından kendi gelirlerimizden, üyelerden aidat alıyoruz. Kimi aylık kimi yıllık veriyor. Bazen de halktan yardımlarını güvенеbilecekleri yerlere verecekleri

zaman bizi buluyorlar. Biz de makbuzlarını falan veriyoruz hatta yardımları ulaştırmada onları şahit tutuyoruz.” (görüşmeci 1)

“Maddi kaynak olarak beklentilerimizin çok altında. Biz aslında burs vermeyi de düşünüyorduk. Ama yapamadık. Üye aidatları var. Ya da mesela derneğimizin kirasını direk bir arkadaşımız karşılıyor. Kendi cebinden gönüllü olarak ödiyor. Elektrik faturasını birisi ödiyor.” (görüşmeci 4)

“Kaynaklarımızı üye aidatlarından, yardımlardan, bağışlardan elde ediyoruz. Kermesler düzenliyoruz.” (görüşmeci 13)

5.4.2. Derneklerin Devletten Destek Alma Durumu

Dernek üyelerine devletten destek isteyip istemedikleri sorulduğunda alınan cevaplar aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Tablo 17 Derneklerin devletten destek alma durumu

	Sayı
Hayır	14
Evet	6
Toplam	20

Görüşülen dernek üyelerine devletten maddi destek ve / veya yardım alıp almadıkları ve almayı isteyip istemedikleri sorulmuştur. Buna göre 6 dernek üyesi devletten destek ve / veya yardım almadıklarını ve almak istediklerini, 14 dernek üyesi ise devletten destek ve / veya yardım almadıklarını ve almak istemediklerini belirtmişlerdir.

“Yardım almak pek de etik olmaz herhalde. Devletin destek olması çok mantıklı gelmiyor bana. Sivil toplumlar kendi ayakları üzerinde durması lazım. Yardım alırsa bir ayağını devlete bağlıyor gibi oluyor. Kendilerini bağımlı hissederler.” (görüşmeci 2)

“Hayır, maddi yardım almak istemem. Gönüllüler hareketimize zarar vereceği kanaatindeyim. Sivil toplumun destek almaması gerekir, özelliği budur zaten.” (görüşmeci 8)

“Devletten hiçbir yardım almıyoruz. Tamamen üye aidatları ve gönüllü kişilerden makbuz karşılığı aldığımız yardımlarla yürütüyoruz. Ben devletin sivil yardım kuruluşlarına yardım etmesini pek olumlu görmüyorum.” (görüşmeci 9)

“Devlet tek bir şey değil. Devlet kurum olarak siyasi bir bütün. Mesela bugün muhafazakar bir yapı varsa yarın tersi olabiliyor. Ben bugün yardım istemiyorum. Niye istemiyorum çünkü bugün yardım alıp da yarın dayak yemek istemem. Yani bize ne karışsınlar ne de engel olsunlar. Yani vatandaş kendi gönülünden kopup kendisinden gelen şeyleri hürce, özgürce yapabilsin, onun peşini bıraksınlar bir kere vatandaşa güvensinler. Sivil toplum olarak ortaya çıktıysan bir iddian vardır. Kanımca kararınca bir şeye fayda sağlayacağım demektir.” (görüşmeci 16)

“Yardım olsa ekonomik açıdan iyi olur. Biz şu anda yardım almıyoruz. Olursa faaliyetleri genişletme adına çok güzel olur.” (görüşmeci 5)

“Hayır destek almıyoruz. Yardım almak isteriz. Esasında belli bir çatı altında dernek bürosu tahsis edilse ve il, ilçe sorunlarında söz hakkı olması lazımdır.” (görüşmeci 18)

Yardım aldıklarında daha çok imkan elde edebileceklerini, doğal olarak daha çok kişiye ulaşabileceklerini belirten derneklerle beraber yardım almanın sivil toplumun yapısına ters düşeceği fikrinde olanlar da mevcuttur.

5.5. Derneklerin yaşadıkları problemler

Araştırma kapsamında derneklerin yaşadıkları problem alanları görüşmecilere sorulmuş ve aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi iki ana problem alanında “ekonomik sıkıntı” ve “katılımcı azlığı” şeklinde belirtilmiştir. Aşağıda bu durum katılımcı görüşleri ile verilmiştir.

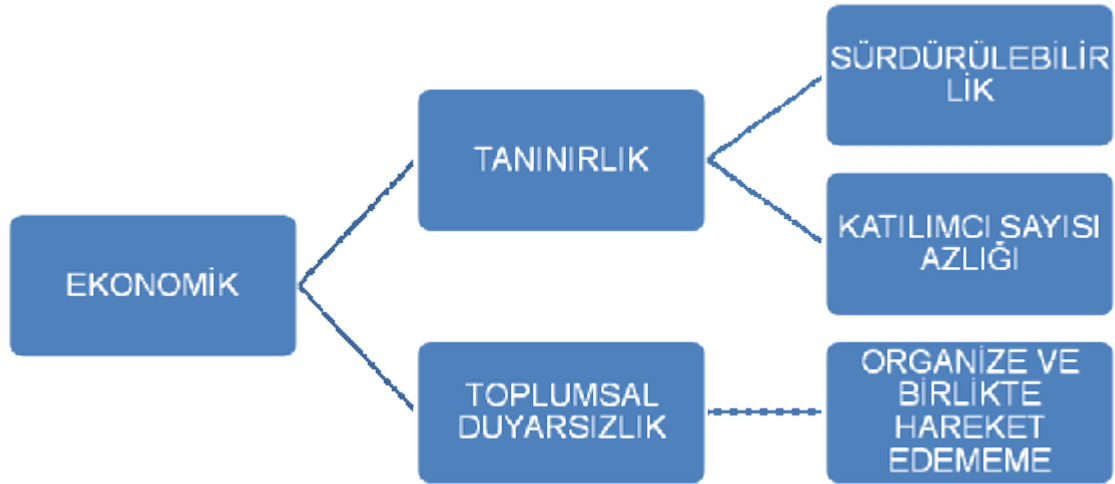
Tablo 18 Derneklerin yaşadıkları en büyük sorunlar

	Sayı
Ekonomik sıkıntı	16
Katılımcı sayısının azlığı	4
Toplam	20

Görüşmecilere derneklerin yaşadığı sorunlar sorulmuştur; üyelerden 16 sı “ekonomik sıkıntı” yaşadıklarını belirtmişlerdir. “ekonomik sıkıntı” dahilinde “üye aidatlarının ödenmemesi” önemli bir yer tutmaktadır. Maddi yönden sıkıntı yaşanmasının da yapılacak olan diğer faaliyetleri de etkilediğini belirtmişlerdir. Ekonomik sıkıntıyla birlikte “katılımcı sayısının azlığı” da yaşanan sorunlar arasında önemli yer tutmaktadır. Ayrıca “toplumsal duyarsızlık” da yaşanan sıkıntıların arasında yer almaktadır. Bütün problemlerin kaynağını büyük oranda ekonomik sıkıntıya bağlamışlardır. Çünkü burslar, kırtasiye ve giyecek yardımları direkt olarak ekonomik yönle ilgilidir. Derneklerin yaşadıkları sorunları genel olarak şu şekilde gösterebiliriz.

Yapılan görüşmelerde elde edilen ifadelerle dayanılarak birçok problem alanının ekonomik yetersizliklere dayandırıldığı söylenebilir. Aşağıda bu durum şematik olarak ifade edilmiştir.

Derneklerin Genel Sorun Alanları



Temel sorunun ekonomik sıkıntı olduğu ve diğer bütün problemlere kaynaklık ettiği belirmektedir. Yardımların düzenli yapılması, daha fazla kişiye ulaşabilmesi, mekan olarak ulaşımı kolay bir yer bulabilmesi, faaliyetlerinin sayısının artabilmesi adına ekonomik yönden güçlü olmaları önemlidir. Aynı zamanda derneğin yaşamını sürdürebilmesi adına kira, elektrik, su ve yakıt gibi temel giderlerinin karşılanması yine ekonomik boyut ile ilgilidir. Bu konuda görüşmeciler bazı zamanlar elektrik ve yakıt

faturaları için derneklerinin ödeneklerinin olmadığını ve üyelere bazılarının şahsi paralarından ödediklerini belirtmişlerdir.

“En çok ekonomik. Ekonomik sıkıntı olmazsa daha çok kişiye ulaşabiliriz.” (görüşmeci 1)

“En büyük sıkıntımız ekonomik sıkıntı. Katılımcı ve etkililik problemimiz yok. Yapılan faaliyetlere katılımcı sayıları oldukça iyi.” (görüşmeci 6)

“Maalesef hepsi ve daha fazlası. En başta ekonomik sıkıntı. Sonra katılım az oluyor. İnsanlarımız duyarsız kalabiliyorlar.” (görüşmeci 9)

“Bizim düzenli bir gelirimiz olmadığı için ekonomik alanda sıkıntı çekiyoruz. Katılımda ciddi bir sıkıntımız yok.” (görüşmeci 13)

“Ekonomik sorunlar ve katılımcı sayısının azlığı faaliyet alanlarını sınırladığı için bu problemleri en başta sayabiliriz.” (görüşmeci 19)

“Genel bir sorun var Türkiye de. Bireyselleşme çok fazla. Bireyselleşmekten maksat ben işime giderim gelirim televizyonun karşısına geçerim bir günü böylece bitiririm. Kimse bana dokunmasın karışmasın bende kimseye karışmayım mantığı ile yaşayan bir toplum içerisinde yaşıyoruz. Böyle oldukça sivil toplum içtimai alanda toplamlı olmuyor. Yani ilgi ve alaka olmuyor.” (görüşmeci 16)

5.6. Derneklerin Eğitimle İlgili Geleceğe Yönelik Projeleri

Görüşmeciler eğitim ile ilgili olarak geleceğe yönelik ne tür projeler hazırladıkları sorulduğunda; 4 üyenin derneklerinin faal olmaması ve bu konunun içeriğini bilmemeleri nedeniyle soruyu cevaplamamışlardır.

Bununla birlikte; “AB projeleri kapsamında faaliyetler üretmek”, “öğrencilere eğitimi odaklı çalışmalar yapmak”, “başarılı öğrencileri ücretsiz okutmak”, “burs vermek”, “köy okullarına kütüphane kurmak”, “bayanlara bilgisayar kursu vermek”, “ana-baba eğitim semineri düzenlemek”, “tasavvuf derslerini çocuklara anlatmak” gibi çok çeşitli eğitim projesi yelpazesine sahiptirler.

Araştırmaya katılan kişilere geleceğe yönelik ne gibi projelerinin olduğu sorulduğunda ise çoğu farklı cevaplar vermekle birlikte kimi dernek üyeleri maddi

sıkıntı nedeniyle, daha önceden yapmak istedikleri projeleri henüz yapamadıklarını belirtmişlerdir.

Bunlarla birlikte, geleceğe yönelik çeşitli ve işlevsel projelerinde bulunduğu sonucuna varılmıştır. Bunlar; öğrencilere, öğretmenlere, ailelere yönelik çeşitlilik göstermektedir. Ayrıca daha mahalli düzeyde, daha az maliyetli olmaları dikkat çekicidir. Görüşmecilerin ilgili soruya verdikleri yanıtlar şu şekildedir;

“İşin doğrusu biraz bizde ekonomik krize girdik. Şunu düşünüyoruz, ailesinin durumu kötü olup da okumak isteyen öğrencileri, en başarılı fakir öğrencileri tamamen ücretsiz okutmak.” (görüşmeci 1)

“Geleceğe yönelik Avrupa Birliği Projelerini değerlendiriyoruz. Dernek olarak proje hazırlıyoruz.” (görüşmeci 2)

“Öğrenci merkezli eğitim projelerinin geliştirilmesini düşünüyoruz.” (görüşmeci 6)

“İmkanımız olursa köy okullarına kütüphane oluşturmayı, kitap desteğinde bulunma projemiz mevcut.” (görüşmeci 12)

“Proje olarak bayanlara verebilirsek sertifikalı bilgisayar kursu vermek istiyoruz. Köy okullarına kütüphane oluşturmak istiyoruz.” (görüşmeci 13)

“Projemiz yok fakat tasavvuf derslerinin çocuklara anlatılması gerektiğini düşünüyoruz. Özellikle dost kelimesinin yaşadığımız dönemde kıymetinin bilinmesi konusunda çalışmalar yapılması gerektiğini düşünüyoruz.” (görüşmeci 18)

“Eğitim ile ilgili olarak önce anne ve babaların eğitilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu yüzden çocuklarına karşı nasıl davranmaları gerektiği ve onları nasıl eğitmeleri gerektiği hususunda seminerler hazırlamayı düşünüyoruz.” (görüşmeci 19)

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Derneklerin amaçlarına yönelik hizmet edebilmelerinin ve yeteri kadar fırsatları kullanabilmelerinin ekonomik durumları ile doğru orantılı olduğu görülmüştür. Görüşülen bütün dernekler ekonomik sıkıntı içinde olduklarını belirtmişlerdir. Sivil toplum geliştirme merkezinin yaptığı araştırmaya göre örneklem grubu STK'ların en önemli problemlerinin ekonomik alanda olduğunu, derneklerin amaçları doğrultusunda ekonomik kaynak bulma ve yaratmada büyük zorluklar çektiklerini ortaya koymuştur (STGM, 2005, s. 40-41). Dernekler gerçekleştirmek istedikleri projeleri maddi imkansızlıklardan dolayı yapamadıkları, bununla beraber derneklerdeki kişilerin esnaf veya memur olmalarından dolayı yeteri kadar zaman bulamamalarının etkin olduğu ortaya çıkmıştır. Amaca yönelik faaliyetleri gerçekleştirmek için fırsat yaratma konusunda toplum desteğinin az olmasının faaliyetlerin kısıtlı kalmasına sebebiyet verdiği belirlenmiştir. Bu noktada derneklerin faaliyetlerini rahat ve etkin yapabilmeleri için toplum tarafından desteklenmeleri, fırsatlar verilmesi önem arz etmektedir. Derneklerin özel ve takip edilmesi gereken işleri için hususi bir kişiyi maddi imkansızlıktan dolayı çalıştıramamaları zaman ve fırsat kaybına yol açmaktadır. Ayrıca, dernek üyelerinin çoğunun memur veya esnaf olmalarından ve şahsi işlerinden dolayı yeteri kadar fırsat bulamadıkları gözlemlenmiştir. Üye sayılarının az olması da yapılacak faaliyetler ile doğru orantılı olmaktadır.

Erkek üye sayıları kadın üye sayılarından çok fazladır. Derneklerin öz sermayeleri üyeleridir. Yapı olarak dernek hem eğitimci kişilerden, hem de eğitimci olmadığı halde eğitime gönül vermiş, destek olmak isteyen kişilerden oluşmaktadır. Üye sayıları 50'yi geçmemektedir. Fakat gönüllü olarak katılımcı sayıları derneğin tanınmışlığı ve faaliyetlerinin etkisi oranında artış göstermektedir. Gönüllü üyelerin sayısı kayıtlı üyelerin sayısından çok çok fazladır. Gönüllü üyeler derneğin her türlü faaliyetine katılabilmekte, maddi imkanlar sağlamakta, manen de destek vermektedir. Eğitim amaçlı dernek olmalarına rağmen kurucu üyeleri arasında esnafların bulunmaları ve öncülük etmeleri dikkati çeken bir husustur. Derneklere üye olmada özel şartlar

getirmemişlerdir. Kanuni bir engeli bulunmayan herkesi üye olarak kabul etmektedirler. Üye sıkıntısı çektikleri açıkça belirmektedir. Üyelerine yönetimlerinde söz hakkı tanımaktalar, onlarında görüşlerine başvurarak kararlar almaktadırlar. Demokratik bir yönetim biçimine sahiptirler. Yönetim biçimlerini dernek üyeleri şeffaf, demokratik, herkesin fikrini alan, tam katılımcı, karşıt görüşlere açık olarak belirtmişlerdir. Bununla beraber kararın sadece yönetim kurulu tarafından alındığı ve üyelerine duyurulduğu derneklerin de var olduğu belirlenmiştir.

Demokratik yapılarının olması etkin olmalarını sağlayan önemli bir faktördür. Derneklerin etkin olabilmeleri için toplumda ses getirecek, geniş kitlelere ulaşabilecek faaliyetlerde bulunması gerektiği düşüncesindedirler. Bu durum kamuoyu oluşturabilmeleri ve savunuculuk görevlerini yerine getirebilmeleri için önemlidir. Kamuoyu oluşturabilmeleri için halkı ilgilendiren, onların dikkatini çeken, katılımcı sayısı fazla olan faaliyetlere ihtiyaçları vardır. Bazı dernekler, ağaç dikme ve kan verme kampanyaları düzenleyerek, kurs ve burs imkanları sağlayarak toplumda itibarlarını ve tanınırlıklarını arttırmaktadırlar. Bunun yanında; sözlü veya yazılı basın açıklaması yaparak, özel günlerde konferanslar ve seminerler düzenleyerek tanınırlıklarının artmasını sağlamaktadırlar. Toplumdaki tanınırlıkları nispetinde etkilerinin de artacağı kanısındadırlar. Eraslan'ın yaptığı 565 kişiden oluşan bir çalışmasında bu veriyi destekler sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, eğitim STK'ları tanınırlıklarını arttırmak için görsel ya da yazılı basın yayın organlarına kampanya ve reklam çalışmalarına gereksinim duyduklarını ve bu konuda medyada sınırlı yer aldıklarını vurgulamıştır (Eraslan, 2008). Tanıtımları için ayrı özel harcamalarının ekonomik sıkıntıdan dolayı olmadığını ancak bunu yapılan faaliyetleri vasıtasıyla sağladıklarını belirtmişlerdir.

Eğitim dolaylı veya dolaysız olarak herkesi ilgilendirdiği için eğitim amaçlı derneklerin faaliyetleri toplumda daha çabuk yayılmakta ve kabul görmektedir. Bu dernekler eğitime daha çok kırtasiye yardımı, eğitici seminerler, konferanslar, burslar ve öğrencilere yönelik takviye kursları şeklinde katkıda bulunmaktadır. Bu yapılan faaliyetlerden özellikle burs ve yardımlar ekonomik olarak güçlü olmayı gerektirmektedir. En önemli kaynakları üye aidatları olan derneklerin bunları yalnız başlarına karşılayabilmesi imkansızdır. Bu durumda gönüllü kişilerin önemi daha da

artmaktadır. Çözüm olarak yaptıkları faaliyetlere sponsor bulma yoluna gitmişlerdir. Halkın desteğini arkalarına alma çalışmaları gözlemlenmiştir. En büyük destekçileri ve dayanakları olarak halkı görmektedirler. İnsanlara özellikle yakın çevrelerine ve tanıdıklarına kendilerine yardımcı olmaları hususunda girişimlerde bulunmaktadır. Bu hareketleriyle insanlar arasında sosyal iletişime katkıda sağlamaktadırlar. Yatlı tarafından hazırlanan STK'ların eğitime katkısı adlı çalışmada İstanbul'da faaliyet gösteren kırk STK'nın eğitim alanında yapmış oldukları etkinlik ve projeler incelenmiş ve STK'ların genel olarak yukarıda belirtilen alanlarda etkinlik gösterdiklerine vurgu yapılmıştır (Yatlı, 2003, s. 76).

Eğitime en çok katkıda buldukları ve etkili oldukları diğer bir alan ise dersanelere gidemeyen öğrencilere takviye kurs imkânı sağlamalarıdır. Bu kurslar okullarda gönüllü öğretmenler tarafından ücretsiz olarak hafta sonları verilmektedir. Derneklerdeki eğitimci üyeler bu kursları organize etmektedirler. Araştırmacı tarafından kurs yapılan okula gidilmiş ve yerinde gözlem yapılmıştır. O esnada orada bulunan bir öğrenci velisiyle görüşme esnasında veli, kursu düzenleyenlere çok minnettar kaldıklarını, maddi imkânsızlıktan dolayı çocuklarını dershaneye gönderemediklerini fakat bu kurslar sayesinde açıklarını kapatmaya çalıştıklarını beyan etmiştir. Bazı öğrencilerin ise kurs için köylerden geldikleri gözlemlenmiştir.

Derneklerden % 30'u maddi problemleri bulunmalarına rağmen devlet desteği istememektedirler. Sivil toplum kuruluşlarının halka mal edilmesi adına bunun önemli olduğu vurgusunda bulunmuşlardır. Ayrıca, devletten destek aldıkları takdirde devletin kendilerinden hesap soracağı ve bunun da özgürlüklerini kısıtlayacağı düşüncesinin etkili olduğu anlaşılmıştır. Ekonomik bağımlılığın bağımsızlıklarını ve hareket alanlarını daraltacağı, kontrollerin artacağı düşüncesindedirler. Fakat bunun tersine % 60 oranında ki dernek yönetici ve üyeleri devletten yardım aldıkları takdirde dernek olarak daha çok kişiye yardımcı olabileceklerini ifade etmişlerdir. Kendilerinin ekonomik rahatlığının faaliyet alanlarını genişleteceği ve daha çok ihtiyaç sahiplerine ulaşabilecekleri düşüncesine sahiptirler. Bu şekilde düşünenler aslında devlet ile halk (ihtiyaç sahipleri) arasında köprü kurmak istemektedirler.

Devletten destek almak istemelerinin bir başka sebebi de ekonomik yönden sıkıntı çekmeleridir. En büyük problemleri maddi imkansızlıklardır. Kurtbeyoğlu'nun

Kırıkkale ilinde hemşehri dernekleri üzerine yaptığı bir araştırmada benzer sonuçlara rastlanmıştır. Örneklem grubunun % 47'si dernek faaliyetleri sırasında en sık karşılaştıkları sorunların başında mali-ekonomik yetersizliği vurgulamıştır (Kurtbeyoğlu, 2005, s.100). En büyük gelir kaynakları olan üye aidatlarının zamanında ödenmemesi dernekleri zor durumda bırakmaktadır. Dolayısıyla bu imkansızlık diğer yapılacak faaliyetleri de olumsuz yönde etkilemektedir. Bu problemlere ek olarak katılımcı sayısında ki azlık ve toplumsal duyarsızlık dernekleri sıkıntıda bırakan diğer alanlardır. Bunun çözümü için halka yönelik seminerler, konferanslar, kermesler düzenleyerek halkı sivil toplum hareketinin içine katmak istemektedirler. Kermesler derneklerin başlıca gelir kaynaklarından bir tanesidir. Kermeslerde genelde gıda ve giyim maddeleri satılmaktadır. Her derneğin yasal olarak yılda bir defa kermes düzenleme hakkı mevcuttur. Dolayısıyla en büyük gelir kaynaklarından birisi olan kermeslerden kısıtlı şekilde yararlanabilmektedirler.

Derneklerin birbirleri ile olan irtibatları Kırıkkale'de çok iyi seviyede iken Çorum ilinde bu irtibat yok denecek kadar azdır. Kırıkkale ilinde yüksek ilişki düzeyinin olması, Çorum ilinde düşük ilişki düzeyinin varlığı lokal bir durum olarak görülebilir. Akşit ve diğ.'nin yaptığı araştırmaya göre sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkiler yüzeysel ve aynı zamanda ideolojik olarak yakınlığa göre oluşmaktadır (Akşit ve diğ., 2002, s.315). Kırıkkale ilinde dernekler kendi aralarında anlaşarak gayri resmi olarak ayda bir toplanarak fikir alışverişinde bulunmaktadırlar. Bu durum toplu hareket edebilme, birlikte faaliyetler düzenleyebilme, kamuoyu oluşturabilme adına çok önemli adımlardır. Ayrıca, yardımların düzenli olarak dağıtılması, gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştırılması, aynı kişinin birkaç dernekten aynı anda yardım almasının önlenmesi adına da güzel bir harekettir. Bu toplantılarda farklı fikirler ileri sürülerek yeni projelerin ortaya çıkması da sağlanmış olmaktadır. Her dernek kendi amaçları doğrultusunda yeni projeler düşünmekte fakat bunların gerçekleşmesini ekonomik güçlüğü bağlamaktadırlar.

Derneklerin yapmış oldukları faaliyetler genel olarak değerlendirildiğinde; halkın desteğini tam olarak sağlayamayıp kamuoyu oluşturmada ve üye sayılarını arttırmada zorlandıkları görülmektedir. Bu durum karar süreçlerini etkilemede olumsuzluk oluşturmaktadır. Toplumda ses getirecek kadar güçlü olamadıkları için, rapor

hazırlamak ve sunmak, gündem oluşturmak, bildiri sunmak gibi sivil toplum faaliyetlerini yapamadıkları gözlemlenmiştir. Fakat, STK'lar adına Milli Eğitim Şura toplantısına katılan ve ülke meseleleri ile ilgili olarak güncel konularda platform ve çadırlar kurarak, gerekli yerlere faks veya mail çekerek kamuoyu oluşturmaya çalışan derneklerinde varlığı belirlenmiştir. Halka halk adına hizmet ettiklerini düşünmekte, fakat katılım ve duyarsızlık hususunda çok sıkıntı içinde bulunmaktadır.

Derneklerde belli bir amaca odaklanma, misyon belirleme, kurumsallaşma ve profesyonelleşme gibi faktörlerde eksiklikler gözlemlenmiştir. Faaliyetlerin amatörcü ve plansız bir şekilde yapıldığı, sistematik bir çalışmanın olmadığı belirlenmiştir.

Bazı dernekler tamamen devletten bağımsız, kendi imkanları ile faaliyetlerini yürütme çabası içindedirler. Gözübüyük'ün yapmış olduğu araştırmaya göre araştırmaya katılan kişiler dernekleri devletten bağımsız, gönüllü birliktelik esasına dayalı, insanları ortak sorunlar ve amaçlar etrafında toplayan, halkın katılımını etkin kılan yapılar olarak görmektedir (Gözübüyük, 2002, s. 103). Bazı dernekler ise yerel yönetim ve devletin ilgili kurumları ile irtibata geçerek o makamların imkanlarından faydalanma yoluna gitmişlerdir. Devletin okullarında kurs düzenlemeleri buna güzel bir örnektir. Yine bazı dernekler Avrupa Birliği projeleri kapsamında ki çalışmalarını devletten görevliler ile birlikte gerçekleştirmiştir. Bir dernek okullarda şiddetin önlenmesi ile ilgili araştırma projesi hazırlayarak bir yetkili Milli Eğitim Müdürlüğünden, bir yetkili Emniyet Müdürlüğünden olarak birlikte beş farklı ülkede çalışmalar yapmışlardır. Başka bir dernek ise 40 tane meslek lisesi öğrencisine Avrupa ülkelerinde staj yaptırma projesi hazırlamıştır. Bu bağlamda bazı derneklerin uluslararası gelişmeleri takip etme, dünyaya açılma, yenilikleri takip etme gibi bir vizyona sahip oldukları anlaşılmıştır.

Dernekler genel olarak ilgisizlikten ve toplumun yeteri kadar duyarlı olmamasından rahatsız olmalarına rağmen kendilerini topluma anlatmak için özel bir çaba harcamamaktadırlar.

Bazı dernekler kurulduktan sonra hiçbir faaliyet gösteremeyerek tabela derneği haline gelerek işlevlerini yitirmişlerdir. Çorum ilinde eğitim ile ilgili derneklerden 8 tanesi maalesef bu kategorideki dernekler statüsüne girmektedirler. Araştırmacı

çevredeki kişilere bu derneklere ulaşma yolunu sorduğunda uzun zamandır hiç açılmadığı ve kapalı tutulduğu cevabını almıştır. Bir dernek yöneticisi eğitim gören insanlara yardım amacıyla açıldıklarını fakat başarılı olamadıklarını, sadece çay içilen ve oyun oynanan yer haline geldiğini itiraf etmiştir. Derneklere İçişleri Bakanlığı'ndan bilgi edinme kanunu kullanarak alınan adres ve telefonlardan ulaşılmaya çalışılmıştır. Fakat aranan numaraların % 70'ine ulaşamamıştır. Ulaşılan bazı numaralarda ise kahvehanelerin ya da farklı bir yerin numaralarının çıktığı görülmüştür. Bunun üzerine araştırmacı valilikteki dernekler masasına başvurmuştur. Fakat kendilerinde de derneklerin aynı adres ve telefon numaralarının olduğunu belirtmişlerdir. Buradan derneklerin ciddi şekilde takip edilmedikleri, önemsenmedikleri ve yaptıkları faaliyetlerinden bihaber olduğu fikrine ulaşılmaktadır. Araştırmacı kendi imkânları ile şehir içerisinde araştırarak ve sorarak derneklere ulaşmıştır. Dernek üye veya yöneticilerinden bazıları röportaj yapmakta temkinli davranış sergilemişlerdir. Bu tavırları kendi yaptıkları işlerinden emin olmadıklarını ve tüzük ile yönetmelikleri bilmedikleri sonucunu vermektedir.

ÖNERİLER

Derneklerin niceliklerinin artırılması, faaliyetlerinin ve niteliklerinin geliştirilmesi için şu öneriler getirilebilir:

- Toplumumuzun basın, yayın, radyo, televizyon v.b. kanallarla derneklere katılım için bilinçlendirilmesi sağlanabilir.
- Dernek yöneticilerinin veya üyelerinin mevzuat bilgisi eksiklikleri dernek üyelerine bu konuda seminerler veya kurslar vasıtasıyla giderilebilir.
- Derneklere yapılan faaliyetler daha sistematik ve düzenli hale getirilerek kurumsallaşma sağlanabilir.
- Kaynak sorunlarının çözülmesi ve ekonomik sıkıntılarının giderilmesi için çalışılabilir.
- Derneklerin kendi aralarında iletişimlerini ve işbirliğini arttırmaları için sivil bir ağ kurulabilir.
- Tabela haline gelmiş dernek yöneticileri veya üyeleri ile tekrar iletişim kurularak dernekler masası veya valilik makamı tarafından bu derneklerin faal hale gelmeleri sağlanabilir.
- Eğitim alanının geniş yapısına bağlı olarak etkinlik gösteren sivil unsurlardan vakıf, kooperatif ve sendikalara dönük olarak araştırmalar yapılabilir.
- Derneklere dönük tasarlanan görüşme formu uygulama yerine diğer nitel veri toplama teknikleri (gözlem, doküman analizi) kullanılabilir.
- Derneklerin tasnifi bu araştırmada ele alınmıştır, her bir dernek türüne dönük araştırmalar yapılabilir.
- STK'ların eğitime katkısı diğer alanlarda etkinlik gösteren (kadın, çevre, sağlık v.b.) STK'lara da sorulabilir.

KAYNAKLAR

AKAL C. G. (1995).**Sivil Toplumun Tanrısı**. Ankara: Engin Yayıncılık, s.120

AKIN, İ. (1971). **Temel Hak ve Özgürlükler**. İstanbul, s.178.

AKÜNAL. D. (1985).**Mecmua-yı Fünun, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**. İlk Türk Dergisi, İstanbul, C.I, s. 117.

AKYÜZ, K. (1975). **Encümen-i Daniş**, Ankara, s.33, www.ottomanakademi.com/index.php?option=com (13.02.2010).

AKYÜZ, Y. (1970). **Türkiye'de ilk Öğretmen Kuruluşları Hakkında Orijinal Bir Belge İle Unutulmuş Bir Kaynak**, Eğitim Fakültesi Dergisi, cilt:3, no:1-4, s. 109-119

ALKAN, M. Ö. (2003). **Osmanlı'da Cemiyetler Çağı**. Tarih ve Toplum Dergisi, C. 40, Sayı:238, s.4-12.

ALTAŞ, H. (2002). **4748 – 4771 Sayılı Yasalarla Dernekler Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler ve Mevzuata Etkisi**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.6, Sayı:1-2, s.36.

ANHEIER, K. H. (2004). **Civil Society Measurement, Evaluation, Policy**, UK and USA, Earthscan Publishing, s.8.

BALLAR, S. (2003). **Dernekler ve Vakıflar Açısından Kolektif Özgürlükler, Anayasa ve Uyum Yasaları Açık Oturum Tutanakları**, Türkiye Barolar Birliği, Ankara, s. 273.

BALLAR, S. (2000). **Yeni Vakıflar Hukuku**. İstanbul: Beta Yayınları, s.98.

BAYHAN, V. (2005). **Sivil Toplum ve Demokrasi**, İstanbul: Kaknüs Yayınları, s. 153

BAŞLAR, K. (2005). **Uluslararası Hukukta Hükümet Dışı Kuruluşlar (Vestfalya Sonrası Süreçte Küresel Sivil Toplum)**, Ankara: Nobel Yayınları, Ankara, s. 12

BEYAZİT, Y. (2007). **Vakıf Dernek Farkı Nedir?**
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx>, 21.12.2010.

BLACK, C.E., Harper R. (1966). **The Dynamics of Modernization**, New York, s. 32-33.

BOBBIO, N. (1993). **Sivil Toplum ve Devlet**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BHIKHU, P. (2004). **Putting Civil Society In Its Place**, Routledge

BUDAK, A. (2004). **Batılılaşma Sürecinde Çok Yönlü Bir Osmanlı Aydını-Münif Paşa**, İstanbul: Kitabevi, s.87

CARNOY, M. (2001). **Gramsci ve Devlet**,(Çev: Mehmet YETİŞ), Praksis,
“Cemiyet-i İlmiye-yi Osmaniye Nizamnamesi”, İstanbul-1862(1279), MF, C.1, Sayı.1,
s. 2-10.

CHANDKO, N. (2007). **Civil Society**, Routledge.

CİCİOĞLU, H. **Osmanlı Döneminde Kurulan İlk Milli Talim Ve Terbiye Cemiyeti**,
<http://dergiler.ankara.edu.tr>, 21.03.2010

CİHAN, A.,İlyas D.(2007). **Osmanlı Toplumsal Yapısı ve Sivil Toplum**, İstanbul:3f
Yayınevi.

COLES, R. (2003). **Fundamentals of Measurement in Applied Research**, Children of
Crisis, New York:Back Bay Books

CUMBUR, M. (1964). **Münif Paşa ve Kütüphanelerin yönetimi İle İlgili İlk Resmi Talimatname**, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, Ankara, C. 13, Sayı. 1-2, s. 28-35;5

ÇALIŞKAN, M., Cengiz K., Uğraş T., (2005). **STGM, Haritalama Çalışması Sivil Toplum Kuruluşları: İhtiyaçlar ve Sınırlılıklar Raporu**, Sayı:Ekim.

ÇAHA, Ö. (2003). **Aşkın Devletten Sivil Topluma**, 2. Baskı, İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları.

ÇAHA, Ö. (2003). **Bir Kez Daha Sivil Toplum Üzerine**, Sivil Toplum Düşünce ve Araştırma Dergisi, Sayı: 1.

DOĞAN, İ. (2000). **Sivil Toplum, Ondan Bizde de Var**, İstanbul: Sistem Yayıncılık, s. 20.

DOĞAN, İ. (2002). **Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum**, İstanbul: Alfa yayınları, s. 86.

EDWARDS, M. (2004). **CivilSociety**, U.K., PolityPress.

ERCAN, H. (2002). **Türkiye’de Sivil Toplum Tartışmaları Üzerine**. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:27, No:1, s.16.

ERASLAN, L. (2008).“**Türkiye’de Sivil Toplum Sorunsalı Ve Eğitim Alanında Faaliyet Gösteren Sivil Toplum Kuruluşlarının Değerlendirilmesi**”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

ERIKSON, E. (1963).**Childhood and Society**, New York, Norton, s. 412-413

FEMIA, J. (2004). **Civil Society and The Marxist Tradition**,Routledge,s.4

FOSTER, J. (2001). **Knowing Ourselves A Brief History of Emerging Global Civil Society**, Civicus World Assembly, August, Vancouver, B.S.,Canada.

GÖNENÇ, A. (2001). **Sivil Toplum: Düşünsel Temeller ve Türkiye Perspektifi**. İstanbul: Altkitap.

GÖZE, A. (2000). **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.

GÖZÜBÜYÜK, M. (2002). **Türkiye’de Demokrasi ve Hoşgörü Kültür ve Eğitiminin Yaygınlaştırılmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının Yeri ve Önemi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

GRAMSCI, A. (1986). **Hapishane Defterleri**. Seçmeler, İstanbul: Belge Yayınları.

GUTMANN, A. (1998). **Freedom of Association, An Introductory Essey in: Freedom of Association**, Princeton: Princeton University Press, s. 3.

GÜDER, N. (2006). **Özel Sektör Gönüllüler Derneği (ÖSGD)** Ankara, Sayı:Kasım.

GÜNERGUN, F. (1987). **Osmanlı İlmî Ve Meslekî Cemiyetleri (I.Milli Türk Bilim Tarihi Sempozyumu Bildiri Kitabı)**, yay. haz. E. İhsanoğlu, IRCICA Yay. İstanbul, s.155-196.

HACIFETTAHOĞLU, İ. (2007). **Türk Kızılayı Tarih Dizisi**, Ankara. www.kizilay.org.tr/kurumsal/sayfa.php 22.05.2010.

HATEMİ, H.(1987). **Bilim Derneklerinin Hukukî Çerçevesi** (Dernek Tüzel kişiliği), OIMC, s. 208.

HOFFMAN, P. (2006). **CivilSociety**, U.K., Macmillan Publisher.

HULA, R. (2000). **Nonprofits in Urban America**, USA, Greenwood Publishing Group, s. 9.

İBRAHİM, F., Heidi W. (1997). **Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları**, (Çev. Erol Özbek), İstanbul: İletişim, s. 144-145.

İHSANOĞLU, E. (1987). **Osmanlı İلمي ve Mesleki Cemiyetleri**, İstanbul, s.3

İkdâm, 23 Kanun-ı evvel 1335, nu: 8212 (Akt.İhsanoğlu)

İNSEL, A. (2004). **Sivil Toplum STK'lar Ve Gönüllülük, Konferans Yazıları**,no: 5.http://stk.bilgi.edu.tr/docs/insel_std_5.pdf 15.01.2010.

KABOĞLU, İ. (1998). **Kolektif Özgürlükler**, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Diyarbakır, (Kolektif), s. 68-70.

KEANE, J. (1988). **Sivil Toplum ve Devlet**, (Çev: ALAN, Erkan; Aksu Bora) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KENAE, J. (1993). **Despotizm ve Demokrasi: Sivil Toplum ve Devlet, Avrupa'da Yeni Yaklaşımlar**. (Çev: Levent Köker), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

KUÇURADİ, İ. (1998). **Düşünen Sivil Toplum, Feslefi Yaklaşımlar-Açılımlar**, İstanbul:Tarih Vakfı Yayınları, s.6.

KURTBEOĞLU, T. (2005). **“Kırıkkale İl Merkezinde Faaliyet Gösteren Hemşeri Derneklerinin İlin Sosyal Siyasal ve Kültürel Yapısına Katkısı”**.Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

KÜÇÜK, E. (2005). **“Roma Hukukunda Augustus Zamanına Kadar Derneklerin Hukuki Durum”**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi, Ankara.

LIVELY, J. (1965). **The Social and Political Thought of Alexis de Tocqueville**, Oxford, ClarendonPress.

MARDİN, Ş. (1991). **Sivil Toplum, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**. C.7, İstanbul:İletişim Yayınları, s.1918-1922

ÖZBEK, S. (2000). **İdeoloji Kuramları**, İstanbul: Bulut Yayınları.

ÖZSUNAY, E. (1982). **Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler**, İstanbul:İÜHF Yayınları, s. 149

PARLA, T. (1993). **Türkiye’de Anayasalar**, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, İstanbul: İletişim Yayınları, s.15

PELCZYNSKI, Z.A. (1984). **Introduction The Significance of Hegel’s Seperation of State and Civil Society,TheState and Civil Society**, London.

SALAMON, L. M. (2002). **State of Nonprofit America**, USA, Brookings institution Press, p. 15-20

SARISU, E., **Tüm Yönleriyle Derneklerin Vergilendirilmesi**, <http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler/1998121536.htm> 11.2.2010.

SAYMEN, F. H. (1994). **Medenî Hukukumuzda Hükmî Şahıslar, Cemiyet- Vakıf- Tesis**, İstanbul, s.65.

SOYSAL, M. (1968). **Anayasaya Giriş**, Ankara, s. 147-150

TAŞCI, G., Altun, A. (2008). **Biyoloji Öğretmen Adaylarının Öğrenme Stratejilerinin Belirlenmesi Üzerine Nitel Bir Çalışma**. H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı:35, s.284.

TANÖR, B. (1994). **İki Anayasa 1961-1982**, 4. Baskı, İstanbul:Beta Yayınları

TAYLOR, C. (1990). **Modes of Civil Society Public Culture**. Vol 3, No:1

TOKSÖZ, F. (1971). **Dernekler, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İstanbul:İletişim Yayını, C.2. s.368.

TOCQUEVILLE DE, A. (1962). **Amerika'da Demokrasi** (Democracy in America),(Çev.: Taner Timur),İstanbul:Yenilik Basımevi.

TOSUN, G. E. (2001). **Demokratikleşme Perspektifinden Devlet-Sivil Toplum İlişkisi**. İstanbul: Alfa Yayınları, s.31.

TÜRKÖNE, M. (2003). **Siyaset**, Ankara:Lotus Yayınları.

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, Hayırseverlik Ve Araştırmaları, 2004-2006.
www.tusev.org.tr,,21.04.2010.

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı, STEP, **Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası**,
www.tusev.org.tr, 30.03.2011.

UÇAR, B. (1993). **Türk Dernekler Hukuku**, Ankara: Adalet Yayınevi, s. 15.

WIARDA, H.J. (2009). **Civil Society** .American Foreign Policy Interest.

YATLI, A. (2003). **Sivil Toplum Kuruluşlarının Eğitime Katkısı**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

YAZICIOGLU, R. (2001). **Sıradışı Bir Vali - Söylesiler ve Yorumlar**. İstanbul: Birey Yayıncılık, s.120.

YILDIRIM, A., ŞİMŞEK H. (2006). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. (5. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları.

YILDIZ, M. **Devlet Ve Hukuk Bağlamında Hobbes, Rousseau Ve Kant'ta Özgürlük Sorunu**. <http://www20.uludag.edu.tr/felsefet/kaygi/dergi002/> 02.09.2010.

YILDIZ, Ö. (2004). **Sivil Toplum Demokrasi ve Çoğulculuk**. Sivil Toplum Dergisi, Sayı:2,s. 85-92.

YILMAZ. Y. (2003). **Gönüllülük Psikolojisi ve Gönüllü Yönetimi**. Sivil Toplum Dergisi, sayı:2

YOZGATLI, A. (2009). [http://www.uzmantv.com/dernek-ile vakıf-arasındaki farklar-nelerdir](http://www.uzmantv.com/dernek-ile-vakif-arasindaki-farklar-nelerdir), 18.11.1020.

YÜCEKÖK, A. (1994). **Türk Hukukunda Tüzel Kişilik, Tanzimattan Günümüze İstanbul'da STK'lar**. İstanbul:Tarih Vakfı Yayını, s.147.

ZEVKLİLER, A.,HAVUTÇU. A. (2003). **Yeni Medeni Kanuna Göre Medeni Hukuk**, Ankara:Seçkin Yayınları, s. 171.

www.turktarih.net (Erişim tarihi: 22.11.2009).

www.dernekler.gov.tr (Erişim tarihi:13.2.2009).

www.darussafaka.org (Erişim tarihi: 16.04.2010)

www.sendika.org (Erişim tarihi: 24.04.2010).

www.usider.org (Erişim tarihi:11.06.1009).

www.cagdas.org.tr (Erişim tarihi: 17.06.2009).

www.web.net (Erişim tarihi: 22.04.2009).

www.gazimezunlar.org (Erişim tarihi: 16.08.2010).

<http://www.sultanbeylihaber.net/Kultur-Sanat/387-Mektep-Egitim-Dernegi.html> (Erişim tarihi: 11.04.2010).

www.bedd.org.tr (Erişim tarihi: 19.05.2010).

www.turkcebilgi.com (Erişim tarihi: 18.06.2010)

www.greenpeace.org (Erişim tarihi: 13.05.2010).

www.nea.org (Erişim tarihi: 11.06.2010).

www.okea.org (Erişim tarihi: 19.06.2010).

www.pta.org (Erişim tarihi: 22.06.2010).

www.educationminnesota.org (Erişim tarihi: 01.07.2010).

www.aasa.org (Erişim tarihi: 06.07.2010).

<http://www.freiebildungsstiftung.de/> (Erişim tarihi: 12.07.2010).

<http://www.bildungsstiftung.org/> (Erişim tarihi: 29.07.2010).

<http://www.swm.de/de/unternehmen/swm-bildungsstiftung.html> (Erişim tarihi: 11.08.2010).

<http://www.bildungsstiftung.de/> (Erişim tarihi: 18.08.2010).

<http://www.bera.ac.uk/> (Erişim tarihi: 25.08.2010).

<http://www.besa.org.uk/besa/home/index.jspx> (Erişim tarihi: 27.08.2010).

<http://www.early-education.org.uk/> (Erişim tarihi: 29.08.2010).

<http://www.french-property.com/guides/france/public-services/school-education/parents/parents-associations/> (Erişim tarihi: 30.08.2010).

<http://www.almondseed.com/vfry/fryfoun2.htm> (Erişim tarihi: 03.09.2010).

<http://www.enen-assoc.org/> (Erişim tarihi: 06.09.2010).

EKLER

EK - I

GÖRÜŞME SORULARI

Bu araştırma Kırıkkale ve Çorum illerinde ki eğitim amaçlı derneklerin işlevlerinin araştırılması için kurgulanmıştır. Bana vereceğiniz gerçekçi yanıtlar araştırmamızın sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Araştırma için tutulan kayıtlar başka bir amaç için kullanılmayacaktır.

1. – 4. Sorular: **Amaç**

5. – 8. Sorular: **Yapı**

9. – 11. Sorular: **Politika**

12. – 15. Sorular: **İşleyiş** ile ilgili.

- 1) Sizce sivil toplum nedir? STK'ların rolleri, hedefleri nelerdir, nasıl olmalıdır?
- 2) Derneğinizi kuruluş amacı nedir? Yardım amaçlı bir dernek misiniz?
- 3) Amacınıza uygun faaliyetlerde bulunmak için yeteri kadar fırsat buluyor musunuz? Bu fırsatların ne kadarını değerlendirebiliyorsunuz?
- 4) Derneğinizi proje, etkinlik ve toplumsal fayda yönünden başarılı buluyor musunuz?
- 5) Derneğinizin kaç üyesi bulunmaktadır? Kaç tanesi erkek kaç tanesi kadın üyedir? Eğitimci (öğretmen, öğretim görevlisi) üye sayınız kaçtır?
- 6) Derneğinizin yönetim biçimini nasıl ifade edersiniz?
 - Demokratik tam katılımcı yapıda mısınız?
 - Belirli bir grup ile sınırlı yönetim mi uygulamaktasınız?
 - Tek elden yönetim uygulamakta mısınız?
 - Kararları tam katılım ile mi ya da belirli bir zümre ile mi almaktasınız?
 - Yönetim de herkesin fikirleri önemsendir mi ve herkes sürece katılmaya çalışılır mı?
 - Katılım sınırlı mıdır ya da herkese açık midir?

- Kararlarınız eleştiriye açık mıdır ?
 - Farklı görüşlere açık mısınız?
- 7) Sivil toplumcu bir yapınız var mı?
- Rapor hazırlama
 - Savunuculuk
 - İmza kampanyaları düzenleme, miting, toplantı vb etkinlikler
 - Bakanlığın bir uygulamasını tenkit edici bir etkinlik yapma
 - Gündem oluşturma
 - Yerel eğitim sorunlarını izleme, gerekli yerlere mail atma veya eğitim ile ilgili problemleri milletvekilleri ile görüşme
 - Okul açma veya açtırma
- 8) Derneğinizi tanıtımını nasıl yapıyorsunuz?
- Medya – tv.- radyo – gazete- dergi
 - Kişisel bilgilendirme,
 - Diğer:
- 9) Derneğinizde ne tür faaliyetlerde bulunuyorsunuz?
- Bilgilendirici
 - İzleme
 - Kurs
 - Yardım etmeye dönük
- 10) Kaynaklarınızı nasıl tedarik etmektesiniz?
- Bağış
 - Çay, sergi, kermes
 - Ürün satma
 - Kira vb.
 - Diğer
- 11) Dernek çalışmalarınızda devletten destek alıyor musunuz? Yardım almak ister misiniz, bu durumu sivil toplumcu açıdan nasıl görmektesiniz?

- 12) Eğitime en çok hangi alanda katkıda bulunuyorsunuz?
- Kırtasiye yardımı
 - Öğrenci yetiştirme kursları
 - Projeler oluşturma
 - Giyecek yardımı
 - Bilimsel etkinlikler (Seminer ve konferanslar)
 - Okuma yazma kursları düzenlemek
 - Burs vermek
 - Pansiyon ve yurtların fiziksel eksikliklerini gidermek
- 13) Dernek görevini yerine getirirken sıkça karşılaşılan problem alanları nelerdir? (ekonomik- katılımcı sayısı – etkililik gibi)
- 14) Derneğinizin diğer sivil toplum kuruluşları ile irtibatı ne derecededir? Ne tür iletişim ve işbirliğinde bulunuyorsunuz?
- 15) Eğitim ile ilgili olarak geleceğe yönelik ne gibi yeni projeler hazırlıyorsunuz?
- İl bazında projeleriniz nedir?
 - Ülke bazında proje düşünceleriniz var mıdır?
 - Öğretmenlere dönük projeleriniz var mıdır?
 - Öğrencilere dönük projeleriniz nelerdir?

EK –II

KIRIKKALE İLİ DERNEKLER LİSTESİ

- KIRIKKALE EĞİTİMCİLER DERNEĞİ (KEDER)
- YAĞMUR EĞİTİM GÖNÜLLÜLERİ DERNEĞİ
- DOST ELLER FAKİR ÖĞRENCİLERİ VE EĞİTİMİ DESTEKLEME DERNEĞİ
- TÜM ÇALIŞANLAR DAYANIŞMA KÜLTÜR VE EĞİTİM DERNEĞİ
- BEŞİNCİ MEVSİM DERNEĞİ
- YAĞMUR EĞİTİM GÖNÜLLÜLERİ DERNEĞİ
- TEKNİK ELEMANLAR DAYANIŞMA VE EĞİTİM DERNEĞİ

ÇORUM İLİ DERNEKLER LİSTESİ

- ÇORUM EĞİTİMİ SEVENLER DERNEĞİ (ÇES-DER)
- MEHTAP EĞİTİM BİLİM KÜLTÜR VE SOSYAL YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
- ÇORUMARMONİ EĞİTİM VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
- İPEK YOLU EĞİTİM KÜLTÜR, İSKİLİP YERLİ KÖY SOSYAL YARDIMLAŞMA VE KALKINMA DERNEĞİ
- ÇORUM YETİŞKİNLER EĞİTİMİ KÜLTÜR DERNEĞİ
- GÜL GENÇLİK EĞİTİM KÜLTÜR VE DAYANIŞMA DERNEĞİ
- AÇELYA EĞİTİM KÜLTÜR YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA DERNEĞİ
- OSMANCIK AKŞEMSEDDİN EĞİTİM VE KÜLTÜR DERNEĞİ
- MELODİ EĞİTİM VE YARDIMLAŞMA DERNEĞİ
- KARDELEN EĞİTİM VE ÇEVRE DERNEĞİ
- ATLAS EĞİTİM KÜLTÜR DERNEĞİ
- BUHARA EĞİTİM DERNEĞİ
- MİMAR SİNAN EĞİTİM VE KÜLTÜR DERNEĞİ

EK III

Dernekler İle İlgili Kanunlar

Birinci Bölüm

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç ve kapsam

Madde 1- Bu Kanunun amacı; dernekler, dernek şube veya temsilcilikleri, federasyonlar, konfederasyonlar ve yabancı dernekler ile merkezleri yurt dışında bulunan dernek ve vakıf dışındaki kâr amacı gütmeyen kuruluşların Türkiye'deki şube veya temsilciliklerinin yasak ve izne tâbi faaliyetlerini, yükümlülüklerini, denetimlerini ve uygulanacak cezalar ile derneklere ilişkin diğer hususları düzenlemektir.

Tanımlar

Madde 2- Bu Kanunun uygulanmasında;

- a) Dernek: Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarını,
- b) Derneğin yerleşim yeri: Derneğin yönetim faaliyetlerinin yürütüldüğü yeri,
- c) Dernek merkezi: Derneğin yerleşim yerinin bulunduğu il veya ilçeyi,
- d) Mülkî idare amiri: Dernek merkezinin bulunduğu yerin vali veya kaymakamını,
- e) Dernekler birimi: İllerde il dernekler müdürlüğünü, ilçelerde dernekler büro şefliğini,
- f) Plâtfom: Derneklerin kendi aralarında veya vakıf, sendika ve benzeri sivil toplum kuruluşlarıyla ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere girişim, hareket ve benzeri adlarla oluşturdukları tüzel kişiliği bulunmayan geçici nitelikteki birliktelikleri,
- g) Üst kuruluş: Derneklerin oluşturduğu tüzel kişiliği bulunan federasyonları ve federasyonların oluşturduğu konfederasyonları,
- h) Şube: Dernek faaliyetlerinin yürütülebilmesi için bir derneğe bağlı olarak açılan, tüzel kişiliği olmayan ve bünyesinde organları bulunan alt birimi,

i) Temsilcilik: Dernek faaliyetlerinin yürütülebilmesi için bir derneğe bağlı olarak açılan, tüzel kişiliği ve bünyesinde organları bulunmayan alt birimi, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Dernek kurma hakkı

Madde 3- Fiil ehliyetine sahip gerçek veya tüzel kişiler, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.

Ancak, Türk Silâhlı Kuvvetleri ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri hakkında özel kanunlarında getirilen kısıtlamalar saklıdır.

On beş yaşını bitiren ayırt etme gücüne sahip küçükler; toplumsal, ruhsal, ahlakî, bedensel ve zihinsel yetenekleri ile spor, eğitim ve öğretim haklarını, sosyal ve kültürel varlıklarını, aile yapısını ve özel yaşantılarını korumak ve geliştirmek amacıyla yasal temsilcilerinin yazılı izni ile çocuk dernekleri kurabilir veya kurulmuş çocuk derneklerine üye olabilirler.

On iki yaşını bitiren küçükler yasal temsilcilerinin izni ile çocuk derneklerine üye olabilirler ancak yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar.

Çocuk derneklerine on sekiz yaşından büyükler kurucu veya üye olamazlar.

Dernek tüzüğü

Madde 4- Her derneğin bir tüzüğü bulunur. Bu tüzükte aşağıda gösterilen hususların belirtilmesi zorunludur:

- a) Derneğin adı ve merkezi.
- b) Derneğin amacı ve bu amacı gerçekleştirmek için dernekçe sürdürülecek çalışma konuları ve çalışma biçimleri ile faaliyet alanı.
- c) Derneğe üye olma ve üyelikten çıkmanın şart ve şekilleri.

- d) Genel kurulun toplanma şekli ve zamanı.
- e) Genel kurulun görevleri, yetkileri, oy kullanma ve karar alma usul ve şekilleri.
- f) Yönetim ve denetim kurullarının görev ve yetkileri, ne suretle seçileceği, asıl ve yedek üye sayısı.
- g) Derneğin şubesinin bulunup bulunmayacağı, bulunacak ise şubelerin nasıl kurulacağı, görev ve yetkileri ile dernek genel kurulunda nasıl temsil edileceği.
- h) Üyelerin ödeyecekleri giriş ve yıllık aidat miktarının belirlenme şekli.
- i) Derneğin borçlanma usulleri.
- j) Derneğin iç denetim şekilleri.
- k) Tüzüğün ne şekilde değiştirileceği.
- l) Derneğin feshi halinde mal varlığının tasfiye şekli.

Uluslararası faaliyet

Madde 5- Dernekler, tüzüklerinde gösterilen amaçları gerçekleştirmek üzere uluslararası faaliyette veya işbirliğinde bulunabilir, yurt dışında temsilcilik veya şube açabilir, yurt dışında dernek veya üst kuruluş kurabilir veya yurt dışında kurulmuş dernek veya kuruluşlara katılabilirler.

Yabancı dernekler, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığının izniyle Türkiye'de faaliyette veya işbirliğinde bulunabilir, temsilcilik veya şube açabilir, dernek veya üst kuruluş kurabilir veya kurulmuş dernek veya üst kuruluşlara katılabilirler.

Tüzel kişilerin oy kullanması

Madde 6- Tüzel kişinin üye olması halinde, tüzel kişinin yönetim kurulu başkanı veya temsille görevlendireceği kişi oy kullanır. Bu kişinin başkanlık veya temsil görevi sona erdiğinde, tüzel kişi adına oy kullanacak kimse yeniden belirlenir.

Madde 7- Şube genel kurulları olağan toplantılarını merkez genel kurulu toplantısından en az iki ay önce bitirmek zorundadırlar.

Federasyon ve konfederasyonlar

Madde 8- Federasyonların üye sayısının beşten ve konfederasyonların üye sayısının üçten aşağı düştüğü ve bu durum üç ay içinde giderilmediği takdirde haklarında kendiliğinden sona erme hükümleri uygulanır.

Federasyonlar ve konfederasyonlar temsilcilik dışında her ne ad altında olursa olsun, başka bir örgüt kuramazlar.

İç denetim

Madde 9- Derneklerde iç denetim esastır. Genel kurul, yönetim kurulu veya denetim kurulu tarafından iç denetim yapılabileceği gibi, bağımsız denetim kuruluşlarına da denetim yaptırılabilir. Genel kurul, yönetim kurulu veya bağımsız denetim kuruluşlarınca denetim yapılmış olması, denetim kurulunun yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz.

Denetim kurulu; derneğin, tüzüğünde gösterilen amaç ve amacın gerçekleştirilmesi için sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediğini, defter, hesap ve kayıtların mevzuata ve dernek tüzüğüne uygun olarak tutulup tutulmadığını, dernek tüzüğünde tespit edilen esas ve usullere göre ve bir yılı geçmeyen aralıklarla denetler ve denetim sonuçlarını bir rapor halinde yönetim kuruluna ve toplandığında genel kurula sunar.

Denetim kurulu üyelerinin istemi üzerine, her türlü bilgi, belge ve kayıtların, dernek yetkilileri tarafından gösterilmesi veya verilmesi, yönetim yerleri, müesseseler ve eklentilerine girme isteğinin yerine getirilmesi zorunludur.

Yardım ve işbirliği

Madde 10- Dernekler, tüzüklerinde gösterilen amaçları gerçekleştirmek üzere, benzer amaçlı derneklerden, siyasi partilerden, işçi ve işveren sendikalarından ve meslekî kuruluşlardan maddî yardım alabilir ve adı geçen kurumlara maddî yardımda bulunabilirler.

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu (Dernekler İle İlgili Hükümler)

Türk Medeni Kanunda dernekler ile ilgili maddeler aşağıdadır:

Derneğin tanımı 56. Maddede şu şekilde yapılmıştır. Dernekler, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır.

Hukuka ve ahlaka aykırı amaçlarla dernek kurulamaz. Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir. Dernek kurucularının fiil ehliyetine sahip olması gerekir. Her derneğin bir tüzüğü bulunur. Dernek tüzüğünde derneğin adı, amacı, gelir kaynakları, üyelik koşulları, organları ve örgütü ile geçici yönetim kurulunun gösterilmesi zorunludur. Dernek tüzüğü, kanunun emredici hükümlerine aykırı olamaz. Dernek tüzüğünde düzenlenmemiş konularda kanun hükümleri uygulanır. Dernekler, kuruluş bildirimini, dernek tüzüğünü ve gerekli belgeleri yerleşim yerinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirine verdikleri anda tüzel kişilik kazanırlar. Kuruluş bildirimi ve belgelerin doğruluğu ile dernek tüzüğü, en büyük mülki amir tarafından altmış gün içinde dosya üzerinden incelenir. Hiç kimse, bir derneğe üye olmaya ve hiçbir dernek de üye kabul etmeye zorlanamaz. Fiil ehliyetine sahip bulunan her gerçek kişi ile tüzel kişiler, derneklere üye olma hakkına sahiptir. Hiç kimse, dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Her üye yazılı olarak bildirmek kaydıyla, dernekten çıkma hakkına sahiptir. Dernek üyeleri eşit haklara sahiptirler. Dernek, üyeleri arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, din ve mezhep, aile, zümre ve sınıf farkı gözetilemez; eşitliği bozan veya bazı üyelere bu sebeplerle ayrıcalık tanıyan uygulamalar yapamaz. Her üyenin, derneğin faaliyetlerine ve yönetimine katılma hakkı vardır. Dernekten çıkan veya çıkarılan üye, dernek malvarlığında hak iddia edemez. Derneğin zorunlu organları, genel kurul, yönetim kurulu ve denetim kuruludur. Dernekler zorunlu organları dışında başka organlar da oluşturabilirler. Ancak bu organlara zorunlu organların görev, yetki ve sorumlulukları devredilemez. Genel kurul, derneğin en yetkili karar organı olup; derneğe kayıtlı üyelere oluşur. Dernekler, amaçlarını gerçekleştirmek üzere, tüzüklerinde belirtilen çalışma konuları ve biçimleri doğrultusunda faaliyette bulunurlar. Yasaklanan veya izne bağlı faaliyetlerle ilgili kamu hukuku nitelikli özel kanun hükümleri saklıdır.

ÖZ GEÇMİŞ

13.08.1975 yılında Eskişehir’de doğdu. İlkokulu Eskişehir Çatmapınar Köyü İlkokulunda, orta ve lise öğrenimini İzmir’de Anadolu Lisesi’nde tamamladı. 1997 yılında Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. 1997 ve 2006 yılları arasında Kırıkkale’de ve 2007 ve 2011 arası Çorum’da İngilizce Öğretmenliği görevlerinde bulundu. 2008 yılında Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi bölümünde yüksek lisans öğrenimine başladı ve 20011 yılında tamamladı.